DF 601
.3
.K5
Copy 1

THE LIBRARY OF CONGRESS

D257
117

Pictures of the East.

Plates.

ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΜΕΛΛΟΝ
ΤΩΝ ΕΝ Τῌ ΑΝΑΤΟΛῌ
ΛΑΩΝ

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Γ. ΚΛΑΔΑ

Κεφαλλῆνος.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡᾼ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Η ΙΟΝΙΑ.

Σπυρίδωνος καὶ Ἀρσενίου ἀδελφῶν Κάο.

1857.

DF601.3
.K5

68367
'05

ΕΙΣ ΤΑΣ ΨΥΧΑΣ

ΤΩΝ ΣΦΑΓΕΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 29 ΜΑΪΟΥ 1453.

ΗΜΕΡΑΝ

ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΩΝ

ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΩΝ

ΠΕΣΟΝΤΩΝ Η ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ

ΠΡΟΣ ΑΙΩΝΙΑΝ ΜΝΗΜΗΝ ΑΥΤΩΝ,

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙ.

ΙΕΡΑΙ ΨΥΧΑΙ.

Ὅτε ὁ τροχὸς τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων-ἡ σπάθη τῶν σταυροφόρων-τὰ πολυειδῆ μαρτύρια τῶν Τούρκων κατετυράννουν τὰ σώματα ὑμῶν, ὑμεῖς πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνταῦθα μὲν ὑπέστητε ἡρωϊκῶς τὰ φρικαλέα ἐκεῖνα παθήματα, ἵνα διατηρήσητε ἐν ἡμῖν ἀνέπαφον τὸ αἴσθημα τῆς θρησκείας καὶ ἐθνικότητος ἡμῶν, ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ ἐδεήθητε, καὶ δέεσθε ὑπὲρ ἡμῶν.

Τὰ καταρεύσαντα αἵματα ἐκ τῶν πληγῶν σας, οἱ στεναγμοὶ, τὰ δάκρυα, αἱ εὐχαί σας ἀνέβησαν ὡς καπνὸς λειβάνου εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ὑψίστου, καὶ ἰδοὺ μέρος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν εἶναι ἐλεύθερον, μέρος ἡμιελεύθερον, ἐν γένει δὲ ἅπαντες προβαίνομεν γιγαντιαίοις βήμασιν εἰς τὴν καθόλου ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν.

Δέχθητε λοιπὸν, ὦ Ἱεραὶ ψυχαὶ, τὸν

φόρον τῆς λατρείας, ὃν οἱ ἀπόγονοι ὑμῶν ἀπονέμομεν εἰς τὰς σκιάς σας· δέχθητε τὰ κατανυκτικὰ δάκρυα ἡμῶν· καὶ μὴν ἀπαυδήσητε δεόμεναι παρὰ τῷ πανοικτίρμονι Θεῷ, ὅπως παύσῃ ἡ δεινὴ θέσις τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ, νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ πάσης ξενικῆς δεσποτείας, καὶ μᾶς καθοδηγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης του, καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν ἐντολῶν του ν' ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καὶ νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγάπην καὶ ἀδελφότητα, ἐξ ἧς ἡ πρόοδος, καὶ ἡ εὐημερία τῶν κοινωνιῶν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

»Οὐδενὶ ἄλλῳ πεισώμεθα, ἐὰν
»νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρησόμεθα
»ἀλλ' ἢ τῷ πατρίῳ.»

(ΠΛΑΤΩΝ.)

Εἴκοσιν αἰῶνες παρῆλθον ἀφ' ὅτου ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, καὶ ἐντὸς τῆς μικρᾶς ταύτης περιόδου οἱ Ἕλληνες ἐσφάγησαν, περιεφρονήθησαν, καὶ ἐτυραννήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.—Ἐπεβουλεύθησαν ὑπὸ τῆς παπικῆς πολιτικῆς.—Ἐσφάγησαν καὶ ἐτυραννήθησαν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων-—Ὑπέκυψαν εἰς τὸν σιδηροῦν καὶ θηριώδη ζυγὸν τοῦ Ὀθωμανοῦ, καὶ τέλος διὰ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν δυνατῶν τῆς γῆς νὰ διατελῶσιν αἰωνίως ὑπὸ τὸν ἀνυπόφορον, καὶ ἐκτρομακτικὸν τῆς Τουρκίας ζυγόν.

Πλὴν ἐνῷ φαίνεται, ὅτι ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὑπέστη τὸν δυνατώτερον ἀφ' ὅσους ποτὲ ἔλαβε κτύπον, γεννᾶται εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ἕλληνος τὸ ζήτημα· ἡ φυλὴ αὕτη θὰ διατελέσει μέχρις ἐσχάτων αἰώνων εἰς τὴν ἀξιοδάκρυτον ταύτην πολιτικὴν θέσιν; Κατεδικάσθη νὰ σήπηται αἰωνίως ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἀπογόνου τοῦ Μωάμεθ; Δὲν θέλει συντελέσει καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ὁσημέραι προβαίνουσαν ἑαυτῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος πρόοδον; Ἰδοὺ τὰ ζητήματα ἅτινα διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας πραγματείας προτιθέμεθα νὰ λύσωμεν.

Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὸν ἀναγνώστην, νὰ ῥίψῃ ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης πραγματείας εὐνοϊκὸν βλέμμα, καθ' ὅσον δὲν ἐκινήθημεν οὔτε ἐκ τῆς μικροφιλαυτίας τοῦ νὰ δειχθῶμεν συγγραφεῖς· οὔτε

ἐξ ἐκείνης τοῦ νὰ διδάξωμεν τοὺς πεπαιδευμένους, τοὺς ὁποίους μάλιστα παρακαλοῦμεν, ὅτε θὰ μᾶς ἐπικρίνωσι, νὰ σκεφθῶσιν ὅτι ἐντὸς τοῦ στενωτάτου κύκλου εἰς ὃν διατελοῦμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν νοητικὴν ἐκείνην ἀνάπτυξιν, ἣν ἀπολαμβάνουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι ἢ οἱ ἐλεύθεροι ἀδελφοὶ ἡμῶν, δὲν ἐκινήθημεν, λέγομεν, ἐκ τῆς ἰδέας νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους τῶν ὁμοεθνῶν ποῖον ἔσεται τὸ μέλλον μας, διότι αὐτοὶ τὸ γνωρίζουσι, καὶ τὸ βλέπουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἡμεῖς· ἀλλ' ἵνα ἀναπτερώσωμεν τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἵτινες τυχὸν ἀπεδειλίασαν ἐκ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, νὰ τοῖς ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ τουρκικὴ δυναστεία εἶναι εἰς τὴν πτῶσίν της, ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλομεν φθάσει εἰς τὴν καθ' ὁλοκληρίαν ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν, καὶ τέλος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μεθ' ἡμῶν, διότι ἐν ἡμῖν ἐνυπάρχει τὸ δίκαιον, καὶ ἅπαντες οἱ ὄντες καθ' ἡμῶν οὐδὲν κατισχύσουσι,

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1857 Ἐ. Ἑλ.

ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΜΕΛΛΟΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΗι ΑΝΑΤΟΛΗι
ΛΑΩΝ
Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν.

ΤΜΗΜΑ Α′.
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α′.
Ἀποστολὴ τῶν ἀναφαινομένων ἰδεῶν.

Nulla è fortuito nelle cose umani gli avvenimenti si collegano con una logica rigorosa, e da rivoluzione nasce rivoluzione, come da un principio la conseguenza.
(CANTU' Storia Uuiversale)

Ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης ἐκινῆτο αὐτομάτως καὶ ἀσκόπως· ἐὰν ἡ Θεία Πρόνοια πλάσασα τὸν ἄνθρωπον δὲν ἐμερίμνα ὑπὲρ τῆς εὐημερίας του, ἀλλὰ τὸν ἀφῆκεν εἰς τὴν ἀτέλειάν του νὰ κυματίζηται μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, μεταξὺ προόδου καὶ ὀπισθοδρομήσεως· ἐὰν ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης κατεδικάσθη νὰ τυραννῆται ὑπ' ὀλίγων ἀτόμων, τότε περιττὴ ἤθελεν εἶσθαι ἡ θρησκεία, περιττὴ ἡ φιλοσοφία, περιττὴ ἡ ἀρετὴ, ἀνωφελὴς ἡ δικαιοσύνη, περιττὴ τέλος πᾶσα πρὸς τελειότητα καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου προσπάθεια, διότι ταῦτα πάντα οὐδένα ἤθελον ἔχει σκοπὸν, πρὸς οὐδὲν ἤθελον τείνει.

Ἐπειδὴ ὅμως, παρατηροῦντες τὰς κοινωνίας ἕως ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς συστάσεώς των, βλέπομεν αὐτὰς νὰ προβαίνωσιν ἀπὸ τὸ ἀτελὲς εἰς τὸ ἡμιτελὲς, καὶ καθ' ἑ-

κάστην νὰ προοδεύωσι, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν συνέπειαν τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ φιλοσοφικοῦ, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, γενικοῦ τινὸς Νόμου, ὅτι ὁσάκις ἔθνος τι, ἢ καὶ ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης ἐδονήθη παρά τινος ἰδέας, ἡ ἰδέα αὕτη δὲν ἦτο τυχαία, ἀλλ᾽ ἀπόῤῥοια τῶν ἀναλλοιώτων τῆς προόδου νόμων, ἥτις, ἂν καὶ ἐπολεμήθη παρὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ ὑπηρετῶν αὐτῶν, ἐπὶ τέλους ὅμως συμμαχήσασα μετὰ τῶν λαῶν, οἵτινες πάντοτε πρῶτοι τὴν ἠσπάσθησαν, ἐνίκησε καὶ ἐπέβαλε τὴν ἐντολήν της καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολεμίους της.

Τῳόντι, ἐὰν οἱ ὑπὸ τοὺς Αἰγυπτίους Ἑβραῖοι δὲν συνησθάνοντο τὴν ἐλευθερίαν των, ὁ Μωϋσῆς δὲν ἤθελεν ἐπιτύχει νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ τῆς δουλείας τοῦ Φαραώ.

Ἐὰν οἱ Κρῆτες, Σπαρτιᾶται, καὶ Ἀθηναῖοι δὲν ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἀστυκῶν καὶ πολιτικῶν Νόμων, δὲν ἤθελον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Νόμους τοῦ Μίνωος, τοῦ Λυκούργου, καὶ Σόλωνος.

Ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἀνάγκην βελτίονος Θρησκείας, δὲν ἤγειρον βωμὸν εἰς τὸν ἄγνωστον Θεὸν, καὶ οὕτως ἑτοιμάσωσι τῆς θείας προνοίας τὸν δρόμον, ἵνα διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ μεγάλου τῶν ἐθνῶν διδασκάλου Ἀποστόλου Παύλου διδαχθῶσιν αὐτὸν, καὶ πιστεύσωσιν αὐτῷ.

Ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῆς ἀπὸ τῆς πολυθεΐας, δὲν ἠσπάζετο σχεδὸν ἅπασα τὸν Χριστιανισμόν.

Ἐὰν τὰ ἔθνη δὲν ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποκαταστάσεώς των δὲν ἤθελον στασιάζει κατὰ τῆς τυραννίας καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ προόδου αὐτῶν.

Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν εἶχε φθάσει εἰς τοιαύτην κατάστασιν προόδου, ὥστε νὰ γνωρίσῃ τὰ καταπατούμενα πα-

ρὰ τῶν Ἱερέων καὶ Ἀριστοκρατῶν θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ δίκαια αὐτῆς, δὲν ἤθελεν ἐγερθῆ κατὰ τοῦ Δυτικοῦ ἱερατείου καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν της, καὶ διὰ τῶν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν καὶ ἐνεστῶσαν ἑκατονταετηρίδα χυθέντων αἱμάτων της, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων της, καὶ νὰ καθίσταται ἐπίφοβος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀντιδράττοντας.

Ἐὰν τέλος ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνεξαρτησίας της, δὲν ἤθελεν ἐγερθῆ σύσσωμος, ἵνα ἀποτινάξῃ ἐκ τοῦ τραχήλου της βάρβαρον δουλείαν, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ μεθ' ἑαυτῆς καὶ ἐκείνους, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἢ ἐξήπτων τὴν θηριωδίαν τῶν τυράννων της, ἢ ἔβλεπον αὐτοὺς μὲ ἀδιαφορίαν νὰ χύνωσι τὰ αἵματά της.

Ἑπομένως ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων καθαρῶς δεικνύεται, ὅτι, ἀναφαινομένης εἰς τὸν κόσμον ἰδέας τινὸς ἢ συμβεβηκότος, αὕτη δὲν εἶναι τυχηρὰ καὶ ἐφήμερος, ἀλλ' ἀποτέλεσμα φυσικῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως· ἀποτέλεσμα ἀναγκαίας προόδου, ἥτις μυστικῶς ὠθεῖ καὶ ἑνόνει τὴν ἀνθρωπότητα, ὥστε ἐὰν λαός τις ἢ ἔθνος τύχῃ τῶν καταλλήλων μέσων πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, τότε ἡ ὁλοσχερὴς ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ ἀποβαίνει βεβαία.

Οὐδὲ πρέπει ν' ἀποδειλιάσῃ τινὰ εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀποδειχθείσης ταύτης ἀληθείας ἡ ὁρωμένη ἀντίδρασις τῶν τυράννων, καὶ φοβερῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρῶν κατὰ τῆς προόδου καὶ ἀποκαταστάσεως λαοῦ τινος ἢ ἔθνους, διότι αἱ τοιαῦται ἀνωμαλίαι οὐδόλως δύνανται νὰ ἀναχαιτίσωσι τὸν φυσικὸν ῥοῦν τῶν πραγμάτων, ὅσον καὶ ἂν προσκαίρως ἐμποδίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τέρματός του.

Δύνανται ὅμως νὰ μᾶς εἴπωσιν, ἐὰν πᾶσα μεταβολὴ θρησκευτικὴ ἢ πολιτικὴ, ἢ ἐὰν πᾶς νόμος συσχετίζηται

καὶ ἰσοῤῥοπῇ μὲ τὴν θέλησιν καὶ ἀνάγκην τοῦ μεταμορφουμένου λαοῦ, πῶς ἐξηγοῦνται ἡ αὐθάδεια, αἱ τυραννίαι τῶν κατὰ καιροὺς ἀναφαινομένων τυράννων, ἡ ὑπομονὴ τῶν λαῶν εἰς τὸ θηριῶδες τῶν ὑπ' αὐτῶν τιθεμένων νόμων;

Ἀπαντῶμεν. Ἐκ τῆς τυραννίας ἑνὸς ἡγεμόνος ἢ οἱασδήποτε Κυβερνήσεως, ἢ ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων τῇ κοινωνίᾳ δρακοντείων νόμων, δὲν καταμετρᾶται ἡ πρόοδος κοινωνίας τινὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ νόμου, καθ' ὅσον συσχετίζεται μὲ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ποδηγέτριαν ταύτην τῶν λαῶν, καὶ ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς κοινωνίας ὡς πρὸς αὐτούς· διότι ἐὰν τύραννός τις ἐξαπατήσῃ κατ' ἀρχὰς τὸν λαὸν ὡς φιλελεύθερος, καὶ λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ κράτους μεταβληθῇ εἰς τύραννον, ὁ λαὸς ἀνεχόμενος τὴν τυραννίαν, δὲν τὴν νομιμοποιεῖ, ἀλλ' ὑποτάσσεται εἰς τὴν βίαν, ὅπερ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν συγκατάθεσίν του, μὲ τὸ αὐτεξούσιόν του.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὔτε οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, οὔτε οἱ τῶν ἡμερῶν μας πόλεμοι, οὔτε αἱ συνθῆκαι, οὔτε τὰ χάτια, ἅτινα συνετάραξαν τὴν οἰκουμένην, θέλουσι δυνηθῆ νὰ σταματήσωσι τὸ μέλλον ἡμῶν· ἀπ' ἐναντίας δὲ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οὔτε ὡς γεγονότα τυχαῖα καὶ ἄσκοπα, ἀλλ' ὡς συνδεόμενα μὲ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὅπερ ἀφοῦ ἤρχισε νὰ μεταβῇ εἰς νέαν κατάστασιν πραγμάτων, ταχέως ἢ ἀργὰ θέλει ἐπιτύχει τὴν ὁλοσχερῆ ἀποκατάστασιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ σημερινοὶ πόλεμοι καὶ συνθῆκαι ἀφορῶσιν ἰδίως τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀνιχνεύσωμεν τοὺς κινήσαντας αὐτοὺς λόγους, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους, ἵνα ἴδωμεν, κατὰ πόσον θέλουν ἐπιῤῥεάσει τὴν τύχην καὶ τὸ μέλλον ἑκάστης ἐν τῇ Ἀνατολῇ φυλῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Οἱ Ἀνατολικοὶ λαοί.

Δύο ἔθνη ζῶσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὸ μὲν Τουρκικὸν, τὸ δὲ Χριστιανικόν. Τὸ πρῶτον ἐλθὸν πολύστιφον ἐκ τῶν ἀποτάτων τῆς Ἀσίας μερῶν, διὰ τῆς θηριωδίας, διὰ τῆς βίας κατέκτησε τὰς ὡραίας τῆς Ἀνατολῆς γαίας· τὸ δεύτερον δὲ, ἵνα προφυλάξῃ ἑαυτὸ μεγαλητέρας καταστροφῆς ἐθνικῆς, πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς, ὑπετάγη εἰς ἐκεῖνο, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τεσσάρων αἰώνων ὑπέφερε τὰ μεγαλήτερα καὶ τρομερώτατα μαρτύρια.

Ἐξετάζοντες τὴν πορείαν ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν τούτων παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ μὲν, ἀφοῦ ἥνωσεν ἁπάσας τὰς ἀφαρπαγείσας γαίας, ἀφοῦ τὰς ἐκαθάρισεν ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δυτικοῦ φεουδαλισμοῦ, ἀφοῦ ἠλευθέρωσε τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς ἐκ τῆς πρὸ τόσων αἰώνων ἐμφολευθείσης δυτικῆς ἀριστοκρατίας, καὶ διὰ τῆς δουλείας ἀπεκατέστησεν ἅπαντας τοὺς πολίτας ἴσους, ἀφοῦ διὰ τῶν τυραννιῶν του συνείργησεν ἄκον νὰ στερεωθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ ἰδέα τοῦ ἐθνισμοῦ των, ὡς εἰ ἐξεπλήρου τὴν ἀποστολήν του, μετεβλήθη ἀπὸ ἀρειμάνιον εἰς ἀδρανὲς, ἀπὸ ἡρωϊκὸν εἰς δειλὸν, καὶ περιωρίσθη (ἵνα παρέχῃ τροφὴν εἰς τὴν βαρβαρότητά του) νὰ ἀποῤῥοφᾷ τὸ αἷμα καὶ τὴν κατάςασιν τοῦ ὑποδουλωθέντος ἔθνους· τὸ ἕτερον δὲ, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος του ἐξεπληρώθησαν αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου, καὶ ἐπετεύχθησαν τὰ ἀνωτέρω, τώρα μὲν διαμαρτυρεῖται διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν μαρτυρίων του, τώρα δὲ διὰ τῶν ἐπαναστάσεών του, ἄλλοτε λαμβάνει τὰ ὅπλα τρέχον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ σπήλαια, καὶ διὰ τῶν κλεπτῶν, τῶν

ἁρματωλῶν του προετοιμάζει τὴν τρομερὰν ἐκείνην ἐπανάστασιν, ἥτις ἐσύντριψε μέρος τῆς δρακοντείου κεφαλῆς τοῦ δεσπότου του.

Τοιαύτη εἶναι ἡ κατάστασις ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν τούτων, καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἕκαστος βλέπει, ὅτι τὸ μὲν τουρκικὸν στοιχεῖον ἐξεπλήρωσεν ἤδη τὴν ἀποστολήν του, καὶ πρέπει νὰ παρέλθῃ· τὸ δὲ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς δουλείας του ἐπετεύχθη, καὶ πρέπει νὰ λάβῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων του πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀποκατάστασιν.

Τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀλήθειαν παραγνωρίσασα ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀποδόσασα εἰς μὲν τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον τὸν προορισμὸν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ χριστιανικοῦ· εἰς δὲ τὸ χριστιανικὸν τὴν παρακμὴν καὶ τὰ ἐλαττώματα ἐκείνου, ἐνῷ ἐκεῖνο μὲν ἀκουσίως ἀποσυνθέτει διὰ χατίων, τανζιματίων, δανείων, καὶ διαφόρων ἀναρμόστων αὐτῷ ἐθίμων· τοῦτο δὲ ἀπεναντίας συνδέει καὶ ἐνθουσιᾷ διὰ τῶν ἀντιδράσεών της, ἀπαιτεῖ ὥστε νὰ παραγνωρίσῃ τὸ μέλλον του εἰς ὃ ὠθεῖται, καὶ πειρᾶται νὰ κατορθώσῃ, ὥστε οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ νὰ ψεύσωσι τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν, νὰ παύσωσι τοῦ νὰ ἐξασκῶσι τὰ δικαιώματα τὰ δωρηθέντα αὐτοῖς παρὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς θείας προνοίας, νὰ κωφεύσωσιν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς, καὶ νὰ χειροκροτήσωσιν ἐκεῖνα, ἅπερ ἡ ἰδία διπλωματία θεωρεῖ ὡς ἀμφίβολα καὶ ἀπραγματοποίητα.

Τῳόντι, τί ἄλλο ἐννοεῖ ἡ ἔκδοσις τοῦ Χάτι Χουμαγιοῦν, ἢ ἡ συνθήκη δι' ἧς τίθεται ἡ Τουρκία ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης ἁπάσης; τί ἐννοοῦν οἱ λόγοι τοῦ Παλμερστῶνος εἰπόντος, ὅτι δὲν ἐγγυήθησαν τὴν κυριαρχίαν ταύτης, ἢ ἐκείνης τῆς φυλῆς, εἰμὴ ἀμφιβολίαν

περὶ τῆς περαιτέρῳ αὐτῆς ὑπάρξεως; Καὶ τί ἄλλο ἐννοεῖ ἡ ἐπίμονος προσπάθεια τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χατίου, εἰμὴ ὅτι ἄνευ τούτου ἡ τουρκικὴ δυναστεία δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ; Ἐνῷ δὲ ἐκ τῶν πράξεών της τούτων καταδεικνύεται ἡ ἀμφιβολία αὐτῆς, ὑποκρινομένη ἐπιτυχίαν μεγάλου τινὸς κατορθώματος, ὡς μεταβαλοῦσα δῆθεν διὰ τοῦ Χατίου τὴν κληρονομικὴν διαγωγὴν τῆς Τουρκικῆς Κεβερνήσεως, (ὡς ἡ ἔκδοσις τῶν Χατίων νὰ ἰσοδυνάμῃ μὲ ἐφαρμογὴν, καὶ ἐντελῆ πολιτισμὸν) κρύπτει τὴν βάρβαρον Τουρκίαν ἐξευγενισμένην, τὴν ἐναγκαλίζεται ὡς ἀδελφὴν, καὶ τὴν παραδέχεται ν' ἀπαρτίσῃ μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Ἂς ἴδωμεν ὅμως, ἐὰν ἡ Τουρκία μετέβη ἀληθῶς εἰς νέον στάδιον ζωῆς, ἐὰν ἐπολιτίσθη, ἐὰν δύναται νὰ πολιτισθῇ, ἢ ἐὰν ἦναι ἤδη πεπτωκυία· καὶ συγχρόνως ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἂν καὶ ἐπιβουλεύθησαν ὑπὸ τῶν δυτικῶν, ἂν καὶ ὀπισθοδρόμησαν ἐκ τῆς ἀνοήτου πολιτικῆς τῶν Παλαιολόγων, ἂν καὶ τοσαῦτα ὑπέστησαν μαρτύρια ὑπὸ τῶν τούρκων, οὐχ ἧττον ὅμως ἔμειναν σταθεροὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων των, ἐνεφύλαξαν τὸ τῶν προγόνων αὐτῶν θάῤῥος καὶ ἡρωϊσμὸν, καὶ εἰς τὸ πεῖσμα τῆς διπλωματίας ἑτοιμάζονται νὰ διαδεχθῶσι τὸ πτῶμα τῆς Τουρκίας.

Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀδυνάτου τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Τουρκίας περὶ τῆς περαιτέρω αὐτῆς ὑπάρξεως, ὡς κυριάρχου δυνάμεως, καὶ τοῦ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἔφθασεν εἰς ὥριμον κατάστασιν νὰ ἀνακτήσῃ τὰ καταπατηθέντα δίκαιά της, ἤρκει νὰ παρακαλέσωμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν νὰ ῥίψωσιν ἁπλούστατον βλέμμα ἐπὶ τῆς σημερινῆς τῆς Τουρκίας καταστάσεως, ἐξ ἧς καθαρῶς φαίνεται ἡ ἀνώ-

μαλος αὐτῆς θέσις· καὶ ἐπὶ τῆς προόδου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐξ ἧς καταδεικνύεται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διπλωματία θεωρεῖ τὴν θέσιν τῆς Τουρκίας ὡς ἐφήμερον καὶ στιγμιαίαν, καὶ πιστεύει ὅτι διὰ τῶν λόγων της δύναται νὰ μεταβάλῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως «οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο »ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ» ἂς διατρέξωμεν μέρη τινὰ τῆς Τουρκικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἂς παραλληλίσωμεν ἀμφοτέρας, ἵνα ἴδωμεν ποία ἡ διαδοχικὴ πορεία τῶν ἐθνῶν τούτων, καὶ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς πορείας ταύτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Οἱ μετὰ Μωάμεθ τὸν Προφήτην Καλίφαι.

Εἶναι ἀναμφισβήτητος ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἱστορία, ἐνῶ δεικνύει τὸ παρελθὸν καὶ τὸ ἐνεστὼς, ὡς εἰς γεωμετρικὸν λόγον δεικνύει ποῖον δύναται νὰ ἦναι καὶ τὸ μέλλον.

Ἐπὶ τῆς ἀληθείας ταύτης βασιζόμενοι ἂς ἐξετάσωμεν ποία ἡ παρελθοῦσα τῶν Τούρκων ἱστορία, ποία ἡ ἐνεστῶσα, καὶ ποῖον τὸ ἐκ τούτων ἐξαγόμενον μέλλον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱστορία των εἶναι κρᾶμα πολιτικόν τι καὶ θρησκευτικὸν, ἕπεται ὅτι πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἐνῷ εἶναι ἀπόῤῥοια θρησκευτικῶν διατάξεων, εἶναι συνάμα καὶ πολιτικὴ, καὶ τὸ ἀνάπαλιν· πρόσδε, ἐπειδὴ ἡ θρησκεία των, ἐνῷ εἶναι ὁ μοχλὸς τῶν πράξεών των, εἶναι καὶ διαρκὴς, κατ᾽ ἀναγκαίαν συνέπειαν ἅπασαι αἱ πράξεις των, οὖσαι ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς θρησκείας των, θέλουν εἶσθαι διαδοχικαὶ καὶ ὁμοιόμορφοι.

Τούτου τεθέντος, ἕκαστος γινώσκει ποῖος εἶναι ὁ θρησκευτικο-πολιτικὸς νόμος τῶν τούρκων· ἕκαστος γινώσκει ὅτι ὁ νόμος οὗτος διδάσκει, ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ ἀπό-

στολος τοῦ Θεοῦ, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου ἅπαντες οἱ λοιποὶ παρεβίασαν τοὺς νόμους τοῦ Ὑψίστου· ὅτι τὸ Κοράνιον ὑπηγορεύθη παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτοῦ, ὅπερ διατάττει νὰ ἐπιβάληται ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία διὰ τῆς βίας· νὰ θεωρῶνται οἱ μὴ μουσουλμάνοι ὡς ἄπιστοι καὶ καταδεδικασμένοι παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός· ὅτι πρέπει νὰ διαρκέτῃ τὸ ἐγερθὲν κατὰ τῶν Χριστιανῶν μῖσος μέχρι τῆς νεκραναστάσεως· ὅτι ὁ φονεύων ἀλλόθρησκον, πράττει ἀγαθοεργίαν στεφανοθησομένην παρὰ τοῦ Θεοῦ· ὅτι ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων εἶναι θρίαμβος τοῦ ἰσλαμισμοῦ· ὅτι ὁ φονευόμενος εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον (Τζεδὰχ) πιστὸς, πορεύεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Παράδεισον (α)· καὶ ἑπομένως, ἀφοῦ ταῦτα εἶναι γνωστὰ εἰς πάντας, εἶναι περιττὸν νὰ προτάξωμεν τὸ κείμενον τοῦ Κορανίου, ἐξ οὗ ἀποδεικνύονται οἱ θηριώδεις νόμοι του.

Ἀφοῦ λοιπὸν τοιαύτη εἶναι ἡ διέπουσα τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἴσθημα τῶν Τούρκων θρησκεία, ἂς ἴδωμεν κατὰ πόσον συνεμορφώθησαν μὲ τὰς διατάξεις ταύτας οἱ μετὰ τὸν Μωάμεθ τὸν Προφήτην Καλίφαι, καὶ ἀκολούθως θέλομεν ἰδεῖ, ἐὰν παρεξέκλιναν οὔτε κεραίαν οἱ μετ' αὐτοὺς Σουλτάνοι, καὶ ὁ Τουρκικὸς λαὸς μέχρι τῆς σήμερον.

Μωάμεθ ὁ Προφήτης, παραδεχόμενος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτον ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ, ἐδίδασκεν, ὅτι αὐτὸς, καθὸ προφήτης, μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἐφώτισαν τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ἔπρεπε νὰ σέβωνται τοὺς Χριστιανοὺς, πολλάκις δὲ αὐτὸς οὗτος ἐπροσποιήθη ὅτι ἐσεβάσθη τὰ δικαιώματά των (β). Ἰδὼν ὅμως, ὅτι ἡ ἀπό-

(α) Κοράνιον Σουρᾶς. V. VI. IX. XXX.

(β) «Λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Κορανίου. Μετὰ πολλοὺς Προφήτας ἐπέμ-

λυτος ἀναγνώρισις τοῦ Ἰησοῦ ἤθελεν ἐπιφέρει μέγα πρόσκομμα εἰς τὴν διδαχὴν καὶ ἐπίθεσίν του κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀφοῦ ἐκήρυξε τοὺς Χριστιανοὺς ἀσεβεῖς, διότι πιστεύουσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, (α) ἀφοῦ ὡς ὁ Πιλάτος ἔπλυνε τὰς χεῖράς του ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἣν ποιοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ πιστεύοντες εἰς τὴν Τρισυπόστατον Θεότητα, τοὺς κηρύττει ἀπίστους, καὶ δι' ἑτέρου νόμου τοῦ Κορανίου διδάσκει «φονεύετε αὐτοὺς καὶ πάντα ἄπιστον, »ἕως ὅτου νὰ τοὺς ὑποτάξητε· ἐκλειψάτω ἀπὸ προσώπου »τῆς γῆς πᾶς μὴ πιστὸς ἰσμαϊλίτης»· καὶ θαυμασίως συνεμορφώθησαν οἱ αἱμοχαρεῖς διάδοχοί του μὲ τὴν θηριώδη ταύτην διδασκαλίαν.

Νὰ διατρέξωμεν ἅπασαν τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν, καὶ ἐξ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν νὰ σημειώσωμεν τὰς πράξεις τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ, ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν μέχρι Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, ἠθέλομεν γεμίσει τόμους ὁλοκλήρους καὶ ὀγκώδεις, καὶ διὰ τοῦτο παραλείπομεν τὰς πλείστας, περιοριζόμενοι εἰς τὰς ὁμοιομόρφους τῶν σημερινῶν πράξεις των.

Ἀβοὺ Βὲκρ ὁ Α'. διάδοχος τοῦ Μωάμεθ κατὰ τὸ ιγ'.

»ψαμεν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τῆς Μαρίας, καὶ ἐστερέωσε τὰς Ἁ»γίας Γραφάς. Ἡμεῖς τῷ ἐδώκαμεν τὸ Εὐαγγέλιον πλῆρες φωτὸς, ἵνα ὁ»δηγήσῃ τὸν λαὸν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν διὰ τῆς στερεώσεως τῆς Πα»λαιᾶς Διαθήκης, ὁδηγοῦ καὶ διδασκάλου ἁπάντων τῶν εὖ φρονούντων. »Ὁ Μεσίας ὁ Υἱὸς τῆς Μαρίας εἶναι προφήτης καὶ Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ, »ὅμοιος τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν. Ἡμεῖς ἐνεπνεύσαμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν »Υἱὸν τῆς Μαρίας τὴν σοφίαν, καὶ τὸν ἐνεδυναμώσαμεν μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ »Ἅγιον. (Κοράνιον περὶ εὐχαριστίας.)

(α) «Οἱ λέγοντες ὅτι εἰσὶ τρεῖς Θεοὶ εἶναι ἀσεβεῖς· εἷς μόνος Θεὸς »ὑπάρχει, ὃν οἱ ἄπιστοι δὲν πιστεύουσιν ὡς ἕνα. Ἐγώ εἰμι, λέγει ὁ Μωά»μεθ, ἀθῶος τῆς ἁμαρτίας, ἣν διαπράττετε ἑνοῦντες αὐτῷ ἕτερον Θεόν. »Ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι εἷς καὶ μόνος, Θεὸς δὲ ἄλλος δὲν ὑπάρχει ἢ αὐτὸς »μόνος». (Κοράνιον περὶ βροντῆς.)

ἔτος ἀπὸ τῆς φυγῆς (α) ἐπολέμησε τὴν Δαμασκὸν καὶ Ἱερουσαλήμ, ὁ Οὔμαρος ὁ τοῦ Χατὰπ, διάδοχος τοῦ Ἀβοὺ Βὲκρ, ἐκυρίευσε τὴν Δαμασκὸν, σφάξας τόσους Χριστιανοὺς, ὥστε ἐκ τοῦ πλήθους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς ἀριθμήσωσι.—Μετ᾽ ὀλίγον ὁ Οὔμαρος ὁ τοῦ Ἀσῆ ἐκυρίευσε καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Μουκοκὰς, κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἀπὸ τοῦ Μωάμεθ, ἐκυρίευσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν, σφάξας καὶ αὐτὸς ἀναριθμήτους Χριστιανούς.

Ὁ Σολεϊμὰν, ἀφοῦ ἔδωκεν ἄδειαν εἰς τοὺς στρατιώτάς του νὰ φονεύωσιν ὅντινα χριστιανὸν ἤθελον, ἄλλους μὲν τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων ἔσφαξεν, εἰς ἄλλων δὲ τὴν δεξιὰν ἔθεσε τὴν σφραγίδα του, καὶ διέταξε νὰ φονεύηται ὅποιος αὐτῶν δὲν τὴν ἔφερε.—Ὁ Ἀμπτοῦλ κατεδάφισε μονὰς, ἔσφαξεν Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία εἰς Ἀλεξάνδρειαν.—Ὁ Ἀσὰμ, ὁ ἐκστρατεύσας καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατεδίκασε τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς νὰ περιφέρωνται εἰς τὰς ἀγυιὰς μετ᾽ ἁλύσεων εἰς τὸν λαιμὸν, καὶ κατεδάφισεν ὑπὲρ τὰς 600 πόλεις, καὶ πολίχνια τῆς Ἀνατολῆς.—Ὁ Μααμοὺν, διότι ἐνικήθη παρὰ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἐπυρπόλησε πρὸς ἐκδίκησιν τὸν Ἅγιον Τάφον, καὶ ἔκαυσε ζῶντας τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἱεροσολύμων.—Ὁ Βεζύρης τοῦ Ἀμπτουλᾶ Μαρουὰν κατεδάφισε μονὰς εἰς Αἴγυπτον, ἄλλους τῶν μοναχῶν ἑκατέρων τῶν φυλῶν ᾐχμαλώτισε, καὶ ἄλλους ἀνηλεῶς ἐφόνευσεν.—Ὁ Ἐταὲ Αηλὰχ, ἐπειδὴ ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Βάρδα, στρατηγοῦ Βασιλείου υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ νικητοῦ, ἠτίμασε καὶ ἐφόνευσεν Ἱερεῖς, μοναχοὺς, μοναχὰς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς, καὶ ἐν βραχυλογίᾳ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα θηριώδη καὶ ἀνήκουστα διεπράξαντο κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ κα-

(α) Χρονολογία Τουρκικὴ ἀρχίζουσα τὸ 662 μ. Χ. 15 ἢ 16 Ἰουλίου.

τὰ τῆς θρησκείας ἡμῶν, ὥστε ἡ Εὐρώπη σχεδὸν ἅπασα ἐνεδύσατο τὸν σταυρὸν, καὶ ὥρμησε κατὰ τῶν λυσσόντων τούτων θηρίων, ἵνα ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν ὀνύχων των τὸν παρ' αὐτῶν χλευαζόμενον Τάφον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ.

Ἀλλὰ ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περιβοήτων τούτων σταυροφοριῶν, καὶ ἰδίως τῆς τετάρτης; Ἀκολούθως θέλομεν δείξει, καὶ ἀποδείξει, ὅτι αὗται ἐχρημάτισαν μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, καὶ τῆς εἱλωτείας τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων — φυγὴ αὐτῶν — καὶ παρακμὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀφοῦ ἡ πολυπαθὴς Ἑλληνικὴ φυλὴ ὑπετάγη εἰς τὸν σιδηροῦν τοῦ Σύλα καὶ Μουμίου ζυγὸν, καὶ ἐτυραννήθη παρ' αὐτῶν καὶ τῶν διαδόχων των ἐπί τινας αἰῶνας, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας θελχθεὶς ἐκ τῆς ὡραιότητος τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὑποταχθεὶς εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, μετέβη εἰς τὴν Ἀνατολὴν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἅπασαν τὴν τῆς γηραιᾶς Ῥώμης διαφθορὰν, ὅπου ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν.

Ἡ ἱστορία ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Σύλα μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς τετάρτης σταυροφορίας, εἶναι περισπούδαστος καὶ ὀδυνηρὰ, ἣν εἰς ἄλλην ἐποχὴν θέλομεν ἐκτηλύξει, καὶ ἀποδείξει, ὅτι ἐντὸς τῆς νομιζομένης πτώσεώς του, ἐν καιρῷ τοῦ ὁμοίου τῷ θανάτῳ ὕπνου του τὸ ἔθνος ἡμῶν ἔζη, καὶ ἔζη ζωὴν ἑλληνι-

κὴν, ζωὴν ἔνδοξον, καὶ σύμφωνον τῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλευθέρων διατάξεων.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὰς διαφόρους τῶν Πατέρων Συνόδους ἱδρύθησαν ἀπὸ κοινοῦ, μεταξὺ δηλαδὴ Λατίνων καὶ Ἑλλήνων (καλουμένων τότε Ῥωμαίων) αἱ βάσεις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων, σχετικῶς τῶν τοῦ ἀνθρώπου φυσικῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου διατάξεων, ἦτον ἡ ἰσότης μεταξὺ πλουσίων τε καὶ πενήτων, βασιλέων τε καὶ ὑπηκόων, Πᾶπα καὶ Πατριάρχου, Ἀρχιερέως καὶ Ἱερέως· κύριος δὲ καὶ κεφαλὴ ἁπάντων ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Πᾶπαι τινὲς ὅμως τὴν ἱερὰν ἀποστολήν των παραγνωρίσαντες, καὶ θηρεύσαντες δόξαν ἐπίγειον, ἠξίουν νὰ δεσπόζωσιν ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς· οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ ὅμως ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν βασιζόμενοι, καὶ τὰς τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας ἀκολουθοῦντες, πρὸς δὲ εἰσδύοντες εἰς τοὺς τῶν Παπῶν φιλοδόξους σκοποὺς, δὲν ἀνεγνώριζον αὐτοῖς οὐδὲν δικαίωμα δεσποτείας, ὥστε ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν πρώτην Σύνοδον ἤρχισεν ἡ πάλη μεταξὺ Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν τῆς καθολικῆς (α) Ἐκκλησίας.

Καθ' ὅσον δὲ ἐπροόδευον αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν τούτων, καὶ αἱ αὐθαίρετοι αὐτῶν ἑρμηνεῖαι καὶ προσθῆκαι, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπλησίαζε καὶ ἡ ῥῆξις μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες ἀκολούθως κατήντησαν εἰς παντελῆ χωρισμόν.

Διάφοροι ὅμως συγγραφεῖς Εὐρωπαῖοι μέμφονται ἀμφοτέρους Δυτικούς τε καὶ Ἀνατολικοὺς, ὅτι ἐχάνοντο εἰς

(α) Κατὰ τὸν Γίββωνα ἡ ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καταμετρᾶται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

ἀσημάντους διενέξεις· ἀλλ᾿ ἐὰν ἐσκέπτωντο, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ οὐδὲν ἄλλο ἔσχε καὶ ἔχει εἰμὴ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν της, εἰς ἃ θεωρεῖ ἀνακεφαλαιουμένην τὴν ἐθνικότητά της, θέλουν δικαιώσει τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ὄντας τοσοῦτον ζηλοτύπους καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν θρησκευτικῶν παραγγελμάτων μας.

Αἱ θρησκευτικαὶ αὗται διενέξεις ἐσκλήρυνον ἀμφοτέρους τοὺς λαοὺς τούτους τόσον, ὥστε οἱ μὲν δυτικοί, ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν Παπικῶν ἀξιώσεων, ἐθεώρουν τοὺς Ἀνατολικοὺς ὡς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικούς· οἱ δὲ Ἀνατολικοί, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ἐκ συμφώνου συμπεφωνημένων καὶ καθιερωθέντων κανόνων καὶ διατάξεων, τοὺς ἐθεώρουν ὡς ἀποστάτας.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν διετέλουν τὰ πνεύματα ἀμφοτέρων τῶν λαῶν τούτων, ὅταν Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄. Πάπας Ῥώμης ἐκήρυττε (α) τὴν τετάρτην σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

Πέμπει λοιπὸν πρέσβεις εἰς Βενετίαν, καὶ εἰς ἄλλα Κράτη· ἅπαντες σχεδὸν οἱ λαοὶ ἀσπάζονται τὴν πρόσκλησιν ταύτην, καὶ μετ᾿ οὐ πολὺ στρατὸς πολυάριθμος ἑτοιμάζεται ν᾿ ἀποπλεύσῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ ἄλλων χωρῶν, πρὸς ὑπεράσπισιν δῆθεν τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τί πρᾶγμα ἦσαν οἱ περισσότεροι τῶν σταυροφόρων τούτων; Οἱ Ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ἦσαν ἄλλοι μὲν φονεῖς, ἄλλοι δὲ κακοῦργοι, ἄλλοι ἔλαβον μέρος, καταδικασθέντες παρὰ τοῦ Πάπα, πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν των· ἄλλοι ἐρασταὶ ἀπελπισμένοι, καὶ οἱ περισσότεροι αὐτῶν τυχοδιῶκται, καὶ ῥακενδῦται.

(α) Cantù — ὁ Ζαμπέλιος ὅμως εἰς τὰ προλεγόμενα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων παραδέχεται, ὅτι ὁ Δάνδολος δοὺξ τῆς Βενετίας συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Μομφεῤῥάτου ὑπεκίνησαν τὴν σταυροφορίαν ταύτην.

Ἐκ τοιούτων ἀτόμων κατὰ μέγα μέρος συνέκειτο ὁ ἱερὸς οὗτος στρατὸς, τοῦ ὁποίου στρατάρχης ἐκηρύχθη ὁ Βονιφάτιος Β΄. Μαρκήσιος τοῦ Μομφεῤῥάτου.

Ἐνῷ δὲ αἱ περιστάσεις ἦσαν κατάλληλοι, ἵνα ἀποπλεύσωσι διὰ τὴν Αἴγυπτον· (οὔσης τότε ἐκεῖσε μεγίστης πείνης καὶ λιμοῦ) ἡ κερδοσκόπος Βενετία προσέβαλε τὴν Τζάραν, ὁ δὲ στρατηγὸς αὐτῆς, ὁ δοὺξ Δάνδολος, διελογίζετο νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐστερήθη ποτὲ (ὡς ᾄδεται) τὰς ὄψεις κατ' ἐπιταγὴν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σταυροφορίας ταύτης, ὅ ἐστὶ κατὰ τὰ 1200, ἐβασίλευεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀλέξιος Γ΄. ὁ Κομνηνός.

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, ἀφοῦ ἐξεθρόνισε τὸν ἀνεψιόν του Ἀλέξιον Δ΄. τὸν ἐφυλάκισε μετὰ τοῦ πατρός του Ἰσαακίου Ἀγγέλου, ὃν καὶ ἀπετύφλωσεν.

Ὁ Ἀλέξιος δραπετεύσας ἐκ τῶν φυλακῶν, προσέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐξαιτούμενος παρὰ τῶν σταυροφόρων βοήθειαν, ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, καὶ νὰ συνεισφέρῃ ἁδρὰν ἐπιχορήγησιν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον· ὅπερ, πρὸς δικαιολόγησιν τῶν ἐκδικητικῶν σκοπῶν του δεχόμενος ὁ Δάνδολος καὶ συνεταῖρος αὐτοῦ Μομφεῤῥάτος, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς μάτην πολλοὶ τῶν ἐν καλῇ τῇ πίστει σταυροφόρων ἔλεγον, ὅτι δὲν εἶχον ἐντολὴν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν. Εἰς μάτην ὁ Πάπας, ἐν καλῇ ἢ κακῇ τῇ πίστει, ὅπερ ἀμφισβητεῖται, τοὺς ἐπρότρεπε νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐντολήν των· ὁ Δάνδολος διὰ τῆς ὑπουλότητος, ἢ τῆς πειθοῦς, προφασιζόμενος, ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

εὐκόλυνε καὶ τὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ, τούτους μὲν πείθει, ἐκείνους βιάζει, καὶ τέλος ἐπιτυγχάνει τοῦ ἀνοσίου σκοποῦ του, καὶ ἀποφασίζεται ἡ κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐπίθεσις.

Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτον ἀξιοδάκρυτος, καθόσον ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Γ′., οὗ τινος ἡ ζωὴ εἶναι ἀληθὲς ἀλλ᾽ ἀναιδὲς, καὶ φιλήδονος ἥρωος μυθιστόρημα, ἀδρανὴς ὢν καὶ ἀσελγὴς, ἄφινε τὴν σύζυγόν του Εὐφροσύνην νὰ διοικῇ, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς σκανδαλωδεστέρας ἀπαθείας ἔβλεπεν ἐκεῖθεν μὲν τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ Βουλγάρους νὰ λεηλατῶσι τὰς πόλεις τοῦ κράτους του, ἐνταυθα τοὺς Σταυροφόρους νὰ προσπελάζωσιν εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕνεκα τῶν πολλῶν κλεπτῶν καὶ λῃστῶν, οἵτινες κατεμάστιζον τοὺς πολίτας, διατελοῦσαν εἰς πλήρη ἀναρχίαν καὶ ἀθλιεστάτην κατάστασιν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων οἱ σταυροφόροι ἀφίχθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸν Γαλατᾶν, καὶ ἐπολέμουν τὴν πόλιν (1203).

Ὁ λαὸς, ἂν καὶ τὰ μέγιστα ἐμίσει τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ, μισῶν ὅμως τοὺς σταυροφόρους πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον, ἕνεκα τῶν παθημάτων ἅτινα ὑπέστησαν οἱ πατέρες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δὲν ἀνείχετο τὴν τῶν σταυροφόρων κατὰ τῆς πατρίδος του προσβολὴν, καὶ λοιπὸν ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ, τότε κατὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φορὰν λαβόντος μέρος εἰς τὰ τῆς πόλεως, Αὐτοκράτορος ἐπετέθη κατὰ τῶν Γάλλων καὶ τοὺς ἐνίκησεν.

Πλὴν ὁ δειλὸς οὗτος καὶ ἄνανδρος Αὐτοκράτωρ δειλιάσας, ἀφοῦ ἔκλεψεν ὅ,τι ἠδύνατο, ἐδραπέτευσεν, ὅτε

ὁ λαὸς ἐλευθερώσας ἐκ τῶν φυλακῶν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον, τὸν ἀνηγόρευσεν Αὐτοκράτορα, πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ σταυροφόροι πέμψαντες πρέσβεις ἐσυνθηκολόγησαν συνθήκην, δι' αὐτὸν ἀτιμωτάτην, δηλαδὴ παρεδέχθη τὰς ὁμολογίας τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξίου, ὅ ἐστι νὰ ὑποταχθῇ τὸ Βυζάντιον εἰς τὸν Πάπαν, νὰ πληρώσῃ 100 χιλιάδας μάρκων εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, ἑτέρας 100 χιλιάδας εἰς τοὺς Γάλλους, καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς σταυροφόρους τὰ πρὸς ζωάρκειαν ἀναγκαῖα ἐπὶ ἓν ἔτος.

Μετ' ὀλίγον ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Δ'. ὅστις, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τοὺς σταυροφόρους ὑποσχέσεις του, ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλὰ, παρὰ τῇ ὑποταγῇ τῆς Ἀνατολικῆς εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπῃτεῖτο καὶ ἡ πληρωμὴ τῆς ὑποσχεθείσης χρηματικῆς ποσότητος, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπετύγχανεν, ἂν καὶ ἐσυλαγώγῃ τὰς Ἐκκλησίας αὐτὰς, καὶ κατὰ κόρον ἐφορολόγει τὸν λαόν.

Ὁ λαὸς οὗτος βλέπων τὸν Αὐτοκράτορα ὄχι μόνον ἐπιβουλευόμενον τὸ ἱερὸν τῶν πατέρων του κειμήλιον, τὴν θρησκείαν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ταπεινούμενον εἰς τοὺς σταυροφόρους καὶ παρὰ τούτων χλευαζόμενον, μὴν ὑποφέρων τοῦ λοιποῦ τὰ βάρη, τοὺς φόρους, τὴν λῄστευσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν αὐθάδειαν καὶ θρασύτητα τῶν σταυροφόρων, ἐπαναστατεῖ, καὶ ἐπὶ ὀκτὼ ὁλοκλήρους ἡμέρας ἔκαιε τὴν πόλιν.

Οἱ σταυροφόροι ἐζήτουν παρὰ τῶν Αὐτοκρατόρων τὰ συμπεφωνημένα, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ συνάξωσιν, ἀπέναντι ὅλων τῶν προμνησθεισῶν λαφυραγωγήσεων. Ὁ δὲ γενναῖος ἐκεῖνος λαὸς, ἀπέναντι τοιούτου κινδύνου, τοὺς μὲν Αὐτοκράτορας μισεῖ, τοὺς δὲ σταυροφόρους ἀποστρέφεται, πολεμεῖ, καὶ νικᾷ· τέλος στραγκαλίζει τὸν Ἀλέ-

ξιον Δ΄. (Ὁ Ἰσαάκιος ἀπεβίωσεν ἐκ τοῦ φόβου) καὶ ἀνηγορεύει τὸν γενναῖον Ἀλέξιον Ε΄. τὸν Μουρτζοῦφλον, ὅστις ὀχυρωθεὶς ἐντὸς τῆς πόλεως ἐξηκολούθει μετ' ἐπιτυχίας τὸν κατὰ τῶν σταυροφόρων πόλεμον. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου λαοῦ, καὶ ὁ Μουρτζοῦφλος δειλιάζει, καὶ ἀφοῦ ὑπεξαίρεσεν ὅ,τι ἠδύνατο, ἐδραπέτευσε καὶ αὐτὸς, ἀφήσας τὸν λαὸν ἐν μέσῳ τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου κινδύνου εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν (α).

Ἐν μέσῳ λοιπὸν τῆς γενικῆς ταύτης συγχύσεως καὶ ταραχῆς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ λαὸς δὲν ἐγνώριζε τί πρῶτον καὶ τί ἔσχατον νὰ ἐπιδιορθώσῃ, οἱ καπηλικῶς οὕτοι ὀνομαζόμενοι ὑπερασπισταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν φράγκων τοῦ Γαλατᾶ, ἐφορμοῦσι κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν κυριεύουσι (12 Ἀπριλίου 1204).

Τί δὲ ἔπραξαν, ὄντος τοῦ καλάμου ἡμῶν ξηροῦ, καὶ

(α) Ὁ Γιββὼν, ἂν καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ συγγράμματός του δεικνύεται ἀντιπαππιστὴς, οὐχ ἧττον ὅμως κρίνων ἐπιπολαίως τὴν ἑλληνικὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν περιπίπτει εἰς ἀσύγγνωστα λάθη, διότι ἐνῷ ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ στρατοὶ τοῦ Μουρτζούφλου καὶ πρώτην, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην φορὰν ἐνίκησαν τὰς ἐφόδους τῶν σταυροφόρων, ἀποκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας δειλοὺς, διότι 70 χιλιάδες στρατοῦ ἔστρεψαν τὰ νῶτα εἰς τοὺς σταυροφόρους, καὶ διότι ἄλλαι τινὲς χιλιάδες ἐδραπέτευσαν εἰς τὴν θέαν ἑνὸς ἱππότου, τὸν ὁποῖον ὁ Νικήτας λέγει 9 ποδῶν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν τοιαύτην προσβολὴν κατὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, παρατηροῦμεν εὐσεβάστως εἰς τὸν διάσημον ἐκεῖνον συγγραφέα, ὅτι ἀπατᾶται εἰς τὰς κρίσεις του, καὶ περιπίπτει εἰς ἀντίφασιν, διότι, ἀφοῦ οἱ στρατιῶται οὗτοι ἐνίκησαν τοὺς σταυροφόρους δὲν ἦσαν λοιπὸν ἄνανδροι. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἔστρεψαν τὰ νῶτα, παρουσιασθέντων εἰς μάχην τῶν σταυροφόρων, ἡ αἰτία ἦσαν οἱ Αὐτοκράτορες, οἵτινες κατὰ δυστυχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦσαν ἄνανδροι καὶ μηδεμιᾶς ἀξίας. Εἰς ἐκεῖνον δὲ ὅστις ἤθελε παραδέχεσθαι τὰς κρίσεις τοῦ συγγραφέως ἐκείνου τῷ ἐνθυμίζομεν τοὺς λόγους τοῦ Φιλίππου εἰπόντος «κρεῖττον εἶναι στρατόπεδον ἐλάφων, λέοντος στρατηγοῦντος, ἢ λεόντων, »ἐλάφου στρατηγοῦντος».

ατέχνου, ἵνα τὰ ἐξιστορήσῃ, ἃς ἀναγνώσῃ ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης τὴν ἑπομένην περιπαθῆ περιγραφὴν τοῦ γλαφυροῦ συγγραφέως Σ. Ζαμπελίου.

«Ἀναρίθμητα καὶ ἀνεκτίμητα ὑπῆρξαν τὰ λάφυρα. Ἡ μόνη τῶν ὁπλαρχηγῶν μερὶς ὑπελογίσθη εἰς 200 καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας λίτρας ἀργύρου, μὴ συμποσουμένων τῶν πολυτίμων σκευῶν, τοῦ χρυσοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν τιμαλφῶν ἀντικειμένων, ὅσα κρυφίως καθηρπάγησαν ὑφ' ἑκάστου αὐτῶν, μηδὲ τῆς ἑτέρας μεγάλης μερίδος τῶν στρατιωτικῶν λαφύρων. Ὁ Βιλλαρδουῖνος, εἷς τῶν στρατηγῶν, καὶ ἱστοριογράφος ἔτι τῶν συμβεβηκότων, διηγεῖται μετ' ἀφελείας ὄντως ἱ π π ο τ ι κ ῆ ς, ὅτι πώποτε ἀπὸ κτίσεως κόσμου στρατὸς τοσοῦτον πτωχὸς, ὡς ὁ Γαλλικὸς, ὁ μὴ ἔχων πρότερον οὐδὲ πῶς ν' ἀποτίσῃ τὸν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ὀφειλόμενον ναῦλον τοῦ ταξειδίου, δὲν ἐλαφυραγώγησε πόλιν τοσοῦτον βαθύπλουτον, οἵα ἡ Κωνσταντινούπολις· ὁ δὲ Βαλδουῖνος, Κόμης Φλάνδρας, ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον Πάπαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ, διηγεῖται, ὅτι βεβαίως ὁλόκληρος ἡ λοιπὴ Εὐρώπη δὲν ἐμπεριεῖχε τόσην ποσότητα χρυσοῦ, ἀργύρου, πολυτίμων λίθων καὶ λειψάνων ἁγίων, ὅσην εὗρον οἱ Σταυροφόροι εἰς Βυζάντιον.

«Οἱ ταλαίπωροι γραικοὶ, προδεδομένοι ὑπὸ τῶν ἐν Γαλατᾷ ἐχθρῶν ἀδυσωπήτων, περιεφέροντο ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ὁδὸν, καὶ ἀπὸ Προαστείου εἰς Προάστειον, αἰτούμενοι καταφύγιον· οἱ δὲ Δυτικοὶ κατεδίωκον αὐτοὺς ὥσπερ ἄγρια θηρία, τοὺς μὲν σφάζοντες ἀνηλεῶς, τοὺς δὲ τραυματίζοντες θανατηφόρως, τοὺς δὲ καὶ ζωγροῦντες· οὕτως εἰς τὰς πλατείας, οὕτως εἰς τὰς γωνίας, οὕτως εἰς τὰ ὑπόγεια. Ἡ πόλις παρέστησεν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ θέαμα σπαραξικάρδιον. Δὲν ἠκούοντο πανταχοῦ πάρεξ ἀλα-

λαγμοὶ πολεμίων, καὶ στεναγμοὶ ψυχοραγούντων, καὶ θρῆνος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὀδυρμός. Ἔνθα σωροὶ πτωμάτων, ἐκεῖ ἱερεῖς κατασφαζόμενοι ἐν τῷ κοινωνεῖν τὰ ἄχραντα μυστήρια τοῖς ἐν κινδύνῳ· περαιτέρω καλόγηροι σώζοντες καὶ ὑπερπηδῶντες τὰς πυρκαϊάς· κατωτέρω δὲ γυναῖκες περιφερόμεναι μὲ τὰ νήπιά των ὑπὸ μάλην καὶ ζητοῦσαι καθ' ὁδὸν γονυπετεῖς τὸ ἔλεος τῶν θηριωδῶν καὶ ἀσπλάγχνων σταυροφόρων.

«Ἀλλ' οἱ Σταυροφόροι μῖσος τρέφοντες ἀδιάλλακτον κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκείνων Χριστιανῶν, ἐτρέποντο εἰς ἀσεβείας καὶ ἀσελγείας, καὶ βεβηλώσεις, καὶ βαρβαρότητας, τὰς ὁποίας καὶ αὐτὸς ὁ κάλαμος ἀποποιεῖται νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς.

«Ἀφοῦ τρεῖς μεγάλας Ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος ἐγέμισαν τὰ σκῦλα, ἐξύβρισαν καὶ αὐτὰ τὰ χριστιανικὰ σεβάσματα· καθόσον οἱ λεγόμενοι ὑπέρμαχοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰσελθόντες μετὰ μοιχαλίδων καὶ μετὰ στρατιωτῶν μεθυόντων καὶ πορνοβοσκῶν, ἐχόρευσαν χοροὺς ἀσέμνους ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἔπειτα ἐνθρονίσαντες περιγελαστικῶς ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ στασιδίου χαμερπέστατον πορνάριον, ἔψαλλον εἰς γαλλικὸν μέτρον μετὰ λυσσώδους ἐνθουσιασμοῦ καὶ σπασμωδῶν κινημάτων τὰ νικητήρια τῆς κατακτήσεως. . . . . .

«Ἀφοῦ ἐχλεύασαν τὴν Θρησκείαν, τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἔπρεπεν ὡσαύτως νὰ κωμῳδήσωσι καὶ πᾶν ἕτερον ἐθνικὸν, λ. χ. τὴν ἐπιστήμην, τὴν διάλεκτον, καὶ τὴν διὰ ταύτης καλλιεργουμένην ἐγκύκλιον παιδείαν. Ὅθεν «γραφέας, δόνακας καὶ δοχεῖα »μέλανος φέροντες, τόμοις τὴν χεῖρα ἐδίδοσαν ὡς γραμ»ματέας τοὺς γραικοὺς τωθάζοντες». Παρῆγον δὲ συγκεχυμένως ἐν τῷ μεγάλῳ φόρῳ ἄπειρα βιβλία πατέρων

καὶ συγγραφέων παλαιῶν, εἰς ἃ ἔθεντο πῦρ καὶ κατέκαυσαν αὐτά. Ἕτερα δὲ διατιτραίνοντες διὰ τῆς τῶν λογχῶν ἀκμῆς περιέφερον ἐμπαικτικῶς περὶ τὰς ἀγοράς. Οὕτως ἀπωλέσθησαν πολλὰ συγγράμματα τῆς πολυθεϊκῆς καὶ χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ἅπερ διαφυγόντα τὰς εἰκονομαχικὰς ἀνατροπὰς, ἐσώζοντο ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν.

«Ἐφεξῆς ἦλθε καὶ ἡ ὥρα τῆς Βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας. Οἱ σταυροφόροι περιβαλλόμενοι τὰ πλατύσημα ἱμάτια τῶν ἀρχόντων, καὶ «περιτεθέντες τὰς ὀθονοσκε»πεῖς περικρανίους αὐτῶν καλύπτρας, καὶ τὰ κατὰ »νότον κεχυμένα λευκόλινα ταῖς ἱπποίαις γένεσιν αὐτῶν »περιδέοντες» ἔτρεχον ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ταῖς ἀγυιαῖς τῆς πόλεως, ληστεύοντες τοὺς πένητας, καὶ σατυρίζοντες τὰ ἤθη καὶ τὴν ἐθιμοταξίαν τοῦ ἀρχοντολογίου.

«Ἀλλὰ τί πρῶτον, τί δεύτερον, τί δὲ τελευταῖον ἠθέλομεν διηγηθῆ ἐκ τῶν τολμημάτων ἐκείνων τῶν ἀλητηρίων; «Φεῦ, ὁ Νικήτας ἐκφωνεῖ, τῆς ἀτίμου κατεδαφίσεως τῶν προσκυνητῶν εἰκόνων, ἢ τῶν εἰς βεβήλους τόπους καταῤῥιπτωμένων λειψάνων τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρησάντων! Ἦτο φρικτὸν νὰ βλέπῃ τις τὸ θεῖον αἷμα τοῦ Χριστοῦ χεόμενον κατὰ γῆς, τὸ δὲ σῶμα διανεμόμενον εἰς τοὺς κύνας. Ἀνήκουστα δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν μέγιστον Ναόν. Ἡ πολυθρύλλητος ἱερὰ Τράπεζα, ἥτις διὰ τὰς πολυτίμους ὕλας, ἐξ ὧν συνέθετο, ἦτο κάλλος καθ' ὑπερβολὴν ἐξαίσιον καὶ ἀξιοθαύμαστον παρ' ὅλοις τοῖς ἔθνεσιν, ἐτεμαχίσθη καὶ διεμερίσθη πρὸς τοὺς λεηλατοῦντας, καθῶς ἐπίσης καὶ ἅπας ὁ ἱερὸς πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκομίσθησαν ὡς λάφυρα οὐ μόνον τὰ ἱερὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, ἀμίμητα κατὰ χάριν καὶ τέχνην καὶ κατὰ τὴν ὕλην σπάνια, ἀλλὰ καθηρπάγησαν εἰς σι-

τοκανίστρια καὶ ὁ καθαρὸς ἄργυρος, ὅστις περιέδυε τὸ κλεῖθρον τοῦ βήματος, καὶ τὰ τιμαλφῆ δοχεῖα, καὶ ὁ ἄργυρος τοῦ ἀξιοθαυμάστου ἄμϐωνος, καὶ ὁ χρυσὸς κόσμος, ὅστις περιεκόσμει αὐτόν. Οἱ ἡμίονοι καὶ τὰ ὑποζύγια σεσαγμένα ἐφέροντο ἕως εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ Ναοῦ· τινὰ δὲ αὐτῶν, μὴ δυνάμενα νὰ σταθῶσιν ὄρθια ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν λαφύρων, ἐκεντῶντο μὲ μαχαίρας, ἵνα ἐγερθῶσιν ἐκ τῆς γῆς, ὥστε τὸ θεῖον δάπεδον ἐμολύνετο μὲ τὴν κόπρον τῶν χολάδων, κόπρον συμπεφυρμένην μετὰ τοῦ χυθέντος αἵματος τῶν Γραικῶν. Δὲν ἐσεϐάσθησαν οἱ πανασεϐεῖς οὐδὲ τὰς εὐλαϐεῖς γυναῖκας τοῦ ἀξιωτάτου ναοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, οὐδὲ τὰς εἰς Θεὸν ἀφιερωμένας, οὐδὲ τὰς ἐπιγάμους κόρας» (α).

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ἀλητηρίων τούτων σταυροφόρων. Τοιαῦτα ἀποτελέσματα εἶχεν, ἡ παρὰ τῶν δυτικῶν διακωδωνιζομένη δικαιοσύνη, ἡ κινήσασα αὐτοὺς νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀλεξίου. Τοιαῦται καὶ τοσαῦται αἱ ὠμαὶ πράξεις των, ὥστε ὁ λαὸς ἀποστρεφόμενος τὴν ἰδίαν Κυϐέρνησιν, ἥτις συνεμάχει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπετάσσετο εἰς τοιούτους βαρϐάρους, ἐθεώρει τοὺς Τούρκους φιλανθρωποτέρους ἐκείνων· ἰδέα, ἥτις συνεπέφερε σπουδαιοτάτας συνεπείας εἰς τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐν γένει τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Εὐγενεῖς οὗτοι Κόμητες καὶ Δοῦκες, τόσον καλῶς ὑπηρέτησαν ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς Τούρκους, ὡς ἄλλοι Ἰουδαῖοι διεμερίσαντο τὴν λεῖαν των, καὶ ὁ μὲν Βαλδουῖνος ἔλαϐε ἓν τέταρτον τοῦ κράτους. — Ὁ Δάνδολος ἓν ἕτερον τέταρτον καὶ ἥμισυ μετὰ πολλῶν Ἐκ-

(α) Ζαμπελίου Προλεγόμενα ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων §. ΙΙΒ. σελ. 420.

κλησιῶν. — Ὁ Μομφεῤῥάτος ἓν ἄλλο μέρος καὶ τὸ λοιπὸν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀκολούθως ὁ αἱμοχαρὴς Δάνδολος, ἵνα θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐκδίκησιν ἣν ἔπνεεν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος, συλλαμβάνει τὸν δραπέτην Μουρτζοῦφλον, ὃν ἀπετύφλωσεν ὁ πενθερός του, καὶ ἐμπεδώσας αὐτὸν τὸν ἐκρήμνισεν ἐκ τῆς στήλης τῆς εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον εὑρισκομένης.

Ἡ κατάκτησις αὕτη οὐδένα ἐπέβαλε φόβον εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐπειδὴ ἦσαν ἐπιχειρηματικοὶ, καὶ ἀείποτε (α) ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτῶν ἐκραταιώθησαν, ἐφεύρον ἐν ἀκαρεῖ τὸ μέσον τῆς ἀντισταθμίσεως τῆς κατακτήσεως ταύτης· καὶ λοιπὸν ἂν καὶ ἡττημένοι, ἂν καὶ πτωχεύσαντες, ἕνεκα τῶν βανδαλικῶν τῶν σταυροφόρων πράξεων, ἂν καὶ ἐθεωροῦντο παρ' αὐτῶν ὡς δοῦλοι, οἱ μὲν ἐν τοῖς κράτεσι τῶν κατακτητῶν μείναντες ἔσφαζον καθ' ἑκάστην τοὺς σταυροφόρους· ἐχλεύαζον, ἀπεστρέφοντο, καὶ ἠθέτουν τοὺς φεουδαλικοὺς νόμους οὕστινας εἰσήγαγον· οἱ δὲ λαβόντες τὰ ὅπλα, ἄλλοι μὲν αὐτῶν ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐγείρουσι τὸ Βασίλειον τῆς Τραπεζοῦντος· ἄλλοι ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ δουκὸς τῆς Ἐπιδάμνου (Δυῤῥαχίου) ἐκτείνουσι τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος των πρὸς τὴν Ἤπειρον, συμπαραλαβόντες τὴν Ἄρταν μέρος τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Αἰτωλίας ὅλης μέχρι Ναυπάκτου καὶ τῆς Κερκύρας, ἱδρύσαντες νέον Κρᾶτος, ὅπερ ὠνόμασαν Βασίλειον Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας· μετ' οὐ πολὺ δὲ αἰχμαλωτίσαντες τὸν Γοδοφρέδον Βιλαρδουΐνον καὶ 100 ἱππότας, τὸν μὲν πρῶτον ἐσταύρωσαν τοὺς δὲ λοιποὺς ἐφυλάκισαν, (1216) ἀκολούθως μετὰ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαὴλ, ἀποβαλλόντες τὸν υἱὸν

(α) Gibbon καὶ Cantù.

τοῦ Βονιφατίου, κυριεύουσι τὴν Θεσσαλονίκην ἅπασαν, πρωτεύουσαν τοῦ Λατινικοῦ Βασιλείου (1222) τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην μέχρι Ἀνδριανουπόλεως, καὶ τὸν ἀναγορεύουσιν Αὐτοκράτορα (α). Ἄλλοι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως διαφυλάττουσι τὴν Βιθυνίαν, Φρυγίαν, Μησίαν, Ἰωνίαν καὶ Λυδίαν, νικήσαντες δὲ τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου ἐσχημάτισαν καθέδραν τοῦ νέου Βασιλείου τὴν Νίκαιαν· (1206) καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, εἴτε διὰ τῆς μετοικίσεως καὶ ἱδρύσεως νέων Βασιλείων· εἴτε διὰ ἀλλεπαλλήλων νικῶν· εἴτε διὰ τῶν ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ περιχώρῳ αὐτοῦ σφαγῶν· εἴτε διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φεουδαλικῶν νόμων ἐπιβληθεισῶν αὐτοῖς ὑποχρεώσεων (β) ἀπεδείκνυον τέσσαρα

(α) Διατριβὴ τοῦ διασήμου νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου ἐπί τινας ἀνεκδότου νομίσματος Μιχαὴλ Α'. δεσπότου τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. — Πανδῶρα φυλλάδιον ΡΒ'.

(β) Ἐπειδὴ ἀνεφέραμεν περὶ τῶν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων εἰσαχθέντων φεουδαλικῶν νόμων, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν, καθ' ὅσον μόνον ἀφορῶσι τὴν δουλείαν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Κυριευθείσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, τόσον ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βαλδουῖνος, καθὼς καὶ ὁ ἐν Πελοποννήσῳ Βιλλαρδουῖνος εἰσῆξαν τοὺς φεουδαλικοὺς τῆς Δύσεως νόμους, καλουμένους Ἀσίζα ἢ Κώδηξ τῆς Ῥωμανίας.

Οἱ νόμοι οὗτοι, προτιθέμενοι τὴν ἀπόλυτον δεσποτίαν τῶν εὐγενῶν, καὶ τὴν ἄνευ ὅρων ὑποτελειότητα τῶν δούλων, ἦσαν τὸ ἀναισχυντότερον ἐπινόημα τοῦ ἐν τῇ Δύσει, φεουδαλικοῦ πνεύματος.

Κατὰ τοὺς νόμους τούτους ὠνομάζοντο χωριᾶται, ἀγροῖκοι ἢ ὑποχείριοι οἱ ἐργαζόμενοι, τιμαριῶται δὲ οἱ ὡς κηφῆνες τρεφόμενοι ἐκ τῶν ἱδρώτων τῶν ἐργαζομένων, καὶ τοιαύτην ἠξίουν δεσποτίαν οἱ Κύριοι οὗτοι ἐπὶ τῶν ὑποχειρίων, ὥστε ἐὰν ἔλεγον εἰς τὸν χωριάτην σὲ προστάζω νὰ κάμῃς τοῦτο, δυστυχὴς ἐκεῖνος ὤφειλε νὰ ὑπακούσῃ ἐπὶ ποινῇ πληρωμῆς ἑκατὶ ὑπερπέρων.

Ἀλλ' ὡς νὰ μὴν ἤρκῃ ἡ ἀξίωσις αὕτη τῶν τιμαριωτῶν ὑπεχρέ-

α΄. ὅτι ἔζων, ἵνα ἐκδικηθῶσιν, ὡς ἐξεδικήθησαν μετ' οὐ πολύ, καὶ ἀπεκατέστησαν τὴν παρὰ τῶν δυτικῶν καλουμένην λαμπρὰν ταύτην νίκην ἀσήμαντον, καὶ ἐφήμερον — β΄. ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ λαοὶ διακείμενοι ὑπὸ δου-

---

τοὺς ὑποχειρίους νὰ ὁρκίζωνται ὑποτελειότητα καὶ δουλείαν, οἱ δὲ τιμαριῶται θέτοντες τὴν χεῖρά των ἐπὶ τῶν ὁρκιζομένων δυστυχῶν ἐκείνων, ἐδέχοντο τὴν ὑποτελειότητά των, καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς ἔθετον πίλον, χειρίδα, ἢ ἄλλο τῆς δουλείας σημεῖον.

Ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν νόμων τούτων ἕκαστος βλέπει, ὅτι ὁ ἐπιβληθεὶς Κώδηξ δὲν ἐσυμβιβάζετο μετὰ τοῦ φύσει ἐλευθέρου πνεύματος τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, καὶ ἑπομένως ἂν καὶ πολλάκις τοὺς ὑπεχρέουν εἴτε ἐπὶ ποινῇ προστίμου, εἴτε δι' ἄλλων καταπιέσεων, ἄλλοι μὲν αὐτῶν μετ' εὐχαριστήσεως ἐπλήρονον τὰ πρόστιμα, ἄλλοι ὑπετάσσοντο πρὸς ὀλίγον εἰς τὴν βίαν, ἐν γένει ὅμως ἅπαντες ἐμίσουν τοὺς νόμους, καὶ τοὺς ἀξιούχους, καὶ ἐνῷ ἐκαιροφυλάκτουν ν' ἀποσείσωσι τοῦ τραχήλου των τὸν ἀναιδῆ καὶ ἀντιχριστιανικὸν τοῦτον ζυγὸν, ἅπαντες ἠθέτουν τοὺς ὅρκους των, ὥστε οἱ Λατῖνοι ἔλεγον Graeca fides mala fides.

Πλὴν ὅσον ἀλλόκοτοι ἦσαν οἱ νόμοι οὗτοι, ὅσον ἀναίσχυντοι αἱ τῶν τιμαριωτῶν ἀξιώσεις, ἄλλο τόσον μωρὰ καὶ περιφρονητικὰ τὰ ἐπίθετα, ἅτινα προσήπτων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἕνεκα τῆς δῆθεν ὀλιγοπιστίας αὐτῶν.

Τῷόντι, εἶχον οἱ κατακτώμενοι λαοὶ φυσικὸν δικαίωμα νὰ ἦναι ἐλεύθεροι; Ἐπετρέπετο εἰς οὐδένα νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, καὶ διὰ τόσον ἀναισχύντου δουλείας; Συγκατένευον οἱ ὑποδουλούμενοι εἰς τὴν ὑποδούλωσιν ταύτην; Καὶ ἐὰν συγκατένευον, ἡ συγκατάθεσίς των ἴσχυε νὰ ἀπαλλοτριωθῇ δικαίωμα μὴ ἀπαλλοτριούμενον;

Ἰδοὺ τὰ ζητήματα, ἅτινα ὀφείλουν νὰ ἐξεταχθῶσιν! Ἰδοὺ αἱ ἀρχαὶ, αἵτινες (ὡς ἐκ τῆς ἀπὸ κοινοῦ παραδοχῆς αὐτῶν οὖσαι πλέον ἀξιώματα) ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν πατέρων ἡμῶν, δεικνύουσι καταφανῶς, ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τραγικὰς τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐποχὰς, εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκείνας, καθ' ἃς ἡ Δύσις ἐκυλίετο εἰς τὸν βόρβορον τοῦ φεουδαλισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν δύναμιν, ἵνα ἐλαττώσῃ παρῆλθον τόσοι αἰῶνες καὶ ἐχύθησαν τόσα αἵματα, οἱ Ἕλληνες ἐδείκνυον διὰ τῆς διαγωγῆς καὶ ἐπιορκίας των, ὅτι εἰς τὴν ψυχήν των ἐνυπῆρχεν ἔνστικτος ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἀκριβεστάτη γνῶσις τῆς σημασίας αὐτῆς, καὶ ὅτι τέλος οὔτε ἠδυνήθη, οὔτε δυνηθήσεταί τις νὰ εὕρῃ τὰ μέσα τῆς ἑκουσίου τῶν Ἑλλήνων ὑποδουλώσεως.

λίαν, συναισθάνονται συγχρόνως καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, ἣν εἰς πᾶσαν ἁρμοδίαν περίστασιν τὴν ἁρπάζουσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν τυράννων των, — γ′. ὅτι κυβερνώμενοι παρὰ συνετῆς καὶ ἀγαθῆς Κυβερνήσεως προοδεύουσι, μετὰ ταύτης δὲ συνενούμενοι, διὰ μεγίστης εὐκολίας νικῶσι καὶ Τούρκους, καὶ Λατίνους, καὶ πάντα ἐχθρὸν αὐτῶν, καὶ δ′. ὅτι οἱ Κυβερνῶντες αὐτοὺς δὲν δύνανται νὰ τοῖς ἐπιβάλλουσι νόμους μὴ συμφωνοῦντας μὲ τὴν δικαιοσύνην, μὲ τὰ ἀληθῆ τῆς πατρίδος των συμφέροντα, καὶ τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν των (α).

Παραλείπομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων, οἵτινες ὑπεχρέωσαν τοὺς Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν—τὸν Θεοδόσιον—τὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν καὶ ἄλλους Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας, νὰ θέσωσι νόμους καταργοῦντας τὴν δουλείαν, διότι τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν συσχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης ἐποχῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκτυλίξωμεν εἰς τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς σημειώσεως.

Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἐξάγεται, ὅτι, ἐνῷ ἕνεκα τῆς πολιτικῆς τῶν Αὐτοκρατόρων ἀρχῆς, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἠγωνίζετο ν' ἀποτινάξῃ τὸν ξενικὸν ἑσπερινὸν ζυγὸν, ἀφ' ἑτέρου αἱ Ἑλληνικαὶ ὁμάδες, καθὸ λαὸς καὶ ἔθνος, ἀνταγωνιζόμεναι πρὸς τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, ἐπειρῶντο ν' ἀποσείσωσι τὸν ἕτερον δουλικὸν τῆς συνειδήσεως ζυγόν.

Συνείδησις ἀφ' ἑνὸς, πολιτικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἐθνικότης ἀφ' ἑτέρου, ἰδοὺ οἱ δύο πόλοι ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔτρεχεν ἀγωνιζομένη ἡ ἑλληνικὴ διάνοια.

(α) Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐπιχειρήματος ἡμῶν τούτου, ἀναφέρομεν σπουδαίαν τινὰ περίοδον, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Ἰωάννην Κίναμιν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ Βιβλ. VI, ἔχουσαν οὕτως.

«Οὗτος ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ ἔθος τι τῶν ἀτοπωτάτων μικροῦ, καὶ εἰς »νόμον τελέσας δεῆσαν, ἐκ μέσου τῶν Ῥωμαίων ἐποιήσατο πολιτείας. . . »Βασιλεὺς δὲ πρόῤῥιζον ἀπὸ μέσης ἐξευπακέναι τῆς »πόλεως αὐτὸ βουληθεὶς, γράμμασι τὴν ἐλευθε»ρίαν, οἷον φύσει τὸ ἐλεύθερον ἐπεψήφιστο. Ἐ»λευθέρων γὰρ ἄρχειν Ῥωμαίων (Ἑλλήνων) οὖμε»νουν ἀνδραπόδων αὐτὸς ἤθελε».

Η περίοδος αὕτη, πιστεύομεν ἀδιστάκτως, ὅτι ἀποδεικνύει τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πολιτικήν τε καὶ ἀτομικὴν τῶν συγκροτουμένων

Μολονότι δὲ ἡ σταυροφορικὴ αὕτη κατάκτησις διήρκεσε μόλις ἥμισυ αἰῶνα, οὐχ' ἧττον ὅμως μέγαν ἐπέφερε κτύπον κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὴν οἰκονομικὴν, ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ κατάστασιν· διότι οἱ Ἅγιοι οὗτοι πατέρες διὰ τῶν, ἐν καιρῷ τῆς ἐφόδου, καὶ ἁπάσης τῆς διαρκείας τῆς διαμονῆς αὐτῶν, ληστειῶν, κλοπῶν, καὶ ὑπερόγκων φόρων, ἐπτώχευον εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὸν λαόν· διότι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων των ἐκιβδήλευσαν τὸ φύσει ἀρχαιότυπον ἦθος τῶν Ἑλλήνων· διότι ἐκ τῆς δεσποτείας αὐτῶν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξῆψαν ἐπὶ τοσοῦτον τὰ μίση τῶν πολιτῶν, ὥστε ἤθελον προτιμήσει χιλίας ἄλλας σωματικὰς δουλείας, ἢ τὴν δουλείαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θρησκείας των· διότι, ἕνεκα τῆς διαγωγῆς τῶν σταυροφόρων διεσπάσθη ἡ ἀπολύτως ἀναγκαία ἕνωσις, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων (α), τέλος διότι κυβερνώσης παραλελυμένης, τυραννικῆς, καὶ κακοήθου Κυβερνήσεως, καὶ ἡ κοινωνία παρελύετο, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ δεχθῇ τὴν δουλείαν τοῦ τυχόντος ἰσχυροτέρου.

Ἐνῷ λοιπὸν οἱ σταυροφορικὴ δεσποτεία μόλις ἔθεσε τὸν πόδα της ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων, διὰ τῆς τῶν ἰθα-

---

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πατέρων μας· διότι ἐὰν ἦναι ἀλήθεια, ὅτι οἱ ἐλεύθεροι νόμοι εἰσὶ πρὸς εὐθὺ γεωμετρικὸν λόγον τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος τῶν πολιτῶν, ὑπὲρ ὧν οἱ νόμοι τίθενται, κατ' ἀναγκαῖον συμπέρασμα, οἱ Ἕλληνες οὔτε εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν Κομνηνῶν, οὔτε εἰς τὴν πρὸ αὐτῶν αὐτοκρατόρων, οὔτε μεταγενεστέρως, οὔτε οὐδέποτε ὑπέφερον τὴν πολιτικὴν, τὴν ἀτομικὴν, ἢ τὴν τοῦ πνεύματος δουλείαν.

(α) A' cette époche la reunion des Grecs et des Latins aurait pu porter les derniers coups a la domination Mussulmane ; Mais les Francs ne pur at jamais se depouiller de leurs prevantions contre les Grecs. . . (Poujoulat. Hist des Croisades Chap. X.)

γενῶν ἀντιδράσεως διέκειτο εἰς ἐπισφαλῆ θέσιν, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μέγας ἀνὴρ Λάσκαρις καὶ οἱ διάδοχοί του ἐνίκων τοὺς ἐν Ἀσίᾳ θρασυνθέντας Τούρκους (α) καὶ τοὺς ἐπεριόριζον εἰς τὰ ὄρη· ὁ δὲ διάδοχός του Ἰωάννης ὁ Βατάσης, ἀνὴρ στρατηγικὸς καὶ γενναῖος, ἐπολιώρκησε τρὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. καὶ τρὶς ἐνίκησε τοὺς Λατίνους.

Τοιουτοτρόπως ἐσήπετο καὶ ὀπισθοδρόμει ἡ σταυροφορικὴ κατάκτησις, ἡ δὲ ἐν Νικαίᾳ Ἑλληνικὴ Βασιλεία ἤνθιζε καὶ ἐκραταιοῦτο, ὥστε κατὰ τὰ 1261, ὁ στρατηγὸς Μηχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, Ἀλέξιος ὁ Στρατηγόπουλος, ὁδηγούμενος ὑπό τινος πολίτου εἰσῆλθεν νύκτωρ μετὰ τῶν 800 αὐτοῦ στρατιωτῶν διά τινος μυστικῆς ὁδοῦ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσεν· ὁ δὲ πτωχὸς (β) καὶ πεφρονημένος παρὰ τοῦ

(α) Ἀπόδειξιν τῆς βαρβαρότητος τῶν Τούρκων παρέχει ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ ἣν ἀπηύθυνεν ὁ Βιβὰρς εἰς τὸν Κόμητα τῆς Ἀντιοχείας, ἐξιστορῶν τὴν ἅλωσιν αὐτῆς· «οἱ ἀποκλεισμένοι ἀσπλάγχνως ἐθανατοῦντο. . . »Ἐὰν ἔβλεπες τοὺς ἱππότας σου καταπατουμένους ἐκ τῶν ἵππων τῶν »νικητῶν· τὰς περιοχάς σου λαφυραγωγουμένας, τὰ πλούτη σου ζυγιζό»μενα πρὸς διανομὴν μὲ τὸ στατέριον, τὰς γυναῖκας εἰς τὴν δημο»πρασίαν. Ἐὰν ἔβλεπες τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὸν σταυρὸν καταπατούμενα· »τὰ φύλλα τοῦ Εὐαγγελίου ῥιπτόμενα εἰς τὸν ἀέρα, τοὺς τάφους τῶν »Πατριαρχῶν βεβηλωμένους. Ἐὰν ἔβλεπες τοὺς ἐχθρούς σου Τούρκους »νὰ σφάζωσιν ἀνιλεῶς τοὺς μοναχούς, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς διακόνους ἐπὶ »τῶν θυσιαστηρίων. Ἐὰν ἔβλεπες τὰ παλάτιά σου βορὰν τῶν φλογῶν, »τὰς Ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κατεδαφιζομένας, ἤθελες φωνά»ξει ὅτι ἐπεθύμεις μᾶλλον νὰ σὲ κατακαύσῃ ὁ Οὐρανός. (GIBBON.)

(β) Ὁ Βαλδουῖνος προτοῦ ἡττηθῆ παρὰ τοῦ Στρατηγοπούλου εἰς τοιαύτην πενίαν εἶχε καταντήσει, ὥστε ἀφοῦ ἐξεκένωσε τὸ Αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον ἐξ ὅσων ἀκόμη περιεῖχε ἱερῶν λειψάνων· ἀφοῦ ἔπεμψεν εἰς τὴν Γαλλίαν μέγα μέρος τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τὴν ἐσθῆτα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν σιδηρὰν λόγχην τὸν σπόγγον, καὶ ἕτερα τοῦ ἁγίου πάθους ὄργανα· πωλεῖ πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Γάλλων τὴν Κομητείαν

λαοῦ Βαλδουῖνος ὁ Β΄. φεύγει ὡς δραπέτης μετὰ τῶν λοιπῶν Λατίνων πυρπολούντων τὴν πόλιν, καὶ σφαζόντων τοὺς πολίτας.

Ὅση ἦτον ἡ χαρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐγερθέντων τὴν πρωΐαν ἐλευθέρων, τοσοῦτος καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἐν Νικαίᾳ διατελοῦντος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιτυχίας βλέπων, κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐπίστευε· βεβαιωθεὶς ὅμως ἐκ τῶν ἀποσταλέντων αὐτῷ τροπαίων, ἐπλήσθη χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, καὶ στραφεὶς εἰς τὸν λαὸν εἶπε τοὺς ἐφεξῆς συγκινητικοὺς λόγους· «Εἰς ἄλλον καιρὸν, εἰς καιρὸν μεμακρυσμένον ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ ἀδριατικοῦ κόλπου μέχρι τῶν μεθορίων τῆς Αἰθιοπίας· ἀφοῦ ἀπωλέσαμεν τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ἡ πρωτεύουσα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως· ἡμεῖς δὲ ἂν καὶ ἱδρύσαμεν εἰς τὴν Ἀσίαν Βασίλειον ἀνθηρὸν, ἤμεθα ἐντοσούτῳ φυγάδες, καὶ ὅταν μᾶς ἠρώτουν ποία εἶναι ἡ πατρὶς ἡμῶν, στενάζοντες, τοῖς ἐδεικνύομεν ὡς διαμονὴν τὴν γῆν, καὶ ὡς ἐπικράτειαν τὸν Οὐρανόν. Τέλος ἡ Θεία πρόνοια ηὐλόγησε τὰ ὅπλα ἡμῶν, καὶ δι' αὐτῶν ἡμεῖς κατέχομεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ἕδραν τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν· διὰ τῆς δυνάμεως καὶ συμπνοίας ἀπεκτήσαμεν τὸ πολυτιμώτατον τοῦτο κτῆμα, ὅπερ εἶναι ἡμέτερον, καὶ πρόδρομος, προσδὲ καὶ ἐχέγγυον νέων νικῶν».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μιχαὴλ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία μετὰ πλείστης

του πρὸς ἀπότισιν τῶν ὑπερόγκων χρεῶν του· πωλεῖ τὰ σκεύη του· ἀπαλλοτριοῖ τὰ ἀναγκαιότερα τῶν ἀνακτόρων ἔπιπλα, πλὴν εἰς μάτην· οἱ κίνδυνοι τῆς μοναρχίας πανταχόθεν καὶ ἀδιακόπως πολλαπλασιάζονται.

(Ζαμπέλιος Προλεγόμενα σελ 486.)

πομπῆς, ἀγαλλιάσεως καὶ τελετῶν τὸν ἐδέχθησαν· ἅπαντες κληρικοί τε καὶ λαϊκοί, πλούσιοι καὶ πένητες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες οἱ μὲν ἐδέοντο ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ Αὐτοκράτορος, οἱ δὲ ἐζητοκραύγουν χύνοντες κατανύξεως δάκρυα, ἐξαιρουμένου τοῦ Θεοδώρου τοῦ Τορβίκη (α), διότι εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος ἤλπιζον τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς παλαιᾶς δόξης του.

Ἀλλ᾽ οἴμοι ἡ χαρὰ αὕτη ἦτον ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία, τὰ δάκρυα χαρᾶς, ἅτινα ὁ πολυπαθὴς ἐκεῖνος λαὸς ἔχυσε κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἦσαν πρόδρομος πικρῶν καὶ πολυαιωνίων δακρύων, δακρύων τῶν ὁποίων τὸ τέλος προσεγγίζει μετὰ ἓξ ὁλοκλήρους αἰῶνας.

Λέγομεν δὲ τοῦτο ἄνευ ὑπερβολῆς· ἢ μυθιστορικῆς φαντασίας, διότι ἡ προφητεία Θεοδώρου τοῦ Τορβίκη ἤρχισε νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν παρὰ τῶν Τούρκων, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Παλαιολόγου ἐκ τῆς Ἀσίας, διότι κατὰ τὴν διαδοχικὴν ἀσθένειαν τῶν Κυβερνώντων τὴν Ἑλλάδα, ὁ μέγας οὗτος νικητὴς τῶν Τούρκων Παλαιολόγος, ὁ μέγας οὗτος πολιτικὸς, ὁ ἐξιδιασμένης δραστηριότητος ἀνὴρ, νομίσας, ὅτι κυριεύσας τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ πάντα ἐτελέσθησαν, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶχε νὰ πράξῃ, μεταβάλλεται εἰς ἀδρανῆ καὶ τύραννον, παρα-

(α) Ἐν μέσῳ τῆς χαρᾶς ταύτης τοῦ λαοῦ, μόνος ὁ Θεόδωρος Τορβίκης, ἀνὴρ προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, εἰδήμων τῶν πραγμάτων, καὶ ἀγαπῶν περιπαθῶς τὸ ἔθνος· μόνος, λέγομεν, αὐτὸς ἔῤῥιπτε πικρὰ δάκρυα. Ἐρωτηθεὶς δὲ παρά τινος διατὶ ἔκλαιεν, ἐνῷ ἅπας ὁ λαὸς ἐχαίρετο «διότι, »ἀπήντησεν, μέχρι τοῦ νῦν οἱ Ἥρωες οὗτοι εὑρισκόμενοι εἰς τὴν »Ἀσίαν ἐπεριώριζον τὴν θρασύτητα, καὶ τὸν βαρβαρισμὸν τῶν Τούρκων· »τώρα, δὲ ὅτε ἦλθον, οὗτοι μὲν θέλουσι γίνει ἀδρανεῖς, οἱ δὲ Τοῦρκοι »θέλουν προοδεύσει καὶ καταντήσει τὸν τόπον μας» τελειώσας δὲ τοὺς λόγους τούτους ἀπεβίωσε. (Σπανδουκῖνος.)

βλέπει καὶ παραμελεῖ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους του θέσιν, ἀδιαφορεῖ περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀνδρίσεως τοῦ λαοῦ, ἀφίνει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Βυζαντίου τοὺς ἀσπόνδους τοῦ ἔθνους ἐχθροὺς Γενουησίους καὶ λοιποὺς φράγκους (α) προσκαλεῖ κατ᾽ αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπαισίου διαγωγῆς του τὴν ὀργὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ περιορίσθη νὰ προσκυνῇ τὸν πόδα τοῦ Πάπα, νὰ ὑποτάσσῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ ἐπαιτῇ βοήθειαν παρὰ τῆς Δύσεως.

Τοιοῦτος ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ τῶν Παλαιολόγων, ὅστις ἐγκαινίσε τὴν πολιτικήν του, φονεύσας τὸν συνηγεμόνα αὐτοῦ καὶ υἱὸν τοῦ εὐεργέτου του Βατάση, ἵνα βασιλεύσῃ μόνος, καὶ τοιαύτην πολιτικὴν ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοί του, ἥτις ἐχρημάτισεν ἡ πρώτη καὶ κυρία αἰτία τῆς τε προόδου καὶ ἀκμῆς τῆς Τουρκίας, τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τῆς δουλείας τοῦ ἔθνους ἅπαντος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱστορία αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει τῶν Αὐτοκρατόρων Παλαιολόγων, συντείνει τὰ μέγιστα ἵνα δείξῃ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα ἀθλίας Κυβερνήσεως, ποῖος ὁ καρπὸς τῶν ὑπούλων καὶ δολίων πολιτικῶν, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ τὴν μνημονεύσωμεν ἀκριβῶς, δεικνύοντες συνάμα ποία καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας, καὶ παρακμὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Μόλις ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος μετεβίβασε τὸν θρόνον του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἤρχισαν ἀμέσως οἱ Ἡγε-

(α) Gibbon.

μόνες Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες νὰ διαγράφωσιν ἀντίθετον πορείαν, καθόσον οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐθυσίαζον τὴν φιλοδοξίαν των — ἠγάπων καὶ ἐνεθουσίαζον τὸν λαὸν, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς βραχίονας ἔβλεπον τὴν δύναμίν των — ἐνήργουν συμφώνως τῶν ἀμοιβαίων κλίσεων, καὶ ἐσέβοντο τοὺς νόμους τῆς θρησκείας των, ἣν ὡς μέσον τῆς στρατιωτικῆς προόδου των ἔχοντες, κατέκτων καὶ ἐπέβαλον τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς πολεμίους των. — Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἕνεκα τῆς ματαιοδοξίας των, ἐχωρίζοντο καὶ διετέλουν εἰς διηνεκῆ πάλην, ἐμίσουν τὸν λαὸν καὶ ἐμισοῦντο παρ' αὐτοῦ, διότι ἀπέναντι τῆς θελήσεώς του προσέτρεχον εἰς τοὺς δυτικοὺς, πρὸς οὓς ὑπέταττον σκανδαλωδῶς ἑαυτοὺς, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν· παρεισήγαγον τὴν διχόνοιαν, τὰ μίση, τὸν κομματισμὸν, τὰ πάθη ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τοιουτοτρόπως παρέλυον τὰς βάσεις αὐτῆς, ὥστε μὴ ὑπερασπιζομένης τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ ὑπερασπιστοῦ αὐτῆς, τοῦ λαοῦ, καθ' ἑκάστην παρήκμαζεν, ἕως ὅτου ἔπεσε, συμπαρασύρασα καὶ τὸ Ἔθνος ὁλόκληρον.

Τῳόντι, ἀναχωρήσαντος τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκ τῆς Ἀσίας, οἱ ἐν αὐτῇ τέσσαρες στρατηγοὶ Τοῦρκοι βλέποντες ὅτι διῃρημένοι ὄντες εἰς μικρὰ σωματεῖα δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσί τι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐθυσίασαν τὰ ἀτομικά των συμφέροντα καὶ δόξαν, καὶ ἐξελέξαντο ὡς γενικὸν στρατηγὸν καὶ Ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν διάσημον ἄνδρα Ὀτμάνον, ἢ Ὀθωμανὸν ὀνομαζόμενον, πλήρη θάρρους, ἀνδρείας, καὶ στρατηγικοῦ νοὸς, ὅστις ἀμέσως ἐκυρίευσε τὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἃς παρῄτησεν ὁ Μιχαήλ.

Ὁ Μιχαὴλ δὲ, ἐκ τῆς φιλοδοξίας του ὡρμώμενος, ἐτύφλωσε τὸν συνηγεμόνα αὐτοῦ Ἰωάννην Λάσκαριν, ἵνα κηρυχθῇ, ὡς ἐκηρύχθη ἀπόλυτος Αὐτοκράτωρ, ὅπερ ἐγέν-

νησε τὸ μῖσος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ ἐναντίον του· καὶ λοιπὸν ὁ μὲν Πατριάρχης τὸν ἀφώριζε, καὶ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐξωρίζετο, ὁ δὲ λαὸς τὸν ἐμίσει, ἐβδελύττετο καὶ ἐπαναστάτει, ὃν ὁ Αὐτοκράτωρ πρὸς ἐκδίκησιν, τὸν ἐδολοφόνει, τὸν κατέσφαζε, καὶ τῷ ἐπέβαλε φρικτὰ μαρτύρια (α).

Βλέπων ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι ὁ κατ᾽ αὐτοῦ ἐρεθισμὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ἐπειρᾶτο διὰ τῆς ὑπουλότητος νὰ προσελκύσῃ τὴν εὔνοιαν αὐτῶν, καὶ νὰ συμφιλιωθῇ· παρεκάλει λοιπὸν αὐτοὺς γονυπετῶς ἐπ᾽ Ἐκκλησίας, ἵνα τὸν συγχωρήσωσι, πλὴν ἀμφότεροι ἀδυσώπητοι ὄντες ἔμενον ἄκαμπτοι, ὥστε εὑρισκόμενος ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος εἰς διηνεκῆ πόλεμον μὲ τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν — Ἀκούων ὅτι ὁ Πάπας Κλήμης Δ'. τῇ προτροπῇ τοῦ Βαλδουΐνου τοῦ Β'. ἐκήρυττε κατ᾽ αὐτοῦ σταυροφορίαν, τὰς μὲν προόδους τοῦ Ὀτμάνου παρέβλεπε, ἀπέναντι δὲ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔπεμψε πρέσβεις εἰς τὴν ἐν Λυὸν Σύνοδον (1294) οἵτινες παρεδέχθησαν τὴν εἰς τὸ σύμβολον προσθήκην «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευό»μενον» καὶ συνάμα δὲ ὑπέταξαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν (β).

Ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἐνῷ προηγουμένως τὸν ἐμίσουν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Λασκάρεως πρᾶξίν του, ἔτι περισσότερον ἐμίσησαν αὐτόν τε καὶ τὸν τότε Πατριάρχην, τὸν μὲν διότι ὑπεδούλωσε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ παρεδέχθη τὴν παραβίασιν τοῦ συμβόλου· τὸν δὲ διότι, χάριν

(α) Σπανδουκῖνος καὶ Καντού.

(β) CANTU'. Ὁ Σπανδουκῖνος ὅμως λέγει, ὅτι μετέβη αὐτὸς οὗτος εἰς τὴν ἐν Λυὸν (Lyon) σύνοδον, ἵνα συμβιβάσῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαφοράς· ἀποβάσης δὲ ματαίας τῆς ἀποπείρας, ἐπέστρεψε καὶ ἀπεβίωσε.

τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, συνεμορφοῦτο μὲ τὰς ἐνδόσεις ταύτας, ὅτε αὐτὸς οὗτος ὁ θεωρούμενος ὑπό τινων ἄνανδρος καὶ μηδαμινὸς λαὸς ἐγείρεται, στασιάζει, μετὰ καρτερίας ὑποφέρει τὸν θάνατον τοὺς φυλακισμοὺς τὴν ἐξορίαν, καὶ ἐπιτυγχάνει θαυμασίως τὸν σκοπὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὴν παραλυσίαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Μολονότι δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοσοῦτο κατεπολέμησε τὴν θέλησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τέλους ὅμως ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἠρνήθη τὰς πρὸς τὴν Δύσιν ὑποσχέσεις του, καὶ ἱκανοποιήσας οὕτω τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐσυμφιλιώθη μετ' αὐτῶν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱός του Ἀνδρόνικος ὁ Β'. (1282)· ὅστις ἀφοῦ πρῶτον ἀπεποιήθη νὰ δώσῃ εἰς τὸν βασιλικὸν νεκρὸν τὰς προσηκούσας τιμάς, ἐξεθρόνισεν τὸν συγκατατεθέντα εἰς τὴν ἕνωσιν Πατριάρχην, καὶ ἀνηγόρευσεν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Γεώργιον τὸν ἐκ Κύπρου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος παραβλέψας νὰ ἀνεύρῃ τοὺς λόγους τῆς παραλυσίας τοῦ κράτους του· ἀδιαφορήσας περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀνδρίσεως τοῦ λαοῦ· ὢν εἰσέτι ἀδύνατος, ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων περιπετειῶν, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε δυνάμεις, ἵνα ὑπερασπισθῇ τὸ κράτος του κατὰ διαφόρων κατακτητῶν, οἱ Γάλλοι, Ναυαροί, καὶ Νεαπολῖται ἐκυρίευσαν τὴν Κέρκυραν· οἱ Νεαπολῖται ἐκυρίευσαν τὴν Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην, Λευκάδα καὶ Ζάκυνθον, πωλήσαντες αὐτὰς εἴς τινα Νεαπολίτην ὀνόματι Τόκκον· ἵνα δὲ πολεμήσῃ τοὺς Γότθους, Βουλγάρους, καὶ Σέρβους συνεμάχησε μετὰ τῶν ἀγριωτέρων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων Καταλανῶν, οἵτινες ἀφοῦ ἐλῄστευσαν καὶ ἐβασάνισαν τοὺς λαούς, ἔφθασαν εἰς τοσαύτην θρασύτητα,

ὥστε νὰ πολιορκήσωσι καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τῆς πολιτικῆς λοιπὸν αὐτοῦ, ἀντιθέτου ὅλως τῆς κοινῆς γνώμης, ἐπήγαζον τὰ πάθη, τὰ μίσει, οἱ θρησκευτικοὶ διαπληκτισμοὶ, ἡ χαλάρωσις παντὸς δεσμοῦ μεταξὺ τοῦ λαοῦ, τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοῦ, ἅτινα ἐπέφερον τὴν παραλυσίαν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς, ὥςε οἱ μὲν Καταλανοὶ καὶ Γενοβέζοι, ἐὰν δὲν ἐδιχονόουν, ἤθελον κυριεύσει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Ὀτμάνος ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀσίαν οὐ μικρὰς προόδους.

Ἐντοσούτῳ ἀπεβίωσεν ὁ Ὀτμάνος καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψίος του Ὀρχάνης, ἡλικίας 24 ἐτῶν, ὅστις, ὡς ἀληθὴς Τοῦρκος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Κορανίου, ἐφόνευσε τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τῆς πολιτικῆς του ἐκραταιώθη τόσον, ὥστε προσεκλήθη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν 75 ἐτῶν τῆς Βασιλείας του ὅ τε μὲν συμμαχῶν, ὅ τε δὲ πολεμῶν τοὺς τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορας, παρέστησε καὶ αὐτὸς μέγα πρόσωπον εἰς τὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας κατάλυσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ περίοδος αὕτη τῆς Μεσαιωνικῆς ἱστορίας ἀποδεικνύει καταφανῶς εἴς τε τοὺς Κυβερνῶντας καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τέσσαρα μεγάλα γεγονότα.

ά. τὸν Τουρκικὸν χαρακτῆρα.

β'· ὅτι οἱ Κυβερνῶντες πρέπει νὰ συμμορφῶνται καὶ ἀκολουθῶσι τὰ βήματα τῶν παρ' αὐτῶν Κυβερνουμένων λαῶν, ἄλλως πίπτουσιν.

γ'. ὅτι οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, τὰ κόμματα ἡ ἀσυμφωνία, ἡ διηνεκὴς πάλη ἐπιφέρουν τὴν παραλυσίαν καὶ τὴν πτῶσιν τῶν ἐθνῶν.

δ'. ὅτι οἱ συκοφαντούμενοι Ἑλληνικοὶ λαοὶ δὲν ἦσαν

τόσον ἄνανδροι, καὶ μηδαμινοὶ, ὡς τοὺς ἀποκαλοῦν οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀλλὰ γενναῖοι, σταθεροὶ, καὶ ὑπερασπισταὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν.

Ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ, πρὸς ἀπόδειξιν τούτων, νὰ ἐμβατεύσωμεν εἰς τὰ ἄδυτα τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης ἱστορίας, ἥτις ἂν καὶ σκοτεινὴ, ἂν καὶ κατὰ τὸν Ζαμπέλιον «εἶναι »ὄρος παμμέγεθες, χωρίζον ταὐτοχρόνως καὶ συνάπτων »δύο κόσμους, ἔνθεν τὴν Δύσιν, ἐκεῖθεν τὴν Ἀνατολὴν, »ἐκφεύγει τὸ μέτρον τῆς ἐπιστήμης. Μετεωριζόμενον »δὲ εἰς χώρας ὑπερνεφέλους, ὅπου βλέμμα ἀνθρώπινον »ἀκόμη δὲν ἔφθασε, περιστρέφει τὰς αἰωνίους αὐτοῦ »κορυφὰς μὲ σκιὰν, μὲ βροντὴν, μὲ κεραυνοὺς θρη»σκείας»· οὐχ ἧττον ὅμως καθαρῶς ἀποδεικνύει τὸ ἐπιχείρημα ἡμῶν.

Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, ὁ καὶ σύγχρονος τοῦ Ὀρχάνου, ἔσχε πολλοὺς υἱοὺς, ἅπαντας διαπληκτιζομένους καὶ ἀλληλομαχοῦντας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Μιχαὴλ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεβασίλευσεν ἐπὶ εἰκοσαετείαν.

Ὁ Μιχαὴλ οὗτος εἶχε δύο υἱοὺς τὸν Μανουὴλ καὶ Ἀνδρόνικον Γ΄. ἀσελγῆ, χαρτοπαίκτην, πόρνον καὶ κακοήθη, ὅστις, ὡς ἐκ τούτων, μισηθεὶς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ Πάππου του, καὶ μὴ διδόντων αὐτῷ χρήματα, ἵνα ἐκπληροῖ τὰς ἀναιδεῖς ἐπιθυμίας του, προσέτρεξεν εἰς τοὺς ἐν Πέρᾳ Φράγκους τοκογλύφους, παρ᾽ ὧν ἐδανείζετο ἁδρὰ ποσὰ δι᾽ ὑπερόγκων τόκων.

Ὁ πατὴρ δὲν ἤθελε κατ᾽ οὐδένα τρόπον νὰ ἀποτίσῃ τὰ χρέη ταῦτα τοῦ υἱοῦ του, οἱ τοκογλύφοι ἐστενοχώρουν τὸν ὀφειλέτην, ὥστε ἐκ τούτου παρήγετο μεγίστη δυσμένεια μεταξὺ Πάππου καὶ πατρὸς ἐξ ἑνὸς, καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου ἐκ τοῦ ἑτέρου.

Ὁ ἀναιδὴς οὗτος νέος, ἂν καὶ νυμφευμένος μετά τινος

ἐρασμίας καὶ ἀγαθῆς Γερμανίδος, ὀνόματι Εἰρήνης, εἶχεν ἀτίμους σχέσεις μετά τινος Κυρίας. Μαθὼν δὲ ὅτι νέος τις περιεφέρετο εἰς τὴν οἰκίαν της, διέταξε καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν.

Ὁ φονευθεὶς οὗτος ἦτον ὁ ἀδελφός του Μανουήλ· ὅπερ μαθὼν ὁ μὲν Πατὴρ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπεβίωσεν ἐκ τῆς θλίψεως, ὁ δὲ Πάππος τὸν ἐφυλάκισεν· ὅτε οἱ πιστωταὶ αὐτοῦ φράγκοι ἐρεθίσαντες τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Βασιλέως ἐπανεστάτησε, ἀπεφυλάκισε τὸν Ἀνδρόνικον, ὅστις μετὰ 50 χιλιάδων ἀνδρῶν κινηθεὶς κατὰ τοῦ Πάππου του Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου τὸν ἐξεθρόνισε (1328) καὶ ἐκηρύχθη αὐτὸς Αὐτοκράτωρ (α).

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβε τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους, ἂν καὶ τῇ ἀπαιτήσει τοῦ λαοῦ ἐκινήθη κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὡς τρόπαιον ἔφερε καιρίαν πληγὴν, κατὰ τὴν συνήθη πολιτικὴν ἀσθένειαν τῶν Αὐτοκρατόρων Παλαιολόγων, ἦτον εἰς διηνεκῆ πάλην μετὰ τοῦ λαοῦ, ἑπομένως ἀδύνατος· ὥστε οἱ Τοῦρκοι καὶ Γενουήνσιοι συμμαχήσαντες προσέβαλον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν Κωνσταντινούπολιν, τοὺς ὁποίους ἐὰν δὲν ἐνίκα ὁ μέγας στρατηγὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς, (1341) πρὸς ἑνὸς αἰῶνος ἤθελε κυριευθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις παρὰ τῶν Τούρκων (β).

Ἡ νίκη ὅμως αὕτη πρὸς οὐδὲν ἀνεχαίτισεν οὔτε τὴν πρόοδον τῆς Τουρκίας, οὔτε τὴν παρακμὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καθ' ὅσον ἐνῷ ὁ Ὀτμάνος ἐμόρφωσε τὸ Κράτος του, καὶ ἐκυρίευσε τὴν Προῦσαν, ὁ δὲ Ὀρχάνης ἐνεθάῤῥυνε τοὺς λαούς του, καὶ μετ' αὐτῶν συνδεόμενος κατέκτα τὴν Νίκαιαν· οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες Ἰωάν-

(α) Μιχαὴλ Γρηγορᾶς, μεθ' ὧν συμφωνοῦν ὁ Gibbon καὶ Cantù.
(β) Σπανδουκῖνος καὶ Cantù.

νης ὁ Καντακουζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἀμοιβαίως ἐπολεμοῦντο ἐπὶ εἰκοσαετίαν· ἀντέδραττον ἀείποτε εἰς τὰς δικαίας τῶν λαῶν ἀξιώσεις, ὥστε ἀφοῦ μετέβαλλον τὴν κοινωνίαν αὐτὴν εἰς ποταμὸν πυριφλεγέθοντα, συνεμάχουν ὅτε μὲν μετὰ διαφόρων βαρβάρων, ὅτε δὲ μετὰ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους προσεκάλεσα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπετάχυνον τὴν πτῶσιν τοῦ θρόνου των καὶ τὴν δουλείαν τοῦ ἔθνους.

Ὁποῖα ἀποτελέσματα ἐπέφερεν ὁ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου πόλεμος, θέλομεν τὰ δείξει μετ' οὐ πολὺ, ἅτινα εἰσὶ παράδοξα, θλιβερὰ, καὶ διεγείροντα φρίκην καὶ δάκρυα.

Παράδοξα μὲν, διότι ὁ μέγας οὗτος νικητὴς τῶν Τούρκων Καντακουζηνὸς, ἀφοῦ διὰ τῶν ἀλληλομαχιῶν καὶ τῆς κυβερνητικῆς παραλυσίας ἠφάνιζε τὸ ἔθνος ἅπαν, τώρα μὲν συνῆπτεν ἀτίμους καὶ ἀνοσίους συμμαχίας καὶ σχέσεις μὲ τὸν Ὀρχάνην· τώρα δὲ τὸν ἐπολέμει, ὥστε γνωρίζων οὗτος ἐκ τοῦ πλησίον τὴν παραλυσίαν τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπεκαθίστατο θρασύτερος, ἀπαιτητικώτερος, καὶ ἐπέβαλε νόμον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄλλοτε νικητήν του.

Θλιβερὰ δὲ καὶ διεγείροντα φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν, διότι ἀφοῦ ὁ δυστυχὴς λαὸς ὀπισθοδρόμησε καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων — ἀφοῦ ὡς καθῆκόν του ἐνόμιζε νὰ ἔχῃ κερβέρειον ὄμμα ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς Δύσεως καὶ ἀνάνδρου Αὐτοκρατορίας ἐπιβουλευομένης Θρῃσκείας του — ἀφοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς ὑπέφερε καρτερικῶς ἐξορίας, δολοφονίας, φυλακισμοὺς καὶ κακώσεις, ὑπεχρεοῦτο διὰ τῆς βίας νὰ παρέχῃ τροφὴν ὅτε μὲν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον καὶ τοῖς στρατεύμασί του, ὅτε δὲ νὰ ὑπερασπίζηται ἑαυτὸν πολιτικῶς καὶ Θρῃσκευτικῶς

κατὰ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐχθρῶν του· καὶ ἐν συνόψει εὑρισκόμενος μεταξὺ Κυβερνήσεως ἐχθρικῆς, μεταξὺ δυτικῶν ἀξιώσεων, καὶ ἐν μέσῳ τῆς μεγίστης πενίας καὶ ἀπελπισίας, τώρα μὲν ἐξεθρόνιζε τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον, ἄλλοτε ἐτύφλονε ἐκεῖνον, καὶ ἐν τῇ ἀγανακτήσει του ἡτοίμαζε ἐν ἀγνοίᾳ τὸν τράχηλόν του νὰ δεχθῇ τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν. Οἱ λόγοι μας οὗτοι θέλουν ἴσως θεωρηθῆ ὑπό τινων ὡς ἐχθρικοὶ καὶ ἐμπαθεῖς κατὰ τῶν Παλαιολόγων, πλὴν ἰδοὺ ἡ ἀποδεικνύουσα αὐτοὺς ἱςορία.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ἢ Γ΄. διεδέχθη τὸν θρόνον ὁ ἐννεαετὴς αὐτοῦ υἱὸς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος.

Ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου τούτου ἡγεμόνος ἐγένετο ἡ Μήτηρ αὐτοῦ Ἄννη τῆς Σαβοΐας, δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός.

Ὁ Καντακουζηνὸς οὗτος, ἄνθρωπος πλουσιώτατος, εἰλικρινὴς, τίμιος, γενναῖος, φίλος πιστὸς τοῦ ἀποβιώσαντος Αὐτοκράτορος, καὶ μὲ ἀπόφασιν, ἵνα ἐπαναφέρῃ τὸ παραλελυμένον κράτος εἰς θέσιν ὁποσοῦν καλλιτέραν — ἀφοῦ δημοσίᾳ καὶ ἐπ' Ἐκκλησίας ἐκήρυξε τὸν Ἰωάννην ὡς ἀποκλειστικὸν διάδοχον τοῦ Θρόνου—ὃν καὶ ἠγάπα περιπαθῶς — ἐναυπήγησεν ἐξ ἰδίων του διάφορα πλοῖα, κατεύνασε διὰ τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ τὰ διάφορα κόμματα, καὶ ἐνίκα τοὺς Τούρκους (α).

Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ἰταλὸς Ναύαρχος Ἀπόκαυκος, ἄνθρωπος διεστραμμένης ψυχῆς καὶ ἀλητήριος· προσδὲ ὁ τότε Πατριάρχης, προσπαθοῦντες ὁ μὲν πρῶτος νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον δεσποτείαν ἐπὶ τοῦ κράτους, ὁ δὲ ἀπόλυτον κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν, ἐπιτρόπου ὄντος τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐπει-

(α) Gibbon Ch. LXIII.

ράθησαν νὰ διασπάσωσι τὴν μεταξὺ Ἄννης καὶ Καντακουζηνοῦ σύμπνοιαν· καὶ λοιπὸν ἐπέτυχον νὰ τὴν καταπείσωσιν, ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς ἐπεβουλεύετο τὸ Θρόνον τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ὅτι ἦτον ἐπίφοβος εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἕνεκα τοῦ πλούτου του, ἥτις ἐνδίδουσα εἰς τὰς προτροπὰς ταύτας τὸν ἀπαλλάττει τῆς Ἐπιτροπείας, ἀπροσδοκήτως δὲ δημεύει τὰ κτήματα αὐτοῦ, καὶ φυλακίζει τὴν οἰκογένειάν του.

Ὁ δυστυχὴς Καντακουζηνὸς ἐκπλαγεὶς ἐκ τῶν συκοφαντιῶν τούτων καὶ τῆς δημεύσεως τῶν κτημάτων του, ἀπεφάσισε νὰ παρουσιασθῇ μετὰ θάῤῥους, καὶ νὰ αἰτήσῃ τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ἀπαιτουμένην ποινὴν, ἐὰν ἀληθῶς ἔπταιε· οἱ φίλοι του ὅμως γνωρίζοντες τὴν μοχθηρίαν τῶν ἐχθρῶν του τὸν ἀπέτρεψαν τοιαύτης ἑκουσίου καὶ αναποφεύκτου θυσίας ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ παρακινήσαντες αὐτὸν νὰ τεθῇ εἰς κατάστασιν ἀμύνης τὸν ἐκήρυξαν Αὐτοκράτορα.

Ἐντεῦθεν ἐπήγασεν ὁ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου πόλεμος, ὁ ἐπὶ εἰκοσσαετίαν διαρκέσας, ὅστις ἐπέφερε τὴν διαίρεσιν καὶ πενίαν τῶν λαῶν, τὴν προσέλευσιν τῶν Τούρκων, καὶ τὴν ἐσχάτην παραλυσίαν τοῦ Κράτους· διότι ἄλλοι μὲν συνεμάχουν μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἄλλοι δὲ μετὰ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τοιουτοτρόπως παρὰ τῇ πληγῇ τοῦ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου πολέμου, ἰδοὺ καὶ ἑτέρα πληγὴ, ἡ τοῦ ἐμφυλίου, ἥτις ἀνεπλήρωσε τὴν γενικὴν καταστροφὴν, ὅπερ βλέπων ὁ Καντακουζηνὸς, ἀργὰ ναὶ, ἀλλὰ τέλος ἀνεγνώρισε καὶ ἐκήρυξε πρὸς γνῶσιν τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων τῶν γεννεῶν «ὅτι ὁ μετὰ τῶν ξένων πόλεμος ὁμοιάζει τὴν ζέστην τοῦ θέρους, οὖσαν ὑποφερτὴν καὶ ἀναγκαίαν· οἱ δὲ ἐμφύλιοι ὁμοιάζουσι τὸν κακοήθη πυρετὸν

»ὅστις ταχέως μαραίνει καὶ καταναλίσκει τὰς ζωτικὰς τοῦ »ἀνθρώπου δυνάμεις, ἕως ὅτου τὸν ῥίπτει εἰς τὸν τάφον».

Τέλος ὁ Καντακουζηνὸς ὑπερίσχυσε, καὶ ἐκεῖνο ὅπερ δὲν προέθετο νὰ πράξῃ, χάριν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπερασπίσεως τὸ ἐξετέλεσε ἀποβαλὼν τὸν Παλαιολόγον, καὶ κηρυχθεὶς ἀπόλυτος Αὐτοκράτωρ (α).

Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπεχρέωσεν ἀμφοτέρους νὰ συνάψωσι διαφόρους συμμαχίας καὶ συγγενικὰς σχέσεις· καὶ ὁ μὲν Καντακουζηνὸς ἐνύμφευσε τὸν υἱόν του Ματθαῖον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας, δόσαντος αὐτῷ εἰς προῖκα τὴν Ἀλβανίαν ἅπασαν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Καντακουζηνὸς ἀπέβαλε τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ μετοίκησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰσάξας οὕτω εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Ἑλλάδος καιρίαν πληγήν· καὶ τέλος συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἑνετῶν· ὁ δὲ Παλαιολόγος συνεμάχησε μετὰ τῶν Γενουηνσίων, καὶ οὕτως ἀφοῦ ἐπλημμύρησαν τὰ μέρη ταῦτα ἄπειρα πλήθη στρατευμάτων Σερβικῶν, Ἑνετικῶν καὶ Γενουηνσίων καὶ ἐπολέμουν, ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ Ὀρχάνης εἰς τὴν Καλλίπολιν, ἀκολούθως ἐξεστρατεύσας κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν καὶ ἐπολιόρκησε.

(α) Μιχαὴλ ὁ Γρηγορᾶς μεθ' οὗ συμφωνοῦν ὁ Gibbon καὶ Cantù. Ὁ Σπανδουκῖνος ὅμως διηγεῖται ἄλλως πως τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀντίφασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἐπαισθητή, ἂν καὶ οὐδαμῶς ἀντίκειται εἰς τὰ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου ἐξαχθέντα παρ' ἡμῶν συμπεράσματα, χάριν τῆς γνώσεως τῶν παρὰ τοῦ Σπανδουκίνου λεγομένων, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσωμεν καὶ τὴν διήγησιν τούτου.

«Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἄνθρωπος κακῆς ψυχῆς καὶ μοχθηρὸς διεδέ»χθη Ἀνδρόνικον τὸν Πρεσβύτερον».

«Ὁ Μανουὴλ οὗτος, ἂν καὶ ἡλικίας 85 ἐτῶν ἠθουλήθη νὰ νυμφευθῇ· »ὅπερ μαθὼν ὁ ἀνεψιός του Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ἡνώθη μετὰ τοῦ πεν»θεροῦ του Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ τὸν ἐξεθρόνισαν· μὴ συμφω»νήσαντες δὲ καὶ οὗτοι εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Κράτους, ἤρχισαν πόλεμον »διαρκέσαντα 20 ἔτη».

Ὁ Καντακουζηνὸς ὅμως, βαρυνθεὶς τὰς τοῦ πολέμου περιπετείας, βλέπων τὴν καταστροφὴν τοῦ λαοῦ, παρήτησε τὸν Θρόνον, τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Παλαιολόγον, καὶ γενόμενος μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάσαφ (1355) ἐκήρυξε νέον πνευματικὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ δυτικισμοῦ, πρὸς δὲ ἐκ τοῦ ἐρημικοῦ κελίου του προσεκάλει νέον θρησκευτικὸν ζήτημα περὶ τοῦ ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ φωτὸς, ὅπερ ἐγέννησε νέας θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ ἔριδας διαρκεσάσας 50 περίπου ἔτη (α).

(α) Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει μεγίστη ἡ ἀντίφασις μεταξὺ τοῦ Σπανδουκίνου καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων· καθόσον ἐνῷ μὲν ἐκεῖνος λέγει ὅτι ὁ Παλαιολόγος ὑπάνδρευσε τὴν ἀδελφήν του μὲ τὸν Ὀρχάνην, ἄλλοι διηγοῦνται, ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς ὑπάνδρευσε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Θεοδώραν μετὰ τοῦ Ὀρχάνου. Τὰ λοιπὰ δὲ διηγοῦνται οὕτως.

Ὁ μὲν Καντοὺ παραδέχεται ὅτι ἀπέναντι τῶν γάμων τοῦ Ὀρχάνου καὶ Θεοδώρας Καντακουζηνοῦ, ὁ ἄπιστος ἐκεῖνος Τοῦρκος συνεμάχησε μετὰ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Προδοθεὶς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου αὐτοῦ Ἰταλοῦ Φατζιολάτη, ὑπεχρεώθη νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ Παλαιολόγου, νὰ συμβασιλεύσωσιν ἀμφότεροι ἐπὶ δεκαετίαν, καὶ ὑπάνδρευσε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εἰρήνην μετὰ τοῦ Παλαιολόγου· εἰς δὲ τὸν γάμον μὴν ἔχοντες, ἕνεκα τῆς ἐσχάτης πενίας τῆς Αὐλῆς, ἀδάμαντας καὶ ἄλλα πολύτιμα εἴδη ἐκοσμήθησαν κωμικῶς διὰ ὑέλων.

Ἀκολούθως ὅμως ἐπανελθόντες οἱ δύο οὗτοι Αὐτοκράτορες εἰς νέους πολέμους, καὶ ὑπερισχύοντος τοῦ Παλαιολόγου, ἀπεσύρθη ὁ Καντακουζηνὸς ἑκουσίως τοῦ θρόνου, καὶ τὸν παρεχώρησεν εἰς τὸν Παλαιολόγον.

Ὁ δὲ Γίββων ὅτι, μετὰ τὴν συμφιλίωσιν ταύτην καὶ τοὺς γάμους ἐξεστράτευσαν ἀμφότεροι κατὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας· περατωθέντος δὲ τοῦ πολέμου ἐπέστρεψαν, καὶ ὁ μὲν Παλαιολόγος ἔμεινεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ὑπῆγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ Παλαιολόγος, ἐνδίδων εἰς τὰς προτροπὰς τῶν περὶ αὐτὸν, συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας, συνεμάχησε καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Ὀρχάνου καὶ ἤρχισαν νέον πόλεμον, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ἦτον ἡ σταθερὰ διαμονὴ τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἡ πτῶσις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀπαυδήσας ὅμως ὁ Καντακουζηνὸς ἐκ τῶν πολυχρονίων τούτων πο-

Ταῦτα διηγοῦνται οἱ Ἱστορικοί, οἵτινες ἂν καὶ ἀσυμφωνοῦσιν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων, συμφωνοῦσιν ὅμως ἅπαντες εἰς τὰ οὐσιωδέστερα, ὅτι οἱ πόλεμοι οὗτοι κατήντησαν τὴν Αὐλὴν καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν — ὅτι τῶν Γενουηνσίων δεσποζόντων τὸ ἐμπόριον τὰ παραγωγικὰ μέσα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου πλούτου παντελῶς ἐξέλειψαν, — ὅτι τὰ μίση, τὰ κόμματα, τὰ πάθη μεταξὺ τοῦ λαοῦ ἐκορυφώθησαν, καὶ τέλος ὅτι ὁ ἀπόλυτος Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἂν καὶ νικητὴς, ἐκυρίευσε θρόνον πλήρη τριβόλων καὶ ἀκανθῶν.

Λαβόντος λοιπὸν τοῦ Παλαιολόγου τὸν Θρόνον, ἐνῷ ὁ Ὀρχάνης οὗτος ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, κατὰ μὲν τὸν Καντοῦ, ὑπερφυσικὴ φωνὴ τῷ ἐνεθύμησε τὴν πρὸς τὸν Πάππον του ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Τουρκίας ἐν Εὐρώπῃ· κατὰ δὲ τὸν Σπανδουκῖνον καὶ ἄλλους συγγραφεῖς σεισμὸς τρομερὸς, σεισμὸς ὅστις διέῤῥηξε τὰ τείχη τῆς Καλλιπόλεως, ὃν ἐξέλαβεν ὡς σημεῖον τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν παρεκίνησε νὰ μὴν ἀναχωρήσῃ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὸν Θρόνον, ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ στρα-

---

λέμων, παρεχώρησε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Ματθαῖον γενόμενος μοναχὸς, τὸν ὁποῖον μὴ ὑποφέρων ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε, καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Παλαιολόγον.

Ἄλλος δὲ, ὅτι ὁ Παλαιολόγος ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἱππότου τῆς Τενέδου Φραγκίσκου Γαλδελουζίου, ὅστις εἰσελθὼν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' ἀπάτης, ἐκήρυξε τὸν Παλαιολόγον Αὐτοκράτορα, πρᾶξιν τὴν ὁποίαν συμμερισθέντος τοῦ λαοῦ, ὁ Καντακουζηνὸς παρήτησε τὸν θρόνον, ὁ δὲ Παλαιολόγος τῷ ἔδωκε τὴν ἀδελφήν του Μαρίαν, καὶ προῖκα τὴν νῆσον Λέσβον.

τεύματα· ὁ Ὀρχάνης δὲ, ἵνα λάβῃ αἰτίαν νὰ κηρυχθῇ κατὰ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῷ κατακτήσῃ γαίας, συμμαχεῖ μετὰ τῶν Βασιλέων τῆς Σερβίας καὶ Βλαχίας, κυριεύει ἐξ ἐφόδου τὴν Καλλίπολιν, ἧς τὰ τείχη διεῤῥάγησαν ἐκ τοῦ σεισμοῦ, καὶ ἄλλα πλησιάζοντα πολίχνια, καὶ οὕτω θέτει στερεὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πόδα (1357).

Ὁ Παλαιολόγος ἰδὼν ποῖοι ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ Ὀρχάνου ἀποστέλλει κατ' αὐτοῦ τὸν Στρατηγὸν Ἰωάννην Οὐγγλέζην, ὅστις ἂν καὶ τὸν ἐνίκησε, προσβληθεὶς ὅμως ἐν καιρῷ νυκτὸς παρὰ τοῦ Ὀρχάνου κατεστράφη, καὶ οὕτως οἱ Τοῦρκοι ἔτι μᾶλλον ἐνεθαρύνθησαν καὶ ἔτι μᾶλλον ἐστερεώθησαν.

Μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν ὁ Ὀρχάνης εἰς χωρίον τι πλησίον τῆς Καλλιπόλεως καλούμενον Πλαγιάρη, ὅπου καὶ ἐτάφη, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουρὰτ ὁ Α'. ὁ ἐπονομαζόμενος Κασὶ Κοντικιάρης (ἀνδρεῖος ἡγεμὼν), ὃς καὶ πρῶτος τὸν Τούρκων ὠνομάσθη Ἡγεμών.

Οὗτος ὡς πρῶτον βῆμα τῆς πολιτικῆς του, πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφυλίων πολέμων, ἐθανάτωσε τὸν ἀδελφόν του, ἀκολούθως κατέκτησε τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Σερβίαν, καὶ πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις (1365)· μ' ὅλον ὅτι δὲ ἠδύνατο νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν τὸ ἔκαμε χάριν πολιτικῶν σκοπῶν, ἀλλ' ἁπλῶς περιωρίσθη νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ τοῖς υἱοῖς του, οὓς διέταττε νὰ ἔρχωνται εἰς τὸ πεδίον, ἵνα τὸν ἐπισκέπτωνται, εἰς ὃ καὶ ὑπετάσσοντο.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Παλαιολόγος βλέπων τὸν μέγαν κίνδυνον ὃν διέτρεχε, ἀντὶ νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ν' ἀποκατασταθῇ δυνατὸς· ἀντὶ νὰ ἀνεύρῃ, τοὺς λόγους καὶ ἰάσῃ τὴν παραλυσίαν τοῦ Κράτους, σκανδαλωδῶς καὶ εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ λαοῦ προσέτρεξεν εἰς τὸ σύνηθες

τῶν Παλαιολόγων Αὐτοκρατόρων καταφύγιον, εἰς τὴν Δύσιν, καὶ δουλοπρεπῶς ἔγραφεν εἰς τὸν Παναγιώτατον Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν ΣΤ΄. νὰ ὑποβάλλῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν δεσποτείαν του, ἐπὶ τῇ εὐτελῇ ἀμοιβῇ νὰ λάβῃ παρ᾽ αὐτοῦ βοήθειάν τινα.

Ὁ Πάπας δεχόμενος τὴν ὑπόκλησιν καὶ ταπείνωσιν τῆς τε Βυζαντινῆς Αὐτοκρατοριας, καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ τερατῶδες θρησκευτικοπολιτικὸν στέμμα του, ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως 20 πλοῖα, 500 Ἱππότας, 1000 στρατιώτας, καὶ συγχρόνως ἐκήρυξε σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

Οἱ λαοὶ ὅμως καὶ οἱ Ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, παρελθόντος τοῦ σταυροφορικοῦ πυρετοῦ καὶ διακείμενοι εἰς αἱματηροὺς πολέμους, ἠδιαφόρουν περὶ τῆς τύχης τῶν σχισματικῶν, καὶ δὲν εἰσήκουον τὰς προτροπὰς τοῦ Πάπα, ἐκτὸς μόνου τοῦ Σαμογδαίου ΣΤ΄. τῆς Σαβοΐας, ὅστις ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Τούρκων ἐκυρίευσε τὴν Καλλίπολιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ ὢν τότε ἀληθῶς δυστυχὴς, διότι καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐμισεῖτο, καὶ παρὰ τῆς Δύσεως κατελιμπάνετο εἰς τὴν ἀδυσώπητον τύχην του, καὶ παρὰ τοῦ Ἀμουράτου καθ᾽ ἑκάστην προσεβάλλετο, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ αὐτὸς οὗτος εἰς τὴν Δύσιν, νὰ διακωμῳδήσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν πενίαν του, καὶ ὡς ἐπαίτης νὰ αἰτήσῃ παρὰ τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν, καὶ τῆς Αὐτοῦ Δεσποτικῆς μακαριότητος βοήθειαν.

Φθάνει λοιπὸν εἰς Ῥώμην, ἀναγνωρίζει τὴν ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προσδὲ τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα (1369)· δυστυχῶς ὅμως ἀποβιώσκντος τοῦ Μακαριωτάτου τούτου, τοῦ ταπεινότητι Θείᾳ,

καὶ εὐαγγελικῇ ὑποταγῇ δεχθέντος μετ' ἐπιεικείας τὴν εἰς τοὺς πόδας του ὑποδούλωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀποβιώσαντος, λέγομεν, τούτου, αἱ ὑπισχνούμεναι ἀμοιβαὶ δὲν ἐκτελοῦντο, ὥστε ὁ δυστυχέστατος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὁ ἀνόητος οὗτος Αὐτοκράτωρ εὑρέθη εἰς τὴν μεγαλητέραν ἀμηχανίαν καὶ στενοχωρίαν, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἱ ἐν Βενετίᾳ πιστωταί του τὸν κατέσχον, καὶ δὲν τῷ ἐπέτρεπον ν' ἀναχωρήσῃ μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν χρεῶν του.

Ὁποῖαι αἱ θλίψεις τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, ὁποία ἡ ταπείνωσίς του ἀπέναντι τῶν Φράγκων, ὁποῖα μέσα μετεχειρίσθη ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει υἱός του, ἵνα προμηθευθῇ τῶν χρημάτων καὶ τῷ τὰ πέμψῃ εἰς Βενετίαν, ὅπως τὸν ἐλευθερώσῃ, ἕκαστος τὰ ἐννοεῖ συλλογιζόμενος ὅτι κατὰ τὸν Ποιητὴν «εἶναι δύσκολαις ἡ θῦρες, ἐὰν ἡ χρεία »ταῖς κουρταλεῖ» καὶ τὰ ὁποῖα παραλείπομεν, μὴ προθέμενοι νὰ γράψωμεν ἱστορίαν, ἀλλὰ τὰ ἐκ ταύτης ἀποτελέσματα.

Τέλος ἐπανῆλθεν, ἀλλ' ἐνῷ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου του τὴν παπικὴν δεσποτείαν, ἐξ ἧς οὐδεμίαν ἐλάμβανε βοήθειαν· ἐνῷ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ ἐμισεῖτο, καὶ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του οὐδένα ἔσχε τὸν βοηθοῦντα εἰμὴ μόνον ἐχθρούς· πρὸς συμπλήρωσιν τῶν παθημάτων του, ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἑτέραν δεσποτείαν, τὴν τοῦ Ἀμουρὰτ, ὅστις, ἐπειδὴ μάλιστα ἐδάνεισε τῷ υἱῷ αὐτοῦ ποσόν τι τῶν ἐν τῇ Βενετίᾳ αὐτῷ σταλέντων, κατήντησεν εἰς τοιαύτην τόλμην καὶ αὐθάδειαν, ὥστε τῷ ἔδιδε ἐπιταγὰς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ δυστυχὴς Αὐτοκράτωρ τυφλοῖς ὄμμασιν ὑπετάσσετο.

Ὁ Ἀμουρὰτ λοιπὸν ἠδύνατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ κατακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ κρίμασιν

οἷς οἶδε Κύριος, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ 80 χιλιάδων στρατοῦ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, ὅπου μόλις ἀφίχθη, δώδεκα εὐγενεῖς Οὖγγροι συνομώσαντες ἐσυμφώνησαν, ὅτι εἰς ὃν ἤθελε λάχει ὁ κλῆρος νὰ τὸν δολοφονήσῃ.

Ὁ κλῆρος ἔλαχεν ἐπί τινος εὐγενοῦς ὀνόματι Λαζάρου, ὅστις ὡς ἄλλος Ἁρμόδιος ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀμουρὰτ, ἵνα τῷ εἴπῃ δῆθεν σπουδαῖά τινα, τὸν ἐδολοφόνησεν· ἐξελθὼν δὲ κατεμελίσθη παρὰ τῶν Τούρκων (α).

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγιαζίτης ὁ Α΄. (Λαίλαψ)· ὅστις κατὰ τὰς τουρκικὰς ἀρετὰς, ἐγκαινίασε τὸ στάδιον τῆς ζωῆς του διὰ τῆς σφαγῆς τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν του.

Ἀπεβίωσε καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὃν διεδέχθη ὁ Μανουὴλ, ὅστις ἔχων πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων, Γότθων καὶ Βλάχων, ὁ Βαγιαζίτης ὀφελούμενος τῆς δεινῆς θέσεώς του ταύτης, τῷ ἐκήρυξε πόλεμον, ἀφοῦ δὲ τῷ ἔκαυσε καὶ ἐλεηλάτησε διαφόρους πόλεις, τῷ ἐκυρίευσε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἢ Ὀρεστειάδα, καθὸ κτισθεῖσαν παρὰ τοῦ Ὀρέστου (β) ὅπου ἐσχημάτισε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους του.

Εἴπομεν προηγουμένως, ὅτι ληφθείσης τῆς Ἀλβανίας εἰς προῖκα παρὰ τοῦ Ματθαίου υἱοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ μετοικησάντων τῶν εὐγενῶν Ἀλβανῶν εἰς Πελοπόννησον, οἱ λαοὶ ὑπέφερον οὐ μικρὰ μαρτύρια ἐκ τῶν δυστρόπων τούτων τυραννίσκων, ἀείποτε ἀλληλομαχούντων.

Ὁ Βαγιαζίτης, ὅστις ὡς πρώτην τῆς δυνάμεώς του βάσιν ἔσχε τοὺς διαπληκτισμοὺς καὶ ἔχθρας τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τε καὶ Ἡγεμόνων, γνωρίζων τὴν

(α) Σπανδουκῖνος.
(β) Σπανδουκῖνος.

κατάστασιν ταύτην τῆς Πελοποννήσου, ἐκινήθη κατὰ τῆς Ἀλβανίας πρῶτον, ἣν ἐκυρίευσε· μετέβη ἀκολούθως εἰς τὴν Σάλωνα πυρπολῶν τὰς πόλεις, καὶ κατασφάζων τοὺς πολίτας, μετὰ ταῦτα ἐπολιόρκησε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν· φοβηθεὶς ὅμως σταυροφορίαν Εὐρωπαϊκὴν, διέλυσε τὴν πολιορκίαν.

Διαλυθείσης τῆς πολιορκίας ταύτης, ἀφοῦ πρῶτον ἔλαβε παρὰ τοῦ Καλίφου τῆς Αἰγύπτου τὸν τῖτλον τοῦ Σουλτάνου (α), διότι ἐξεπλήρωσεν ὡς πιστὸς Ὀθωμανὸς τὰς διδασκαλίας τοῦ Κορανίου, σφάξας χιλιάδας ἀπίστων (γκιαούρων), ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας (1398).

Ὁ Σιγισμόνδος Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας προσεκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς Χριστιανοὺς, οἵτινες ἂν καὶ 100 χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν, ἕνεκεν ὅμως τῶν ἀσυμφωνιῶν των ἐνικήθησαν παρὰ τοῦ Βαγιαζίτου εἰς Νικόπολιν (28 Σεπτεμβρίου) καὶ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν κατήντησεν ἡ αὐθάδεια τοῦ νικητοῦ τούτου, ὥστε ἐκήρυττεν, ὅτι δὲν ἤθελε παύσει πολεμῶν τοὺς Χριστιανοὺς, ἕως ὅτου δώσῃ τροφὴν εἰς τὸν ἵππον του ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Βατικανοῦ· ἅπαντας δὲ τοὺς 300 αἰχμαλώτους ἱππότας ἔσφαξεν, ἐκτὸς 5 ἀσπασθέντων τὸν ἰσλαμισμὸν, καὶ τοὺς ὁποίους ἀκολούθως ἠλευθέρωσεν λαβὼν δῶρα πολύτιμα ἐκ τῶν δειλιασάντων Εὐρωπαίων ἡγεμόνων.

Νὰ διηγηθῇ δέ τις τὰς λοιπὰς ὠμὰς καὶ θηριώδεις αὐτοῦ πράξεις ἤθελε μακρηγορεύσει, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων ἀναμιμνήσκομεν μίαν, ἥτις σαφέστατα δεικνύει τὰ μαρτύρια τῶν προγόνων μας, ἅτινα καὶ παρ' αὐτοῦ ὑπέστησαν.

Ἄνθρωπός τις κατεμηνύετο ἐνώπιόν του παρά τινος

(α) Σπανδουκῖνος, ὁ Καντοὺ ὅμως λέγει ὅτι πρῶτος ὠνομάσθη Σουλτᾶνος ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μωάμεθ.

γυναικὸς, ὅτι τῇ ἔφαγεν ὀλίγον γάλα· ὁ θηριώδης αὐτὸς καὶ αἱμοχαρὴς δικαστὴς διέταξε αὐτοψίαν, καὶ λοιπὸν, οἱ πάντοτε πρόθυμοι νὰ σφάζωσιν ὑπηρέται του ἠνέῳξαν τὴν κοιλίαν τοῦ καταμηνυομένου, ἐν ᾗ εὑρὼν τὸ γάλα, ἔλαβε τὴν θηριώδη εὐχαρίστησιν νὰ ἴδῃ τὸ πτῶμα τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου κατασπαραττόμενον.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον. Ἐνῷ ὁ Σουλτᾶνος οὗτος διὰ τῆς ὠμότητός του κατετρόμαζε τοὺς ὑπ' αὐτὸν Χριστιανούς· ἐνῷ διὰ τῆς θηριωδίας συνεμορφοῦτο μετὰ τῶν ἐπίσης θηριωδῶν στιφῶν του· ἐνῷ ὡς μέσον τοῦ μεγαλείου του ἔσχε τὴν πειθαρχίαν, τὴν σύμπνοιαν, τὴν θρῃσκείαν του, θαυμασίως ὑπηρετοῦσαν τὰ σχέδιά του, καὶ ἑνόνουσαν τοὺς λύκους τούτους· ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ δυστυχὴς Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία κατεσπαράττετο ἐξ ἐμφυλίων πολέμων, ἐπαναστατήσαντος τοῦ Ἀνδρονίκου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου κατὰ τοῦ ἰδίου Πατρός· διαιρεθέντος τοῦ λαοῦ εἰς κόμματα, τοῦ μὲν ὑπερασπιζομένου τὸν Πατέρα, τοῦ δὲ τὸν υἱὸν, ἀσκόπως δὲ καὶ ἀκρίτως ἀλληλοσφαζομένου, ἕως ὅτου, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μηδενισμοῦ τοῦ Κράτους, συνεφώνησαν οἱ ἀλληλομαχοῦντες Πατὴρ καὶ υἱὸς, καὶ διένειμον τὴν περιβόητον ἐναπομείνασαν, ἐκ 50 μιλίων μήκους, καὶ 30 πλάτους, Αὐτοκρατορίαν εἰς δύο, κρατήσας ὁ μὲν Πατὴρ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ υἱὸς τὰ περὶ αὐτήν.

Ὁ Βαγιαζίτης ὢν προηγουμένως αὐθάδης καὶ ἀπαιτητικὸς, ἐγένετο αὐθαδέστερος ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου, καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ θεωρῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς βεβαίαν λείαν του· τοιαύτην δὲ πεποίθησιν περὶ τούτου εἶχεν, ὥστε, ἐπισκευάσαντος τοῦ Ἰωάννου πύλην τινὰ τῶν τειχῶν, ὁ Βαγιαζί

της τὸν διέταττε νὰ κρημνίσῃ τὴν ἐπισκευὴν, ἄλλως τὸν ἠπείλει, ὅτι ἤθελε τὸν καταστρέψει.

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, ὅστις ἂν καὶ ὠνομάζετο τοιοῦτος, εἶχεν ὅμως ὡς ἐκ τῆς μεγίστης αὐτοῦ πενίας σιδηροῦν στέμμα, καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν, ἀνέλαβε πρὸς ὀλίγον τὸ θάῤῥος του, ἀπήντησε δῆθεν θαῤῥαλέως εἰς τὸν αὐθάδη Βαγιαζίτην, ἀλλ' εἰς τὸ θάῤῥος του τοῦτο ἐφαίνετο ἡ ἀπελπισία, καὶ εἰς τὰς πράξεις του ἡ δειλία· διότι ἀφοῦ ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι «ναὶ μὲν ἤ»μεθα ἀδύνατοι, καὶ χωρὶς καταφύγιον, ὁ Θεὸς ὅμως »συντρίβει τὸν δυνατὸν, καὶ ἐνδυναμόνει τὸν ἀδύνατον» ἐσυνθηκολόγησεν συνθήκην ἄτιμον καὶ ἄδοξον, συνθήκην ἱκανοποιοῦσαν τὰς ἀξιώσεις τοῦ Βαγιαζίτου, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἔδιδεν αὐτῷ ὡς ὅμηρον τὸν υἱόν του Μανουήλ.

Μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, (1391) ὅπερ μαθὼν ὁ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βαγιαζίτου διατελῶν Μανουὴλ, δραπετεύει, φθάνει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀναγορεύεται Αὐτοκράτωρ.

Ὁ Βαγιαζίτης, ὅστις, ὡς εἴπομεν, ἔτρεχε κατακτῶν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐν Εὐρώπῃ Αὐτοκρατορίας, παντοῦ σφάζων καὶ ἱδρύων τὸν Ἰσλαμισμόν· ἐκεῖνος ὅστις ἐθεώρει τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα, καὶ τὴν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν κατακτήσεών του· αὐτὸς ὅστις, θεωρῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς μικρὸν πτηνὸν ἐντὸς τοῦ σιδηροῦ κλουβίου του ἠχμαλωτισμένον, ἐναυπήγησε μέγαν στόλον, ὃν ἐτοποθέτησεν εἰς Καλλίπολιν, ἵνα ἐμποδίσῃ πᾶσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων τυχοῦσαν βοήθειαν. Ὁ Βαγιαζίτης, λέγομεν, ὁ θρασὺς καὶ ἀπαιτητικὸς οὗτος ἡγεμὼν, ἀκούσας τὴν ἐκ τοῦ στρατοπέ-

δου του δραπέτευσιν τοῦ Μανουὴλ, καὶ τὴν ἐνθρόνισιν αὐτοῦ, τῷ ἔγραφε δι' ὄντως δεσποτικοῦ καὶ αὐθάδους τρόπου «Τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀκαταμάχητος σπάθη »ἡμῶν ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ἅπασαν σχεδὸν »τὴν Ἀσίαν, καὶ οὐ μικρὸν μέρος τῆς Εὐρώπης. Μᾶς ἐλ-»λείπει μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις, ἔξελθε λοιπὸν αὐ-»τῆς, καὶ παράδοσέ την ὑπὸ οἱουσδήποτε θέλῃς ὅρους· »ἄλλως τρέμε δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ὑπηκόους σου». Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἔγραφεν παρήγγειλε μυστικῶς εἰς τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τοῦ Μανουήλ. Οὗτος δὲ ἀντὶ νὰ ταφῇ μᾶλλον ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως, ἢ νὰ ἔχῃ στέμμα περιφρονούμενον, καὶ ὑποτασσόμενον εἰς τὰς ἀδίκους θελήσεις ἑνὸς βαρβάρου, συνωμολόγησε συνθήκην ἄτιμον, ἄνανδρον, καὶ στιγματίζουσαν τὸ ὄνομά του εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

Ναὶ τὸ ἐστιγμάτισεν αὐτός τε καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν Παλαιολόγοι Αὐτοκράτορες, διότι ὑπεσχέθη νὰ πληρόνῃ ἐτησίως εἰς τὸν βάρβαρον 30 χιλιάδας σκούδων — παρεχώρησεν εἰς τοὺς Τούρκους συνοικίαν τινὰ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχοντας Κατὴν, ἵνα δικάζῃ τὰς ὑποθέσεις των, μορφώσας οὕτως ἐντὸς τῆς πόλεως μικρὸν, ἀλλ' ἐπικίνδυνον τουρκικὸν κράτος — ἔδωκε τὴν ἀδελφήν του σύζυγον εἰς τὸν Σουλτᾶνον τοῦτον, καὶ πρὸς ἀντιμισθίαν τῷ ὑπεσχέθη ὁ Βαγιαζίτης δεκαετῆ ἀνακοχὴν, ὃ ἐστὶ τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐντὸς δεκαετείας δὲν ἤθελε τὸν ἐκθρονίσει.

Ἰδοὺ συνθήκη! ὑπόδειγμα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τύπος ἀτιμίας. Ἰδοὺ συνθήκη ἐπισφραγίζουσα τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὴν δεσποτείαν τῆς Τουρκίας· ἰδοὺ τὸ κυριώτερον τῶν αἰσχρῶν ἄθλων τῶν Παλαιολόγων Αὐτοκρατόρων, τὴν ὁποίαν ἂν θέλῃ τις ἂς ἀποκαλέσῃ συν-

θήκην τῆς ἀνάγκης, συνθήκην τῆς ἀδυναμίας, συνθήκην πηγάζουσαν ἐκ τῆς παραλυσίας τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ παρακμῆς (α).

Η ὑπό τινων διαθρυλλουμένη πολιτικὴ ἀνάγκη τῶν Παλαιολόγων καὶ παντὸς πολιτικοῦ, εἶναι πρόφασις δειλίας, εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης προδοσίας, εἶναι σφραγὶς, ἥτις

(α) Λέγουσιν πολιτικοί τινες, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται οἱ Παλαιολόγοι διὰ τοῦ σημερινοῦ πνεύματος, ἀλλὰ διὰ τῆς ὀλεθρίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταστάσεως, ἥτις τοὺς ὑπεχρέονεν, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, νὰ προσπίπτωσι καὶ ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτῶν εἰς τὴν Δύσιν.

Ἀλλὰ ἐὰν ἦναι ἀλήθεια αὐταπόδεικτος, ὅτι ἑκάστη Κυβέρνησις οἱασδήποτε φύσεως ἐστὶν, ἵνα προοδεύσῃ, καὶ δι' αὐτῆς καὶ τὸ Ἔθνος, πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς τὸν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ὅρον τὸν σεβασμὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, ἐξ ὧν παράγεται ἡ σύμπνοια μεταξὺ λαοῦ καὶ Κυβερνήσεως, ἡ εἰρήνη ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἥτις ὡς παρακολούθημα ἔχει τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον, τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἔθνους, κατ' ἀναγκαίαν συνέπειαν, πᾶσα Κυβέρνησις, οἱασδήποτε ἐποχῆς καὶ χρώματος, παραγνωρίζουσα τὰ τιμαλφῆ ταῦτα δικαιώματα τῶν λαῶν, καὶ ἀντιδράττουσα εἰς τὴν γενικὴν θέλησιν, πολλῷ μᾶλλον ὅτε βασίζεται ἐπὶ τῶν λόγων τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς καὶ δικαιοσύνης, εἶναι ἐπιλήψιμος, εἶναι μοχθηρὰ, εἶναι ἐχθρὰ τῆς κοινωνίας, καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ τὴν δικαιώσῃ, ἀποπειρωμένην, χάριν τοῦ ἀτομικοῦ αὐτῆς συμφέροντος, νὰ παραγνωρίσῃ, ἢ ἀντιπράξῃ εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, εἰς ὃ συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ἑαυτῆς.

Ἀπόδειξιν δὲ, καθ' ἡμᾶς, ἀκαταμάχητον τῆς κακῆς Κυβερνήσεως τῶν Παλαιολόγων, καὶ τῆς παραγνωρίσεως τῶν προτερημάτων τῶν τότε ἑλληνικῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους οἱ δυτικοὶ εὐηρεστήθησαν νὰ ἀποκαλέσωσι δειλοὺς καὶ φανατικοὺς, μᾶς παρέχει αὐτὴ αὕτη ἡ Μεσαιωνικὴ τῶν Ἑλλήνων ἱστορία.

Ναὶ τὸ λέγομεν μετὰ πλείστης ἀγαλλιάσεως, πεποιθήσεως, καὶ ἐθνικοῦ ἐγωϊσμοῦ, ὅτι οἱ κατὰ τὸν μεσαιῶνα πατέρες ἡμῶν ἦσαν γενναῖοι, ἀνδρεῖοι, ἄκαμπτοι, καὶ ἐφάμιλλοι τῶν ἡρώων ἐκείνων, οἵτινες ἐδοξάσθησαν διὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας των· διότι ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐλεύθεροι ὄντες πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας των ἔσφαζον καὶ ἐνίκων τοὺς Πέρσας, οὗτοι διὰ τῶν Λασκάρεων, τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, τῶν Μανουὴλ καὶ Θεοδώρου Κομνηνῶν νικοῦν ἀλλεπαλλήλως καὶ τοὺς Τούρ-

περικλείει τὰ ἀτομικὰ τοῦ συνθηκολογοῦντος συμφέροντα, καὶ οὐχὶ τὰ τοῦ Ἔθνους· διότι ἕκαστον Ἔθνος, οἰασδήποτε ἐποχῆς, ἐνεργοῦν ἢ ἀνεχόμενον τὴν πτῶσιν τῆς Κυβερνήσεώς του εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ καταδικάζῃ τὴν ἄτιμον τῆς Κυβερνήσεώς του ὕπαρξιν καὶ πᾶσαν αὐτῆς συνθηκολόγησιν. Τίνι τρόπῳ λοιπὸν πολιτικοί τινες δικαιολογοῦσι τὰς ἀντεθνικὰς πράξεις τῶν Παλαιολόγων τούτων διὰ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης; Ἡ ἀνάγκη ὑπάρχει

κους, καὶ τοὺς Δυτικούς, καὶ ἀνεγείρουσιν ἀπὸ τῆς τέφρας τῆς ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καταλυθείσης Αὐτοκρατορίας νέα βασίλεια σεβαστὰ καὶ τρισένδοξα.

Ἑπομένως εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους ὑπῆρχον τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνα, ἅτινα ἐνθαῤῥυνόμενα ὑπὸ Κυβερνήσεως σεβομένης τὰ δίκαιά των, ἠδύναντο νὰ ἀποκαταστήσωσι σεβαστὸν καὶ ἐπίφοβον τὸ ἑλληνικὸν ὄνομά των.

Οἱ Παλαιολόγοι λοιπὸν παραγκωνίζοντες τὰ μεγάλα ταῦτα τῶν λαῶν ἐκείνων προτερήματα, καὶ ῥιπτόμενοι ἐκεῖνοι μὲν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πάπα, καὶ προσκαλοῦντες διὰ τῶν ἀλληλομαχιῶν των τοὺς Σέρβους Βουλγάρους καὶ Τούρκους, δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσιν, ὅτι ἔπραξαν οὕτω χάριν πολιτικῆς ἀνάγκης;

Ἀλλ᾽ ἴσως μᾶς ἀντείπει τις, σὺ ὑπερύψωσες λαὸν, ἐνῷ λαὸς ἑλληνικὸς κυρίως λεγόμενος δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ πολύμορφον, πολυσύνθετόν τι ποσὸν ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς διαφόρους φυλὰς καὶ ἐθνικότητας.

Συμφωνοῦμεν, ὅτι ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος κατῴκουν διάφοροι, ἀντίθετα ἔχοντες εἰς τοὺς Ἕλληνας συμφέροντα, πλὴν ἐὰν εἰσδύσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ὑποκινῆσαν τοὺς ἑλληνικοὺς λαοὺς ν᾽ ἀθετῶσι τοὺς πρὸς τοὺς τιμαριώτας Φράγκους διδομένους περὶ δουλείας ὅρκους — ἐὰν σκεφθῶμεν ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑτερογενῆ στοιχεῖα συνεχωνεύθησαν εἰς τὸ ἑλληνικόν — ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὴν ἄνευ ἐξαιρέσεως ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσι τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα — ἐὰν συλλογισθῶμεν τὰς διαφόρους ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων κατὰ διαφόρων θέλομεν πεισθεῖ ὅτι ὁ πρωταγωνιστὴς ἦτον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, ὅτι ἅπασαι αἱ πράξεις του ἦσαν ἀπόρροια τῆς γενικῶς μορφωθείσης ἰδέας, καὶ ὅτι χάριν αὐτῆς, ἀντεπολιτεύετο ἐν γνώσει τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, τῆς ὁποίας τὴν πτῶσιν ἤθελε πανηγυρίσει, ἐὰν αἱ περιστάσεις ἦσαν διάφοροι.

πάντοτε εἰς τοὺς μικροὺς, ἡ δὲ βία πολλάκις καὶ στρεψοδικία εἶναι τὸ δίκαιον τῶν ἰσχυρῶν. Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο, οἱ μικροὶ πρέπει νὰ θάπτωνται, οἱ μικροὶ πρέπει τυφλοῖς ὄμμασι καὶ ὡς νευρόσπαστα νὰ ὑπακούωσιν; Ὄχι καὶ χιλιάκις ὄχι! Ἀπέναντι τῆς σπάθης τῶν δυνατῶν, οἱ ἀδύνατοι ὀφείλουν νὰ προτάττωσι τὰ δίκαιά των, τὸ θάῤῥος, τὴν αὐταπάρνησιν, καὶ ἐάν ποτε ἡττηθῶσιν ἐκ τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, ἡ ἀληθὴς ὅμως νίκη ἔσεται ἀκολούθως καὶ ὁριστικῶς· ἐνῷ ἡ συνθηκολόγησις, ὃ ἐστὶν ἡ ἔνδοσις, καὶ ἡ προσωρινὴ τῆς πτώσεως ἀναστολὴ, ἐνθαῤῥύνει τὸν ἀδίκως ἀξιοῦντα, καὶ ἐπιφέρει τὴν παντελῆ τοῦ Ἔθνους πτῶσιν, ὡς δείξει μετ' οὐ πολὺ ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ τούτου τοῦ Βαγιαζίτου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν Σουλτάνων.

Τῳόντι, ἀπέναντι τῶν συνθηκῶν, ἀπέναντι τῶν γάμων, ὁ ἄπιστος Βαγιαζίτης ἐπολιόρκησεν ἐκ νέου τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὅτε ὁ Παλαιολόγος ὑποχρεώθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς βοήθειαν.

Ἡ Γαλλία ἔπεμψε τὸν Στρατηγὸν Βουσικὼτ, ὅστις διαλύσας τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κωνστχντινουπόλεως, ἀπέδειξε τρανῶς εἰς τοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Παλαιολόγους καὶ λοιποὺς τῆς Εὐρώπης Χριστιανοὺς, ὅτι ἐὰν οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι ἤθελον ἀπεκδυθῆ πᾶσαν ἰδιοτέλειαν, καὶ πάντα δευτερεύοντα σκοπὸν, μετὰ μεγίστης εὐκολίας ἤθελον νικήσει τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἀποβάλει τῆς τε Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ κακὴ πολιτικὴ τῶν τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκρατόρων διετέλει εἰς διηνεκῆ πάλην μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ προσεκάλεσε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀπεκατέστησε διαιτητάς· ἀφοῦ ἡ Δύσις, ἥτις καὶ αὐτὴ εὑρίσκετο εἰς πολέμους καὶ ἀσυμφωνίας,

ὁτὲ μὲν διὰ τῶν τοῦ Πάπα ἀξιώσεων, ὁτὲ δὲ διὰ τῶν σταυροφορικῶν ληστειῶν, συνετέλεσεν εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς τοῦ Βυζαντίου πτώσεως, ἕκαστος ἐννοεῖ ὅτι ἡ διόρθωσις ἦτον ἀνεπανόρθωτος, ἡ πτῶσις βεβαιοτάτη· καὶ λοιπὸν, ἂν καὶ ἔπεμψεν ἡ Γαλλία τὸν Στρατηγὸν Βουσικὼτ, οὐδεμία παρήχθη ὠφέλεια, διότι μὴν ἔχοντος τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος νὰ παρέξῃ τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἀνεχώρησεν· ὅτε ὁ Μανουὴλ, τῇ προτροπῇ τοῦ Βουσικὼτ τούτου, μετέβη εἰς Βενετίαν, Μιλᾶνον καὶ Παρισίους, ἐξαιτούμενος βοήθειαν (1400) (α).

Πλὴν μ' ὅλον ὅτι ὁ Κάρολος Ε΄. τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, οὐδεμίαν ὅμως οὔτε αὐτὸς, οὔτε οἱ λοιποὶ τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνες τῷ παρέσχον βοήθειαν, ὥστε ὑπεχρεώθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Τατάρων Τιμοὺρ

(α) Ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ἑτερά τινα γεγονότα, ἅτινα διηγεῖται ἄλλος ἱστορικὸς, ἐξ ὧν δεικνύεται ἡ δόλιος πολιτικὴ τοῦ Σουλτάνου τούτου, καὶ ὁ ἡρωϊκὸς τῶν ἑλληνικῶν λαῶν χαρακτήρ.

Ὁ Βαγιαζίτης πολιορκήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἰδὼν τὴν ἀπόφασιν τῶν πολιτῶν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ἐλευθερίαν των, διέλυσε τὴν πολιορκίαν, καὶ μετεχειρίσθη τὸ ὅπλον τῆς διαιρέσεως, δηλαδὴ παρεκίνησε τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ, ὀνόματι Ἰωάννου, νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως λάβῃ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον δεχθεὶς ὁ νέος οὗτος τὸ ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν λαὸν, ὅστις διῃρέθη εἰς δύο, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων τὸν Μανουὴλ, τῶν δὲ τὸν Ἰωάννην.

Ὁ Μανουὴλ προβλέπων τὰς ἐπαπειλουμένας ταραχὰς, ἔγραψεν εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὸ στέμμα, ἂν τῷ ἐπετρέπετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐλευθέρως· παραδεχθέντος δὲ τοῦ Ἰωάννου τὴν πρότασιν ταύτην ἀνεχώρησεν ὁ Μανουήλ.

Ὁ λαὸς ὅμως μὴν ὑποφέρων Βασιλέα ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτου, δὲν ἠνείχετο τὴν δεσποτείαν του· μόλις δὲ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Βαγιαζίτου ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Μανουὴλ ἤθελεν εὐχαρίστως δεχθῇ τὸν Θρόνον, ἐπανεστάτησεν κατὰ τοῦ Ἰωάννου, τὸν ἐξεθρόνισε, καὶ προσεκάλεσε τὸν Μανουήλ.

ἢ Ταμερλᾶνον πρίγκιπα τοῦ Σακετάη, ἄνθρωπον ἄλλως τε ὠμὸν, βάρβαρον, καὶ αἱμοχαρῆ, καὶ νὰ τῷ προτείνῃ, ὅτι ἐπειδὴ δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ τοῦ λοιποῦ κατὰ τοῦ Βαγιαζίτου, ἀπογόνου ἑνὸς βουκόλου, ἐπροτίμα νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον.

Ὁ Τάταρος οὗτος, φιλανθρωπότερος, κατὰ τὴν περίπτωσιν τοὐλάχιστον ταύτην, καὶ δικαιότερος τῶν πεπολιτισμένων σταυροφόρων, ἔρχεται μετὰ 200 χιλιάδων Μογκόλων, λεηλατῶν τὰς Τουρκικὰς πόλεις, καὶ κατασφάζων τοὺς Τούρκους, καθὸ θηρία καὶ βαρβάρους (α).

Ὁ Βαγιαζίτης ζῶν ἐν ἀναπαύσει ἐν Προύσῃ ἐντὸς λαμπροῦ παλατίου περιτριγυριζομένου ὑπὸ ὡραιοτάτου παραδείσου παρέχοντος ὅ,τι ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη ἠδύναντο νὰ παρέξωσιν εὐφρόσυνον καὶ θελκτικὸν, ὁ Βαγιαζίτης, ὁ νέος οὗτος τῶν Τούρκων Σαρδανάπαλος, ὅστις ἵνα ἀποκαθιστᾷ τελείας τὰς ἡδονάς του ἐκάθητο μεταξὺ σκλάβων Ἑλλήνων, Σέρβων, Βλάχων, Ἀλβανῶν Οὔγγρων, Βουλγάρων καὶ Λατίνων, ᾀδόντων ἑκάστου εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν πρὸς τέρψίν του, μεθῶν καὶ ῥιπτόμενος εἰς τὰς ἀπανθρωποτέρας τρυφὰς, ἀσελγείας καὶ ἠδυπαθείας (β), ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὅστις ἐνόμιζεν ἑαυτὸν τὸν εὐτυχέστερον καὶ δυνατότερον καὶ δικαιότερον τῶν θνητῶν, τὸν εὐτυχέστερον μὲν, διότι ὅ,τι ἐπεθύμει ἐλάμβανε, τὸν δυνατότερον, διότι εἶχε κατακτήσει τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Ἀγκύρης μέχρι τῆς Ἐρζεροὺμ καὶ Ἀμασίας — πρὸς δὲ τὴν Θράκην, τὴν Ἤπειρον, καὶ πολλὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις· τὸν δικαιότερον, διότι νομίζων ἑαυτὸν μόνον κύριον καὶ ἀπόλυτον δεσπότην, καὶ πιστὸν ὀπαδὸν τοῦ Προφήτου του, δὲν ἀνεγνώριζεν εἰς ἄλλον οὔτε ἰδιώτην,

(α) Σπανδουκῖνος.

(β) Δοῦκας.

οὔτε ἡγεμόνα νὰ σφάζῃ, νὰ κατακτᾷ, ἢ ἀδικεῖ (α). Ὁ Βαγιαζίτης λέγομεν ἀκούσας, ὅτι ὁ Ταμερλᾶνος διαπράττει τοσαῦτα κατὰ τῆς Ἀσίας, μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ ἐξεστράτευσε κατ' ἐκείνου, συνάψας δὲ μετ' αὐτοῦ τρομερὰν μάχην εἰς θέσιν Ἄγκυραν, καθ' ἣν ἐσφάγησαν ὑπὲρ τὰς 400 χιλιάδας ἀνδρῶν ἑκατέροθεν, κατεστράφη ὁλοσχερῶς ὁ στρατὸς τοῦ Βαγιαζίτου, αὐτὸς δὲ οὗτος, ὁ κατὰ τὸν νοῦν του ἐπίγειος θεὸς Βαγιαζίτης ᾐχμαλωτίσθη. Ἀκολούθως ὁ Ταμερλᾶνος εἰπὼν τῷ Μανουὴλ, ὅτι δὲν ἐκινήθη ὑπὲρ αὐτοῦ χάριν τοῦ Θρόνου, ἀλλὰ σεβόμενος καὶ ὑπερασπιζόμενος τὸ δίκαιον, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, αἴρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Βαγιαζίτην, ὃν ἔθεσεν ἐντὸς σιδηροῦ κλουβίου· ἵνα δὲ δείξῃ εἰς αὐτὸν τοῦτον, καὶ εἰς ἕκαστον ὑπερηφανευόμενον θνητὸν, ὅτι οὔτε ἡ ἀδικία μένει ἀνεκδίκητος, οὔτε ἡ ὑπερηφάνια ἀτιμώρητος, οὔτε τὰ πλούτη καὶ ἡ δόξα ἰσόβιος, φθάσας εἰς Σκυθίαν, τὸν περιεφρόνει καὶ ἐτυράννει τόσον, ὥστε ἀφοῦ ἐπάτει ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ ἵππευε, τὸν διέταττε καὶ ἔσυρε τὸν ἵππον του αὐτόν· μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς πλειοτέραν περιφρόνησιν αὐτοῦ ἔκοψε τὰ ἐνδύματα τῆς συζύγου του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ φαίνωνται τὰ κρυπτὰ αὐτῆς μέλη, ὅπερ μὴ ὑποφέρων ὁ Βαγιαζίτης ἀπηγχωνίσθη ὡς ἄλλος

(α) Ἡ ζωὴ τοῦ Σουλτάνου τούτου παρέχει τὸν ἀληθῆ τύπον τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, διότι ἐνῷ αὐτὸς διέπραττε τόσον τρομερὰ κακουργήματα, ἐπαίδευεν αὐστηρῶς ἕκαστον ἰδιώτην ἀδικοῦντα, ἢ μὴ ὄντα εὔσπλαγχον καὶ ὀλιγαρκῆ· ἕνα δὲ μόνον, τὸν συνεργάτην καὶ βεζύρην του Ἀλῆ ὑπέφερε νὰ διαπράττῃ, ὡς αὐτὸς, κακουργήματα, ἐκ τῶν ὁποίων μνημονεύομεν τὸ φρικωδέστερον. Ὁ βεζύρης οὗτος τοὺς νέους Χριστιανοὺς, οὓς ἔκλεπτεν, ἄλλους μὲν ἔκαμνε γιενιτζάρους, ἄλλους δὲ μετεχειρίζετο εἰς τὰς ἀναιδεῖς καὶ αἰσχρὰς ἐπιθυμίας του, ὀνομάζων αὐτοὺς ἰτζογλὰν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀπεβίουν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιθυμιῶν του ἐκείνων. (Σπανδουκῖνος).

Ἰούδας διὰ τῶν κιγκλίδων τοῦ κλουβίου, καὶ τοιουτοτρόπως τὸ τέρας τοῦτο παρέδωκεν τὸ θηριῶδες πνεῦμά του διὰ τοῦ τερατωδεστέρου καὶ φρικωδεστέρου θανάτου (α).

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐποχὴ σημαντική, ἰδοὺ ἐποχὴ λαμπρά, ἵνα ἅπαξ διὰ παντὸς ἐλευθερωθῇ ἡ Ἀνατολὴ ἐκ τῶν τυραννούντων αὐτὴν βαρβαρικῶν στιφῶν· ἀλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου ἀπῃτεῖτο δύναμις, ἡ δύναμις ἀπήτει σύμπνοιαν, ἥτις ἐξέλιπε μεταξὺ Αὐτοκράτορος καὶ λαοῦ· καὶ λοιπὸν ἐνῷ ἡ Τουρκικὴ δυναστεία ἐκλονίζετο ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς ἀποφασιστικῆς ταύτης ἥττης τοῦ Βαγιαζίτου, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν μεταξὺ τῶν υἱῶν του ἐμφυλίων πολέμων, ἀμφισβητούντων τὸν Θρόνον, ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ἀδύνατος ὤν, καὶ ἀπέναντι ἁπασῶν τῶν εἰς τὴν Εὐρώπην παρακλήσεών του παρ' οὐδενὸς βοηθούμενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου παρ' ἁπάντων ἐπιβουλευόμενος, περιορίσθη νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ ὅπλον τῶν ἀδυνάτων, τὴν ῥαδιουργίαν, καὶ νὰ τηρῇ εἰς διηνεκῆ πόλεμον τοὺς ἀλληλομαχοῦντας ἀδελφούς.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ πολιτικὴ αὕτη ἔλαβε τὰ ἀποτελέσματα ἐκεῖνα, ἅπερ λαμβάνει πᾶσα πρᾶξις ἀνθρώπινος μὴ συνεπὴς καὶ γενναῖα, διότι νικήσας ὁ Μωάμεθ ὁ Α. ἅπαντας τοὺς ἀδελθούς του, καὶ συγκεντρώσας ἐν ἑαυτῷ ἁπάσας τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις, μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν κατέκτησεν.

Ἀκολούθως δὲ ὁ Μανουὴλ, ἰδὼν ὅτι πᾶσα προσπάθεια αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης βοήθειαν ἀπέβαινε ματαία, διατελούντων πρὸς τοῖς ἄλλοις τῶν ἐκεῖσε Χρι-

---

(α) Οἱ Πέρσαι συγγραφεῖς λέγουσιν, ὅτι ὁ Τιμοὺρ μετεχειρίσθη τὸν Βαγιαζίτην μεθ' ἁπάσης τῆς συμπαθείας· συγγραφεῖς ὅμως Εὐρωπαῖοι αὐτόπται, ὡς λέγει ὁ Γιβδὼν, ἐπιβεβαιοῦσι τὰ ἀνωτέρω.

στιανῶν εἰς πόλεμον, ὑπεχρεώθη νὰ συνάψῃ φιλίαν μετὰ τοῦ Μωάμεθ, διαδόχου τοῦ Βαγιαζίτου, ὅστις ἕνεκα διαφόρων αἰτιῶν, ἐσεβάσθη τὴν συνθήκην ταύτην, καὶ διετήρησε τὴν φιλίαν τόσον εἰλικρινῶς, ὥστε ὅταν ἀπεβίωσε τὸν ἀφῆκεν ἐπίτροπον τῶν υἱῶν του.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μωάμεθ, ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ υἱός του Ἀμουρὰτ ὁ Β΄. τὸν ὁποῖον θεωρήσας ὁ Μανουὴλ ὡς ἀνίκανον τοῦ κυβερνῆσαι καὶ προάξαι τὸ κράτος του, μὴν ἔχων ἐκ τοῦ ἑτέρου ἰδίας δυνάμεις ἵνα τὸν πολεμήσῃ, ἰδοὺ ἐκ νέου ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν τὴν περιβόητον αὐτοῦ διπλωματικὴν ῥαδιουργίαν· καὶ λοιπὸν ὑποκινεῖ τὸν υἱὸν τοῦ Βαγιαζίτη Μουσταφᾶ, καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μωάμεθ, οὗτος ὅμως συμμαχήσας μετὰ τῶν Γενουηνσίων, τὸν ἐνίκησε (1422) καὶ ἀπηγχόνισε. Ἀκολούθως δὲ, ἵνα ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ ὑποκινητοῦ Μανουὴλ, ἐπὶ κεφαλῆς 200 χιλιάδων Τούρκων ἐνθουσιαζομένων ἐκ τῆς θρησκευτικῆς εὐλαβείας νὰ κατακτήσωσι τὴν πόλιν τῶν Καισάρων, νὰ σφάξωσι τοὺς ἐν αὐτῇ ἀπίστους, νὰ τὴν λαφυραγωγήσωσι, καὶ νὰ εὐφρανθῶσι τὰ κάλη τῶν ἐν αὐτῇ ὡραίων γυναικῶν (α) ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν· χάριν ὅμως τῶν δυνατῶν αὐτῆς τειχῶν καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅνπερ ἔλαβεν ὁ λαὸς ἐκ, τῆς κοινῶς παραδεχομένης, ἐμφανίσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐνθαῤῥυνούσης τὸν λαὸν, τὸν ἐνίκησαν, καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν· οὐχ ἧττον ὅμως στραφεὶς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἣν πρὸ ἑπταετίας εἶχον κατακτήσει οἱ Ἐνετοὶ, τὴν ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου, σφάξας ἀναῤῥίθμητον πλῆθος Χριστιανῶν, καὶ λαφυραγωγήσας αὐτήν.

Ἐκ τῆς συνοπτικῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων τούτων, γίνεται πρόδηλον, ὅτι ἀφοῦ ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιο-

(α) CANTU'.

λόγος, ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρημέλησε νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸν λαὸν, ὅστις εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων — ἀφοῦ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, πιστοὶ ὀπαδοὶ ἐκείνου, περιεφρόνουν καὶ ἐπεβουλεύοντο τὸν λαὸν, ἐπιβουλὴ ἐξ ἧς ἐγεννᾶτο ἡ διαίρεσις μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ κυβερνωμένων, — ἀφοῦ ὁ Καντακουζηνὸς καὶ Παλαιολόγος διὰ τοῦ εἰκοσαετοῦς πολέμου αὐτῶν παρέλυσαν ὁλοσχερῶς τὸ κράτος, καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Τούρκους ὡς δικαστὰς τῶν ἐρίδων αὐτῶν, ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι εἷς μᾶλλον τοῦ ἑτέρου ἐνέδιδε, καὶ εἷς περισσότερον τοῦ προκατόχου του παρέλυε τὸ κράτος, ἕως ὅτου κατήντησαν τὴν Αὐτοκρατορίαν πτωχὴν, ἀδύνατον, πεφρονημένην, καὶ κατὰ σκιὰν ὑπάρχουσαν· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐνθαῤῥυνθέντες ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν νικῶν των, μεγαλαυχοῦντες εἰς τὰς παραχωρήσεις τῶν Αὐτοκρατόρων, βλέποντες τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Χριστιανικοῦ κράτους, γενόμενοι καθ' ἑκάστην ἰσχυρότεροι διὰ τῆς ἑνώσεως, πρὸς ἣν συνετέλει τὰ μέγιστα ἡ θρησκεία των, κατέκτιον, ἐλεηλάτουν, ἀνιλεῶς ἔσφαζαν, τὰ μύρια καὶ ἀπάνθρωπα διέπραττον, καὶ τέλος ἔλαβον θέσιν λίαν ἐπίφοβον κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Μανουὴλ βλέπων τὰς ἰδίας δυνάμεις παραλυομένας, καὶ τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχε, προσέδραμεν ἐκ νέου εἰς τὴν Δύσιν, καὶ καταδεικνύων αὐτῇ τὸν ἐπικείμενον κοινὸν κίνδυνον, πρὸς δὲ ἐξιστορῶν τὰ δυστυχήματα τῶν Χριστιανῶν ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν αὐτῆς. Εὐγένιος δὲ ὁ Δ'. Πάπας Ῥώμης, κατανοῶν τὸν τῆς Εὐρώπης κίνδυνον, καὶ θηρεύων δημοτικότητα, ἕνεκα τῆς θέσεως εἰς ἣν διετέλει ἀπέναντι τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου, ἴσως δὲ καὶ συγκινηθεὶς ἐκ τῶν μαρτυρίων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανῶν, προεκάλει νέαν σταυροφορίαν διὰ τῆς ἐπομένης

προσκλήσεως, δεικνυούσης ἀρκούντως τὴν θηριωδίαν τῶν Τουρκῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς προόδου των.

«Οἱ Τοῦρκοι δένουσι μὲ σχοινία ἄνδρας καὶ γυναῖ-»κας συλλήβδην καὶ τοὺς σύρωσιν εἰς ἀπάνθρωπον εἰ-»λωτείαν· θεωροῦντες δὲ αὐτοὺς ὡς ἓν τῶν εὐτελεστέ-»ρων λαφυραγωγημάτων των, τοὺς πωλοῦσιν ὡς ζῶα, »χωρίζοντες τοὺς υἱοὺς ἐκ τῶν πατέρων τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ »τῆς ἀδελφῆς, τὸν σύζυγον ἐκ τῆς συμβίας· — φονεύ-»ουσιν εἰς τὰς ἀγυιὰς τῶν πόλεων, ἢ εἰς τὰς ἐξοχὰς ἀν-»θρώπους μὴ δυναμένους νὰ περιπατῶσι· μὴ εὐσπλαγ-»χνιζόμενοι δὲ τὰ ἀθῶα βρέφη, ἅτινα μὴ γνωρίζοντα »τὸν κίνδυνον ὃν διατρέχουσι καὶ μὴ φοβούμενα ἐκ τῆς »θέας τῶν δημίων των, ἐνῷ ἐκεῖνα τοὺς ἀναχαίρονται »καὶ χαμογελοῦν, τὰ θηρία ταῦτα ἀπανθρώπως καὶ ἀ-»νιλεῶς τὰ σφάζουσιν. Ἑκάστη χριστιανικὴ οἰκογένεια »ὑποχρεοῦται νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα Τοῦρκον τέκνον »αὐτῆς, ὡς ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸ θηρίον τῆς Κρήτης. »Ὅπου εἰσῆλθον Τοῦρκοι αἱ πεδιᾶδες ἐστήρευσαν, αἱ πό-»λεις ἔχασαν τοὺς νόμους των, τὴν βιομηχανίαν των· ἡ »Χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἔχει πλέον οὔτε Ἱερεῖς, οὔτε »βωμούς· ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔχει πλέον οὔτε ἄσυλον, »οὔτε βοήθειαν».

Οἱ ἐκφραστικοὶ ὅμως καὶ συγκινητικοὶ οὗτοι λόγοι, ἡ προτροπὴ τοῦ Πάπα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λαούς, ἵνα ὑπερασπισθῶσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν προμαχῶνα τοῦτον τῆς Εὐρώπης, ἀπέβη ματαία, διότι ἡ μὲν Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἐπολεμοῦντο· Φριδερῖκος Γ΄. ὁ Βασιλεὺς τῆς Γερμανίας, ὁ μᾶλλον τῶν λοιπῶν εὐδιάθετος, δὲν εἶχε τὰ μέσα. Μόνη ἡ Γένοβα καὶ Βενετία συνεμερίσθησαν τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Ἰουλιανὸς δὲ ὁ Καισαρίνης, ἐνθουσιάσας τοὺς Πολωνοὺς καὶ Οὔγγρους, συν-

εξεστράτευσε μετ' αὐτῶν δὶς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ δὶς τοὺς ἐνίκησε· ἐμποδισθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ χειμῶνος, ἵνα ἔλθῃ εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ Κωνσταντινούπολιν, ἐπέστρεψεν εἰς Βόδα φέρων μεθ' ἑαυτοῦ αἰχμαλώτους 13 Πασσάδας 9 σημαίας, καὶ 4 χιλιάδας στρατιώτας Τούρκους, ἀποδείξας συγχρόνως διὰ τῆς νίκης του ταύτης, ὅτι ἐὰν ἤθελεν ὑπάρχει ἡ μικροτέρα σύμπνοια μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν ἡγεμόνων, ἐὰν οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐσυμφώνουν μὲ τὸν λαὸν, τὰ στίφη τῶν βαρβάρων Τούρκων εὐκόλως ἤθελον ἐξοντωθῆ. Ἀλλὰ ποῦ σύμπνοια, ποῦ ἀγάπη, ποῦ εἰλικρίνεια, ποῦ σεβασμός! Τὰ πάντα εἶχον ἐκλείψει καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ, οἱ προμαχῶνες οὗτοι τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῶν νικῶν.

Ὁ Ἀμουρὰτ λοιπὸν ἰδὼν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς στρατεύματα ἐξησκημένα τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ ἀποφασιστικὰ, δὲν ἐδίστασε νὰ συνωμολογήσῃ ἄτιμον δι' αὐτὸν συνθήκην μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπιφυλλαττόμενος ἐν καιρῷ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πλὴν ὄχι μόνον δὲν ἠδύνατο νὰ νικήσῃ στρατεύματα τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης, ἀλλ' οὔτε κἂν τῆς Ἀνατολῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ ἦσαν ἀνδρεῖοι, καὶ ὁδηγούμενοι ὑπὸ ἀνδρείου Στρατηγοῦ ἐξετέλουν τεράστια, μνημονεύομεν τὸν Γεώργιον Καστριώτην, τὸν νικήσαντα καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον Πασσᾶν, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν ὁ Σουλτάνος οὗτος μετὰ πολυαρίθμων στρατευμάτων, πρὸς δὲ μνημονεύομεν τὸν λόγον, ὃν εἰς τὰ ϛρατεύματά του ἀπήγγειλεν ὁ ἥρως οὗτος τῆς Ἠπείρου, ἐξ οὗ καταδεικνύεται, ὅτι ἡ λέξις ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ἦτο γλυκεία εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν λαῶν ἐκείνων,

καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐνθουσιαζόμενοι ὕψωνον τὸ ἡράκλειον ῥόπαλόν των, καὶ κατεσύντριβον τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων, ὡς καὶ προηγουμένως τὰς τῶν σταυροφόρων.

Ἰδοὺ δὲ ὁ σπουδαῖος οὗτος λόγος.

« Ἠπειρῶται! Ὁ ζῆλος καὶ ἡ εὐπείθεια εἰς τὸν »ἡγεμόνα σας, καὶ ὁ πόθος σας νὰ ἀναλάβητε τὴν ἐλευθερίαν σας, δὲν »μοὶ προξενοῦν ποσῶς ἀπορίαν, »ἐπειδὴ ἠξεύρω καὶ τὴν εὐτολμίαν σας, καὶ τὴν πρὸς »τὸν μακαρίτην Πατέρα μου ἀγάπην σας, τὴν ὁποίαν »σώζω ἀνεξάλειπτον εἰς τὴν μνήμην μου. Ἐγὼ ἔτρεφον »πάντοτε διακαῆ πόθον νὰ ἐπανέλθω ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, »καὶ νὰ σᾶς χρησιμεύσω ὡς πατὴρ καὶ ὑπερασπιστής »σας κατὰ τοῦ τυράννου, ὅστις σᾶς στενοχωρεῖ καὶ βα»σανίζει. Καὶ ὅταν εἰς τὰς παρακαλεστικάς σας μεσι»τείας, τὰς ὁποίας πολλάκις μ' ἐκάμετε διὰ νὰ ἐπιστρέ»ψω εἰς τὴν Πατρίδα μου, δὲν ἀνταπεκρινόμην παρὰ μὲ »σιωπὴν βαθυτάτην, ἐνομίζατε βέβαια, ὅτι σᾶς εἶχα λη»σμονήσει, καὶ ὅτι ἐθυσίαζα χαμερπῶς τὴν τιμήν μου »καὶ τὸ χρέος μου εἰς τὰς περιποιήσεις καὶ κολακείας »τοῦ ἀπίστου καὶ ἀσεβοῦς Ἀμουράτου. Μάθετε ὅμως »ὅτι ἡ τοσαύτη σιωπή μου προήρχετο ἀπὸ τὸν φόβον »μήπως ἀπροστόχαστος ὀγληγορότης μὲ ἐμποδίσῃ νὰ »φέρω εἰς ἔκβασιν τὸν σκοπόν μου. Καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι, »ἀφ' οὗ ὁ Ἀμουράτης μὲ ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας »σας, δὲν ἐπέρασα οὔτε μίαν στιγμὴν χωρὶς νὰ συλλο»γίζωμαι καὶ νὰ φροντίζω ὑπὲρ ὑμῶν, καθὼς ὁ ἐπου»ράνιος καὶ καρδιογνώστης Θεὸς τὸ γινώσει. Ὦ τέκνα »μου (ὑποφέρετε, ὦ Ἠπειρῶται, νὰ σᾶς δώσω τὴν τοιαύ»την ὀνομασίαν, ἥτις ἐκφράζει καὶ ἐξηγεῖ τὴν πρὸς »ὑμᾶς ἀγάπην καὶ φιλοστοργίαν μου) τέκνα μου, λέγω,

»τὸ ἔργον μας ἤδη ἤρχησεν, ἀνάγκη καὶ νὰ τὸ φέρωμεν »εἰς τέλος· ἀνάγκη νὰ ἐξώσωμεν τοὺς Τούρκους ἀπὸ »ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἠπείρου, τὰς ὁποίας ἀκόμη ἐξου-»σιάζουν· ἂς ἐκστρατεύσωμεν μὲ θάῤῥος καὶ εὐκαρδίαν· »ὁ Θεὸς τῶν πολέμων θέλει ἔλθει εἰς βοήθειάν μας, διό-»τι τὸ κίνημά μας εἶναι κατὰ πάντα δίκαιον. Ἡμεῖς δὲν »εἴμεθα ὡς ταραχοποιοὶ καὶ ἀποστάται, οἱ ὁποῖοι κατα-»γίνονται νὰ ἀποσείσουν τὴν ὑποταγὴν, τὴν πρὸς τὸν »νόμιμόν των καὶ καθολικὸν ἡγεμόνα χρεωστουμένην, »ἀλλ' ἄνδρες ἐλεύθεροι, τοὺς ὁ-»ποίους μία δύναμις ὑπερτέρα »ὑπέβαλε δυναστικῶς καὶ παρα-»νόμως εἰς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. »Ἂς ἀρχίσωμεν λοιπὸν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν πολιορ-»κίαν τῆς Πετρέλλης, οἱ ἀγῶνες ἡμῶν κατὰ τῆς πό-»λεως ταύτης θέλουσιν ἀναγγείλει καὶ ἐκείνους, ὅσους »θέλομεν μεταχειρισθῆ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων· ἡ πτῶ-»σις αὐτῆς θέλει σύρει ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐκείνην »τῶν ἐπιλοίπων, καὶ θέλουν πολλαπλασιασθῆ τὰ κατορ-»θώματά μας. Ἀνίσως ἡ φρουρά της ἀντισταθῇ καὶ μᾶς »ἀναγκάσῃ νὰ κυριεύσωμεν τὴν πόλιν μὲ τὴν βίαν, θέ-»λομεν τοὺς θυσιάσει ὅλους, διὰ νὰ ἐμπνεύσωμεν τὸν »τρόμον καὶ τὴν δειλίαν εἰς τοὺς φυλάττοντας τὰς ἄλ-»λας πόλεις· ἀλλ' ἀνίσως παραδοθῶσι μὲ »συνθήκας, πρέπει νὰ τοὺς μεταχει-»ρισθῶμεν μὲ πρᾳότητα καὶ φιλαν-»θρωπίαν, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς »ἐχθρούς μας, ὅτι δὲν εἴμεθα βάρ-»βαροι καὶ αἱμοβόροι» (α).

(α) Ἐκ τῆς παραφυλίδος τῆς Ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν ὁ «ΑΝΕΞΑΡ-ΤΗΤΟΣ» φύλλον 332. Ἱστορία Γεωργίου Καστριώτου.

Πλὴν ἐνῷ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου καταδεικνύεται, ὅτι ἐνυπῆρχεν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους τὸ ἀρειμάνειον τῶν Πατέρων των, καὶ ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἠδύναντο δι' αὐτῶν τὰ πάντα νὰ ἐπιτύχωσι· ἐὰν ὅμως παρατηρήσῃ τις μετὰ προσοχῆς τὴν μεσαιωνικὴν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἱστορίαν, βλέπει τοιαῦτα τερατώδη καὶ περίεργα φαινόμενα, ὥστε ἐνῷ τὸν ἐκπλήττουσι, τῷ δεικνύουσι συγχρόνως, ὅτι ἡ θεία πρόνοια εἶχεν ἀποφασίσει τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου.

Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι βλέπει τις τοὺς Αὐτοκράτορας Παλαιολόγους φθάσαντας εἰς τοσαύτην ἀπόγνωσιν καὶ ἠλιθιότητα, ὥστε ἐὰν δὲν διέκρινον εἰς τὰς πράξεις των τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἀποφασίσασαν τὴν δουλείαν τοῦ Ἔθνους, ὅπως, ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν αἱμάτων καὶ δακρύων, καθαρισθῇ ἐκ τῆς εἰσαχθείσης ὑπὸ τῶν Φράγκων διαφθορᾶς, ἕκαστος Ἕλλην ἔπρεπε νὰ καταρᾶται νυχθημερὸν τοὺς ὀλετῆρας ἐκείνους τοῦ Ἔθνους.

Τῳόντι. Ἐνῷ τὸ λεγόμενον Βυζαντινὸν κρᾶτος διετέλει κατὰ σκιὰν μόνον, ἐνῷ ἦτο μικρὸν, πτωχὸν, καὶ πειναλέον, ὁ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ τελευταῖον καὶ ὁριστικὸν κτύπημα, καὶ οὕτω προοιτήμασεν αὐτὸ, ἵνα μετὰ τῆς μεγαλητέρας εὐκολίας γίνῃ βορὰ τῶν Τούρκων.

Ναὶ δὲν διστάζομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ τελευταῖον κτύπημα, διότι κατὰ τὸν πολιτικόν του νοῦν, μὴ θέλων, ὡς ἔλεγε, νὰ ἀδικήσῃ τινὰ τῶν ἑπτὰ υἱῶν του, ὀλίγον πρὸ του θανάτου του διήρεσε τὸ Κράτος εἰς ἑπτὰ μέρη, δόσας εἰς μὲν τὸν Ἰωάννην τὴν Κωνσταντινούπολιν — εἰς τὸν Θεόδωρον τὴν Λακεδαίμονα — εἰς τὸν Ἀνδρόνικον τὴν Θεσσαλίαν — εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὴν Μεσεμβρίαν, Σελημβρίαν καί τινας ἄλλας ἐν τῷ Εὐ-

ξείνῳ πόλεις — εἰς τὸν Ἀνδρέαν τὸ Δελμίνιον καὶ Δαλματίαν — εἰς τὸν Θωμᾶν καὶ Δημήτριον τὴν Πελοπόννησον. — Ἡ Εὔριπος καὶ Κρήτη κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. — Ἡ Χίος καὶ Λέσβος ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων. — Ἡ Ἀχαΐα, Φωκὶς, Βοιωτία, καὶ Ἀθῆναι παρὰ τῶν Φλωρεντινῶν. — Ἡ Ἀκαρνανία, Αἰτωλία, καὶ μεσημβρινὴ Ἤπειρος ὑπό τινος Τόκκου.

Ἐνῷ λοιπὸν, ἐπαναλέγομεν, τὸ Κράτος ἐκεῖνο ἦτον εἰς τὴν παρακμήν του, ὁ ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ διαμελισμὸς, αἱ τῶν λοιπῶν κατακτήσεις καὶ ἀσυμφωνίαι τὸ ἀπεκατέστησαν μικρότερον καὶ ἀδυνατότερον, καὶ ἑπομένως εἴτε διὰ τῆς μεγαλητέρας εὐκολίας κατεκτᾶτο βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἴτε παρεδίδετο θεληματικῶς εἰς αὐτοὺς παρά τινων τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἕνεκα μίσους τοῦ ἑνὸς κατὰ τοῦ ἄλλου (α). Μεταξὺ δὲ αὐτῶν διακρίνεται Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος Γ΄. ἢ Η. ὅστις παρέδωκεν ἁπάσας τὰς παραλίους πόλεις του εἰς τὸν Ἀμουράτ.

Ὁ διαμελισμὸς ὅμως οὗτος, ἡ ἐκ τούτου σμικρότης καὶ ἐκμηδένισις τοῦ κράτους καλῶς ἐξεταζομένη, ὡς κύριον ἀντικείμενον ἔσχε τὴν ἐκμηδένισιν καὶ πτῶσιν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις ὡς ἐκ τῶν πολλῶν παραπτωμάτων της ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ, καὶ νὰ παραδόσῃ τὸ Ἔθνος εἰς τοὺς Τούρκους, ἵνα καθαγιασθῇ εἰς τεσσάρων αἰώνων μαρτύρια καὶ τυραννίαν, καὶ διὰ μὲν τῶν παθημάτων του νὰ διδάξῃ μὲν ἑαυτὸ, ἐν καιρῷ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ὅτι ἄνευ τῆς συμπνοίας, ἄνευ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του, ἄνευ τῆς ἐθνικότητός του δὲν δύναται νὰ

(α) Μεταξὺ τῶν παραδοσάντων τὸ κρᾶτος των αὐθορμήτως εἰς τοὺς Τούρκους διακρίνεται Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ὁ Γ΄. ἢ Η. ὅστις παρεχώρησε δωρεὰν ἁπάσας τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου τὰς παρ᾽ αὐτοῦ κατεχομένας εἰς τὸν Ἀμουράτ. (Cantù).

ὑπάρξῃ — νὰ διδάξῃ τοὺς Κυβερνῶντας αὐτὸ, ὅτι μὴ συμμορφουμένους μὲ τὴν δεσποτικὴν θέλησίν του, μὴ διοικοῦντας κατὰ τὰς κλίσεις καὶ τάσεις του, μὴ σεβομένους τὴν ἱερὰν θρησκείαν μας, τὸ Ἔθνος ὢν γενναῖον καὶ καὶ ἡρωϊκὸν τοὺς καταποντίζει, καὶ δὲν διστάζει νὰ ῥιφθῇ καὶ αὐτὸ εἰς τὸν αὐτὸν τάφον εἰς ὃν τοὺς ἔῤῥιψεν — εἰς δὲ τοὺς ἀλλοτρίους, ὅτι εἶναι Ἔθνος μὴ ἀνεχόμενον οὔτε βίαν, οὔτε ἐπιβουλὰς, οὔτε περιφρονήσεις, ἀλλ' Ἔθνος μέγα ἀπαιτοῦν σεβασμὸν, ὡς σέβεται καὶ ἐκεῖνο τὰ ἄλλα Ἔθνη, καὶ τὰς τῶν ἄλλων δοξασίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐντὸς τῆς ἐποχῆς ταύτης, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου (1425) μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου (1453) παρατηρεῖται θάῤῥος, καρτερία, καὶ ἠθικῶς Μαραθώνειος νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων αὐτῶν καὶ τοῦ Πάπα· ἐπειδὴ παρατηροῦνται σκηναὶ ὄντως τραγικαὶ, ἀλλ' ἔνδοξοι, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ δείξωμεν ποία ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγων, ποία ἡ τοῦ Ἀμουρὰτ καὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, καὶ ποία ἡ τάσις καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῶν τοῦ Πάπα ἀξιώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἀποστασία τῆς Δυτικῆς ἀπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας, ἓξ πρόσωπα παριστάνουσιν ἓξ διαφόρους πλὴν ἀντιθέτους σκηνάς. Α'. ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Β'.

ὁ Παπισμός. Γ'. ὁ σύμμαχος αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος. Δ'. ὁ σύγχρονος αὐτοῦ καὶ ὕπουλος Σουλτᾶνος ὁ Ἀμουρὰτ Β'. Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ ΣΤ'. ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητής.

Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν ποία ἡ ἐντολὴ καὶ ποία ἡ ἐνέργεια ἑκάστου τῶν προσώπων τούτων ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, καὶ ποία ἡ ἀπαιτουμένη ψῆφος ὑπὲρ ἢ κατὰ ἑκάστου αὐτῶν.

Φθάσαντες εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, καὶ ὑποχρεούμενοι νὰ ὑπερασπισθῶμεν τοὺς τοσάκις καὶ ἀδίκως συκοφαντηθέντας Πατέρας ἡμῶν καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ὡς δῆθεν σχισματικούς, καὶ καταδικασθέντας ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας εἰς πολυαιώνιον τυραννίαν, καθὸ ἀποχωρισθέντας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, γνωρίζοντες δὲ ὅτι ἡ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐρανιζόμεθα ἀπὸ Δυτικοὺς συγγραφεῖς, ἤθελον ἐπιφέρει διαφωνίας μεταξὺ Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν, ἐξ ὧν ὀφελούμενος ὁ κοινὸς τῆς Εὐρώπης ἐχθρὸς Τοῦρκος καγχάζει, καὶ τὴν μὲν Ἀνατολὴν τυραννεῖ, ἑκκατομύρια δὲ ἀνθρώπων ὑποφέρουσι, ἡ πρόοδος δὲ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος ἀναστέλλεται, πρὸς ἀποφυγὴν τούτων ἁπάντων ἀπεφασίσαμεν πολλάκις νὰ σπάσωμεν τὸν κάλαμον καὶ νὰ μὴ προβῶμεν περαιτέρω· βλέποντες ὅμως, τὸν μὲν Ἀρχιεπίσκοπον τῶν Παρισίων Σιβοὺρ κηρύξαντα τὸν Μωαμεθανισμὸν αἵρεσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν δὲ νῦν Πάπα Πίον Θ'. μετὰ τὰς ἐγκυκλίους του, νὰ ὑπαγορεύῃ δεήσεις, ὅπως καταξιωθῶμεν νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὸ σκῆπτρόν του· τὴν δὲ Ἰησουητικὴν προπαγάνδαν καὶ τοὺς διαμαρτυρουμένους νὰ κινῶσι πάντα λίθον, ἵνα ἐνσπείρωσι ζιζάνια μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ οὕτω διασπάσωσι τὴν διακρίνουσαν ἡμᾶς μέχρι σήμερον ὁμό-

νοιαν καὶ ἕνωσιν, μετὰ θάῤῥους ἀναλαμβάνομεν τὸν κάλαμον, ἵνα κατ᾽ αὐτῶν ὑπερασπισθῶμεν, καὶ διαμαρτυρούμενοι ὅτι, ὡς Ἕλληνες, ἐπεθυμήσαμεν, ἐπιθυμοῦμεν, καὶ θέλομεν ἐπιθυμεῖ τὴν ἕνωσίν μας, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀδελφότητα μεθ᾽ ἁπάντων τῶν λαῶν· πρὸς δὲ διαμαρτυρούμενοι, ὅτι σεβόμεθα ἕκαστον καὶ οὐδένα ἐννοήσαμεν νὰ προσβάλωμεν, ῥίπτομεν τὸν κῦβον, καὶ ἡ εὐθύνη ἔστω κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες καὶ τὰς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ σκανδαλωδῶς τε καὶ αὐθαδῶς περιεφρόνησαν, καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς παραγνωρίζοντες, καὶ ἀνέχονται καὶ συντελοῦν, ὅπως τὸ Ἔθνος ἡμῶν διατελεῖ εἰσέτι εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ κέντρου τῆς Εὐρώπης πρόοδον, καὶ εἶναι ὑποτελὲς εἰς στίφη τινὰ βαρβάρων, τὸ ὄνομα τῶν ὁποίων προξενεῖ φρίκην καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τῆς ἐσχάτης τάξεως ἀνθρώπους τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος μετ᾽ οὐ πολὺ ἀφοῦ ἔλαβεν εἰς χεῖράς του τὰς ἡνίας τῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς, ἵνα ἀνακεφαλαιώσῃ ἐν ἑαυτῷ ἅπασαν τὴν ἀπονενοημένην τῶν προκατόχων του πολιτικὴν, κολακευόμενος ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἠδύνατο νὰ λάβῃ βοήθειάν τινα ἐκ τῆς Δύσεως μέσον τοῦ Πάπα, ἔγραφεν ὑποκλινῶς εἰς τοῦτον, ὅτι εἶναι ἕτοιμος διὰ τῆς λεγομένης ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, νὰ ὑποτάξῃ ἑαυτὸν, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς εἰς τοὺς πόδας του.

Ὁ Ἀμουρὰτ ἐκ τοῦ ἑτέρου ἀνέστειλε πρὸς στιγμὴν τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσίν του, περιμένων τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποπείρας ταύτης τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ δὲ λαὸς ὁ κατὰ τὸ σύνηθες ἄκαμπτος καὶ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τῶν θρησκευτικῶν δικαιωμάτων του, συμ-

μαχήσας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐμίσει, ἀπεστρέφετο, ἐβδελύττετο καὶ ἔφριττεν ἰδεαζόμενος τοιαύτην ἕνωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ λοιπὸν ἀντιπεριφρονῶν τὴν σταθερότητα ταύτην τοῦ λαοῦ, καὶ ὀνειροπολῶν παπικὰς ὑπὲρ τοῦ Θρόνου του σταυροφορίας, ἵνα δῆθεν ἀποδείξῃ εἰς τὴν Μακαριότητά του τὴν γενικὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διάθεσιν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ, τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον, τοὺς Ἄρχοντας, τοὺς Ἀξιωματικοὺς τῆς Αὐλῆς καὶ Ἐκκλησίας, τὸν Ἰσίδωρον, τὸν Συρόπουλον, τὸν Γεμιστὸν, τὸν Ἀργυρόπουλον, τὸν Ἐφέσου, τὸν Βησαρίωνα, τὸν Μονεμβασίας, τὸν Βαλσαμῶνα τὸν Ἀγγχιάλου, καὶ ἐν βραχυλογίᾳ διακοσίους τῷ ἀριθμῷ, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν ἐφοδιασμένοι τῆς σταθερότητός των, καὶ ἕτοιμοι νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ δικαιώματα τῆς ἐπιβουλευομένης Ἐκκλησίας, ἄλλοι δὲ φανταζόμενοι καρδιναλικοὺς πίλους ἠκολούθουν, ἵνα ὑποστηρίξωσι τὴν ἕνωσιν, ἄλλοι ἐσύροντο ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγῆς, καὶ ἐν συνόψει «ἐν μέσῳ τῶν σαλπίγ»γων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ», δι' ὧν περιστοιχίζετο ἡ πνευματικὴ αὕτη στρατεία, ἔβλεπέ τις τὸ πλέον σπαραξικάρδιον θέαμα, τὰ προκριτώτερα μέλη ἑνὸς Ἔθνους νὰ σύρωνται παρὰ ἀνοσίου καὶ ὑπούλου πολιτικῆς, ἵνα ὑποδουλώσωσι τὸ τιμαλφέστερον τῶν ἐπιγείων δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ τοῦ Ἔθνους ἅπαντος, τὴν θρησκείαν των εἰς τοὺς πόδας ἑνὸς, ὅστις εἰς τοὺς πόδας του τούτους ἔχων τὸν σταυρὸν ἐκεῖνον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσταυρώθη ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καπηλεύεται καὶ τὴν θρησκείαν, καὶ τὴν τύχην τῶν Ἐθνῶν.

Ἔφθασε λοιπὸν ἡ ςρατειὰ αὕτη, ἐν Ἰταλίᾳ ὑπεδέχθη ὑπὸ τῶν Δυτικῶν, διὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς θεατρικῶν ἐπιδείξεων· Δυτικοί τε καὶ Ἀνατολικοὶ συνεδρίασαν ἐν Φεῤῥάγῃ

πρῶτον, ἀκολούθως δὲ, ἕνεκα τῆς ἐκεῖσε ἐνσκυψάσης λιμικῆς νόσου, ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὁ Γεμιστὸς, ὁ Ἐφέσου, ὁ Ἀργυρόπουλος, καὶ ἐν γένει ἅπαντες οἱ Ἀνατολικοὶ (ἐξαιρουμένων εὐαρίθμων τινῶν θηρευόντων καρδιναλικοὺς πίλους, οἷοι ὁ Βησαρίων, ὁ καὶ Ἰσίδωρος τῆς Ῥωσσίας) ὑπερασπίσθησαν τὰ δόγματα τῆς Καθόλου Ἐκκλησίας, πλὴν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὅστις παρεδέχετο, κατά τινας, τὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα, ἕνεκα τῆς δεινῆς τοῦ Βυζαντίου θέσεως, καθεκάστην ἐπιβουλευομένου παρὰ τοῦ Ἀμουρὰτ, ἐλλειπούσης καὶ αὐτῆς τῆς τροφῆς, ἣν ἕνεκα τῆς ἐσχάτης πενίας τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπεσχέθη νὰ τοῖς παρέχῃ ὁ Πάπας, ἕνεκα τέλος τῆς ἐλπίδος παπικῆς βοηθείας ὑπὲρ τῆς ψυχοραγούσης Πατρίδος, τὴν 6 Ἰουνίου 1439 ἀπέναντι τῶν διαμαρτυρήσεων τοῦ Μάρκου τῆς Ἐφέσου ἐτελέσθη ἐντὸς τοῦ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ναοῦ τῆς Θεομήτρος ἡ Ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀνεγνωρίσθη ὁ Πάπας δηλαδὴ παντοδεσπότης, καὶ προσετέθη πρὸς χλευασμὸν «salvis privilegiis omnnibus, et juribus grae»corum» (α).

Διὰ τῆς ἑνώσεως λοιπὸν ταύτης ἡ ψευδοσύνοδος ἐκείνη παρεδέχθη ά. τὴν εἰς τὸ σύμβολον προσθήκην τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ β'. τὴν παντοδεσποτίαν τοῦ Πάπα γ'. τὴν μετάληψιν καὶ διὰ τῶν ἀζύμων, δ'. τὸ Καθαρτήριον πῦρ, καὶ ἄλλα τινά.

Τί πρᾶγμα εἶναι ὁ Πάπας εἰς τὸν ὁποῖον ὑπετάγη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία; Ἦτον κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν παπιστῶν ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου, ἐπειδὴ δὲ ὁ Πέτρος ἦτον ὁ ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου, ὡς ἰσχυρίζονται, ἐκπορεύεται τὸ Πεῦμα τὸ Ἅγιον, ἄρα διὰ τοῦ

(α) Istoria di tutte l' eresie da Domenico Bernino Tom. IV. pag. 69.

γεωμετρικοῦ ἀξιώματος τὰ ἑνὶ τρίτῳ ἴσα καὶ ἀλλήλοις εἰσὶν ἴσα, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα, καὶ λοιπὸν ἀναμάρτητος, ἀλάνθαστος, κύριος τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς γῆς, τοῦ ᾅδου· ἀπόλυτος δεσπότης ἐπὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν λαῶν, ὡς ἱερεὺς εὐλογεῖ, ὡς βασιλεὺς καταδικάζει εἰς θάνατον, καὶ ἐν συνόψει ὁ μὲν Πάπας Γρηγόριος Ζ΄. (1073) ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη τεθελιωμένη εἰς τὸν Χριστὸν, ἥτις οὔτε ἐπλανήθη, οὔτε δύναται νὰ πλανηθῇ — ὅτι δὲν εἶναι Χριστιανὸς, ὅστις δὲν εἶναι ἑνωμένος (γράφε ὑποτεταγμένος) μὲ αὐτὴν — ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον — ὅτι ὁ Πάπας, κανονικῶς χειροτονούμενος εἶναι Ἅ γ ι ο ς. . . . — ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις του — ὅτι αὐτὸς ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀκυρόνῃ τὰς ἀποφάσεις ὅλου τοῦ κόσμου — ὅτι μόνος αὐτὸς ἠμπορεῖ νὰ στολισθῇ μὲ Αὐτοκρατορικοὺς τίτλους — ὅτι ὁ Π ά π α ς μ ό ν ο ς ἠ μ π ο ρ ε ῖ ν ὰ σ τ ο λ ι σ θ ῇ μ ὲ Α ὐ τ ο κ ρ α τ ο ρ ι κ ο ὺ ς τ ί τ λ ο υ ς — ὅτι ὅλοι οἱ Βασιλεῖς τῷ φ ι λ ο ῦ ν τ ὸ ν π ό δ α, καὶ τέλος ὅτι α ὐ τ ὸ ς μ ό ν ο ς ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀ φ ο ρ ί ζ ῃ καὶ καταργῇ Αὐτοκράτορος, οἱ δὲ σφόδρα παπισταὶ ἔφθασαν ἀκολούθως εἰς τοσαύτην αὐθάδειαν καὶ θρασύτητα, ὥστε ὁ μὲν ἔλεγε, ὅτι «ὁ Πάπας εἶναι Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς» (α)· ὁ δὲ ὅτι «ὁ Πάπας καὶ ὁ Χριστὸς ποιοῦσι συνέδριον ἕν» (β)· ὁ ἄλλος ὅτι «ὁ Πάπας εἶναι θεότης τις, καὶ οἱονεὶ Θεόν »τινα ὁρατὸν φέρων ἐν ἑαυτῷ» (γ)· ὁ ἄλλος, ὅτι «ὁ Πά-

---

(α) Papa est Deus in terras.

(β) Papa et Christus faciunt unum concistorum.

(γ) Papa est quodam numen, et quasi visibilem quendam deum præ se ferens.

»πας εἶναι τὰ πάντα καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα» (α), ἐκεῖνος, θεωρῶν τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν δούλην τοῦ Πάπα, ἐκραύγαζεν, ὅτι «ὁ Πάπας εἶναι ἐκεῖνος, εἰς τὸν »ὁποῖον χρεωστεῖ νὰ ὑποτάσσηται ἡ Ἐκκλησία ἅπασα» (β) οὗτος, ὅτι «δύναται νὰ πράξῃ τὸ πᾶν ὑπεράνω παν- »τὸς νόμου, καὶ ἐναντίον παντὸς νόμου» (γ) ὁ ἄλλος, ὅτι, «δύναται νὰ ἀλλάζῃ τὰ τετράγωνα εἰς ϛρογγύλα» (δ) καὶ ἐν βραχυλογίᾳ τινὲς τῶν Θεολόγων παπιστῶν ἔφθασαν εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας βαθμὸν, ὥστε ἔθετον εἰς ἀμφιβολίαν ποῖος εἶναι εὐσπλαγχνικώτερος καὶ πρᾳότερος ὁ Πάπας ἢ ὁ Ἰησοῦς, διότι κατὰ τὴν ἀσεβεστάτην διδασκαλίαν των, ὁ Ἰησοῦς οὐδέποτε ἠλευθέρωσε τινὰ ἐκ τοῦ Καθαρτηρίου πυρὸς, ἐνῷ οἱ Πάπαι, διὰ τῶν, κατὰ τὸν ΙΙ. αἰῶνα ἐφευρεθέντων συγχωροχαρτίων, διδομένων ἀντὶ ὀλίγων ὀβολῶν, καθεκάστην ἐλευθερόνουσιν ἐκ τοῦ ᾅδου κλέπτας (ε), μοιχοὺς, βλασφήμους, φονεῖς, καὶ κἄποτε προτοῦ ἐκτελέσωσι τὸν φόνον (ϛ).

Εἰς τοὺς πόδας τοιούτων μακαριωτάτων Παπῶν ἡ ἐν

(α) Papa est omnia et super omnia.

(β) Papa est in cui tota parere debet ecclesia.

(γ) Supra jus et contra jus omnia potest.

(δ) Papa potest mutare quadrata rotundis.

(ε) An elementior sit Papa, quam fuerit Christus, cum is non legatur quemquam a Purgatorii pænis revocasse.

(Ἡ ὑπεράσπισις τῆς Γραικικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Σ. Βλασοπούλου, μετάφρασις Χ. Φιλητᾶ §. 8.)

(ϛ) Διηγεῖται ἱστορικός τις, ὅτι τὰ συγχωροχάρτια ἐπωλοῦντο ὑπὸ τῶν Φρατρῶν εἰς τὰς ἀγορὰς ὄχι μόνον δι' ἐγκλήματα πραχθέντα, ἀλλὰ καὶ διὰ πραχθησόμενα.

Ἄνθρωπός τις λοιπὸν ἠγόρασε συγχωροχάρτιον ἀξίας νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς ποινῆς δι' ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον προέθετο νὰ φονεύσῃ. Τὸ ἑσπέρας εὗρε τὸν Φράτρην, καὶ τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ· καταθορηβηθέντος δὲ τούτου, καὶ ἐρωτήσαντος τὸν λόγον, ὁ συγχωρηθεὶς φονεὺς τῷ ἀπήντησε. «Σήμερον σὲ ἐπλήρωσα καὶ μοὶ ἐσυγχώρησες

Φλωρεντίᾳ Σύνοδος ὑπέταξε τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τοὺς πόδας τοιούτων ἀνθρώπων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἱδρύθη πρῶτον τὸ Ἱεροδικαστήριον ἐκεῖνο τῆς Ἱσπανίας, οὗτινος ἡ ἱστορία ἐγράφη διὰ τοῦ αἵματος μυριάδων ἀνθρώπων — δεύτερον ἀνεφύει ὁ διαμαρτυρισμὸς — τρίτον ἐγένοντο αἱ κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου τραγικαὶ σκηναί, καὶ ἐν συνόψει ἡ σφαγὴ ἓξ περίπου ἑκατομυρίων Χριστιανῶν.

Οἱ λαοὶ λοιπὸν τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς προηγουμένης καὶ συγχρόνου τῆς ἑνώσεως διαγωγῆς τῆς Παπικῆς δεσποτείας ἐμίσουν τὴν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. — Οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες περικυκλούμενοι ἐκ παντοίων θλίψεων, στερήσεων καὶ κινδύνων δὲν εὕρισκον εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀνάπαυσιν τῶν παθημάτων των, εἰμὴ εἰς τὴν θρησκείαν των. — Οἱ λαοί, λέγομεν, ἐκεῖνοι ἀκούσαντες ὑπὸ τῶν ἐπανακαμψάντων Ἀρχιερέων, ὅτι ἡ θρησκεία των προσεβλήθη, καὶ ὅτι ὁ Πάπας ἐκηρύχθη ἀπόλυτος τῆς Ἐκκλησίας δεσπότης, φρίττουσι, ἀποφασίζουσι νὰ ῥίψωσι τὸν περὶ τῶν ὅλων κῦβον, ἑτοιμάζονται, ἵνα ἅπαξ καὶ διὰ παντὸς ἐλευθερωθῶσι τοιαύτης θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς δουλείας, νὰ ῥίψωσι τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἥτις ὑπετάσσετο εἰς τοιαύτας ἀποφάσεις, καὶ νὰ ἀνεχθῶσι τὴν ἐπαπειλοῦσαν αὐτοὺς Μωαμεθανικὴν δεσποτείαν, ἥτις τοῖς ὑπέσχετο τοὐλάχιστον σεβασμὸν τῆς θρησκείας των, ἐν ᾗ ἔβλεπον τὴν ἐναποταμίευσιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς των (α).

»νὰ φονεύσω, ἑπομένως ἠδυνάμην ἄνευ φόβου νὰ κολασθῶ νὰ ἐκτε»λέσω τοῦτο εἰς σέ, ἀλλὰ φιλανθρωπότερος ὢν σοῦ σοὶ χαρίζω τὴν ζωήν, »ἐὰν παύσῃς τοῦ νὰ ἐμπορεύεσαι τὸν Θεόν».

(α) Serviunt corpore; sed nequaquam capitur fidelis animæ libertas.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας λοιπὸν ταύτης καταμετρᾶται ἡ χρονολογία τῆς τρομερᾶς ἀποφάσεως, ἣν ἀπήγγειλον οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ Ἐκκλησία, νὰ ῥίψωσι τὴν τῶν Παλαιολόγων Αὐτοκρατορίαν, καὶ ν' ἀδιαφορήσωσι περὶ τοῦ οἱουδήποτε μέλλοντος· ὡς ἐκ τούτου, ὁ τῆς πρωτευούσης λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τοὺς περιφανεῖς Μάρκον Ἐφέσου καὶ Γεώργιον τὸν Σχολάριον ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ περιφρονεῖ τοὺς ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐλθόντας Καρδιναλίους (α).

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Δυτικοὶ εὐαρεστοῦνται νὰ παραγνωρίζωσι τὰ μεγάλα τῶν πατέρων ἡμῶν προτερήματα, τὴν ἀπαραδειγμάτιστον σταθερότητα καὶ καρτερίαν των, καὶ τοὺς χλευάζουσι, διότι ἀπέναντι τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεχον ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοῖς ἀποδίδουσιν, ὅτι ἐνέδιδον εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἱερατείου, καὶ δὲν ὑπετάσσοντο τυφλοῖς ὄμμασιν εἰς τὰς τοῦ Πάπα ἀξιώσεις, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν ἐβασίζοντο εἰς ὑψηλοτέρους λόγους τῶν εἰς αὐτοὺς ἀποδιδομένων, ἡμεῖς δὲ, ὅτι ἔχομεν καθῆκον νὰ ἀκολου-

(α) Poco però durò questa riconciliazione; mentre il sudetto Marco d'Efesso, che già per acerrimo avversario sempre fecesi conoscere nel Concilio, nel suo ritorno a Costantinopoli cominciò a spargere, che i Padri della Chiesa Greca, corroti dall'oro, avevano aderito ai Latini, soggettandosi al Papa; l' istesso aveva in iscritto fatto il Patriarca Giuseppe, e perciò Iddio l'aveva privato di vita. Per le quali cose talmente s'iritò il popolo contro i medesimi Vescovi, che gli ricevè con improperj e poco mancô non li lapidasse: onde non vollero poi i Greci quella fede riconosciuta per vera, e quell'unione, che tanto di fatiche, e di spese importò ad Eugenio.

(Istoria di tutte le Eresie, da Domenico Bernino Tomo IV. Cap. VI.)

θῶμεν τὰ βήματα ἐκείνων, καθὸ βασιζόμενα ἐπὶ τῶν καθολικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια.

Παραλείποντες δὲ τὴν θεολογικὴν ἐξέτασιν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πεύματος, τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς, τῶν ἀζύμων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, διότι ἀμοιροῦμεν θεολογικῶν γνώσεων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξετάσωμεν, διὰ τῆς ὅσον ἔνεστι βραχυλογίας, θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον τόν τε Πάπαν καὶ τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς ζήτημα, τὸ περὶ τοῦ ἀπολύτου δεσποτισμοῦ τοῦ Πάπα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ λοιπὸν

§. ά. Θρησκευτικῶς.

Λέγουσιν οἱ Παπισταὶ, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τὸν Πέτρον, «ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ »πέτρᾳ κτίσόν σου τὴν Ἐκκλησίαν» τὸν ἀνηγόρευσεν κύριον καὶ κεφαλὴν ἁπάντων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι ἐπειδὴ ὁ Πάπας εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου, ἐπομένως πρέπει νὰ ἦναι κύριος καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Παρατρέχοντες τὴν δικαίαν ἡμῶν ἀξίωσιν νὰ μᾶς δείξωσιν οἱ Παπισταὶ τὸ πληρεξούσιον, ὅπερ ἔδωκεν ὁ Πέτρος εἰς τὸν Πάπαν, καὶ παραδεχόμενοι πρὸς στιγμὴν, ὅτι πραγματικῶς ὁ Πάπας εἶναι ἐπίτροπος τοῦ Πέτρου, ἐρωτῶμεν πῶς ἐξηγοῦσι τὴν πρᾶξιν τοῦ Σωτῆρος Χριϛοῦ ὅτε ἔπλυνε τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων; Ἐνόμισε τάχα ὁ Ἰησοῦς νὰ ἐξευτελίσῃ ἑαυτὸν ἀπέναντι τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν, ἢ διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης νὰ τοῖς διδάξῃ τὴν ταπύνωσιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀδελφότητα; Ὅτι προέθετο

δὲ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων νὰ τοῖς διδάξῃ ὅ,τι προφορικῶς τοῖς ἔλεγε νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, δὲν πιστεύομεν νὰ τὸ ἀμφισβητῶσιν· ὡς ἐκ τούτου πῶς συμβιβάζεται ἡ ἀγάπη, ἥτις κατὰ τὸν Παῦλον, «οὐ ζηλοῖ, οὐ προπορεύε-«ται» μὲ τὴν προεδρείαν τοῦ Πέτρου;

Ἀλλ' ἂς προβῶμεν περαιτέρω. Ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ «ὑμεῖς μὴ κληθῆτε ῥαββὶ, εἷς γάρ ἐστιν »ὁ καθηγητὴς ὑμῶν ὁ Χριστὸς, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελ-»φοί ἐστε· καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γάρ »ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οἴδατε ὅτι οἱ »ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύσουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ »μεγάλοι κατεξουσιάσωσιν αὐτῶν, οὐχ' οὕτω δὲ ἔστω ἐν »ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν, ἔστω »πάντων διάκονος» (Ματθ. Κεφ. ί.) Ἑπομένως ἐκ τῶν χωρίων τούτων δῆλον γίνεται, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, οὐδὲν δικαίωμα λοιπὸν δεσποτείας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἠδύνατο, ἢ δύναται νὰ ἔχῃ ὁ αὐτοκαλούμενος ἐπίτροπος τοῦ Πέτρου καὶ διὰ τούτου ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἰησοῦ Πάπας.

Ἐὰν ὅμως οἱ Παπίζοντες δὲν πείθωνται εἰς τοὺς ῥητοὺς τούτους τοῦ Ἰησοῦ λόγους· ἐὰν εἰς τὴν λέξιν ἀγάπην διακρίνουσι δοῦλον καὶ δεσπότην· ἐὰν εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν, ὅτι ἤμεθα ἅπαντες ἀδελφοὶ, βλέπουσι κύριον καὶ δοῦλον· ἐὰν ἅπασα ἡ ζωὴ τοῦ Πάπα, ἥτις ὀφείλει νὰ ἦναι ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς τῶν χριστιανῶν διαγωγῆς, ἕνεκα τοῦ ἀλανθάστου αὐτοῦ, δύναται νὰ ἔχῃ τοσαύτας ἀντιφάσεις, ἃς μᾶς εἴπωσι, παρακαλοῦμεν, πῶς ἐξηγοῦσι τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ τοῦ ταπεινοῦ, τοῦ ἀληθοῦς ὀπαδοῦ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τὸν ὁποῖον φορτόνουσι προεδρείας, καὶ ἄλλα γελοῖα παπικὰ ληρύματα, πῶς, λέγομεν, ἐξηγοῦσι τοὺς

λόγους τοῦ Πέτρου τούτου πρὸς τὸν Κορνήλιον «ὡς δὲ »ἐγένετο εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ Κορ- »νήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν· ὁ δὲ Πέ- »τρος αὐτὸν ἤγειρε λέγων, ἀνάστηθι κἀγὼ »αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι»; — Πῶς ἐξηγοῦσι τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου τῶν ἐθνῶν διδασκάλου, τοῦ Οὐρανοβάμονος Παύλου, δι' ὧν, ἀποτεινόμενος εἰς τοὺς Ἱερεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Πάπας, λέγει «ποιμάνετε τὸ ἐν »ὑμῖν ποίμνιον. . . . μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τὸν κλῆ- »ρον, ἀλλὰ τύποι γενόμενοι τοῦ ποιμνίου» ; Βεβαίως τοῖς δίδουσι τὸ νόημα ἐκεῖνο, ὅπερ τοῖς δίδει καὶ ἡ Ἀ- νατολικὴ Ἐκκλησία, ὅτι δηλαδή, οὐδεὶς δύναται νὰ ἦναι δεσπότης τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἅπαντες οἱ ἱερεῖς αὐτῆς νὰ ἦναι τύποι καὶ ὑπογραμμοί, ὅ ἐστι, καθὼς διδά- σκουσιν ὑποταγήν, νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, διότι ἐνωθέντων τῶν πατέρων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἑπομένως παρόντος τοῦ Ὑψίστου, «ὅπου γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, κἀγὼ »ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰμι» αἱ ἀποφάσεις των πρέπει νὰ ἦναι ἀκλόνιστοι, καὶ ὁ παραβιάζων αὐτὰς εἶναι ἀποστάτης καὶ ἀσεβής. Ὡς ἐκ τούτων ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν «εἰρή- »νην τὴν ἐμὴν δίδομι ὑμῖν — πάντες δὲ ἀδελφοὶ ἐστὲ» πρῶτοι οἱ Ἀρχιποιμένες, μετὰ δὲ ταῦτα οἱ πρεσβύτε- ροι, ἀκολούθως οἱ λοιποὶ τοῦ ἱερατείου, καὶ μετὰ ταῦτα πολιτικοὶ Κυβερνῆται καὶ ἁπλοὶ πολῖται ἀνεξαιρέτως πρέπει νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, καὶ νὰ μὴν ἀπαιτῶσι φιλοδεσποτείας, καὶ ἄλλα τῆς διαφθορᾶς, τῆς ἀπάτης, καὶ τῆς τυραννίας γελοῖα ἐπινοήματα.

Πλὴν ἐὰν καὶ ἀπέναντι τῶν καθαρῶν τούτων λόγων μένει ἀμφιβολία εἰσέτι περὶ τῶν μὴ πρωτείων τοῦ Πά- πα, αὐτὸς οὗτος ὁ Παῦλος λέγων «Καὶ φανερωθέντος

»τοῦ Ἀρχιποιμένος κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον στέφανον» Πρὸς δὲ «Χριστός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας (Ἐφεσ. »Κεφ. ά.) Τίς οὖν ἐστι Παῦλος, τίς δ' Ἀπολλῶς, ἀλλ' »οἱ διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε» ; (Ρωμ. Κεφ. γ'.) κηρύττει παῤῥησίᾳ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ κηρυχθῇ Ἀ ρ χ ι π ο ι μ ὴ ν, ἢ δ ε σ π ό τ η ς τῆς Ἐκκλησίας, ὄντος τοῦ Ἰησοῦ ἡ κ ε φ α λ ὴ αὐτῆς, ἑπομένως ὁ Πάπας δὲν δύναται νὰ ἦναι ὁ Ἀρχιποιμὴν ἢ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἤθελεν ἀφαρπάσει τὰ πρωτεῖα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ χρονοτριβῶμεν εἰς τὰς ἀποδείξεις ταύτας, ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς, καὶ αὐτοὶ, καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἅπασα γινώσκει, ὅτι ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, δὲν ἔπλασε δοῦλον καὶ ἐλεύθερον, ἀλλὰ κατὰ τὸν Παῦλον »οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, πᾶντες γ ὰ ρ ὑ μ ε ῖ ς »ε ἷ ς ἔ σ τ ω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. Κεφ. γ'.) ἅπαντας ἴσους ; Ἐὰν δὲ ἡ ἰσότης, ἡ ἀδελφότης, ἡ ἀγάπη, ἅτινα ἀναιροῦσι πᾶσαν διάκρισιν, πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πολιτικῶς θεωρουμένῃ, τίνι τρόπῳ ἀποτολμῶσιν οἱ παπισταὶ νὰ ἰσχυρίζωνται, ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δι' ἧς ἑνῷ παγιοῦται ἡ πολιτικὴ κοινωνία, μεταβαίνει ὁ ἄνθρωπος νοητικῶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ προσκολλᾶται εἰς τὸν Πλάστην του, τίνι τρόπῳ, λέγομεν, ἰσχυρίζονται, ὅτι εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πρῶτος καὶ ἔσχατος;

Λέγουσιν ὅμως, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὴ ἡ δεσποτεία τοῦ Πάπα, ἐὰν εἰς αὐτὸν δὲν ἀνεκεφαλαιοῦντο ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτικὴ, ὅ ἐστι ἐὰν δὲν εἶχε τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν σπάθην δὲν διετηρεῖτο ὁ καθολικισμός.

Τοῦτο εἶναι ζήτημα ὅλως πολιτικὸν, καὶ λοιπὸν ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μνημονεύσωμεν ὀλίγιστα μέρη τῆς ἱ-

στορίας δεικνυούσης τὴν πολιτικὴν τῶν Παπῶν πρὸ καὶ συγχρόνως τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀρθόδοξοι μὴ ὑποφέροντες νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Πάπαν, ἐμφύτως πως προέβλεπον τὴν βαρύτητα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ βήματος τούτου θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς.

Θρησκευτικῶς ἐξεθέσαμεν ἐν συνόψει τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως τῆς παντοδεσποτείας τοῦ Πάπα, ἂς ἴδωμεν τώρα καὶ πολιτικῶς ποία ἡ πορεία αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, καὶ ὁποῖα ἀποτελέσματα ἤθελεν ἐπιφέρει εἰς τὸ Ἔθνος ἡμῶν ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν.

§. β΄. Ἡ πολιτικὴ τῶν Παπῶν·

Ἔφθανε μόνον νὰ εἴπῃ τις, ὅτι εἰς τὸ συγκερασμένον τοῦ Πάπα στέμμα τῆς θρησκείας καὶ πολιτικῆς ἐνυπάρχει ὁ μεγαλήτερος τραγέλαφος, ἡ ἐπαισθητοτέρα ἀντίφασις, ἵνα δείξῃ, ὅτι μὴ δυναμένης νὰ συμβαδίσῃ τῆς Χριστιανικῆς συγχωρήσεως τῶν τοῦ ἐχθροῦ παραπτωμάτων μετὰ τοῦ φιλεκδίκου, τοῦ ὑπερηφάνου, τοῦ δεσποτικοῦ τῆς πολιτικῆς, ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Πάπας ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἀμφότερα τὰ ἀντίθετα ταῦτα προσόντα, καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἕτερον ἀπατᾷ, καὶ εἰς τὸ μὲν καὶ εἰς τὸ δὲ φαίνεται ἀσυνεπὴς καὶ ἀντιφατικός.

Ἡ ἀσυνέπεια φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὴν ἀπάτην, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ ἁπασῶν τῶν ἐλλατωμάτων, εἶναι ἡ βάσις τῆς δυστροπίας, τῆς μοχθηρίας, τοῦ ψεύδους, καὶ ἐν γένει παντὸς στυγεροῦ καὶ ἀπανθρώπου σκοποῦ.

Τῳόντι. Ἄνθρωποι ὑποχρεούμενοι ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς των, καθὸ ἐπίτροποι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου,

ὡς παρακαταθέται τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἰησοῦ νὰ διδάσκωσι τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ἐντελομένην ἀγάπην, ὁμόνοιαν, καὶ ἀνοχὴν, καὶ νὰ συμμαχῶσι συγχρόνως μὲ βασιλεῖς, νὰ πέμπωσιν ἐκστρατείας, νὰ καταδικάζωσιν εἰς θάνατον τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, διὰ ποίου ἄλλου τρόπου ἠδύναντο νὰ συμβιβάσωσι τὰ ἀντίθετα ταῦτα εἰμὴ γενόμενοι ἀνώτεροι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ κηρύττοντες ὅτι εἶναι ἀλάνθαστοι, ὅτι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἁγίου, καὶ ἑπομένως, ὡς ἡ Πυθία, ὅτι πᾶν τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀποφασιζόμενον ἦτο ὀρθὸν, ἦτο δίκαιον, καὶ τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ Εὐαγγέλιον;

Ἰδοὺ λοιπὸν οἱ λόγοι ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ τῶν τότε Παπῶν ἦτο τοσοῦτον μοχθηρὰ, ἐπίβουλος, ῥαδιοῦργος καὶ ἀπαιτητική· ἰδοὺ διατὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κράτους των βλέπει τις πράξεις βανδαλικωτέρας, θηριωδεστέρας καὶ αὐτῶν τῶν Γότθων, Καταλανῶν, ἢ Μογκόλων· ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ, ὡς ἐξ ἐμφύτου τινὸς ὁρμῆς δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρωσι τὴν δεσποτείαν τῶν Παπῶν, τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ ἀπεθηριώθη, οἵτινες οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον ἔσχον, καὶ ἑπομένως ἐκήρυττον τὰ πάντα φροῦδα, τὰ πάντα νὰ καταστραφῶσιν ἀπέναντι τῆς ἀπανθρώπου θελήσεώς των.

Ναὶ λέγομεν τῆς θηριώδους καὶ ἀπανθρώπου θελήσεώς των, διότι ἡ διαδοχικὴ πολιτικὴ τῶν Παπῶν, ἐκτὸς τινων ἐξαιρέσεων, ἦτο διαδοχικῶς ἐπίβουλος καὶ σκληρὰ, καὶ ἰδοὺ, ὦ Ἕλλην ἀναγνῶστα, μέρος τῆς ἱστορίας των ἀποδεικνυούσης τοῦτο τρανώτατα.

Ὁ Πάπας Γρηγόριος ΣΤ'. (1075) ἀφοῦ διὰ τῶν μνησθέντων ἑωσφορικῶν λόγων ἐκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοδέσποτον καὶ Κύριον ἁπάντων τῶν Βασιλέων καὶ λαῶν, ἵνα ἀποκαταστήσῃ ἑαυτὸν ἔτι μᾶλλον ἐλεύθερον πάσης ξένης

πολιτικῆς ἐπεμβάσεως, ἐπρότεινε δύο νόμους τὸν μὲν περὶ ἀγαμίας τῶν Ἱερέων, τὸν δὲ νὰ μὴ δύναται οἱοσδήποτε μὴ ἐκκλησιαστικὸς νὰ δίδῃ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα.

Τοῦτο βεβαίως ἐπέφερε ῥῆξιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας, ἵνα καταβάλλῃ παρώξυνε τὰ πλήθη διὰ τῶν μοναχῶν, δι' ὧν ἐπολέμει καὶ ἅπαντας τοὺς ἱερεῖς τοὺς μὴ ἀνεχθέντας τοιαύτας διαταγάς.

Ἀφοῦ λοιπὸν διὰ τῆς ῥαδιουργίας ἐπέτυχε νὰ τεθῇ εἰς ἰλιγγιώδη περιοπήν, ἰδοὺ ἀμέσως ἡτοιμάσθη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἐῤῥίκου Δ'. Βασιλέως τῆς Γερμανίας, καὶ λοιπὸν ὁ Μακαριότατος οὗτος συμμαχεῖ πρῶτον μετὰ τῶν Δουκῶν Ῥοδόλφου, Οὐέλφου, καὶ Βερθόλδου, ἀκολούθως ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν, ὅτι ὁ Ἐῤῥῖκος παρέβη τὰ συμπεφωνημένα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Σαξόνων, ἀπετόλμησε νὰ κλητεύσῃ διὰ τῶν ἐξάρχων του τὸν Ἐῤῥῖκον νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν του, ἵνα ἀπολογηθῇ ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ.

Ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ὁ Ἐῤῥῖκος ἠγανάκτησεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην καὶ μετὰ περιφρονήσεως ἀπέβαλε τοὺς ἐξάρχους τοῦ Πάπα, ἀκολούθως συνεκάλεσε σύνοδον καὶ καθήρεσε τὸν Γρηγόριον, οὗτος τὸν ἀνταφορίζει, τὸν κηρύττει ἔκπτωτον τῆς Ἀρχῆς, καὶ ἀπολύει τοὺς ὑπηκόους του πάσης ὑποταγῆς.

Οἱ ἀφορισμοὶ καὶ ἀνταφορισμοὶ οὗτοι ἐπέφερον μίση ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπαναστάσεις ἐν Γερμανίᾳ, καὶ τέλος οἱ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ Δοῦκες ὑπερισχύσαντες ὑπεχρέωσαν τὸν Ἐῤῥῖκον νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Πάπα, ἵνα δικασθῇ.

Ὁ δυστυχὴς Ἐῤῥῖκος ἐνδίδων εἰς τὴν βίαν μεταβαίνει ἐν καιρῷ χειμῶνος μετὰ τῆς συζύγου του Ματθίλδης εἰς

Ἰταλίαν, πέμπει πρέσβεις εἰς τὸν Πάπαν αἰτούμενος συγχώρησιν, ἀλλ᾽ ὁ Μακαριότατος οὗτος, καθὸ ἐπαναστάτης τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος «ἐάν τις σὲ ῥαπίσῃ στρέ»ψον καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα» τὸν ἔκλεισεν ἐντὸς φυλακῆς (1077) ἀνυπόδητον, ἄσιτον, γυμνὸν, καὶ ἀδυσώπητος ὢν δὲν τὸν ἐσυγχώρει.

Ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας τὸν καθικέτευεν ὁ Ἐῤῥίκος, πλὴν εἰς μάτην· τὴν τετάρτην δὲ, καμφθεὶς ἐκ τῶν παρακλήσεων τῆς Ματθίλδης, τὸν ἐσυγχώρησε, τηρήσας τὸ δικαίωμα ν᾽ ἀποφανθῇ ἂν ἔπρεπεν ἢ ὄχι νὰ λάβῃ ὁ συγχωρηθεὶς Βασιλεὺς τὸ στέμμα.

Ἡ μεγίστη αὕτη θρασύτης τοῦ Πάπα ἐγέννησεν ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸν Ἐῤῥῖκον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως, καὶ ἐκινήθη κατ᾽ αὐτοῦ. Οἱ ἐν Γερμανίᾳ ὀπαδοὶ τοῦ Πάπα ἐπαναστατοῦν καὶ κηρύττουσι Βασιλέα τὸν Ῥοβέρτον Γυσκάρδον, τὸν ὁποῖον νικήσας ὁ Ἐῤῥῖκος (1080) ἐγένετο κύριος ἁπάσης τῆς Γερμανίας, ἀκολούθως μεταβὰς εἰς Ῥώμην ἐξεθρόνισε τὸν Πάπαν τοῦτον καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Κλήμεντα Γ΄.

Ὁ Ῥοβέρτος σύμμαχος ὢν τοῦ ἐκθρονισθέντος Πάπα, καὶ ἔχων μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἱκανὰ μωαμεθανικὰ στρατεύματα τὸν ὑπερασπίζετο· οἱ μωαμεθανοὶ ἐβασάνιζον τὸν λαὸν τῆς Ῥώμης, ὅστις μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ἀνεχθῇ τὰς βιαιοπραγίας των ἐπαναστατεῖ καὶ πυρπολεῖ τὴν πόλιν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐκ τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάπα τούτου, καὶ τῆς ἀξιώσεως τοῦ νὰ δικάζῃ καὶ καταδικάζῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς πόσοι πόλεμοι, πόσαι ἐπαναστάσεις, πόσα αἵματα Χριστιανῶν ἐχύθησαν εἰς τὸ διάστημα ὀλίγων ἐτῶν.

Ἀλλὰ χάριν βραχυλογίας, ἂς παρατρέξωμεν δύο αἰώνων ἱστορίαν τῶν Παπῶν, καὶ ἂς ἀναφέρωμεν τὰ ἆθλα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ΄.

Ὁ Πάπας οὗτος ἐπειράθη νὰ διορίσῃ Ἀρχιεπίσκοπον ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸν ὁποῖον ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης δὲν ἐδέχθη, ὁ Μακαριότατος ὑπέβαλεν ἅπαν τὸ Βασίλειον τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν λεγομένην ἀργοτελετείαν (interdictum), δηλαδὴ εἰς τὴν κατάπαυσιν πάσης Ἐκκλησιαστικῆς πράξεως (1208)· τὸ δὲ ἀκόλουθον ἔτος τὸν ἀφώρισε· βλέπων δὲ αὐτὸν ἄκαμπτον, τῷ 1212 τὸν καθήρεσε δωρήσας τὸ Βασίλειόν του εἰς τὸν Φίλιππον Αὔγουστον.

Νικηθεὶς λοιπὸν τοιουτοτρόπως ὁ Ἰωάννης προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πάπα, ὑπετάγη εἰς τὰς διαταγάς του, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ παρ' αὐτοῦ τὸ Βασίλειόν του ὡς φέουδον.

Τὰ ἱστορικὰ ταῦτα γεγονότα, ἀρυσθέντα ἐκ τῆς γενικῆς τῶν Παπῶν ἱστορίας, καὶ ἀπαρτίζοντα μέρος τῶν ἀντιχριστιανικῶν κατορθωμάτων αὐτῶν, τρανῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἀφοῦ οἱ Πάπαι οὗτοι ἔσχον τοιαύτην δύναμιν, ὥστε νὰ ἐκθρονίζωσι καὶ ἐνθρονίζωσι Βασιλεῖς, ἡ ἰσχύς των ἦτο μεγίστη, ἡ δύναμίς των οὐχὶ πλέον πνευματικὴ ἀλλὰ πολιτικὴ καὶ ἀντικειμένη εἰς τὰς παραγγελίας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἴτε Ἔθνος, εἴτε Κράτος ἐσχετίζετο μετ' αὐτῶν, ἦτο τὸ ἀθλιέστερον καὶ δυστυχέστερον.

Ἀλλὰ χάριν βραχυλογίας παραλείπομεν τὴν ἐξιστόρισιν τῆς πολιτικῆς τῶν Παπῶν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα, καὶ περιοριζόμεθα εἰς ἐκείνην τοῦ Βονιφατίου Η. τοῦ ἐξεικονήσαντος διὰ τῆς διαγωγῆς του μᾶλλον ἢ οἱ προκάτοχοί του τὴν διαδοχικὴν αὐτῶν πολιτικήν.

Ὁ Βονιφάτιος οὗτος βασιζόμενος ἐπὶ τῶν χορίων τοῦ Εὐαγγελίου «ἰδοὺ μάχαιρε ὧδε δύο», εἰς ὃ ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν «ἱκανόν ἐστι», καὶ δὲν εἶπε περιτταί· πρὸς δὲ ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τὸν

Πέτρον βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην, ἐσυμπέραινεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης εἶναι Ἐπίτροπος τοῦ Πέτρου, καὶ ὁ Πέτρος τοῦ Ἰησοῦ, αἱ δύο αὗται μάχαιραι ἡ κοσμικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀνακεφαλαιουμένης καὶ ἀντιπροσωπευομένης εἰς αὐτόν· καὶ ὡς ἐκ τούτων, ὁ Μακαριότατος καὶ Παναγιώτατος ἀπεφάσιζε «δηλοποιοῦ»μεν, λέγομεν, ὁρίζομεν καὶ προφέρομεν ὡς ἐξ ἅπαντος »ἀναγκαῖον νὰ ὑποτάσσηται πᾶσα ἀνθρωπίνη κτίσις εἰς »τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης».

Ὁ Πάπας οὗτος λοιπὸν, ὅστις περιεγέλα τὰ μυστήρια, τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ ἔλεγεν, ὅτι οἱ ἱερεῖς ὀφείλουσι νὰ διδάσκωσι, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ πράττωσιν ἢ πιστεύωσιν, θεωρῶν τὴν δεσποτείαν του ἀπεριόριστον, καὶ ἀξιῶν, ὅτι εἶναι ὁ τῆς οἰκουμένης ἀπόλυτος δεσπότης, ἔλαβε τὴν ἀναισχυντίαν νὰ κηρύξῃ δι' ἐπιτάγματος (unam sanctam) ἅπαντα τὰ ἐν Εὐρώπῃ Βασίλεια ὡς φέουδα τοῦ ῥωμαϊκοῦ Θρόνου· τὸ δὲ προηγούμενον ἔτος (1301) αὐθαδείασε νὰ πέμψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Φίλιππον Βασιλέα τῆς Γαλλίας (α), δι' ἧς τὸν προσεκάλει εἰς ὑποταγὴν θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γαλλία οὐδέποτε σχεδὸν ὑπε-

---

(α) Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα τούτου καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Φιλίππου.

Ὁ δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Βονιφάτιος

πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον

Φοβοῦ τὸν Κύριον καὶ φύλλατε τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Θέλομεν νὰ ἠξεύρῃς, ὅτι ὑπόκεισαι εἰς ἡμᾶς κοσμικῶς καὶ πνευματικῶς· ὅτι δὲν ἔχεις ἐξουσίαν νὰ διανέμῃς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια καὶ τὰ κανονικὰ εἰσοδήματα· ἂν δὲ εἶσαι φύλαξ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνόσῳ αὐταὶ χηρεύουσιν Ἐπισκόπων ὀφείλεις νὰ φυλάττῃς τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσοδήματα, διὰ νὰ τὰ ἀποδώσῃς εἰς ὅποιον ἀνήκει. Ἂν ἔδω-

τάγη εἰς τὰς ἀλλοκότους τῶν Παπῶν ἀξιώσεις, ὁ Φίλιππος ἀγανακτήσας τῷ ἀπήντησεν, ὅτι εἶναι μωρὸς, ἀκολούθως δὲ ἐξεστράτευσε κατ᾽ αὐτοῦ καὶ τῷ ἐταπείνωσε τὴν ὀφρύν.

Παρατρέχοντες δὲ τὰ λοιπὰ κατορθώματα αὐτῶν καὶ τὰ τῶν λοιπῶν Παπῶν τῆς ΙΓ΄. καὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς ΙΔ΄. ἑκατονταετηρίδος, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξιστορήσωμεν συντόμως, ἀλλ᾽ ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς, τὴν κατάστασιν τοῦ Παπικοῦ Θρόνου κατὰ τὴν ΙΕ΄. ἑκατονταετηρίδα, τοὺς διαπληκτισμοὺς, τοὺς πολέμους, τὰς σφαγὰς, τὰς ἐπαναστάσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἕνεκα τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων τούτων ποιμένων, ἀποπειρωμένου τοῦ μὲν νὰ καταβάλλῃ τὸν δὲ, ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν ὁποίων θέλει ἀποδειχθῇ ἀρκούντως, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν μὴ ἀνεχθέντες νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸ τερατῶδες στέμμα των,

---

κες κἀνὲν ἐκκλησιαστικὸν ὀφφίκιον, ἡμεῖς τὸ ἀκυροῦμεν κατὰ πάντα. Ὅσοι δὲ πιστεύουσιν ἄλλως πως περὶ τούτου λογίζονται αἱρετικοί.

Φίλιππος, ἐλαίῳ Θεοῦ, Βασιλεὺς τῶν Γάλλων

Πρὸς τὸν Βονιφάτιον, τὸν λεγόμενον Πάπαν,

ὀλίγη ἢ οὐδεμία σωτηρία.

Ἂς ἠξεύρῃ ἡ μεγίστη σου μωρία, ὅτι δὲν ὑπεικόμεθα εἰς κἀνένα κατὰ τὰ κοσμικά· ὅτι ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν, ἥτις πηγάζει ἀπὸ τὸ δίκαιον τοῦ διαδήματος ἡμῶν, νὰ διανέμωμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια καὶ τὰς χηρευούσας Ἐπισκοπάς· ὅτι τὰ εἰσοδήματα τῶν χηρευουσῶν Ἐπισκόπου Ἐκκλησιῶν ἀνήκουσιν εἰς ἡμᾶς κατὰ προνόμιον τοῦ Θρόνου μας. Ὅσα δὲ ὀφφίκια Ἐκκλησιαστικὰ ἐδώκαμεν, καὶ ὅσα μέλλει νὰ δώσωμεν ἐφεξῆς, ἔχουσι τὸ κῦρός των διὰ τὸ παρελθὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον· καὶ ὅτι θὰ ὑπερασπισθῶμεν ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἐδώκαμεν, καὶ θὰ τὰ δώσωμεν ἑπομένως μ᾽ ὅλην τὴν δύναμίν μας. Ὅσοι δὲ πιστεύουσιν ἄλλως πως περὶ τούτου, νομίζονται ἄφρονες καὶ ἀνόητοι.

(Ζιουῆς. Ἡ ἠθικὴ ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὴν πολιτικήν. Μετάφρασις Ν. Σπηλιάδου Τομ. Α΄. σελ. 229).

ἐσκέπτοντο ὡριμοτέρως τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν πολιτικὴν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΕ΄. ἑκατονταετηρίδος οἱ Πάπαι Γρηγόριος ΙΒ΄. καὶ Βενέδικτος ΙΓ΄. ἠμφισβήτουν ποῖος αὐτῶν νὰ λάβῃ τὸν Παπικὸν Θρόνον. Ἡ ἐν Πίσῃ σύνοδος ἀμφοτέρους περιφρονοῦσα, ἐξελέξατο Πάπαν τὸν Ἀλέξανδρον Ε΄. ὅστις ἀφοῦ ἐκηρύχθη ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν δύο πρώτων, χάριν εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν ἐκλέξασαν αὐτὸν σύνοδον τὴν διέλυσεν.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξελέχθη ὁ Ἰωάννης ΚΓ΄. (1410) ὅστις κληρονομήσας τὸν τοῦ προκατόχου του Θρόνον, τὴν φιλοδεσποτείαν του, καὶ τὴν διαφωνίαν του, ἵνα καταβάλῃ τοὺς ἐναντίους αὐτοῦ συνεμάχησε μετὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμόνδου, ὅστις ἀναγνωρίσας τὸν Ἰωάννην ὡς Πάπαν, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Κωνσταντίαν (1414) ὅπου συνέρευσαν ὑπὲρ τὰς 50 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἵνα διαλύσωσι τὰς μεταξὺ τῶν Παπῶν διενέξεις.

Οἱ τῶν Παπῶν τούτων διαπληκτισμοὶ καὶ ἀντεκδικήσεις ἠρέθισαν φυσικῷ τῷ λόγῳ τὰ πνεύματα τῶν λαῶν· διάφοροι δὲ ἄνδρες, διακρινόμενοι ἐπὶ παιδείᾳ, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Βοημίας Ἰωάννης Οὔσιος, καί τις ὀνόματι Ἱερώνυμος, οἵτινες, ἂν καὶ παρελόγιζον εἰς ἄλλα, ὀρθῶς ὅμως ἐσκέπτοντο, καὶ ὀρθῶς ἐκύρηττον, ὅτι ἡ Ἱεραρχία καὶ ὁ Πάπισμὸς εἰσὶν ἀλλότρια τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ἑπομένως, ὅτι ὁ Πάπας ἀξιῶν ἑαυτὸν δεσπότην τῶν λοιπῶν Ἱερέων εἶναι ἀντίχριστος.

Αἱ διδαχαί των αὗται προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τῆς ἐν Πίσῃ Συνόδου, ἥτις κατεδίκασε τοὺς κήρυκας τούτους Βοεμοὺς εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, ἐὰν δὲν ἐξώμοτον· ἐπειδὴ δὲ ἀμφότεροι ἐτηρήθησαν σταθεροὶ εἰς τὰς ἰ-

δέας των, ἐκαύθησαν ζῶντες ὁ μὲν τὸ 1415, ὁ δὲ τὸ 1416, ὅπερ ἐπέφερε ῥῆξιν μεταξὺ Βοημίας καὶ συνόδου.

Ἕκαστος λοιπὸν βλέπει ὅτι, αἱ τῶν Παπῶν ἀξιώσεις ἐξῆπτων τὰ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Δύσει Χριστιανῶν πάθη, καὶ ἐκήρυττον τοὺς προκαλοῦντας αὐτὰ Πάπας ἀντιχρίστους· ὅτι οἱ Πάπαι οὗτοι οἱ ἀμφισβητοῦντες τὸν Θρόνον ἦσαν ἅπαντες ἀδύνατοι καὶ ἀσήμαντοι, προσκολώμενοι οὗτος μὲν εἰς τοῦτον, ἐκεῖνον δὲ εἰς τὸν ἄλλον τῶν Βασιλέων· ὅτι οὐδεμίαν εἶχον δύναμιν, ἵνα βοηθήσωσιν ἑαυτούς, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὸ κινδυνεῦον Βυζάντιον, ἑπομένως ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας των ταύτης, ἐνέδωσαν κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὰς προτροπὰς τῆς Συνόδου, καὶ ὁ μὲν Πάπας Γρηγόριος ΙΒ'. ὡμολόγησεν ἑαυτὸν πρόθυμον νὰ παραιτηθῇ, ὁ Βενέδικτος ΙΓ'. ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, ὁ Ἰωάννης καθῃρέθη ὑπὸ τῆς Συνόδου διότι ἦτο σιμωνιακός, τοκιστής, φαρμακεύς, ἥτις ἐξελέξατο Μαρτῖνον τὸν Ε'.

Ἐκ τῶν παύσεων τούτων τῶν ἀμφισβητούντων τὸν Θρόνον Παπῶν ἐγεννήθη πάλη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Συνόδου καταπολεμούσης τοὺς ὀπαδούς των· οἱ ὀπαδοί των οὗτοι, ἐπονομαζόμενοι Καλύκειοι, ἐπεζήτουν τὴν ὅλην ἀνατροπὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἀρχηγούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Νικολάου Οὐσσενικίου καὶ Τρονοβίου Ζίσκα ἐπανεστάτησαν (30 Ἰουλίου 1419).

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ὁποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῶν φιλοδόξων ἀξιώσεων τῶν Παπῶν, ἰδοὺ Πατέρες ἁγιώτατοι, οἵτινες διατείνονται, ὅτι ἀντιπροσωπεύουσι τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀμφισβητοῦσι τὰ πρωτεῖα τῆς ἀγαθότητος καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀναμάρτητον καὶ ταπεινότατον Χριστόν.

Ἀλλ' ἂς προχωρήσωμεν εἰς τὴν διήγησιν τῶν πολιτι-

κῶν καὶ θρησκευτικῶν ἄθλων τῶν Μακαριοτάτων ἐκείνων, ἐξ ὧν οἱ Παλαιολόγοι ἐζήτουν βοήθειαν.

Ὁ Πάπας συνεμάχησε μετὰ τοῦ Βασιλέως Σιγισμόνδου, ὅςις κατεπίεζε πᾶντα μὴ ὑποκλίνοντα εἰς τὸν Μακαριότατον, μὴ φεισθεὶς οὔτε κἂν αὐτοὺς τοὺς μετριόφρονας. Ἡ καταπίεσις αὕτη ἥνωσεν ἅπαντα τὰ κόμματα, ἢ αἱρέσεις τῶν Θαβωριτῶν, Ὀρεβιτῶν καὶ Ὀρφανιτῶν, οἵτινες πολεμήσαντες τὸν Σιγισμόνδον, ἔχοντα 150 χιλιάδας στρατὸν, τὸν ἐνίκησαν (1419 14 Ἰουλίου) τὸ ἀκόλουθον δὲ ἔτος (1420) ὁλοτελῶς τὸν κατέστρεψαν περὶ τὸ Βισεδὰρ, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Μακαριώτατος, ἀφοῦ ἐγένετο αἴτιος τῆς χύσεως τόσων αἱμάτων, ἔλαβε τὰ ἐπίχειρα τῆς δυστροπίας του νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν στερημένον τοῦ ὑποστηρίγματός του.

Στρατηγὸς τῶν νικητῶν ἦτον ὁ μνησθεὶς Ζίσκας, ὅστις ἀποβιώσας τῷ 1424 τὸν διεδέχθη ὁ ἐπίσης μέγας Στρατηγὸς Προκόππιος, ἀλληλοδιαδόχως νικῶν τοὺς ὑπεναντίους Γερμανούς.

Διατελούντων λοιπὸν τῶν πραγμάτων εἰς τοιαύτην κατάστασιν, συνῆλθεν ἡ Σύνοδος εἰς Βασιλείαν, ἵνα τὰ θεραπεύσῃ.

Ἀπεβίωσε καὶ ὁ Μαρτῖνος (1431) καὶ ἐξελέχθη Εὐγένιος Δ′. ὁ Ἑνετὸς, ὅστις ὡς πρῶτον βῆμα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐπιτροπικῶν ἐντολῶν του, ἀντέπραττεν εἰς τὸν συμβιβασμὸν μεταξὺ Συνόδου καὶ Οὑσιτῶν: ἡ Σύνοδος δὲ μὴ ὑποφέρουσα τὰς παραλόγους καὶ ἀντιχριστιανικὰς ἀντιδράσεις του, πρὸς δὲ μὴ ἀνεχομένη τὴν ἀπαίτησίν του νὰ δεσπόζῃ ἐπ᾽ αὐτῆς, τὸν περιέστειλε· ὁ φίλαρχος ὅμως Εὐγένιος, ὅστις καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τοὺς λαοὺς ἐθεώρει φροῦδα ἀπέναντι τῆς ἀντιχριςιανικῆς φιλοδεσποτίας του, συμμαχεῖ μετὰ

τοῦ Σιγισμόνδου, καὶ τὴν 31 Μαΐου 1433 τὸν χρίζει ἐν Ῥώμῃ Αὐτοκράτορα, μετὰ δὲ ταῦτα ἐνδόσας εἰς τὰς τῶν Οὐσιτῶν ἀξιώσεις, ἐσυμβιβάσθη μετ' αὐτῶν, καὶ παρεδέχθη, ὥστε νὰ δύναται νὰ κηρύττηται ἐλευθέρως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Ἰδοὺ ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας! Ἰδοὺ ὁ ἀξιῶν ἑαυτὸν διάδοχον τοῦ Πέτρου! Ἰδοὺ ὁ φύλαξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν τοῦ Εὐαγγελίου διατάξεων, νὰ ὑποχρεωθῇ μετὰ τρομερὰν πάλην, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἁγνοτέραν τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου παραγγελμάτων, τὴν ἐλευθέραν κήρυξιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' ἀλλοίμονον, πόσον διήρκεσεν ἡ ἔνδοσις αὕτη, ὁποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνθήκης ταύτης; Φόνοι, αἵματα, καταδιωγμοί, πόλεμοι καὶ ἄλλα πλεῖστα ἀπάνθρωπα καὶ ἀπίστευτα.

Πρὸς ἀπόδειξιν ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σειρὰν τῆς ἐξιστορήσεως τῶν ἄθλων του.

Συμμαχήσαντος τοῦ Πάπα μετὰ τοῦ Σιγισμόνδου, ἡ μὲν καταχθόνιος τοῦ Μακαριωτάτου ἐκείνου πολιτική, περὶ ἀπολύτου κυριαρχίας, ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀνεγνωρίζετο· στερεωθείσης δὲ τοιουτοτρόπως τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, παρήχθη ἕτερον συμβὰν σπαραξικάρδιον καὶ ὀδυνηρόν, πάλη δηλαδὴ μεταξὺ Ἐπισκόπων τῆς Γερμανίας πολεμούντων τὴν ἀλλόκοτον τοῦ Πάπα ἀξίωσιν, καὶ τοῦ Σιγισμόνδου ὑπερασπιζομένου τοῦτον, ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν σπαραγμοὶ καὶ πόλεμοι, τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα μετ' ὀλίγον θέλομεν δείξει.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ Πάπας πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπετάθη ὁ τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτωρ, ὅστις, ἵνα λάβῃ παρ' αὐτοῦ βοήθειάν τινα, ὑπέσχετο νὰ καθυποτάξῃ εἰς τοὺς πόδας του τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Πάπας λοιπὸν οὗτος, ὅστις ἐκίνει πάντα λίθον, ἵνα ἐπιτύχῃ οὐχὶ ἕνωσιν, περὶ τῆς ὁποίας ἠδιαφόρει, διότι κατὰ τὴν ἱστορίαν οἱ τύραννοι χλευάζουσι καὶ θρησκείαν, καὶ Θεόν· ὁ Πάπας, λέγομεν, ὅστις ἐκίνει πάντα λίθον χάριν πολιτικῆς ἐπιῤῥοῆς, εὑρισκόμενος εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου, προφασιζόμενος, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐπανελεύσεως τῶν ἀπολωλότων προβάτων, τῶν σχισματικῶν, εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1437 συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Φεῤῥάρῃ, ἥτις ὡς εἴπομεν μετέβη ἀκολούθως εἰς Φλωρεντίαν, καὶ διὰ τῶν γνωστῶν ἠθικῶν βιαιοπραγιῶν (α) τὴν 6 Ἰουλίου 1439 ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς τοῦ Πάπα καθολικῆς κυριαρχίας, καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιῤῥοῆς του ἐν τῇ Εὐρώπῃ.

Ἐντοσούτῳ ἐνῷ ὁ διαβόητος οὗτος Πάπας συνεκάλει συνόδους, ἡ ἐν Βασιλείᾳ ἀποκαλοῦσα αὐτὸν ἐρετικὸν, ἐπίορκον, σχισματικὸν, σιμωνιακὸν, φθορέα πολλῶν παρθένων, καὶ τέλος μὴ πιστεύοντα ἀνάστασιν νεκρῶν τὸν κατεδίκαζεν εἰς ἀργίαν (1437 7 Ἰουλίου)· αἰτία

(α) Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἠθικῶν βιαιοπραγιῶν, παρακαλοῦμεν τὸν παπιστὴν Συγγραφέα Δομένικον Βερνῖνον ἢ ἕκαστον μεμφόμενον τοὺς Πατέρας ἡμῶν ὡς κακῆς πίστεως, διατὶ ἀφοῦ ἀνεγνώρισαν τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα, ἀκολούθως τὴν ἐπολέμησαν; παρακαλοῦμεν, προσέτι αὐτοὺς νὰ μᾶς εἴπωσι, πῶς ἐξηγοῦσι τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ, τὴν λεγομένην ἰδιόγραφον ἐξομολόγησίν του δι᾽ ἧς ἀνεγνώριζε τὸ παντοδύναμον καὶ ἀλάνθαστον τοῦ Πάπα μετὰ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς αὐτὸς οὗτος ὁ Πατριάρχης ἔπεμπεν εἰς Κωνσταντινούπολιν; θέλουν ἴσως μᾶς εἴπει, ὅτι ἦτον ἀπαταιὼν, καὶ προσθέσει, ὡς ἀσεβῶς ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐπαίδευσε διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου. Πλὴν εἰς τὰς μωρολογίας ταύτας, οὐδεμία εἶναι καταλληλοτέρα ἀπάντησις, ἢ ἡ περιφρόνησις.

L. of C.

δι' ἣν μετὰ πολλοῦ καρδιναλικοῦ χαριεντισμοῦ λέγει ὁ Ἰησουΐτης συγγραφεὺς Βερνῖνος «ὅτι τοιαύτη σκανδαλώ»δης ἀπόπειρα παρώξυνε τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, »καὶ ἔῤῥιψε θανατικὸν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βασιλείας μο»λύνασα ὅλον τὸν κόσμον», (α).

Ἐρωτῶμεν ἤδη ἕκαστον νουνεχῆ, ἕκαστον πολιτικὸν, ἕκαστον ἔχοντα μόνον τὸν κοινὸν νοῦν, ποῖος τῶν δύο ἐδείκνυε πεῖραν πολιτικῆς κρίσεως, ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ ἐλπίζων σταυροφορίας διὰ τῆς ἑνώσεως, ἢ ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, οἵτινες παρὰ τῇ ὑποταγῇ ἔβλεπον καὶ τὸ ἀδύνατον εἰς τὸν Πάπαν τοῦ νὰ παρέξῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν βοήθειαν;

Ἕκαστος λοιπὸν Ἕλλην τε καὶ μὴ θέλει συμφωνήσει μεθ' ἡμῶν καὶ δικαιώσει τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἕκαστος Ἕλλην ὑπερηφάνως θέλει εἴπει ὅτι εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην τῶν πατέρων μας παρατηρεῖται ἡ ὀρθὴ κρίσις, ἡ ὁδηγοῦσα ἀείποτε πάντα λαόν. Ἕκαστος Ἕλλην θέλει δεικνύει ὡς ὑπόδειγμα ἐθνικοῦ μεγαλείου τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐκείνους, καὶ καυχᾶσθαι, ὅτι ἡ πατρὶς ἡμῶν Ἑλλὰς δὲν ἔσχεν ἕνα μόνον Σωκράτην πίοντα τὸ κώνειον ὑπὲρ τῆς δαιμονίου ἰδέας του, ἀλλὰ σύσσωμον τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἵνα διὰ τῶν παθημάτων του ὑπερασπισθῇ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων ἡμῶν· Ἕκαστον τέκνον τῆς Ἀνατολῆς θέλει ὑψώσει ἱκέτιδας χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ δοξολογήσει τὸ πανάγιον τοῦ Ὑψίστου ὄνομα, διότι, ὡς ὡδήγησε ποτὲ τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν γῆν τῆς ἐρήμου, ἵνα ἐλευθερωθῶσι τῆς δουλείας τοῦ Φαραὼ, ἐφώτισε τοὺς πατέρας ἡμῶν νὰ ῥιφθῶσι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ἀγαρηνῶν, ἵνα διατηρήσωσιν, ὡς διε-

(α) Istoria di tutte le Eresie Tom. IV. Cap. VI Pag. 67.

τήρησαν ἀνέπαφον τὴν θρησκείαν ἡμῶν, ἥτις μᾶς ἀφίνει ἐλευθέραν τὴν συνείδησιν καὶ τὸ αἴσθημα.

Ναὶ, ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων βλέπει μετ' ἀγαλλιάσεως τὴν χεῖρα ταύτην τοῦ Ὑψίστου ποδηγετοῦσαν τὰ βήματά των, καὶ δεικνύουσαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος χειραγωγούμενον ὑπὸ τῆς κραταιᾶς αὐτοῦ χειρὸς οὐ καταλυθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα «ἐὰν γὰρ ᾖ »ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο κατα»λυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστὶν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι »αὐτὸ μήποτε καὶ θεόμαχοι εὑρεθῆτε».

Τῳόντι ποῦ ἤθελε καταντήσει τὸ πολυπαθὲς ἡμῶν Ἔθνος ἐὰν ὑπετάσσετο εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ψευδοσυνόδου ἐκείνης; Ἤθελε συγχωνευθῆ μετὰ τῆς Δύσεως, ἤθελεν ἀπωλέσει τὴν ἐθνικότητά του καὶ ὑποφέρει οὐ μικρότερα μαρτύρια ἀφ' ὅσα ὑπέφερε διατελοῦν ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Λέγομεν δὲ τοῦτο ἀδιστάκτως, διότι τίνος εὐαισθήτου ἡ ψυχὴ δὲν φρίττει ἀναγινώσκοντος τὰς αἱμοβόρους καὶ θηριώδεις πράξεις τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου τῆς Ἱσπανίας, τῶν δύο Σικελιῶν, τῆς Ἰνδίας, τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ ἔργου τούτου τῶν Παπῶν; Τίνος ἡ ψυχὴ δὲν καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς μεγαλητέρας ἀγανακτήσεως βλέποντος τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Δυτικοῦ Ἱερατείου, τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῆς παπικῆς πολιτικῆς; Τίς δὲν γνωρίζει, ὅτι ἕνεκα ταύτης ἐγεννήθη ὁ διαμαρτυρισμὸς, τὸ ἄλλο τοῦτο ἄκρον τοῦ φανατισμοῦ, ὅστις ἐπέφερε τὸν ἀτομικισμὸν, τὸν ἐγωϊσμὸν, τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς θρησκευτικῆς ἑνότητος, τὰς σφαγὰς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Σικελίᾳ, καὶ ἐν γένει τὴν ὀπισθοδρόμησιν καὶ τὸν τρόμον καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην; Τίς δὲν γνωρίζει τὸ ἀναίσχυντον ἐμπόριον τῶν συγχωροχαρτίων; Ἀλλὰ τί λέγομεν; Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τὸν βαθμὸν τῆς ἀσεβείας τῶν Καρδιναλίων, ἂς ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστο-

λὴν, ἣν ἀπηύθυνον τρεῖς Ἐπίσκοποι εἰς τὸν Πάπαν Ἰούλιον Γ'. (1553) καὶ μετὰ φρίκης θέλει ἰδεῖ τοὺς Ἐπισκόπους τούτους νὰ συμβουλεύωσιν, ὅτι εἶναι προτιμώτερον ν' ἀμφισβητῇ τις τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἢ τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα — νὰ εὐφραίνωσι τὸν λαὸν μὲ παντὸς εἴδους θεάματα, παιγνίδια, καὶ ἄλλου εἴδους ἡδονάς — νὰ παρουσιάζωνται ἔφιπποι καὶ μὲ πολλὴν λαμπρότητα, ἵνα ἐπισύρωσι τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ — νὰ στολίζωσι μεγαλοπρεπῶς τοὺς ναούς, νὰ λειτουργῶσι πομπωδῶς καὶ θεατρικῶς, νὰ ἀνάπτωσι πολλὰς κανδύλας, νὰ μεταχειρίζωνται μουσικὰ ὄργανα, νὰ βαπτίζωσι τοὺς κώδωνας — ὅταν ἁγιάζωσι τὸ νερὸν τοῦ βαπτίσματος, νὰ βάλλωσιν ἔλαιον, ἅλας καὶ ὀξύδιον, καὶ νὰ βυθίζωσι τὴν λαμπάδα τοῦ πάσχα τρὶς — νὰ κρεμῶσιν οἱ Ἀρχιερεῖς εἰς τὸ στῆθος ἐν καιρῷ λειτουργίας κάραν ὁλόκληρον ἢ βραχίονα ἢ κνύμην Ἁγίου τινός, καὶ τέλος νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε νὰ παραδίδεται ἡ θεολογία, ἀλλ' ἡ σχολαστική, ἡ σοφισκτικὴ καὶ αἱ παπικαὶ διαταγαί, καὶ νὰ καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια, πᾶσα θυσία πρὸς πλουτισμὸν τοῦ παπικοῦ θρόνου.

Ἑπομένως, ἐπαναλέγομεν, ἕκαστος Ἕλλην, ὀρθόδοξος θέλει δοξάσει τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων μας, διότι τοὺς ἐφώτισε καὶ μᾶς ἀπέσπασαν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοιαύτης ἀνοσίου πολιτικῆς, καὶ διεφύλαξαν ἡμῖν ἄμωμον τὴν θρησκείαν τῶν Ἀποστόλων, ἥτις εἶναι πλήρης χαρᾶς, ἀγάπης, ἀδελφότητος, εἰλικρινοῦς λατρείας, καὶ δὲν μᾶς ὑπέταξαν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Πάπα, τοῦ ἔχοντος ὡς βάσιν τῆς πορείας του τὸν δεσποτισμόν, τὸν ἀπολυτισμόν, τὰς σφαγὰς καὶ τὰ αἵματα.

Ἐπειδὴ δὲ ἀνεφέραμεν περὶ Ἱεροδικαστηρίου — συγ-

χωροχαρτίων — ἰησουϊτῶν, καὶ ἄλλων τῆς παπικῆς δεσποτείας καταχρηστικῶν μέσων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρωμεν κατὰ γράμμα ὅσα δυτικοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι κατὰ τοῦ Πάπα, ἵνα καταδείξωμεν εἰς τὴν σημερινὴν προπαγάνδαν, ὅτι, ἐὰν οἱ πατέρες ἡμῶν γνωρίσαντες τὴν παπικὴν πολιτικὴν ἀπεστράφησαν τὴν μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἕνωσιν, ἡμεῖς γνωρίζοντες, ὡς ἐκεῖνοι, τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς ταύτης οὐκ ὀλιγώτερον τὴν ἀποστρεφόμεθα.

Λέγει λοιπὸν, ὁ Fereal «Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης! ὅστις »ἀποποιεῖται νὰ ἑνωθῇ μετὰ σοῦ, δὲν εἶναι εἰς τοὺς ὀφ»θαλμούς σου εἰμὴ ὁ υἱὸς τοῦ σκότους! Ἀλλὰ σὺ εἶσαι »ἥτις παράγεις τὸ σκότος, σὺ εἶσαι ἐκείνη, ἥτις εὐχαρισ»τεῖσαι εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας».

Αὐτὸς δὲ οὗτος περὶ τοῦ Ἱεροδικαστηρίου λέγει «Τὸ »Ἱεροδικαστήριον τοῦτο συστηθὲν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τῶν »Παπῶν. . . . δὲν ἔψευσε τὴν πηγὴν αὐτοῦ, καὶ οἱ δια»χειρισταὶ μιᾶς σκληρᾶς ἐξουσίας ἐχρημάτισαν σκληροὶ »ὡς αὐτήν.... . Δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἄνευ βαθείας »φρίκης τὴν ἄβυσσον τῆς ἀσελγείας καὶ ὑποκρισίας ὅπου »ἔρριπτον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐλέ»γοντο ὑπουργοὶ αὐτοῦ.

«Ἀναγινώσκων τις τὴν δυστυχῆ ἱστορίαν τῆς Ἱσπα»νίας ὑποχρεοῦται νὰ κατηγορήσῃ τὸ Ἱεροδικαστήριον, »ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν Ῥώμην, τὴν Ῥώμην, ἥτις τὸ καθί»δρυσε καὶ διατηρεῖ εἰσέτι.

«Οἱ Ἱεροδικασταὶ ἐχρημάτισαν αἰσχροὶ καὶ ὑποκρι»ταὶ, καὶ οὐχὶ φανατικοί. Οἱ φανατικοὶ ἔχουσιν ἐν »γένει ἤθη ἁπλᾶ. Ὑπῆρξαν δὲ εἰς τὸν κόσμον ποτὲ »ἄνθρωποι ἀσελγέστεροι, ἀχρειέστεροι, μᾶλλον διε»φθαρμένοι τῶν Ἱεροδικαστῶν, τῶν Μοναχῶν τῆς Ἰ-

»σπανίας, καὶ ἐν γένει τοῦ κλήρου τῆς Ῥώμης; (α).

Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ χρονοτριβῶμεν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπιθέτων καὶ χαρακτηρίσεων, ἀφοῦ ἀναγινώσκων τις τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἱεροδικαστηρίου συγγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λορὲντ, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἱσπανίας φρίττει;

Ἐν αὐταῖς θέλει ἰδεῖ μοναχόν τινα φθείραντα 14 παρθένους μοναχὰς, προσποιηθέντα ὅτι ὁ Ἰησοῦς τὸν διέταξε νὰ τὰς φθείρῃ, ἵνα μὴν ὑποπέσωσιν εἰς ἁμαρτίαν μετά τινος ἄλλου.

Ἐν αὐταῖς θέλει ἰδεῖ τὰ εἴδη τῶν ποινῶν τοῦ Ἱεροδικαστηρίου καὶ τοὺς ἀξιογελάστους λόγους, δι' οὓς κατεδίκαζεν ἀθώους πολίτας.

Ἐν αὐταῖς θέλει ἰδεῖ μετὰ φρίκης, ὅτι τὸ ἀσεβὲς τοῦτο δικαστήριον ἔκαυσε ζῶντας 3564, κατεδίκασεν εἰς τὴν εἱρκτὴν καὶ εἰς ἀτίμωσιν, ἥτις ἐπέφερε τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν 2232, καὶ ἐν συνόψει κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς διαφόρων ἱστορικῶν ἐφυλάκισεν ἀπὸ τὸ ἔτος 1507 μέχρι τοῦ 1517 48059 ἄτομα, καὶ τέλος ἐθανατώθησαν ἕνεκα τῆς παπικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τὰ 10 ἑκατομμύρια Χριστιανοί (β).

Τί πρᾶγμα δὲ εἶναι οἱ Ἰησουΐται; Εἶναι ἱερεῖς μοναχοὶ, κοινοβιῶται; Εἶναι τὰ πάντα, καὶ οὐδὲν αὐτῶν, ἀπαντᾷ συγγραφεύς τις. Ὁποία δὲ ἡ διαγωγή των; Φθάνει μόνον νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἕνεκα τῶν δολοφονιῶν, τῶν χρεοκοπιῶν, τῶν ἀσελγιῶν των ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ αὐτῶν τῶν τυράννων τῆς γῆς καὶ τοὺς ἀπέβαλον τῶν ἐπικρατειῶν των — φθάνει νὰ ἴδῃ, ὅτι ἦσαν οἱ

(α) Μυστήρια τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

(β) Question sur l' Encyclopedie par des amateurs ἰδὲ λέξιν Massacres.

πρωταθληταὶ τοῦ Σικελικοῦ ἑσπερινοῦ — φθάνει νὰ μάθῃ, ὅτι ὅταν ὁ Ῥαβαλλιὰκ ἐφόνευσε τὸν Ἑρρῖκον Δ΄. ὡμολόγησεν, ὅτι «ἂν ὁ Βασιλεὺς ἐπολέμῃ τὸν Πάπαν, ἐ»πολέμει τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ ὁ Πάπας εἶναι Θεὸς, καὶ »Θεὸς εἶναι ὁ Πάπας» (α) διὰ νὰ ἴδῃ τὴν πολιτικὴν ἣν ὑπηρέτουν, τὰ ἀποτρόπαια κακουργήματά των, καὶ δικαιώσει τὸν Βολταὶρ σατυρίσαντα αὐτοὺς, καὶ ὑποκινήσαντα τὴν πτῶσίν των (β).

Ἀφοῦ ἐξεθέσαμεν τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀφορῶντα τὸ Ἱεροδικαστήριον, καὶ τοὺς Ἰησουΐτας, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐκθέσωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν συγχωροχαρτίων (indulgences).

Ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΒ΄. κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ΄. ἑκατονταετηρίδος (γ) εἶχε τὰ ἐπινοήσει. — Λέων ὁ Ι. (1517) ηὔξησε τὸ ποσόν. Ὁ Ἰωάννης δὲ ἀφῆκεν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον 25000000 λιρῶν.

(α) (Histoire du Parlament du Paris.)

(β) Ὁ Θεὸς θέλων νὰ μᾶς παιδεύσῃ
τοὺς ἐκατέστησε δυνατοὺς,
Ἡ Ῥώμη δ' ἔκτοτ' ἐβεβηλώθη
καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς κακούς.
Οἵτινες πλῆθος παραπτωμάτων,
φόνων κ' ἐσχάτων προδοσιῶν
Ἔπραξαν ὥστε νὰ στερεώσουν
τὴν ὀλεθρίαν ἰσχὺν αὐτῶν.
Οὗτοι μοιχίας κ' αἱμομυξίας
σ' τὸ βῆμα πράττουσι τοῦ Θεοῦ
Καὶ ἀναισχύντως ἀποκαλοῦνται
θεῖοι διάδοχοι τοῦ Χριστοῦ.

(Μετάφρασις ὑπὸ Σπηλιάδου. Ζιουῆς, ἡ Ἠθικὴ ἐφηρμοσθεῖσα εἰς τὴν Πολιτικήν.)

(γ) Ἕτερος συγγραφεὺς λέγει, ὅτι ἦσαν ἐπινόημα τῆς Η. ἑκατονταετηρίδος. Ἀφίνομεν τὸν κόπον εἰς τοὺς φιλολόγους νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἰδοὺ δὲ ἡ διατίμησις τῶν τυχηρῶν.

«Ὁ μοιχεύσας καὶ φονεύσας τὸν ἄνδρα τῆς μοιχευθεί-»σης συγχωρεῖται νὰ κρατῇ τὴν μοιχαλίδα εἰς γυναῖκά »του (κρυφίως μόνον) πληρόνων διὰ κάνονά του λίρ. 131 »σολδ. 14 καὶ δην. 6.

«Ὁ πατροκτόνος, μητροκτόνος, ἀδελφοκτόνος, γυναι-»κοκτόνος λίρ. 17 σολ. 14 δην. 6

«Πατὴρ ἢ Μήτηρ ἂν φονεύσῃ τὸ ἴδιον τέκνον λαμβά-»νει τὴν συγχώρησιν δι' αὐτὴν τὴν τιμήν. Ἂν τὸ φονεύ-»σωσιν ὅμως ἐκ συμφώνου πληρόνουσι λίρ. 27 καὶ »σολ. 1.

«Χειροτονεῖταί τις Διάκονος εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν διὰ »λίρ, 12 — εἰς ἡλικίαν ἐτῶν 18 δι' 6 — Ἱερεὺς συγχω-»ρεῖται νὰ χειροτονηθῇ εἰς τὸ 21 ἔτος διὰ λίρ. 37 »σολ. 1» (α).

Εἰς ταῦτα ὅμως θέλουν μᾶς ἀπαντήσει, ὅτι εἶναι συκοφαντίαι, καὶ ὅτι ἄν ποτε ἐπαρουσιάσθη Πάπας τις διεφθαρμένος, τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακῆς διαγωγῆς του ἐξέλιπον μετ' αὐτοῦ.

Πλὴν ἐὰν ταῦτα εἶναι ψεύδη ἢ συκοφαντίαι, ἂς τὸ ἀποδείξωσιν· βλέπομεν ὅμως διασήμους συγγραφεῖς, οἵους τὸν Πουφενδὸρφ, τὸν Μαβλὺ, τὸν Βιλφὶλδ, τὸν Βάτελ, τὸν Βένταμ, τὸν Φριτὸτ, καὶ τόσους ἄλλους τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα, καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς παπιστὰς, δὲν χωροῦσι πολλὰ βιβλία ὀγκώδη, νὰ λέγωσιν «ὅτι διὰ τῶν τοῦ »Πάπα ἀξιώσεων περὶ παντοδεσποτείας αὐτοῦ ἐξυβρίζε-»ται ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου — ὅτι ἡ πορεία τῶν Παπῶν »εἶναι πεπληρωμένη πάσης ἀδικίας, πορνείας, πλεονε-»ξίας, κακίας· μεστὴ φθόνου, φόνου, ἔριδος δόλου, κα-

(α) Taxes des parties casuelles de la boutique du Pape pag 25 29 55 καὶ 56.

»κοηθείας,» καὶ συμπεραίνουσιν «ὅτι ἔπρεπε νὰ κατέβῃ »ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ νέου εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κατεδα»φίσῃ τὰ καταστήματα, δι' ὧν ὑπερήφανοι, ὑποκριταὶ »καὶ ψεῦσται Ἱερεῖς διαπράττουσι τὰ ἀναιδέστερα καὶ »αἰσχρότερα» (α). Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἱστορία τῆς παποκρατίας εἶναι γεγραμμένη δι' αἱμάτων καὶ δακρύων— ἀφοῦ πρὸ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, συγχρόνως καὶ μετ' αὐτὴν ἡ παπικὴ πολιτικὴ ἦτον καὶ εἶναι ὁμοιόμορφος, δύναταί τις νὰ μεμφθῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν, ἢ ἡμᾶς αὐτοὺς, τοὺς, ἀπέναντι ἁπασῶν τῶν προσευχῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ Πάπα θεσπισθέντων, φρίττομεν ἀκούοντες τὴν ἕνωσιν ταύτην;

Οἱ παπισταὶ ὅμως ἀναδιφοῦντες καὶ ἐμπορευόμενοι τὴν κόνιν ἱερῶν ἀνδρῶν, ἀπαντῶσιν εἰς μὲν τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους διὰ τοῦ Λαμεναὶ (β) ὅτι τὸ ἱερατεῖον εἶναι ἀναγκαῖον, ἐπωφελὲς καὶ θεῖον, ὡς νὰ ἀμφισβήτῃ τίς ποτε τὸ ἅγιον αὐτοῦ· εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἕλληνας λέγουσι διὰ τῆς Ἁγίας Βρίγιδος, ὅτι δεηθείσης ταύτης εἰς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἀνεξίκακος, ὁ ἀγαθὸς, ὁ συγχωρήσας τοὺς σταυρωτάς του Ἰησοῦς, ἐκδικούμενος δῆθεν τὴν πρὸς τὸν Πάπαν ἡμῶν ἀνυποταγὴν, τῇ εἶπεν «ὅτι οὐδέ»ποτε θέλει μᾶς ἐλευθερώσει ἐνόσῳ δὲν ὑποτασσόμεθα »εἰς τὸν ἐπίτροπόν του Πάπαν»· προβαίνουσι δὲ μέχρι τοσούτου βαθμοῦ ἀσεβείας, ὥστε κηρύττουσιν, ὅτι ἡ αἰτία τῆς δουλείας ἡμῶν καὶ τῆς μικρότητός μας εἶναι ἡ μὴ εἰς τὸν Πάπα ὑποταγή μας, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζεται τὸ «γενήσεται μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμήν».

Εἰς τὰς παραδόξους ταύτας θεωρίας των ἀπαντᾷ

(α) Fritot science du publiciste Tom. 1 Ch. 11 Tit. 2 Pag. 229.

(β) An Scotti. Theoremi di Politica Cristiana Theor. V.

ἡ ἱστορία, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἀμερική, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Γερμανία, μέρος τῆς Γαλλίας καὶ πλεῖστον μέρος καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης, ἕνεκα τῶν Παπῶν διεμαρτυρήθησαν, διελύθη ἡ εἰς τὸ σκῆπτρον τοῦ Πάπα ἐνσαρκωμένη ἕνωσις· ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐλευθερωθεῖσα ἐν μέρει, ἀπέδειξε γελοῖον τὸ ὄνειρον τῆς προφήτιδός των.

Τούτων οὕτως ἐχόντων γίνεται φανερὸν, ὅτι ἐὰν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν καιρῷ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέπτυσαν τὴν εἰς τὸν Πάπαν ὑποταγὴν, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, οἱ ὄντες πιστοὶ ὀπαδοὶ ἐκείνων δὲν ὑποφέρομεν τοιαύτην ἕνωσιν, δὲν εἴμεθα πρόβατα ἀπολωλότα, ἀλλ' Ἔθνος γνωρίσαν τὴν βαρύτητα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἥτις, εἶναι πνεῦμα Κυρίου ἐξ ἧς καὶ ἡ ἐλευθερία» τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἡμῶν δικαιώματος, καὶ ἑπομένως, ἐὰν ὁ νῦν Πάπας ἐπιθυμῇ εἰλικρινῶς τὴν ἀμοιβαίαν ἕνωσιν, ἂς καταθέσῃ τὸ πλῆρες αἱμάτων καὶ δακρύων σκῆπτρόν του, ἂς ἀναγνωρίσῃ ποιμένα καὶ διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἰησοῦν, τὸν ἀληθῆ θεμελιωτὴν καὶ ἀκρογωνιαῖον λίθον αὐτῆς, ἂς συνεργήσῃ, ὅπως τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ πρόβατα, οἱ Ἰταλοὶ, ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην, ἥτις τόσον ἀδίκως τοῖς ἀρνεῖται μία ἀπάνθρωπος διπλωματία, καὶ τότε θέλει εὑρεῖ ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ἑτοίμους νὰ τὸν σεβασθῶσι, καὶ τὸν τάξωσιν εἰς τὸν χορὸν τῶν δικαίων. Ἐνόσῳ ὅμως ἐπιμένει εἰς τοιαύτην πολιτικὴν, ἐνόσῳ παραγνωρίζει τὰ φυσικὰ δίκαια τῶν προβάτων, ἅτινα τῷ ἐνεπιστεύθη ὁ Θεὸς νὰ ποιμαίνῃ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς, κινούμενοι οὐχὶ ἀπὸ θρησκευτικὰς διενέξεις, τῶν ὁποίων τὴν σημερινὴν βαρύτητα γνωρίζομεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας, «τοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένου», καὶ τοῦ ἐγγυωμένου εἰς

ἕκαστον ἄτομον τὴν πνευματικὴν καὶ ἀτομικὴν ἐλευθερίαν (οὗ τὸ πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. Παῦλ. Κορινθ. Β΄.) θέλομεν ἀποστρέφεσθαι τοιαύτην ἕνωσιν, καὶ ὥς ποτε οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπροτίμων τὴν σωματικὴν δουλείαν αὐτῶν ὑπὸ τὸν Τοῦρκον, οὕτω καὶ ἡμεῖς θέλομεν χλευάζει τὰς δεήσεις του ὑπὲρ τῆς ὑποταγῆς ἡμῶν εἰς τὸ σκῆπτρόν του.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐνομίσαμεν καθῆκον ἡμῶν νὰ εἴπωμεν ἐν παρόδῳ πρὸς ἀπάντησιν τῶν θεωρημάτων τοῦ μνησθέντος συγγραφέως Σκότη, τοῦ τοσαῦτα καθ' ἡμῶν ἐμέσαντος, καὶ ἵνα καταδείξωμεν, ὅτι δὲν κινούμεθα ὑπὸ θρησκευτικῶν προλήψεων μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἕνωσιν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑγειῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὡς γνώμονα καὶ ὁδηγὸν τῶν πράξεών μας.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Ἀφοῦ ἀπεδείξαμεν, καθ' ὅσον αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις ἐπιτρέπουσιν, ὅτι οἱ τῆς Ἀνατολῆς λαοὶ ἐμφύτως πως ἐγίνωσκον καὶ προεγνώριζον τὴν βαρύτητα θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς τῆς μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἑνώσεως καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, ἂς ἴδωμεν ποία ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων, ποία τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, καὶ ποία ἡ διαγωγὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου.

Ἐνῷ ὁ Παλαιολόγος ἔσπευδε δουλοπρεπῶς εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἐκίνει πάντα λίθον, ἵνα λάβῃ βοήθειαν παρ' αὐτῆς, ὁ Ἀμουρὰτ, προσεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων, ὑπὸ τῶν κατοίκων πόλεώς τινος τῆς Ἀλβανίας, ὀνομαζομένης Σανίνης, ἐκυρίευε τὴν Ἄρταν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τόκων, διέβαινε τὰς Θερμοπύλας, κατέστρεφε τὴν Ἑλλάδα, ἐπολιόρκει τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐν συνόψει οὐδὲν ἄλλο τὸν ἐμπόδιζε πρὸς κυρίευσιν τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, ἢ ἡ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ Σύνοδος (α) τῆς ὁποίας περιέμενε ἰδεῖν τὸ ἀποτέλεσμα.

Μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος περιῆλθε τὴν Γαλλίαν, τὴν Βοργόνην, καὶ διάφορα ἄλλα τῆς Εὐρώπης μέρη, προσπαθῶν κατὰ τὴν ἑπταετῆ περιοδίαν του νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Θρόνου του· ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν Βασιλέων τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βοργονίας, παντοῦ εὗρε κωφοὺς ἀκροατὰς, καὶ σκληροὺς Χριστιανούς.

Οἱ δύο ὅμως οὗτοι ἤρκεσαν ἵνα νικήσωσι τὸν Ἀμουρὰτ, ὡς τὸν ἐνίκησαν κατὰ κράτος εἴς τινα μάχην γινομένην ἐν Βάρνῃ· τόσον δὲ ἀποφασιστικὴ ἐχρημάτισεν ἡ ἧττά του αὕτη, ὥστε ἀφοῦ ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας καὶ νύκτας ἔμεινε νήστης καὶ πολιορκημένος εἴς τινα ἐξώστην, τὴν τετάρτην ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῶν νικητῶν, αὐτὸς μὲν νὰ μείνῃ ἀβλαβὴς, οἱ δὲ μείναντες στρατιῶταί του εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν.

Ἀλλ' ὁ Θεὸς, ὅστις, ὡς φαίνεται, εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ὕπαρξιν καὶ πρόοδον τῶν Τούρκων, ἵνα τοὺς θέσῃ ὡς καθαρτικὸν πῦρ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐνῷ ὁ Ἀμουρὰτ ἐπορεύετο δακρύων, ἵνα ὑπογράψῃ τὴν ἀτιμωτικὴν ταύτην συνθήκην, Γενίτζαρός τις τῷ παρετήρησεν, ὅτι οἱ Βασιλεῖς δὲν ἐξιλεόνουσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν διὰ τῶν δακρύων, ἀλλὰ διὰ τῆς σπάθης, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀμουρὰτ εἶπεν, ὅτι ἔκλαιε διὰ τὴν ἀτιμωτικὴν συνθήκην, ἣν ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπογράψῃ. Τότε ὁ Γενίτζαρος ἐξαγριωθεὶς τῷ εἶπε «λοιπὸν ἀπάνθρωπε μᾶς ὁδήγησας ἐνταῦθα, ἵνα »μᾶς θυσιάσῃς ὡς πρόβατα; ἐὰν θέλῃς συναπόθανε μεθ' »ἡμῶν! ἐκβαλὼν δὲ τὴν σπάθην ἔκοψε τοὺς πόδας τοῦ ἵππου του, καὶ ὁρμήσαντες κατὰ τῶν πρὸ ὀλίγου νικη-

(α) Σπανδουκῖνος.

τῶν, ὄντων τότε ἀόπλων, κατέσφαξαν τόσους, ὥστε ἐκ τῶν ὀστέων αὐτῶν ἤγειρον λοφίδιον.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐφονεύθη ὁ Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὁ δοὺξ τῆς Βοργονίας, ὃν προσκαλέσας ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ Ἀμουρὰτ τὸν ἠρώτησε διὰ ποῖον λόγον ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ; Ὁ δὲ τῷ ἀπήντησε — πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς θρησκείας μου — Τότε ὁ θρασὺς οὗτος Τοῦρκος, πρὸς ὃν πρὸ δύο ἡμερῶν τῷ ἐχαρίσθη ἡ ζωὴ, τῷ ἐπαρατήρησεν «ἐὰν ἡ θρησκεία σου ἦτο καλλιτέρα τῆς »ἐμῆς, ἤθελες νικήσει, ἐπειδὴ ὅμως ἐνικήθης ἡ ἐμὴ εἶναι »ἡ καλλιτέρα» καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου διέταξε τὸν προτροπέα Γενίτζερον καὶ τὸν ἠτίμασε.

Μετὰ ταῦτα ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας ὀνόματι Μαρίαν, καὶ ἵνα ἀποδείξῃ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς μετὰ τῶν Τούρκων φιλίας ἐτύφλωσε τοὺς ἑπτὰ γυναικαδέλφους του, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον νικήσας, τὸν ἀπέβαλε τοῦ Θρόνου. Ἀκολούθως ἐπολιώρκησε τὰς Ἀθήνας, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε τὸν Πασσᾶ αὐτοῦ Ἀλῆ μετὰ 40 χιλιάδων στρατοῦ κατὰ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ πνέοντος ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἐδιδάχθη ὑπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ στρατοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ Καστριώτου, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ ἡρώων, εἰσὶν ἥρωες, καὶ ὅτι ἄνθρωπον ἤθελον αὐτοὺς σεβόμενον, ἵνα τὸν καταστρέψωσιν.

Ὁ ὑπερήφανος ὅμως Ἀμουρὰτ ἰδὼν τὸν Στρατηγόν του ἡττηθέντα, ὥρμησεν ὡς ἄγριον θηρίον κατὰ τοῦ Καστριώτου μετὰ 40 χιλιάδων Γενιτζέρων, καὶ 6 χιλιάδων ἱππέων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ ἀπαιτούμενον ἑλληνικὸν μάθημα, καὶ ἡττηθεὶς ἐπανῆλθεν ἄπρακτος.

Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ διαφημιζόμενα περὶ τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς τοῦ Σουλτάνου τούτου, καὶ λοιποὺς πολέμους, καθ' οὓς, κατά τινας συγγραφεῖς, φαίνεται πάντοτε νικῶν, διότι, καθ' ἡμᾶς εἶναι γελοιωδέστατον νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι ἄνθρωπος, οἷος ἐκεῖνος, ὅστις ἐγήρασεν εἰς τοὺς πολέμους καὶ κατακτήσεις, ἄνθρωπος, οὗτινος ἡ ὡραιοτέρα τροφὴ ἦτο τὸ Χριστιανικὸν αἷμα, μετεβλήθη ἅγιο καὶ ἐδέετο τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν φωτίσῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Κατὰ τὴν ἀσθενῆ ἰδέαν μας ἢ οἱ συγγραφεῖς οὗτοι παίζωσι μὲ τὴν ἱστορίαν, ἢ ὁ Ἀμουρὰτ εἶχε τρελαθῆ.

Πλὴν ἵνα δείξωμεν τὴν πλάνην εἰς ἣν ὑποπίπτουσιν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, οἱ χαρακτηρίζοντες τὸν Ἀμουρὰτ ὡς ἀγαθὸν, μνημονεύομεν τὸν λόγον, ὃν ἀπήγγειλεν ὁ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Μιλτιάδης, Γεώργιος ὁ Καστριώτης, ἐξ οὗ καταδεικνύεται ἡ θηριωδία τοῦ Ἁγίου τούτου Τούρκου.

«Ὦ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες! σεῖς αἰσθάνεσθε πολλὰ »καλὰ, καθὼς καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅτι τὸ κοινόν μας συμ»φέρον ἀπαιτεῖ τὴν ἐκ συμφώνου ἕνωσιν τῶν δυνάμεών »μας, ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς »ἀποβλέπει ὄχι μόνον νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ σώματά μας, »καὶ νὰ κατασταθῇ κύριος τῆς περιουσίας μας, ἀλλὰ νὰ »ἀπολέσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ψυχάς μας. Τὰ ὅσα ἔπραξεν ἕως »τώρα μᾶς παρασταίνουν προφανῶς τὴν εἰκόνα τῶν μελ»λόντων σκοπῶν του. Αὐτὸς κατεπόρθησε τὴν Θρᾴκην, »κατελεηλάτησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ »περιώρισε τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς μόνα τὰ »τείχη τῆς ταλαιπώρου Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸς ἔ»ξωσεν ὅλους τοὺς γείτονάς σας ἀπὸ τὰς νομίμους ἡγεμο»νίας των, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιπλανῶνται εἰς ξέ-

»νους τόπους. Καὶ κατὰ μὲν τούτων μετεχειρίσθη τὴν »δύναμιν, κατὰ δὲ τῶν ἄλλων, καταφρονῶν πᾶν ὅ,τι ἱε»ρὸν καὶ σεβάσμιον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μετεχειρίσ»θη τὴν ἐπιβουλὴν καὶ τὸ φαρμάκι. Ὁ ἐλεεινὸς θάνατος »τῶν ἀδελφῶν μου εἶναι ἀναντίῤῥητος βεβαιότης τῶν »λόγων μου. Τὸ τραγικὸν τοῦτο δρᾶμα, ὂν πάντοτε πρὸ »ὀφθαλμῶν μου, θέλει τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου παν»τοτεινὸν καὶ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τοῦ αἱμοβόρου »τυράννου, καὶ θέλω μεταχειρισθῆ ὅλας τὰς στιγμὰς »τῆς ζωῆς μου πρὸς ἐκδίκησιν τῆς τοσαύτης παρανο»μίας. Ἀλλὰ μήπως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἴσθε θυσία τῆς »ἀχοράστου φιλοδοξίας του; ἐπειδὴ ἀφ' οὗ κατελεηλά»τησε τοὺς τόπους σας, ἀφ' οὗ ἐξολόθρευσε τὸ περισσό»τερον μέρος τῶν ὑπηκόων σας, μὲ ἀδίκους καὶ παρα»νόμους πολέμους δὲν σᾶς ἄφησε τὴν διοίκησιν τῶν ἐ»παρχιῶν, παρὰ ἀφ' οὗ σᾶς ὑπέβαλεν εἰς δουλικὴν καὶ »ἐπονείδιστον φορολογίαν. Καὶ τὸ δὴ χεῖρον καυχᾶται »μὲ τοῦτο, ὅτι σᾶς εὐηργέτησεν, ἐπειδὴ νομίζει ὡς δῶ»ρον τῆς γενναιότητός του, ὅσα δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ »θυσίαν εἰς τὴν μυσαράν του πλεονεξίαν· μάλιστα δὲ με»τεχειρίσθη τὴν ἐπίπλαστον ταύτην μετριότητα ὡς δέ»λεαρ, διὰ νὰ σᾶς σύρῃ μὲ περισσοτέραν ἀσφάλειαν εἰς »τὰ δίκτυά του. Ὅθεν ἀντὶ νὰ ἔχητε τὴν παραμικρὰν »πίστιν εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις του, πρέπει νὰ τρέ»μητε διὰ τοὺς ὑπηκόους σας, διὰ τὴν περιουσίαν σας, »καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν ζωήν σας. Καὶ τί δὲν πρέπει »νὰ φοβῆται ἕκαστος ἡμῶν ἀπὸ ἄνθρωπον, ὅστις πρεσ»βεύει τόσον μισητὴν καὶ βδελυρὰν θρησκείαν; Αὕτη τὸν »διδάσκει νὰ θεωρῇ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ὡς εὐτιδα»νὰ ὄντα, προσδιωρισμένα ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν νὰ »δουλεύουν ὡς κτήνη μόνον τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μωάμεθ,

»καὶ τὸν προστάζει νὰ μεταχειρισθῇ ἀδιαφόρως, καὶ »τὴν βίαν καὶ τὴν δολιότητα διὰ νὰ καταπορθήσῃ τὸ »πᾶν. Ἀλλ' ἂν νομίζητε, ὅτι διὰ τῆς ἀπειθείας σας ταύ-»της θέλετε σύρει τὸν στρατόν του εἰς τὰς ἐπαρχίας σας, »καὶ ὅτι θέλετε τὸν ἰδεῖ λεηλατοῦντα τὰ κτήματά σας, »λαφυραγωγοῦντα τὰ τῶν ὑπηκόων, καὶ βάπτοντα τὰς »φονικάς του χεῖρας εἰς τὸ ἀθῶον αἷμα τῶν γυναικῶν »καὶ τέκνων σας! ἐστὲ βέβαιοι, καὶ ἡ φοβερὰ αὕτη εἰ-»κὼν ἂς μὴ ταράττῃ παντελῶς τὴν φαντασίαν σας, διότι »λαμβάνοντες τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας, καὶ ἑνοῦντες τὰς δυ-»νάμεις μας, θέλομεν κάμει τὸν Ἀμουράτην τῇ τοῦ Θεοῦ »βοηθείᾳ νὰ τρομάξῃ, καὶ θέλομεν ματαιώσει ὅλα του »τὰ φρονήματά του, ὥστε τὰ πολυάριθμα στρατεύματά »του νὰ διασκορπισθῶσιν ὡς ἀκρίδες ἔμπροσθεν τῶν ὀ-»λιγαρίθμων μὲν, ἀλλ' ἡρωϊκῶν λεγεώνων μας, καὶ ἕκα-»στος ἐξ ἡμῶν θέλει διώκει χιλίους. Ἂς ὁπλισθῶμεν λοι-»πὸν πρῶτον μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πληρεστάτην ἐλ-»πίδα, δεύτερον μὲ τὴν ἄδολον καὶ τελείαν ὁμόνοιαν, »καὶ τρίτον μὲ ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος ἔν-»θερμον ζῆλον καὶ διακαῆ πόθον, ὅστις ἐμπνέει εἰς τὰς »καρδίας τῶν τιμίων ἀνδρῶν τὴν τόλμην, τὴν γενναιό-»τητα, καὶ τὴν καταφρόνησιν καὶ αὐτῆς τῆς ἰδίας ζωῆς »πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ σωτηρίαν της. Ὅθεν χωρὶς νὰ »δαπανῶμεν πλέον τὸν καιρόν μας, ὅστις κατὰ τὸ πα-»ρὸν μᾶς εἶναι πολύτιμος, εἰς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιβο-»λίας, πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ ἀποφασίσωμεν ἐκεῖνο τὸ »ὁποῖον μᾶς ὑπαγορεύει ἡ φρόνησις, ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἀσ-»φάλεια τῶν ἐπαρχιῶν μας.»

Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὰ πράγματα, παρατρέ-χομεν τὰ περὶ τῆς ἁγιοσύνης τοῦ Ἀμουρὰτ καί τινα ἄλ-λα μικροῦ λόγου ἄξια, καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστό-

ρησιν τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου δράματος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τοῦ δράματος, λέγομεν, τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣν βλέπομεν τὸν Μωάμεθ, τὸν διαθρυλλούμενον τοῦτον ὡς πάνσοφον καὶ μέγα πολιτικὸν, τὸν ὠμότερον ἁπάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ Σουλτάνον—τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον ἀναδείξαντα Λεωνίδειον ἀνδρείαν—καὶ τὸν λαὸν περιμένοντα μετ' ἀδιαφορίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν προκαλοῦντα τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἐξ ὧν γεννᾶται τὸ μυστήριον, τίνι λόγῳ, λαὸς Ἑλληνικὸς, λαὸς ἔνδοξος, λαὸς τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι ἐξέπληξαν τὸν κόσμον διὰ τῶν κατὰ τῶν Περσῶν, νικῶν των—οἵτινες μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέκτησαν καὶ ἐπολίτησαν τὴν Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἰνδίαν—οἵτινες κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα ἔδειξαν εἰς τὸν πορθητὴν τοῦ Βυζαντίου Σεβῆρον τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν των·—οἵτινες μετὰ τοῦ Βελισαρίου ἐνίκησαν καὶ αὖθις τοὺς Πέρσας, ἐταπείνωσαν τοὺς Βανδάλους, ἔξωσαν τοὺς Ὀστρογότθους ἐκ τῆς Δαλματίας—οἵτινες μετὰ τοῦ Ναρσῆ ἠλευθέρωσαν τὴν Ἰταλίαν ὑπ' αὐτῶν τῶν Ὀστρογότθων, ἐνίκησαν εἰς Λῆμνον τὸν περιβόητον δορυκτάτορα Λέοντα τὸν Τριπολίτην—οἵτινες μετὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουρκουᾶ, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ἐνέπνεον τρόμον εἰς τοὺς Ἄραβας, τοὺς κατακτήσαντας τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Εὐρώπης, ἰδίως δὲ τὴν Ἰσπανίαν—οἵτινες μετὰ τῶν Νικηφόρου καὶ Λέοντος Φωκᾶ ἐνίκων τοὺς Ἄραβας κατὰ συνέχειαν, ἐκυρίευον τὴν Κρήτην, κατετρόπωνον τοὺς Ἀμανίδας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ τὴν Συρίαν—οἵτινες μετὰ τοῦ Τζιμισκῆ κατέβαλον τοὺς Βουλγάρους καὶ Ῥώσσους προσπελάσαντας μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως—οἵτινες ἐνίκησαν τοὺς σταυροφόρους καὶ ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἐν

Ἠπείρῳ, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει.—λαὸς τοῦ ὁποίου οἱ ἀδελφοὶ μετὰ τοῦ Καστριώτου ἐνίκων ἀλλεπαλλήλως τοὺς Τούρκους ἐν τῇ Ἠπείρῳ—λαὸς ἐπὶ τέλους τοῦ ὁποίου τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προγόνων καὶ συγχρόνων του ἦσαν μέγιστα καὶ λαμπρὰ, καὶ ἀπεδείκνυον, ὅτι ἠδύνατο καὶ αὐτὸς, ἐὰν ἤθελε νὰ δείξῃ ἀνδρείαν καὶ ἡρωϊσμὸν ·διὰ ποῖον λόγον μετὰ τὴν ψευδοσύνοδον ἐκείνην ἀδιαφορεῖ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Πατρίδος του, καὶ ἑτοιμάζει τὸν εὐγενῆ αὐχένα του νὰ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὸν Τοῦρκον, ἵνα τὸν τυραννήσῃ ;

Μέγα ὄντως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνεξήγητον τὸ μυστήριον! Λέγομεν δὲ οὐχὶ ἀνεξήγητον, διότι ἀφοῦ ὁ Παῦλος ἔγραφε τοῖς Κορινθίοις «οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ »ἐστε καὶ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἠκεῖ ἐν ὑμῖν» καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν προσέθετεν «οὗ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἐκεῖ ἐλευθε»ρία» ἕπεται, ὅτι ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐποδηγέτει, ἵνα τηρήσωσιν ἄσπιλον καὶ ἀμόλυντον τὸ πνεῦμά των ὑπὸ τῆς παπικῆς καταπιέσεως, διότι εἰς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τοῦ πνεύματός των ὑπῆρχεν ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως αὐτῶν, δι' ἧς ἤθελον ἀπολαύσει ποτὲ τὴν ἐθνικὴν καὶ ἀτομικήν. Ὡς ἐκ τούτων ἰδοὺ διατὶ ὁ λαὸς ὤφειλε νὰ παραβλέψῃ πᾶσαν σωματικὴν δουλείαν, καὶ νὰ ἑτοιμασθῇ νὰ δεχθῇ ἅπαντα τὰ ἑτοιμαζόμενα αὐτῷ μαρτύρια.

Μέγα λοιπὸν τὸ συμβὰν, μέγιστα τὰ πρόσωπα τὰ παριστάνοντα τὸ δρᾶμα τοῦτο, μεγαλήτερα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ δράματος.

Ναί! μέγα τὸ συμβὰν, διότι εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, τῆς νέας ταύτης Ἱερουσαλὴμ, ἠγέρθη ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ στήλη καπνοῦ ἀναβιβαζομένη μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, προσφέρουσα εἰς τοὺς

πόδας του ἑκατόμβην οὐχὶ βοῶν καὶ κτηνῶν, ἀλλὰ μυριάδων Ὀρθοδόξων, μαρτυρησάντων πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν λόγων του καὶ τοῦ Εὐαγγελίου του· μέγα τὸ συμβὰν, διότι καθὼς ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη ἑκουσίως ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἑκουσίως ἐσταυρώθη ὑπὸ τῆς Δύσεως καὶ τῶν Τούρκων, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δυτικῶν καὶ τουρκικῶν λαῶν, ὅπως ἀφοῦ καθηγιασθῇ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ μαρτυρίου, νέα, περιλαμπὴς καὶ ἁγνὴ ἐξέλθῃ ὡς ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ τάφου, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῇ ἱερᾷ καὶ καθιγιασμένῃ ταύτῃ γῇ.—Μέγιστα τὰ πρόσωπα, διότι ὁ μὲν Μωάμεθ ἦτο τόσον ἀποφασιστικὸς καὶ γενναῖος, ὅσον ὠμὸς καὶ θηριώδης, ὁ δὲ Παλαιολόγος τόσον γλυκὺς, ἥρως, καὶ καρτερικὸς, ὅση ἦτον μεγάλη ἡ ἐντολή του, νὰ πέσῃ, δηλαδὴ, μετὰ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ διαμαρτυρούμενος μετὰ τῆς σπάθης εἰς τὴν χεῖρα, ἵνα δείξῃ ὅτι ἡ πτῶσις αὕτη, ἂν καὶ ὑπέκρυπτε μυστηριώδη τινὰ ἀνοχὴν τοῦ λαοῦ, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν ἦτον ἀνεκτὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας.—Μεγαλήτερα τὰ ἀποτελέσματα, διότι ἐκ τῆς πτώσεως ἐκείνης ἐγεννήθη τὸ 1821, γεννᾶται ἡ σημερινὴ ἐποχὴ, ἥτις θέλει ἐπιφέρει τὴν ἀπελευθέρωσιν ἁπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐχούσης εἰς τὴν καρδίαν της ἔμφυτον τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης, καὶ ἐλευθερίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἑνουμένη μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς ὑφηλίου λαῶν, τῶν ἀκαμάτως ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος, θέλει ἐπιταχύνει τὴν πραγματοποίησιν τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος «καὶ γεννήσετε μία ποίμνη ὑπὸ ἕνα «ποιμένα» αὐτὸν τοῦτον τὸν σταυρωθέντα Χριστόν.

Ἕλλην ἀναγνῶστα! Ἀνάγνωθι μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἐναυτῷ ἐγωϊσμοῦ τὴν ἐξιςόρησιν τῶν γεγονότων τούτων,

ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ ἀπεφάσισε τὴν πτῶσιν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν. Σὺ δὲ, ὦ ξένε, ἐὰν ᾖ κακῆς πίστεως ἀνέωξον τὰ ὦτα τῆς καρδίας σου, ἐμβάτευσον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς λαμπρᾶς καὶ θαυμασίου περιόδου ταύτης τῆς ἱστορίας ἡμῶν, καὶ ἐὰν εἰς αὐτὴν ἴδῃς, λαὸν μέγα, λαὸν καρτερικὸν, λαὸν γενναῖον καὶ ἄκαμπτον, παῦσον τὰς πολιτικὰς καὶ διπλωματικὰς θεωρίας σου, καὶ κήρυξον μεθ' ἡμῶν, ὅτι τὸ ἔθνος ἡμῶν πέπτωκεν ἑκουσίως, ἵνα ἐγερθῇ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι πρὸς ἐκπλήρωσιν μεγάλης ἐντολῆς, τῆς ἐντολῆς τοῦ φωτίσαι, καὶ ὁδηγῆσαι εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν τὴν Ἀνατολὴν, τὴν ῥυπωθεῖσαν ὑπὸ ποδῶν ἀνόμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἡ 29 Μαΐου 1453.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἠγέρθη διαφωνία μεταξὺ τοῦ λαοῦ ποῖος ἔμελλε νὰ ἦναι ὁ διάδοχος. Εἰς τὴν διαφωνίαν των ταύτην ἐξελέχθη διαιτητὴς ὁ Ἀμουρὰτ, καὶ ἐγνωμοδότησεν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἦτον ὁ καταλληλότερος.

Προσκαλεῖται λοιπὸν ὁ ἔνδοξος καὶ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ῥίπτει τὸ ὀξὺ βλέμμα του ἐπ' αὐτῆς καὶ περὶ αὐτὴν, καὶ βλέπων ἐντεῦθεν μὲν τοὺς ἐν τῷ Γαλατᾷ Φράγκους τὴν πόλιν του ἐπιβουλευομένους, πέριξ δὲ τοὺς Τούρκους προσπελάζοντας μέχρι τῶν θυρῶν τοῦ Βυζαντίου· ἐντὸς αὐτοῦ τοὺς πολίτας ἀντιπολιτευομένους τὴν Αὐτοκρατορίαν, καθὸ συνέννοουμένην μετὰ τῆς Δύσεως· βλέπων τὴν παραλυσίαν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς, τὴν ἐσχάτην ταύτης πενίαν, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ βοηθῆσαι τὸν θρόνον διὰ τοῦ λαοῦ, καθόσον οὗτος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν θανατηφόρον καὶ όριστικὸν τραῦμα·

μὴ βλέπων δὲ ἀλλαχόθι μέσον πρὸ ὃ νὰ καταφύγῃ, κατέφυγεν εἰς τὴν Δύσιν, χάριν τῆς ὁποίας ἰδίως ἔφθασεν ἡ πόλις αὕτη εἰς τὰ ἔσχατα τῆς παραλυσίας. Αἰτεῖται λοιπὸν παρ᾽ αὐτῆς βοήθειαν· ἀλλ᾽ ὦ Θεέ! ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα; Ἀδιαφορία τῆς Δύσεως καὶ μεγαλητέρα ἀποστροφὴ τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ θρόνου.

Κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἤκμαζον ἄνδρες Ὀρθόδοξοι, ἄνδρες μεγάλοι, ἄνδρες ἀποφασιστικοὶ, Γεώργιος, λέγομεν, ὁ Σχολάριος καὶ Μάρκος ὁ Ἐφέσου, οἱ καταπολεμήσαντες τὴν ἕνωσιν ἐν τῇ συνόδῳ. Οὗτοι ἀναδεχθέντες τὴν κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀντιπολίτευσιν, τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ, πολεμοῦσι τὴν Αὐτοκρατορίαν αὐτὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ μὴ βλέποντες ἄλλον θρίαμβον κατ᾽ ἀμφοτέρων ἢ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Τούρκους, ἑτοιμάζονται αὐτοὶ καὶ ὁ λαὸς νὰ ὑποφέρωσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἀφίνουσι μόνον τὸν Αὐτοκράτορα νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα μετὰ τοῦ Σουλτάνου Τούρκου.

Σουλτᾶνος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτον ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄. υἱὸς ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος, καὶ διάδοχος τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντος Ἀμουρὰτ, νέος 21 ἐτῶν, πλήρης πνεύματος, φιλοδοξίας, ὠμότητος καὶ ἀκολασίας. Πνεύματος μὲν, διότι ἠδύνατο νὰ κρίνῃ τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ Βυζαντίου· παιδείας δὲ διότι ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Λατινικὴν, τὴν Χαλδαϊκὴν, τὴν Περσικὴν, τὴν Ἀραβικὴν, ἄριστος ἱστορικὸς, γεωγράφος, ἀστρονόμος καὶ ἐραστὴς τῶν ὡραίων τεχνῶν. Φιλόδοξος διότι τοῦ μόνου ἥρωος τὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν μετ᾽ εὐχαριστήσεως ἀνεγίνωσκεν, ἦτον ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὠμὸς διότι ἐγκαινίασε τὴν Βασιλείαν του διὰ τῆς σφαγῆς τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ 14 παίδων, ἀκολούθως δὲ κατέσφαξεν ὡς

ἄλλος Νέρων ὑπὲρ τὰς 800 χιλιάδας ψυχῶν. Ἀκόλαστος διότι εὐηρεστεῖτο εἰς τὰς παρὰ φύσιν ἡδονάς, φονεύων πᾶντα τὸν ἐναντιούμενον.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ Σουλτᾶνος, ὅςις προώρισται, ἵνα κατακτήσῃ τὴν νέαν ταύτην Σιών, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅττις μόλις ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν ἐκυριεύθη ὑπὸ τοσαύτης μονομανίας, ὥστε οὔτε ἐκοιμᾶτο, οὔτε ἔτρωγεν, οὔτε ἔπινεν ἡσύχως καὶ ἐν ἀνέσει.

Ὁ Κωνσταντῖνος, μέγας καὶ αὐτὸς ἀνὴρ, καὶ συνειδὼς τὴν μεγίστην ἐντολήν του νὰ παραδόσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν τύραννον ἐκεῖνον μετὰ δόξης καὶ ἥττης δεδοξασμένης, δίδει πρῶτος ἀρχὴν τῆς λύσεως τοῦ δράματος, παραιτεῖται τῆς φιλίας του, παραβιάζει τὰς συνθήκας, καὶ προκαλεῖ τὴν τοῦ Μωάμεθ ἐπίθεσιν.

Ὁ Μωάμεθ οὗτος συλλέγει 300 χιλιάδας Ἀλβανοὺς, Βουλγάρους, Γερμανοὺς, Οὔγγρους, Λέχους, Λατίνους, Σέρβους, καὶ Τούρκους, ῥίπτεται κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποκλείει αὐτὴν, καὶ προσκαλεῖ τὸν Κωνσταντῖνον νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα.

Ὁ γενναῖος ὅμως Κωνσταντῖνος, ἔχων μόνον 960 ἰδίους στρατιώτας, καὶ 9,000 Γενουηνσίους, τῷ ἀπαντᾷ, ὡς ἄλλος Λεωνίδας, ἐλθὲ καὶ λάβε αὐτὰ, καὶ ἑτοιμάζεται εἰς τὴν ἄνισον ταύτην πάλην

Ἰδοὺ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ μάχη· ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡμέρας ὁ μὲν Μωάμεθ κανονοβολεῖ τὴν πόλιν, ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡμέρας τὴν πολεμᾷ, ὁ δὲ Κωνςαντῖνος ἀφ᾽ ἑτέρου προσκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς μεγιστάνας, καὶ διὰ λόγων γλυκέων καὶ ἐνθουσιαστικῶν τοῖς καταδεικνύει τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον· πλὴν μολονότι οἱ λόγοι του ἀπέβησαν σχεδὸν ἄγονοι, ἀφ᾽ ἑτέρου ὅμως, ἄλλοι μὲν παρεδόθησαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς

θρησκείας, καὶ διὰ δοξολογιῶν καὶ λιτανειῶν ἐδέοντο εἰς τὸν Ὕψιστον νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῶν βαρβάρων· ἄλλοι, ἀλλ' ὀλίγιστοι, ἔλαβον μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν μάχην, ἵνα δείξωσιν, ὅτι καλλιτέρα τῶν Αὐτοκρατόρων πολιτικὴ ἤθελεν ἔχει ἰσχυρὸν βοηθὸν ἐν τῷ λαῷ· καὶ ἐν συνόψει γενικευθείσης τῆς μάχης, ὁ μὲν Μωάμεθ θηριωδῶς πολεμᾷ τὴν πόλιν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος παντοῦ τρέχει, παντοῦ ἐνθαῤῥύνει, παντοῦ πολεμᾷ, καὶ ὡσανεὶ ἀποδειχθῇ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην καὶ τρομερὰν στιγμὴν ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων, οἱ στρατιῶται καὶ πολῖται τοσούτους κατεσφάξαν Τούρκους, ὥστε ἐκ τῶν πτωμάτων αὐτῶν ἐγέμισαν οἱ πέριξ τῶν τειχῶν αὔλακες. Τέλος ὁ Μωάμεθ λυσσᾷ, καὶ κατὰ τὴν 29. Μαΐου 1453, ἀφοῦ προηγουμένως διεβίβασε διὰ ξηρᾶς, τῇ συνεργίᾳ τῶν ἐν Γαλατᾷ Φράγκων, πλοῖα τινὰ εἰς τὸν λιμένα, κάμνει ἔφοδον γενικὴν, ὁρμᾷ κατὰ τῆς πόλεως, τὰ πτώματα τῶν προηγουμένως σφαγέντων χρησιμεύουσιν ὡς ἀναβάθραι εἰς τοὺς Γιενιτζάρους, καὶ ἐν συνόψει παραιτήσαντος τὴν θέσιν του, τοῦ πληγωθέντος Γενουηνσίου στρατηγοῦ, οἱ Γιανίτζαροι κυριεύουσι μέρος τῆς πόλεως.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐδιπλασίασε τὸ θάῤῥος του, φωνάζει ὁ θέλων νὰ ἀποθάνῃ ἂς ἀκολουθήσῃ, ἀκολουθεῖται ὑπὸ 200, ῥίπτεται ἐντὸς τῶν βαρβάρων στιφῶν· παντοῦ ἐπιφέρει τὴν σφαγὴν καὶ τὸν τρόμον, καὶ τέλος συνθανατοῦται μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ κατακυριεύεται καθ' ὁλοκληρίαν ἡ πόλις. (α)

Οἱ πολῖται, οἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἦσαν ἁπλοὶ θεαταὶ, βλέποντες τὴν πό-

(α) Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς τρομερᾶς ταύτης σκηνῆς ἂς ἀναγνώσῃ τὸν Γίβωνα.

λιν αὐτῶν κυριευθεῖσαν, ἄλλοι μὲν προσπαθοῦν νὰ φύγωσιν, ἄλλοι ἀλλαλάζουν, ἄλλοι κρύπτονται, παντοῦ λοιπὸν ταραχὴ, παντοῦ φόβος, παντοῦ ἀπελπισία, βλέποντες τοὺς νικητὰς κατασφάζοντας ἄνδρας τε γυναίκας καὶ παιδία· καὶ ἐν βραχυλογίᾳ οἱ ἀπάνθρωποι οὗτοι τοῦρκοι, ἀφοῦ ἔσφαξαν πολλὰς μυριάδας ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἐν μέσῳ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἠτίμασαν καὶ ἔσφαξαν γυναίκας καὶ παιδία· ἀφοῦ ἐξέβαλον τὰς εἰκόνας ἡμῶν βλασφημοῦντες τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ χλευάνζοντες τὴν Χριστιανικὴν πίστιν· ἀφοῦ ἐτυμβορήχησαν τοὺς τάφους τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλων Εὐγενῶν, ὅπως ἀνεύρωσί τι πολύτιμον· ἀφοῦ ἠχμαλώτισαν 60 χιλιάδας γυναῖκας καὶ παιδία, ἔκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἥρωος Αὐτοκράτορος, τὴν ἐκάρφωσαν ἐπί τινος δοκοῦ, καὶ τὴν ἔθεσαν ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰσέρχεται ὁ αἱμοχαρὴς Μωάμεθ »ἐντὸς τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν Ἐπαρχιῶν ἁπασῶν, »πρὸς τὴν Ἄρκτον, Νότον, Ἀνατολὴν, καὶ μεσόγειον κει»μένων, ἀπὸ τῶν πρὸς Ἴστρον πόλεων μέχρι καὶ αὐτῆς »τῆς Λιβύης (α) τῆς πόλεως ἐκείνης ἐν ᾗ ἐκατῴκουν »Κρῆτες Τοῦρκοι, Ἀλβανοὶ, Ῥοδίοι τε καὶ Χίοι ἁπλῶς »ἔθνους τοῦ σύμπαντος, τῶν ἁπασῶν χωρῶν τε» (β) τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν αὐτόπτην Ἱςορικὸν Δοῦκα, ἀφοῦ εἶδεν ὁ Μωάμεθ τὸ μεγαλεῖον καὶ ὡραιότητα πᾶσαν «ὅμως »οὖσαν ἄοικον, οὔτε κτῆνος, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ὄρνε»σιν κραυγάζον ἢ λαλοῦν ἐντός . . . . ἔρημον, νεκρὰν κει»μένην, γυμνὴν, ἄφωνον» ὄχι μόνον δὲν ἐσυγκινήθη, ἀλλὰ διελογίζετο τίνι τρόπῳ νὰ κατασφάξῃ, ὡς ἄλλο θηρίον

(α) Ζωσιμᾶς.
(β) Τζέτζης

ἅπαντας τοὺς προύχοντας τῶν Χριστιανῶν, καὶ νὰ κατοικήσῃ τὴν πόλιν ὑπὸ κατωτέρας τάξεως πολιτῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐντεῦθεν ἀρχίζουσι τὰ τρομακτικὰ μαρτύρια τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι σήμερον ἀποδεικνύεται τὸ ὁμοιόμορφον τῆς θηριωδίας των Τούρκων, τὸ ἄπιστον τῶν ὑποσχέσεώντων, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς δεσποτείας καὶ τῆς δουλείας τῶν Ἑλλήνων, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξιτάσωμεν ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἴδωμεν, ἐὰν δικαιολογῶνται τὰ ληρήματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, καὶ ἡ ἐλπὶς αὐτῆς περὶ ἐκπολιτεύσεως τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Ἡ Τουρκία καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως τῆς Κωνςαντινουπόλεως μέχρι Σολιμάνου τοῦ Μεγάλου.

§. ά. Μωάμεθ ὁ Β΄.

Μωάμεθ ὁ πορθητὴς ἰδὼν ὅτι ἐκυρίευσε πόλιν νεκρὰν καὶ ἄφωνον, ἰδὼν ὅτι ἄνευ Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ Κοράνιον ἐθεώρει ὡς κτήνη αὐτοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἤθελεν ἔχει οὐδεμίαν ἀξίαν, προσποιηθεὶς φιλελληνισμὸν, καὶ φιλοχριστιανισμὸν ἐκήρυττεν, ὅτι ἀνεγίνωστεν ἑλληνιστὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡρκίζετο εἰς τοὺς τεσσαράκοντα προφήτας, ὅτι ἤθελε τηρήσει ἀκέραια καὶ ἀνέπαφα τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ δικαιώματα τῶν Χριστιανῶν, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων καλέσας τὸν τότε ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Παπισμοῦ Γεώργιον τὸν Σχολάριον, τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, περιέβαλλεν αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του μὲ βασιλικὴν ἐξουσίαν, «τοὺς ἀπεκατέστησε (κα-

»τὰ τὸν Φραντζῆν,) ἀνενοχλήτους, ἀφορολογήτους, ἀ-»ναιτήτους καὶ ἰσοβίους» καὶ προσεποιεῖτο τοσοῦτον φιλοχριστιανισμὸν, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευον, ὅτι προέθετο ν' ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν.

Ἀλλ' οἴμοι! ἡ διαγωγή του αὕτη ἦτο δόλία καὶ σκληρὰ, ἡ πορεία του κύριον ἔσχε σκοπὸν νὰ κορέσῃ τὴν θηριωδίαν του, καὶ νὰ χορτάσῃ τὴν αἱμοβόρον ψυχήν του, ἐκ τῶν αἱμάτων πολλῶν χιλιάδων Χριστιανῶν.

Ναί! ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων, καθὸ πιστευόντων, ὅτι ἐκτὸς αὐτῶν οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι τῆς γῆς εἰσὶ ζῶα καὶ ἀνάξια ὑπάρξεως, ἡ πολιτική των, λέγομεν, εἶναι μεστὴ φιλοδοξίας, δολιότητος, καὶ αἱμάτων, καὶ οἱ πιστεύοντες, ὅτι δύνανται νὰ τοὺς μεταβάλλωσιν εἰς πεπολιτισμένους ἢ εἰσὶν ἀνόητοι ἢ μονομανεῖς.

Ἰδοὺ δὲ ἡ ἀπόδειξις. Ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, ὡς εἴπομεν, κηρύξας ὅτι θέλει σεβασθῇ τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν χριστιανῶν, διέταξε τοὺς μὲν στρατιώτάς του νὰ ἐλευθερώσωσιν ἅπαντας τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, καὶ νὰ παρουσιασθῶσιν οἱ ἔνθεν κἀκεῖθεν διασκορπισμένοι καὶ κρυπτόμενοι πλούσιοι καὶ πένητες, οἱ δυστυχεῖς οὗτοι, πιστεύσαντες εἰς τοὺς λόγους του συνέρευσαν ἐν τῇ πόλει, ἐχαίροντο ἐπί τινα καιρὸν τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ δίκαιά των, περιεποιοῦντο καὶ ἐκολακεύοντο ὑπ' αὐτοῦ οἱ εὐγενεῖς, ἀλλ' αἴφνης παραβιάζει τὰς ὑποσχέσεις του, καταπατεῖ τοὺς λόγους του, καὶ κηρύξας, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχωσι δεσπόται καὶ δοῦλοι, ἀλλὰ πολῖται ἴσοι, τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ Παύλου, ἄλλους μὲν τῶν εὐγενῶν κατέσφαξεν, ἄλλους ἠνδραπόδισεν, καὶ ἄλλοι αὐτῶν κρυπτόμενοι εἰς τὰς ὀπὰς τῆς γῆς ἀπεβίωσαν τῆς πείνης.

Ἰδοὺ Κύριοι ἐκθειασταὶ τῶν Τούρκων πρῶτον μάθημα

ἐξευγενισμοῦ καὶ τηρήσεως Τουρκικῶν ὑποσχέσεων· ἰδοὺ ἡ βαρύτης τῶν ὑποσχέσεών των εἰς τὰς ὁποίας δίδετε μεγάλην βαρύτητα· (α) ἰδοὺ τὰ πρῶτα αὐτῶν διαβήματα εἰς τὴν γῆν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς δόξης.

Ἀλλ' ἂς προβῶμεν περαιτέρω, ἵνα ἴδωμεν ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατακτήσεως ταύτης καὶ ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Ἀφοῦ ἐκατέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρεπόμενον ἦτο νὰ σχεδιάζῃ καὶ ἑτέρας κατακτήσεις κατά τε τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, καὶ λοιπὸν ἐντὸς τοῦ ἁρπαγέντος ἡμῖν ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὃν μετέβαλεν εἰς Τζαμίον, ἐξεφώνησε τὸν ἑπόμενον ὅρκον, ἀρκούντως καταδεικνύοντα τὴν φυσικὴν τῶν Τούρκων τάσιν, καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἁπάντων.

«Ἐγὼ ὁ Μωάμεθ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμουρὰτ, Σουλτᾶνος »καὶ Ἡγεμὼν τοῦ Βαρὰμ καὶ Ῥαμμὰλλ· ὑψωθεὶς ὑπὸ τοῦ »Ὑψίστου Θεοῦ εἰς τὸν ὑπέρτατον τῆς δόξης βαθμὸν, »καὶ τοποθετηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἄνωθεν τῆς γῆς ὡς ἄλλος »Ἥλιος· περιβεβλημένος δόξαν μᾶλλον ἢ ἅπαντες οἱ πρὸ »ἐμοῦ Ἡγεμόνες· εὐτυχὴς κατὰ πάντα· φοβούμενος πα»ρὰ τῶν θνητῶν· διὰ πρεσβειῶν τῶν Ἁγίων καὶ τοῦ Με»γάλου Προφήτου Μωάμεθ, τοῦ ὄντος εἰς τοὺς οὐρανούς· »δυνατὸς εἰς τὰ ὅπλα· Αὐτοκράτωρ τῶν Αὐτοκρατόρων,

---

(α) Ὅτε ἐγράφωμεν ταῦτα, συνεδρίαζεν ἡ ἐν Παρισίοις Σύνοδος· Πολλαὶ δὲ εὐρωπαϊκαὶ Ἐφημερίδες ἐπαναλαμβάνουσαι τοὺς λόγους τῶν κραταιῶν τῆς γῆς, ἔλεγον, ὅτι ἔδιδον μεγάλην βαρύτητα εἰς τὰς Τουρκικὰς ὑποσχέσεις, περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάτι Χουμαγιούν. Δὲν πιστεύομεν δὲ νὰ ὑπάρχῃ ἤδη ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ἀποδείξεως, ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ 1858, ὅτε τυπόνεται τὸ συγγραμματίδιον τοῦτο, ἡ Εὐρώπη ἐνεπαίχθη ἀναιδῶς ὑπὸ τῆς Τουρκίας.

»καὶ Πρίγκιψ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ δύσει Πριγκίπων, »ὑπόσχομαι καὶ ὁρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ μόνου Θεοῦ, »τοῦ πλάστου τοῦ παντὸς, ὅτι δὲν θέλω ἡσύχως κοιμη- »θῆ, δὲν θέλω ἐπιδιώξει οὐδεμίαν εὐχαρίστησιν· δὲν θέ- »λω ἐγγίσει πρᾶγμα ὡραῖον· δὲν θέλω στρέψει τὸ βλέμ- »μα ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐὰν δὲν καταπα- »τήσω διὰ τῶν ποδῶν τῶν ἵππων μου τοὺς θεοὺς τῶν »ἐθνῶν, θεοὺς ξυλίνους, ὀρειχάλκους, ἀργυροὺς, χρυσοὺς »ἢ ἐν εἰκόνι, οὓς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ κατεσκεύασαν διὰ »τῶν χειρῶν των. Ὁρκίζομαι χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ »Σαβαὼθ καὶ τοῦ μεγάλου Προφήτου αὐτοῦ Μωάμεθ, ὅτι »θέλω ἐξολοθρεύσει τὸ σκληροτράχηλον γένος αὐτῶν ἀπὸ »τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ Ἀνατολῆς μέχρις δύσεως. Τού- »των ἕνεκα εἰδοποιῶ τοὺς περιτετμημένους ὀπαδοὺς τοῦ »Μωάμεθ, ὅτι ἐὰν φοβῶνται τὸν δημιουργὸν τῆς γῆς »καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὴν ἀνίκητον δύναμίν μου ἅπαν- »τες νὰ μὲ ἀκολουθήσωσι» (α).

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξετέλεσε τὸν ὅρκον τοῦτον, τὸν κατα- δεικνύοντα τὸν φύσει τουρκικὸν χαρακτῆρα, κυριεύει τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας, διάφορα ἄλλα μέρη μέχρι τῆς Βόσ- νας, ὅπου θέλει παρέξει εἰς τοὺς σημερινοὺς φίλους τῶν Τούρκων δεύτερον μάθημα τῆς τηρήσεως τῶν ὑποσχέ- σεων τῶν Τούρκων.

Στέφανος Θωμᾶς Βασιλεὺς τῆς Βοσνίας συνθηκολογή- σας παρεδόθη εἰς αὐτὸν (1463) ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ τῷ χαρίσῃ τὴν ζωήν.

Ὁ περιορισμὸς οὗτος τῷ ἐπροξένει ἀειδίαν· ἐπειδὴ δὲ Μουφτής τις ἀνέγνωσε φετφὰν, ἀπαλλάττοντα αὐτὸν πά- σης ὑποσχέσεως δοθείσης εἰς ἄπιστον, τὸν ἐθανάτωσεν ὁ ἴδιος· ἀφοῦ δὲ ἐκυρίευσε τὴν Ῥαγουζαίαν δημοκρατίαν, καὶ

(α) Cantù.

τὴν Σερβίαν, ἀπεθρασύνθη τόσον ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῆς κατ' αὐτοῦ κηρυττομένης σταυροφορίας ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου Β΄. ὥστε ἐπριόνισεν, ὡς ἄλλος Νέρων, 300 εἰς Μιτηλήνην,—κατέσφαξε χιλιάδας Ἑλλήνων τῆς Χαωνίας παραδοθέντας μὲ συνθήκην νὰ τοῖς χαρισθῇ ἡ ζωή—ἀπέναντι τῶν τοῖς Πατριάρχαις δοθεισῶν ὑποσχέσεων περὶ σεβασμοῦ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἐξωρίζει τὸν τότε Πατριάρχην Ἰωσάφατ—κόπτει τοὺς ῥάθωνας τοῦ συμβούλου αὐτοῦ, διότι παρώτρυνε τὸν Πατριάρχην νὰ μὴ δόσῃ ἄδειαν εἴς τινα Χριστιανὸν, φίλον τοῦ τυράννου ἐκείνου, νὰ στεφανωθῇ καὶ δευτέραν γυναῖκα—ἁρπάζει διαφόρους Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τὰς μεταβάλλει εἰς Τζαμία—μετ' οὐ πολὺ ἐπιβάλλει φόρον εἰς τὸν Πατριάρχην 500 δουκᾶτα—δημεύει τὰ κτήματα τοῦ Πατριάρχου Συμεῶνος—προβαίνει εἰς νέας κατακτήσεις, καὶ ἐσεβάσθη πρὸς στιγμὴν τὸν σύγχρονον πολέμιον αὐτοῦ τύραννον τῆς Βουλγαρίας Βλὰδ, διότι, εἶχε παλουκομένους 20 χιλιάδας Βουλγάρους—ἀκολούθως ὅμως μὴ ὑποφέρων νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος ἀνώτερος αὐτοῦ θηριώδης καὶ τύραννος ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνίκησεν. Μετὰ ταῦτα κυριεύει τὴν Τραπεζοῦντα διοικουμένην ὑπὸ Δαυὶδ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις καίτοι παρεδόθη ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ τῷ χαρισθῇ ἡ ζωὴ, δυνάμει τοῦ ἐπαράτου ἐκείνου φετφᾶ καὶ αὐτὸν καὶ ἅπασαν τὴν οἰκογένειάν του κατέσφαξε· καὶ ἐν βραχυλογίᾳ τοσαύτας ἐπέφερε καταστροφὰς εἰς τὸ πολυπαθὲς ἡμῶν ἔθνος, καὶ τόσον ἐπέφερε τρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀκολουθήσαντος εἰς τὴν κατὰ τῶν Ῥοδίων ἐκστρατείαν (1481), ὥστε τὸ μὲν ἔθνος ἡμῶν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐκλεῖψαν, ἡ δὲ Εὐρώπη ἐπανηγύρισε διὰ τὸν θάνατόν του, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Πάπα Σίξτου, ὅστις μαθὼν τὸν θάνατόν του, ἐνῷ

ἡτοιμάζετο νὰ φύγῃ ἀπὸ τῆς τῶν Ἀθηνίων πόλεως, διέταξε νὰ πανηγυρίσωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡς λαμπρὸν, κατ' αὐτὴν δὲ καὶ τὰς ἀκολούθους τρεῖς νὰ δοξολογήσωσι τὸν Ὕψιστον διὰ κανονοβολισμῶν, λιτανειῶν, καὶ παντὸς εἴδους χαρᾶς.

«Ἀλλ' ἂν ἐνομίζετο, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεως τοῦ Βυ»ζαντίου, κραυγάζει ὁ Καντοὺ, ἠφανίσθη καὶ ἡ Ἑλλὰς, »παρ' ἧς ἔλαβεν ἡ Εὐρώπη τὸν πολιτισμὸν, οὐχ ἧττον »ὅμως αὐτὴ ἐπέζησε καὶ ὑπάρχει. Ὄχι! δὲν ἠφανίσθη »οὔτε ἀφανίζεται ἔθνος ἐνόσῳ διατηροῦνται εἰς αὐτὸ τὰ »στοιχεῖα τῆς ἐθνικότητός του. Μίαν γλῶσσαν ὡμίλουν »εἰσέτι οἱ πολυπαθεῖς ἐκεῖνοι λαοὶ, καὶ δι' αὐτῆς ἐπανε»λάμβανον τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἦσαν ἡ συ»νεχὴς διαμαρτύρησις κατὰ τῆς τυραννίας, ἐξ ἧς πολλοὶ »ἠλευθερώθησαν, τοποθετηθέντες ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων, »καὶ τηροῦντες τὴν συνήθειαν τῆς ἀντιδράσεως, μέχρι »τῆς ὥρας τῆς καθόλου ἐπαναστάσεως.

«Ναὶ! μόλις ἡλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀμέσως »(1446) ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου »τῶν Ἀγράφων ἐσχηματίσθησαν σώματά τινα, ἅτινα »ζῶντα ἐλεύθερα ἐῤῥίπτοντο ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν κατὰ »τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἀπεδειλίαζον. Οἱ ἄνδρες οὗτοι οἱ »λεγόμενοι Κλέφται ὑπεχρέονον τοὺς δεσπότας των »νὰ συνθηκολογῶσι μετ' αὐτῶν, καὶ ἀναγνωρίζωσι τὴν ἀ»νεξαρτησίαν των. Τοιουτοτρόπως καθ' ἑκάστην ἐνθαῤῥυ»νόμενοι ἐλεηλάτουν ἀδιακρίτως τὰ πράγματα Τούρκων τε »καὶ Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς πεδιάδος, ἵνα ὑπερασπί»ζωνται ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν των ἐσχημάτιζον ἐθνοφυλακὴν, »ἀποκαλουμένην Ἁρματωλοὶ, οἵτινες, ἕνεκα τῶν τυ»ραννιῶν τῶν Πασάδων ἡνόνοντο μετὰ τῶν κλεπτῶν, »καὶ διετηροῦντο εἰς θέσιν διαρκοῦς ἐπαναστάσεως.

«Ἔθνος λοιπὸν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἀρ-
»χαίας ἀναμνήσεις του, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ ὦτα ἀντή-
»χουν τὰ φῶτα καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ πράξεις τῶν πατέρων
»του εἶναι προωρισμένον νὰ ἐγερθῇ καὶ ἠγέρθη» (α).

Ἰδοὺ λοιπὸν καθαροτάτη ἀπόδειξις, ὅτι οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ οὐδέποτε ἔχασαν τὸ θάῤῥος των· οὐδέποτε ἀπεδειλίασαν, ἀλλὰ διὰ τῶν παραδόσεων, τῶν θαυμάτων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς γλώσσης, ἀμέσως μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου ἔδειξαν, ὅτι πᾶσα ἐλπὶς ἀπελευθερώσεως δὲν ἐξέλειψε, καὶ ὅτι ἡ δουλεία των αὕτη ἦτον ἐφήμερος.

Ὁ θάνατος τοῦ Σουλτάνου τούτου μετέβαλε μόνον πρόσωπον τυράννου, ἡ τυραννία ὅμως καὶ αἱ καταπιέσεις ἐξηκολούθησαν ὁμοιοτρόπως, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις.

§. β΄. Βαγιαζίτης ὁ Β΄.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μωάμεθ, τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγϊαζίτης, οὐχὶ ὀλιγώτερον ὠμὸς καὶ τύραννος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅστις, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Τζὲμ, καὶ ἵδρυσε τὸν θρόνον του, ἐκινήθη κατὰ τῆς Βλαχίας, τῆς Ταρσοῦ, τῆς Πολωνίας, ὅπου ἐφόνευσε 40 χιλιάδας Χριςιανοὺς—προσκληθεὶς δὲ παρὰ τοῦ δουκὸς τῶν Μεδιολάνων εἰς βοήθειαν, καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας ἐκυρίευσε τὴν πόλιν Φριούλη, αἰχμαλωτίσας 25 χιλιάδας ἄνδρας, γυναίκας τε καὶ παιδία, καὶ κατασφάξας ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιανούς· ἐλεηλάτησε τοὺς Ἐνετικοὺς τόπους, καὶ τέλος, ἵνα στεφανώσῃ τὰς ὠμὰς καὶ θηριώδεις πράξεις του ταύτας, καὶ διδάξῃ τοὺς ἀπολιθωθέντας φίλους τῶν Τούρκων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀεί-

(α) Cantù Tom. IV. σελ. 432.

ποτε ἔσονται ὁμοιομόρφου χαρακτῆρος καὶ τάσεως, ἀπέναντι τῶν ὑποσχέσεων Μωάμεθ τοῦ πατρός του, περὶ ἀσυδοσιῶν καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐκθρονίζει τὸν Πατριάρχην Νηφῶνα—φυλακίζει τοὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου—ἐπιβάλλει χαράτζιον εἰς τὸν Πατριάρχην τώρα μὲν 2, χιλ. μετ' οὐ πολὺ 3, ἀκολούθως 4, μετὰ ταῦτα 4500 δουκᾶτα—ἀφαρπάζει οὐκ ὀλίγας Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦ Βεζύρου αὐτοῦ Ἰβραῒμ ἐκήρυξεν «ὅτι ὁ Τουρ »κικὸς νόμος ἐπιτάττει, ὥστε ἅπαντες οἱ τόποι ὅπου »ἀνεπαύθη, ἢ εἰσῆλθεν ὁ ἵππος του, πρέπει αἰωνίως νὰ »ἦναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ χρυσὸς καὶ οἱ πολύτιμοι »λίθοι δὲν δίδουσι θρόνους, ἀλλὰ τὸ σίδηρον, ὅπερ ἐξασ»φαλίζει τὴν ὑποταγήν· καὶ προσέθετεν ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ »κατακτᾷ ἡ σπάθη, αὐτὴ πρέπει νὰ τὸ διατηρήσῃ.» (α)

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐστόλισε τὸν βίον του διὰ τῶν μνησθεισῶν πράξεων, οὐσῶν μέρος ἐλάχιστον τοῦ ὅλου, τῇ ἐπιμόνῳ θελήσει τῶν Γενιτζάρων, παρῄτησε τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Σελὶμ (β) καὶ οὕτω μετέβη τὸ ἔθνος ἡμῶν εἰς χεῖρας νέου τυράννου.

§. γ'. Σελίμ.

Μόλις ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ νέος οὗτος τύραννος, διατάττει τὸν Ἰατρὸν τοῦ πατρός του Ἑβραῖον καὶ τὸν δηλητηριάζει· ἀκολούθως (καὶ τοῦτο ἂς χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα εἰς πάντα προδότην) εἰπὼν τῷ δηλητηριαστῇ, ὅτι τὸ αὐτὸ ἤθελε πράξει καὶ κατ' ἐκείνου, τὸν ἐθανάτωσε· μετὰ ταῦτα ἐφόνευσε τοὺς πέντε ἀνεψιούς του διὰ τοῦ τρομακτικωτέρου θανάτου—ἔπνιξε τὸν

(α) Cantù.

(β) Σπανδουκῖνος.

ἀδελφόν του Κορκοὺθ, καὶ ἀκολούθως τοὺς δεκαπέντε ὑπηρέτας, οὓς διέταξε νὰ τὸν πνίξωσι—ἔπνιξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀχμὲτ, καὶ ἐν ὀλίγοις ἵνα κυβερνᾷ ἀνενοχλήτως ἔσφαξεν ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους, ἐκτὸς τοῦ Μορὰθ υἱοῦ τοῦ Ἀχμὲτ, προσφυγόντος παρὰ τῷ Σοφτῇ βασιλεῖ τῆς Περσίας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅσον σπουδάζῃ τις τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν, τόσῳ μᾶλλον καταλαμβάνει τοὺς λόγους τῆς ἀκμῆς τῶν Τούρκων, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μνημονεύσωμεν ὀλίγας ἐκ τῶν ἀρχῶν, ἅστινας ἐκήρυξεν καὶ ὁ Σουλτάνος οὗτος.

Ἡ πρώτη τῶν ἀρχῶν ἦτο νὰ βασιλεύῃ εὐχαρίστως—ἡ δευτέρα, ἵνα βασιλεύῃ εὐχαρίστως νὰ κατακόπτῃ πᾶν τὸ ἐμποδὼν, καὶ λοιπὸν σφάζει 40000 Σηΐτας· (α) μετὰ δὲ ταῦτα προσκαλεῖ τὸν Μουφτὴν καὶ τὸν ἐρωτᾷ τί ἤθελεν εἶσθαι ἀρεστώτερον, νὰ κυριεύσῃ τὸν κόσμον ἅπαντα, ἢ νὰ ἱδρύσῃ τὸν Ἰσλαμισμὸν ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ δυστυχὴς Μουφτῆς ἀγνοῶν τοὺς θηριώδεις σκοπούς του τῷ ἀπαντᾷ, νὰ ἱδρύσῃ τὸν Ἰσλαμισμόν· καὶ ἰδοὺ ἐν ἀκαρεῖ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο τέρας διατάττει τὴν γενικὴν τῶν Χριστιανῶν σφαγὴν, καὶ τὴν διαρπαγὴν τῶν Ἐκκλησιῶν. Φρίττει ὁ Μουφτὴς καὶ ὁ διαταχθεὶς τὴν ἐκτέλεσιν Βεζύρης· εἰδοποιοῦσι τὸν τότε Πατριάρχην, οὗτος ἐνδύεται τὴν ἑλληνικὴν πανοπλίαν του, ὃ ἐςι τὴν τόλμην, διότι περιέμενε τὸν τράχηλόν του ἡ σπάθη· μετὰ θάῤῥους παρουσιάζεται ζητῶν, δυνάμει τῶν ὑποσχέσεων Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ὑποσχεθέντος σεβασμὸν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Χριστιανῶν, τὴν ἀνάκλησιν τῆς αἱμοχαροῦς ταύτης ἀποφάσεως· ἐξεταχθέντων δὲ τριῶν Τούρκων μαρτύρων, καὶ ὁμολογησάντων τὸ ἀληθὲς τῶν

(α) Cantù.

τοῦ Μωάμεθ ὑποσχέσεων, ἀνακαλεῖ μὲν τὴν σφαγὴν, εἰπὼν ὅμως, ὅτι δὲν εὐαρεστεῖται βεβαίως ὁ Μωάμεθ νὰ βλέπῃ εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς, τοὺς μεταβάλλῃ εἰς Τζαμία.

Ἀλλ᾽ ἕως ἐδῶ τάχα ἐξηντλήθη ἡ λύσσα τοῦ ἀνθρώπου τούτου, τοῦ ὁποίου τοὺς ὁμοιομόρφους ἀπογόνους κηρύττει ἡ διπλωματία, καί τινες Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες ὡς ἀρνία ἄκακα, ὡς ἀνθρώπους ἁγιωτάτους, καὶ ἄνευ κατακτητικῶν σκοπῶν; Ὄχι! ἡ λύσσα του δὲν ἐχόρταινε οὔτε μὲ τὰ αἵματα τῶν Σηϊτῶν, οὔτε μὲ ἐκεῖνα τῶν Ἑλλήνων, ἤθελε ν᾽ ἀποῤῥοφήσῃ τὸ αἷμα ἁπάσης τῆς Εὐρώπης, ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν ἠδύνατο· καὶ λοιπὸν προσκαλεῖ τὸν Βεζύρην του Βηρὶ Πασσᾶ καὶ τῷ λέγει «ἐὰν ἡ φυλὴ αὕτη τῶν σκορπίων (Χριστιανῶν) σκε»πάζῃ τὰς θαλάσσας διὰ τῶν πλοίων της· ἐὰν ἡ Ἐνετι»κὴ σημαία, ἡ Παπικὴ, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰσπανικὴ ἐξου»σιάζουσι τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης, εἶναι παίσιμον »τῆς ἀνοχῆς μου καὶ τῆς ἀμελείας σου. Θέλω λοιπὸν »στόλον πολυάριθμον καὶ τρομερόν. . . . .» καὶ ὢ τοῦ θαύματος ἑτοιμάζονται πολλοὶ, καὶ τρομεροὶ στόλοι.

Τρομάζει ἡ Εὐρώπη, τρομάζει ὁ Πάπας Λέων Ι. προσκαλεῖ λοιπὸν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς ἕνωσιν, εἰς συνασπισμὸν, ἵνα κινηθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ ποῦ ἕνωσις; Τὸ πρῶτον σημεῖον τοῦ χωρισμοῦ τῶν Χριστιανῶν δίδει ἡ διαδοχικὴ τῶν Παπῶν πολιτικὴ, καθ᾽ ὅσον ἀντὶ διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν ἕνωσιν καὶ ἀδελφότητα ἁπάντων τῶν λαῶν καὶ Βασιλέων, ἀπ᾽ ἐναντίας ἐπέσπευδον τὸν χωρισμὸν, καὶ ὡς ἐκ τούτων ὁ θρόνος των ἐσαλεύετο ὑπὸ τῶν διδαχῶν τοῦ Λουθήρου, καὶ τῆς ἀγανακτήσεως τῶν λαῶν, ἕνεκα τῆς ἑτέρου εἴδους εἴδους Τουρκικῆς τυραννίας, τοῦ Ἀρχιεροδικαστοῦ Ξυμένες, τοῦ ἀπὸ τὰ 1507 μέχρι τῶν 1517 καύ-

σαντος ζῶντας 3564 Χριστιανοὺς, τοῦ καταδικάσαντος εἰς ἀτίμωσιν 2232, ὅπερ ἐπέφερε τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν, καὶ φυλακίσαντος 48059 (α).

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νέος ἐκεῖνος διδάσκαλος τῆς Εὐρώπης Τοῦρκος δὲν ἦτο κατάλληλος, ἕνεκα τῶν γηρατείων του, νὰ τὴν διδάξῃ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης καθηγητικῆς σπουδαιότητος τὸ μέγα τοῦ Κορανίου μάθημα, ἀπῃτεῖτο ἕτερος καθηγητὴς, νέος, ζωηρὸς, καὶ ἀκμαῖος, καὶ λοιπὸν ἰδοὺ αὐτὸς, ἰδοὺ ὁ μέγας Σολιμᾶνος, ὅστις θέλει τὴν διδάξει, ὅτι ἐάν τις τῶν Σουλτάνων εἴπῃ εἰς τοὺς Τούρκους δράξατε τὰ ὅπλα, καὶ ἀκολουθεῖτέ μοι, ἵνα ὑποτάξωμεν, ἵνα ἐξοντώσωμεν τοὺ σκορπίους, τοὺς ἀπίστους Χριστιανοὺς, οἱ Τοῦρκοι θέλουν τρέξει μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ προθυμίας, καὶ ὡς λέοντες ἄγριοι νὰ ῥιφθῶσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης.

§. δ'. Σολιμάν.

Τὸν Σολιμᾶνον τοῦτον, ὅστις διεδέχθη τὸν θρόνον, (1520) τοῦ ἀποβιώσαντος πατρός του, ὁ Σπανδουκῖνος τὸν θεωρεῖ ὠμὸν, κατακτητὴν διάσημον, καὶ Τοῦρκον ἀληθέστατον· ἄλλοι ὅμως συγγραφεῖς, συνειθίσαντες νὰ ἀποκαλῶσι μεγάλους τοὺς σφάζοντας εἰς τὰς κατακτήσεις περισσοτέρους ἀνθρώπους, τὸν ἀποκαλοῦσι μέγιστον· ἡμεῖς ὅμως μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνεύρωμεν τὸ μεγαλεῖόν του, θέλομεν ἀναφέρει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα κατὰ τὴν ἐξιστόρισιν τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν λοιπῶν, ἐξ ὧν συμφώνως ἀποδεικνύεται ἡ μεγίστη ἀλήθεια, ὅτι οἱ τῆς Εὐρώπης διαπληκτισμοὶ, ἡ ἀναιδὴς καὶ ἀπάνθρωπος τῶν κρατούντων πολιτικὴ, ἀφῆκε τὸν Σουλ-

---

(α) Lorente Storia dell' Inquisizione.

τᾶνον τοῦτον νὰ φθάσῃ εἰς τοιαύτην περιωπὴν δόξης, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἐντὸς τοῦ κέντρου αὐτοῦ τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν ἐφύλλαξε μόνη ἡ Θεία Πρόνοια.

Μολις ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἔλαβε τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, προφασιζόμενος ὅτι οἱ Οὔγγροι προσέβαλον τοὺς ἀποσταλέντας παρ' αὐτοῦ πρέσβεις, ἵνα λάβωσι τοὺς φόρους, ἐκστρατεύει κατ' αὐτῶν καὶ κυριεύει τὸ Βελιγράδιον—ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς λάφυρα τὰ ἅγια λείψανα τῆς ἁγίας Θέκλης, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ ἁγίας Βαρβάρας, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Πατριάρχην νὰ τ' ἀγοράσῃ, ἄλλως ὅτι ἤθελε τὰ ῥίψει εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ δυστυχὴς Πατριάρχης ὢν πτωχότατος δὲν ἠδύνατο· τῇ συνδρομῇ ὅμως τῶν ἐπίσης πενήτων Χριστιανῶν τὰ ἠγόρασε ἀντὶ 12 χιλιάδων δουκάτων.

Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βελιγραδίου ἦτον ἡ ἐγκαινίασις τῶν μεγάλων κατακτητικῶν σκοπῶν του· καθ' ὅσον, εὑρισκομένου τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ εἰς Ἱσπανίαν, ἵνα τακτοποιήσῃ δῆθεν τὰς μετὰ τοῦ Βασιλέως αὐτῆς σχέσεις του, καὶ ἴσως καὶ τὰ τοῦ Ἱεροδικαστηρίου· πρὸς δὲ καταπολεμουμένων μεταξύ των τῶν Χριστιανῶν, ὁ Σουλτάνος ἐκεῖνος εὗρε τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ 300 πλοίων καὶ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τοῦ προμαχῶνος τῆς Εὐρώπης, τῆς Νήσου Ῥόδου.

Οἱ ἐν τῇ νήσῳ εὑρισκόμενοι βλέποντες τὸν κίνδυνον αὐτῶν καὶ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης, γνωρίζοντες ὅτι ἐὰν ἐλάμβανον παρ' αὐτῆς τὴν ἐλαχίστην ἐπικουρίαν ἤθελον τὸν ἐξοντώσει, διότι παρὰ τῇ ἀταξίᾳ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἔλαβον καθαροτάτην ἀπόδειξιν τῆς ἀνικανότητός του, καθ' ὅσον ἰδὼν τὸν κύριον τῆς Δαμασκοῦ ἐρχόμενον εἰς βοήθειάν του, καὶ νομίσας αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν διέλυσε

μὲν κατ᾽ ἀρχὰς τὴν πολιορκίαν, ἐπανιδὼν ὅμως τὴν ἀπάτην του, τὴν ἐπανέλαβεν· ἔπεμψαν πρέσβεις παρὰ τῇ Α. Μακαριότητι τῷ Ἀδριανῷ, ἀλλὰ κηρυττόμενος πένης, δὲν ἐπένευσεν ἡ Ἁγιότης του, ὁ, κατὰ τὸ λέγειν τῶν Ἰταλῶν συγγραφέων, ὑπερασπιστὴς τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης, νὰ τοῖς παρέξῃ βοήθειαν, καὶ οὕτως ἀφαιθέντες οἱ ἀληθεῖς οὗτοι ἱππόται εἰς τὴν διάκρισιν τῆς τύχης, ἀφοῦ προηγουμένως ἔσφαξαν 100 χιλιάδας Τούρκους ἐσυνθηκολόγησαν μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθον τῆς πόλεως παραδόσαντές την εἰς αὐτὸν (1522) ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ σεβασθῶσιν ὑπὸ τῶν νικητῶν αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τότε μόνον ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ τουρκικοῦ λαοῦ καὶ Σουλτάνου, ὁσάκις οὗτος ἀκολουθεῖ τὰ βήματά των καὶ εἶναι ὡς αὐτοὺς ὠμὸς καὶ αἱμοχαρής, ὅταν ὅμως αὐτὸς δὲν ἐκτελῇ τοιαύτας θηριώδεις πράξεις, ἰδοὺ ὁ λαὸς παρουσιάζεται, καὶ ἐκτελεῖ τὰς κλίσεις του· διὰ τοῦτο, οἱ Γιενίτζεροι, εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπέναντι τῶν συμπεφωνημένων περὶ σεβασμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὰς Ἐκκλησίας λεηλατοῦν, καὶ τὰς εἰκόνας ποδοπατοῦσι, καὶ τοὺς ὀλίγους μείναντας Χριστιανοὺς σφάζουσι καὶ κακοποιοῦν.

Κυριεύσας λοιπὸν τὴν πόλιν ταύτην, στρέφει τὰ ὅπλα αὐτοῦ κατὰ τὸν Δούναβιν μετὰ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς μάχην δέ τινα γενομένην τὴν 29 Αὐγούστου 1526, θανατόνει 24 χιλιάδας Οὔγγρους, ζωγρεῖ 4 χιλιάδας, πνίγει τὸν Βασιλέα Λουδοβῖκον—μετὰ δὲ τριετίαν, ὅ ἐστι τὰ 1529, παρουσιάζεται ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης, κατὰ τῆς ὁποίας εἰκοσάκις κάμνει ἔφοδον, ἀποτυχὼν δὲ, καὶ ἔχων ἔλλειψιν τροφῶν ἀνεχώρησε, καταστρέφων τὰς πόλεις, κατασφάζων καὶ αἰχμαλωτίζων τοὺς λαοὺς, ὥστε ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντι-

νούπολιν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ 60 χιλιάδας αἰχμαλώτους.

Ἀλλ' ἦτον ἀνάγκη, ἵνα δείξῃ καταφανῶς ἅπαντα τὰ τουρκικὰ προτερήματα αὐτοῦ, νὰ παρέξῃ ἀπόδειξιν καὶ τῆς ἀπιστίας του εἰς τὰς ὑποσχέσεις του· ἰδοὺ λοιπὸν ἐνῷ ὁ Ζαπολίσκης, ἀποβιώσας τὸν ἀφῆκεν Ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του, ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, ὡς καλὸς Ἐπίτροπος ἐκήρυξε τὴν Βούδαν ἰδιοκτησίαν του, καὶ μετέβαλε τοὺς Χριστιανικοὺς ναοὺς εἰς Τζαμία. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον τὸ γεγονὸς καταδεικνύει τὴν ἀπιστίαν του; πολλὰ ἄλλα καὶ πλεῖστα ἐξ ὧν μνημονεύομεν τὸ ἀκόλουθον, ὡς ἐνδιαφέρον ἡμᾶς τοὺς Ἐπτανησίους ἰδίως.

Ἀφοῦ κατεπολέμησε τὸν Κάρολον Ε'. Βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, ἀπέναντι τῶν συνθηκῶν, ἐκστρατεύει αἰφνιδίως κατὰ τῆς Κερκύρας, ἀφοῦ δὲ τὸν ἀπέκρουσαν οἱ Ἐνετοὶ, ἐσυνθηκολόγησαν νὰ τῷ πληρόνωσιν ἐτησίως 30 χιλ. δουκάτων, καὶ ἐνταυτῷ τῷ παρεχώρησαν τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ναύπλιον, τὴν Πελοπόνησον, πόλεις τινὰς κειμένας εἰς τὰ παράλια τῆς Δαλματίας, πρὸς δὲ τὴν Σκύρον, τὴν Πάτμον, τὴν Νῆον, τὴν Αἴγιναν, τὴν Πάρον, καὶ Ἀντίπαρον.

Ἐπεκτείνας λοιπὸν τὸ Κράτος του κατὰ μὲν τὴν Ἀνατολὴν μέχρι τοῦ Βὰν, κατὰ τὴν δύσιν μέχρι τοῦ Πρὰν, κατὰ μεσημβρίαν μέχρι τῆς Οὐβίας, ἐνόμισεν ἑαυτὸν τὸν μεγαλήτερον τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἤρχισε νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν πράγματά τινα, ἅτινα εἰς ἀντίθετον λόγον ὄντα τῆς προηγουμένης διαγωγῆς του ἠνέωξαν τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας.

Ποῖα τὰ πράγματα ταῦτα θέλομεν τὰ περιγράψει εἰς τὸ ἀκόλουθον Κεφάλαιον, ἐντοσούτῳ ἂς εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς νομοθεσίας του, ἥτις θέλει διεγείρει τὸν γέλωτα καὶ ἀγανάκτησιν.

ά. Νόμος. Οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν νὰ δύναται νὰ ἱππεύει ζῶον, ἀξίας ὃν περισσοτέρας τῶν τεσσάρων σκούδων.

β) Νόμος. Ὁ Κατὴς ὤφειλε νὰ δικάζῃ, οὐχὶ κατὰ τὸ δίκαιον τῶν διαδίκων (ἂν δίκαιον δύναταί τις νὰ ἀποκαλέσῃ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν φετφάδων) εἰμὴ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν μαρτύρων· ὥστε, κατὰ τὸν περιβόητον τοῦτον νόμον, ὁ ἔχων περισσότερον ἀριθμὸν μαρτύρων εἶχε καὶ δίκαιον. Ἰδοὺ Νομοθέτης!

Παραλείπομεν, χάριν βραχυλογίας, πολλοὺς ἄλλους νόμους του, οἵτινες πιθανῶς ἐννοοῦνται, ὡς γενόμενοι ὑπὸ Τούρκου· παρατρέχομεν τὰς ἀγκαρίας, ἅςτινας ἐπέβαλεν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους λαοὺς, τὰς ὕβρεις, τὰς ἀνεκδιηγήτους σκληρότητας, οὔσας γνωστὰς ἐκ τῶν προτέρων, καὶ προβαίνομεν εἰς τοὺς λόγους τῆς παρακμῆς τῆς Τουρκίας, ἣν ἐχάραξεν ὁ μέγας οὗτος Τοῦρκος κατακτητής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Παρακμὴ τῆς Τουρκίας ἀπὸ τοῦ Σολιμὰν μέχρι Μαχμούτη τοῦ ὀνομαζομένου Ἀναμορφωτοῦ.

Ἡ θεία Πρόνοια, ἥτις ἔῤῥιψε τὸ πολυπαθὲς ἡμῶν Ἔθνος εἰς τὴν ἐπίγειον ταύτην κόλασιν, ἰδοῦσα, φαίνεται, αὐτὸ καθαρισθὲν ἐν μέρει εἰς τὸ καθαρτήριον πῦρ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, ἤρχισε νὰ ῥίπτῃ βλέμμα συμπαθείας ἐπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ αἴρῃ βαθμηδὸν τὰ πολυειδῆ μέσα τῆς τυραννίας του, πρὸς δὲ νὰ διασκεδάζῃ τὰ πολυειδῆ μέσα τῆς προόδου τῶν τυράννων αὐτοῦ. Τῷόντι, ἐνῷ οἱ τοῦ Κορανίου Νόμοι ἐπιτάττουσι κατακτήσεις καὶ ἵδρυσιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, οἱ πρόμαχοι τοῦ Κορανίου τούτου Σουλτᾶ

νοι, τοὺς νόμους αὐτοῦ παραγνωρίζοντες, μετεβλήθησαν διὰ μιᾶς ἀπὸ στρατιωτικοὺς εἰς ἀδρανεῖς καὶ ἀνάνδρους, ἀπὸ ἐπιφόβους εἰς δειλούς, ἀπὸ κοινωνικοὺς εἰς ἀκοινωνήτους καὶ ῥιπτομένους ἐν μέσῳ τῶν πολυγυναίων χαρεμίων των ἐντροφοῦντας καὶ ἀναπαυομένους. Ἐνῷ δὲ ἡ Εὐρώπη ἅπασα ἐπροόδευε, μόνον οἱ Σουλτάνοι καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι διετέλεσαν καὶ διατελοῦσιν ὡς ἁπλοὶ καὶ κωφάλαλοι θεαταί, οὐδὲν ὑπὸ τῆς προόδου λαμβανόντες, οὐδὲν ὑπ᾽ αὐτῆς ὠφελούμενοι, ἀλλ᾽ ὡς διαβάται εἰς ξένην καὶ ἀφιλόξενον δι᾽ αὐτοὺς γῆν εὑρισκόμενοι, ζῶσι ἐν μέσῳ τῆς μεγαλητέρας ἀπαθείας καὶ ἠλιθιότητος, ἐν μέσῳ τῶν ἀναιδεστέρων ἀσελγιῶν καὶ ἡδυπαθειῶν.

Ταῦτα δὲν εἶναι γέννημα μυθιστορηματοῦ πνεύματος, οὔτε ἐξημμένης φαντασίας, ἀλλ᾽ ἀλήθεια παρὰ τῆς ἱστορίας ἀποδεικνυομένη· ἀλήθεια ὑπὸ πολλῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης πρὸ πολλῶν ἐτῶν διακηρυχθεῖσα καὶ ἀποδειχθεῖσα· ἀλήθεια τέλος ἧς τὴν ἐπισημότητα ἀμφισβητῶν τις, δύναται κάλλιστα νὰ θεωρηθῇ μωρός.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐνδιαφέρει οὔτε τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὴν γινώσκουσι, πιστεύουσιν ὅτι διὰ τῶν ὑλικῶν μέσων αὐτῶν δύνανται νὰ μεταβάλλωσι τοὺς νόμους τῆς προόδου καὶ πτώσεως τῶν ἐθνῶν, οὔτε ἐνδιαφέρει τοὺς σοφούς, καθ᾽ ὅσον τὰς γνώμας αὐτῶν ἐπαναλαμβάνομεν, ἀλλὰ τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ ν᾽ ἀποδείξωμεν διὰ τῆς συνοπτικῆς βιογραφίας ἑνὸς ἑκάστου τῶν Σουλτάνων, τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ἐκπολιτευθῇ, ὡς πιστεύουσιν οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς.

Ὁ λεγόμενος οὗτος μέγας Σουλτὰν ὁ Σολιμάν, ἀφοῦ, ὡς προηγουμένως εἴπομεν, ἀπεκατέστη τοσοῦτον τρομακτικός, ἡ τύχη τὸν ἐγκατέλειψε, καὶ λοιπὸν ἐκστρατεύσας

κατὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Μελίτης (1565) τοσαύτην ἔλαβε καταστροφὴν, ὥστε νικημένος καὶ κατησχυμένος ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Αὕτη ἦτον ἡ τελευταία σχεδὸν ἐκστρατεία του, τῆς ὁποίας τὴν βαρύτητα μὴ συνειδὼς, καὶ ἐγκαυχόμενος εἰς τὰς προηγουμένας νίκας του, παραιτεῖ τὴν δημοτικότητά του· φεύγει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀφοῦ προηγουμένως, τῇ προτροπῇ τῆς ἐρασμίας αὐτοῦ συζύγου Ῥόζης Ῥοσελάνης Ἐνετίδος, ἐθανάτωσε τὸν υἱόν του Μουσταφᾶ, πρᾶξις, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Γιενιτζάρων ἀπαιτούντων νὰ παιδευθῇ ὁ Ῥουστέμ· ἀφοῦ ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀχμὲτ, καὶ ἐκοπίασεν οὐκ ὀλίγον νὰ καταβάλῃ τὸν ἐπαναστατήσαντα υἱόν του Βαγιαζίτην, ἐκλείσθη ἐντὸς τῶν χαρεμίων του ἐντρυφῶν καὶ εὐφραινόμενος, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸν λαὸν, ἀλλ' οὔτε κἂν εἰς αὐτὸ τὸ Διβάνιον.

Ὁ τρόπος δι' οὗ ἐλάμβανε μέρος αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ Διβανίου, ἦτον ἀληθῶς γελοῖος, καθ' ὅσον κατεσκεύασεν εἶδός τι θρόνου, περικλυομένου ἐκ παραπετασμάτων, ἅτινα κινῶν, ἀπεδείκνυεν εἰς τὸ συζητοῦν Διβάνιον, ὅτι παρευρίσκετο, ὡς ἐπίσης διὰ τῶν κινημάτων τῶν παραπετασμάτων τούτων ἐπεδοκίμαζεν, ἢ ἀπεδοκίμαζε τὰς πράξεις τοῦ Διβανίου, καὶ ἐν βραχυλογίᾳ θεωρῶν ἑαυτὸν ἕτερον Μωάμεθ ἀπεθέωσεν ἑαυτόν.

Ὁ Ἱστορικὸς Τοῦρκος Κοτζιβὲκ ἐξαιτάζων τοὺς λόγους τῆς παρακμῆς τῆς Τουρκίας λέγει, ὅτι ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι ά. διότι ὁ Σολιμὰν, δὲν ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸ Διβάνιον, εἰμὴ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κηρύξῃ πόλεμον—β'. διότι δὲν εἶχε Βεζύρην ἄνθρωπον ὑψηλῆς περιωπῆς, ἀλλὰ τὸν ὑπηρέτην του, ὅπερ ἠλάττωσε τὴν βαρύτητα τῆς Βεζυρικῆς

ἀξίας, καὶ ἐγέννησε τὴν ῥαδιουργίαν, τὴν αἰσχροκέρδειαν, καὶ τὴν προσέλευσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν ἀνθρώπων ἀνίκανων γ΄. διότι νικηθεὶς ἐκ τῶν ἀπαραμίλλων θελγήτρων τῆς Ῥοσελάνης, διευθύνετο ὑπὸ τῶν ὀρέξεων αὐτῆς δ΄. διότι ἐπωλοῦντο καὶ ἀγοράζοντο αἱ θέσεις ὡς εἰς πλειστηριασμὸν, ὅπερ ἐπέφερε τὴν μεγίστην αἰσχροκέρδειαν, τὴν θρασύτητα εἰς τοὺς Κυβερνῶντας, τὴν ἀδικίαν, ἵνα κερδίζωσι περισσότερα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς πολυτελείας καὶ τῶν ἄλλων πολλῶν ἐλαττωμάτων των· καὶ έ. ὅπερ κατὰ θείαν εὐδοκίαν εἶναι τὸ σημαντικώτερον, διότι ἀνέτρεφε τοὺς υἱούς του ἐντὸς τοῦ Παλατίου, καταστήσας αὐτοὺς τοιουτοτρόπως ἀνάνδρους, ἀπείρους τοῦ κόσμου, καὶ ἀσελγεῖς.

Ὅτι δὲ ἡ κρίσις αὕτη εἶναι ὀρθὴ ἰδοὺ ἡ ἱστορικὴ ἀπόδειξις.

§. ά. Σελὶμ Β΄.

Ἀποβιώσαντος τούτου (1566) διεδέχθη τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σελὶμ, ὁ Β΄. ὅστις ἀφοῦ ἀνέβη ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ ἀγορασθέντων στρατευμάτων, ἔσφαξεν ἅπαντας τοὺς ἀδελφούς του· ὢν δὲ φιλάργυρος, μέθυσσος, σκληρὸς, ἀμελὴς, ἀσελγὴς καὶ ἄνανδρος, οὔτε πολέμους ἐπεχειρείζετο, αἰτία δι' ἣν ἐμισεῖτο ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του, οὔτε περὶ τῆς πολιτείας τὸν ἔμελλεν, ὥστε ἐὰν δὲν τὸν διετήρουν ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Μωχαμὲθ Σοκόλης καὶ ὁ Μουφτῆς Ἐβουροὺνδ, ἤθελε παραλύσει καθ' ὁλοκληρίαν τὸ κράτος του.

Ἡ κυβέρνησίς του αὕτη ἐπέφερεν ἀμέσως καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Τούρκων, οἵτινες νικηθέντες εἰς μάχην τινὰ παρὰ τὴν Λέπανθον ἔχασαν πᾶσαν τιμὴν στρατιωτικὴν, καὶ πᾶσαν θαλάσσιον ὑπεροχήν.

§. 6'. Ἀμουρὰτ Γ.

Ἀποβιώσαντος τούτου ἐν μέσῳ τῆς κρεπάλης καὶ μέθης, τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουρὰτ γ'. (1574)· ὅστις ἀφοῦ πρῶτον ἐφόνευσε τοὺς πέντε ἀδελφούς του, ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀγαπητῆς αὐτοῦ Σουλτάνης· ὢν δὲ ἀδυνάτου νοὸς, ἐπιλειπτικὸς, ὑποχονδριακὸς, φιλάργυρος, ἀσελγὴς, μέθυσσος καὶ ἄνανδρος, παρημέλει τὰ τῆς πολιτείας, ἥτις ἐσήπετο· ἄφινε τοὺς αἱμοβόρους Γενιτζάρους του εἰς ἀδράνειαν, οἵτινες ἵνα προμηθεύωνται τῶν πόρων τῆς ζωῆς των, κατετυράννουν τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς, ἢ ἐπανεστάτουν καὶ ἀπεκαθίσων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν ἀνυπόφορον· ἐσχημάτισε νέον εἶδος Βασιλικῆς φρουρᾶς, ὀνόματι Βουλοὺκ, ἵνα φυλάττῃ ἑαυτὸν καὶ τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου· ἀφοῦ δὲ ἀπέκτησε 102 υἱοὺς, ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν.

Αὕτη ἐν συνόψει εἶναι ἡ βιογραφία του, ἐπειδὴ ὅμως ἐξ αὐτῆς καὶ τῶν διαδόχων του προκύπτει καταφανῶς ἡ ἀπόδειξις τῶν παρ' ἡμῶν προτιθεμένων ν' ἀποδείξωμεν, ἂς εἴπωμέν τι περὶ αὐτοῦ ἐκτενέστερον.

Πρῶτος ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἐξέδωκε Χάτι σερὶφ, δηλαδὴ, ἰδιόγραφον, ἀπόλυτον, καὶ αὐθεντικὴν διαταγὴν, μὴ ὑποκειμένην εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Διβανίου. Εἰς τὴν βασιλείαν τούτου ἔφθασαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τοιαύτην θρασύτητα, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ σφάξωσιν ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς· τὸ σύνθημα δὲ ἐχρημάτισαν οἱ δυστυχεῖς πρέσβεις τῶν δυνάμεων, τοὺς ὁποίους ἔτυπτον, ἐφυλάκιζον, καὶ ὕβριζον. Αὐτὸς ἠθουλήθη νὰ μεταβάλλῃ ἅπαντας τοὺς ναοὺς εἰς Τζαμία. Εἰς αὐτοῦ τὴν Βασιλείαν ἐπολέμει ὁ Τουρκικὸς λαὸς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ Δρού-

σων ἐπὶ δεκατετραετείαν, εἰς ὃν ἂν καὶ ἐνίκησαν, ὑπέστησαν ὅμως μεγίστας ζημίας, καὶ ἐκ τῶν νικῶν προώδευεν ἡ αὐθάδεια τοῦ λαοῦ, αἱ καταχρήσεις, ἡ ἀναρχία, ἅτινα παρέλυον τὴν Κυβέρνησιν, αὐτὸς δὲ ἕνεκα τῆς πενίας του ἐκιβδήλευσε τὸ νόμιμον καὶ κατέστρεψε διὰ τῶν οἰκονομολογικῶν τούτων γνώσεων του τὰ περισσότερα μέλη τῶν πολιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸς οὗτος διὰ τῆς Κυβερνήσεώς του ἐπροκάλεσε τὴν γενικὴν τῶν Γιεντζάρων ἐπανάστασιν, οἵτινες εἰσελθόντες μέχρι τῶν Ἀνακτόρων καὶ νικήσαντες, ἐσχημάτισαν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἕτερον ἴδιον κράτος, καὶ τοιουτοτρόπως μὴ ἐχούσης τῆς Κυβερνήσεως οὐδεμίας ἰσχύος, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξεῤῥάγη γενικὴ ἐπανάστασις, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτον ἡ ἐκθρόνισις αὐτοῦ.

§. γ΄. Μωάμεθ γ΄. 1595.

Διαδεχθέντος τοῦ Μωάμεθ τὸν θρόνον, καὶ εὑρισκομένων τῶν λαῶν εἰς ἐπανάστασιν, διάφοροι παραδουνάβιαι πόλεις ἀνέλαβον τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Τοῦτο, καὶ διάφορα σημεῖα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ σεισμοὶ τρομεροὶ ἐπέφερον τοιαύτην ἀποθάῤῥυνσιν εἰς τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων, ὥστε ἅπαντες ἀπελπίσθησαν, καὶ ἐνόμιζον τὴν ἔλευσιν τῆς πτώσεώς των.

Ὁ θηριώδης ὅμως οὗτος, ὅστις λαβὼν τὸν θρόνον ἔσφαξε 19 ἀδελφούς του, καὶ ἔπνιξεν 9 γυναῖκας τοῦ πατρός του ἐγγύους, ἀφοῦ προσεπάθησε διὰ διαφόρων τῶν Ἰμαμίδων διδαχῶν νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὸ θάῤῥος καὶ τὴν θηριωδίαν, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, προσεκάλεσε δι' ἀπάτης 50 χιλιάδας Χριστιανοὺς, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσεν (26 Ὀκτωβρίου 1596.)

Πλὴν μ' ὅλας τὰς ὠμὰς ταύτας πράξεις του, μὲ ὅλας τὰς διδαχὰς, ὁ λαὸς πλέον ἀπηλπίσθη καὶ ἐδειλίασε, ἡ δὲ παρακμὴ τοῦ κράτους προέβαινε γιγαντιαίοις βήμασι, διότι ἡ μὲν ἐρασμία αὐτοῦ Σοφία Βάφα Ἐνετὴ, κυριεύσασα τὴν καρδίαν του ὑψόνουσα δὲ καὶ ῥίπτουσα κατ' ἀρέσκειαν Βεζύρας, ἐπέφερε σοβαρὰς ἐπαναστάσεις—οἱ ἐν Ταυρίδι καὶ Ἀσίᾳ λαοὶ ἐπαναστατοῦν—οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σπαεῖς ἐπαναστατήσαντες τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ τοῖς παραχωρήσῃ ὅ,τι ἤθελον—οἱ Γιενίτζεροι τὸν ὑπερασπίζονται καὶ καταβάλλουσιν ἐκείνους, ἀπαιτοῦντες ὅμως πολὺ περισσότερα ἢ οἱ πρῶτοι, καὶ ἐν συνόψει τὸ κράτος ἐκεῖνο διετέλει εἰς ἀνώμαλον καὶ δυσκολωτάτην θέσιν.

Ἀλλ' ἀπητεῖτο καὶ τότε κωμῳδία τοιαύτη, οἷα καὶ σήμερον ἐπαίχθη. Ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Σερὶφ Πασσᾶς προσεπάθησε νὰ μεταῤῥυθμίσῃ τοὺς νόμους, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐξανιστᾶντες καὶ ἀπειλήσαντες αὐτὸν, τοὺς ἀνεκάλεσε.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πάντα, καθὼς ἐν καιρῷ ἀκμῆς προοδεύουσιν, ἐν καιρῷ δὲ παρακμῆς ἀποτυγχάνουν, διὰ τοῦτο εἰς τὸν κατὰ τῆς Δαμασκοῦ πόλεμον ἐνικήθησαν οἱ στρατοί του, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὸν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἀπέτυχε, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεβίωσε, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Ἀχμὲτ ά.

§ δ'. Ἀχμὲτ ά.

Ἀναβὰς τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, ἡλικίας ὢν 14 ἐτῶν, καὶ ἀφαιθεὶς εἰς τὰς ἐν τῷ χαρεμίῳ αὐτοῦ τρυφὰς, ἦτο παρεπόμενον νὰ μὴ λαμβάνῃ μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπικρατείας, καὶ νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀντιζηλίαν εἰς τὰς πολλὰς αὐτοῦ συζύγους, ὅπερ ἐπέφερε διαφωνίας ἐντὸς τοῦ χαρεμίου.

Διακειμένης τῆς πολιτείας εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, καὶ νικηθέντων τῶν στρατευμάτων του ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἐνῷ οἱ προγενέστεροι Σουλτᾶνοι συνθηκολογοῦντες ἠξίουν, ὅτι ἔδιδον χάριν εἰς τοὺς ἀπίστους, ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἐδέχθη τοὺς αὐτῷ ἐπιβληθέντας ὅρους, καὶ συνῆψε συνθήκην μετὰ τῶν νικητῶν εἰς Λιτβατορὸκ δι' αὐτὸν ἀτιμωτικὴν καὶ ὑπεχρεώθη ἑκὼν ἄκων νὰ καταργήσῃ τὸν εἰς αὐτὸν διδόμενον φόρον ὑπὸ τῶν Βασιλέων, νὰ παύσωσιν αἱ λεηλασίαι καὶ σφαγαὶ αἱ ὑπὸ τῶν τῶν Τούρκων διαπραττόμεναι, καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν περιοπὴν καὶ τῶν λοιπῶν Βασιλέων. Τέλος κατεδικάσθη νὰ σεβασθῇ τὴν συνθήκην ταύτην ἐπὶ εἰκοσαετίαν, καὶ νὰ παύσῃ ἡ σκανδαλώδης ἐκείνη ἀξίωσις τοῦ νὰ δύναται ν' ἀκυροῖ κατ' ἀρέσκειαν τὰ συμπεφωνημένα.

Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρῶτον βῆμα τῆς ὑπεροχῆς τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ τὸ μέγιστον ὅπερ ἐταπείνωσε τὴν ὀφρὺν τῶν βαρβάρων ἐκείνων, καὶ τὸ κυριώτατον τὸ ἀποδεικνύον τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἤρχισε νὰ παραλύεται ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ὑπεροχὴ, καὶ ὄχι μόνον νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς τῶν ἀλλοτρίων θελήσεις ἀλλὰ νὰ νικῶνται παρά τε τῶν Μελιταίων καὶ Κοζάκων, ἐσωτερικῶς ἔτι μᾶλλον παρελύοντο, καθόσον ἐκ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ 100 χιλιάδες Τοῦρκοι ἐν Ἀσίᾳ, ἀπελπίζετο ὁ Τουρκικὸς λαὸς, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου βλέποντος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑρμάνου Κτζερνὶν πρέσβεως τῆς Αὐστρίας ν' ἀναπετάξῃ κατὰ τὴν εἰς τὸν λιμένα εἴσοδον αὐτοῦ μεγίστην καὶ λαμπρὰν σημαίαν, ἔχουσαν τὸν σταυρὸν, ὅπερ ἕνεκα τῶν λόγων τοῦ Μωάμεθ τοῦ προφήτου καὶ τῶν διαφό-

ρων προφητειῶν (α) τοσαύτην ταραχὴν ἐπέφερεν εἰς αὐτούς, ὥστε οἱ μὲν λαοὶ ἔτρεχον εἰς τὰς ὁδοὺς κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι διὰ τὴν ἐπικειμένην συμφοράν, ὁ δὲ Σουλτᾶνος, οἱ Ὑπουργοί, οἱ Ἰμάμιδες, οἱ ἄνδρες αἱ γυναῖκές τε καὶ τὰ παιδία ἐσχημάτισαν ἐν ἑαυτοῖς πεποίθησιν, ὅτι ἤδη ἔμελε νὰ πέσῃ ἡ δεσποτεία των.

Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ δυστυχίαν, ἡ πτῶσίς των αὕτη δὲν ἔμελε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ν' ἀκολουθήσῃ, ἰδόντες τὴν ἀπάτην εἰς ἣν ὑπέπεσαν, φυλακίζουσι τὸν Πρέσβυν τοῦτον, τὸν Ἀρχιερέα τοῦ Γαλατᾶ, βασανίζουσι τοὺς Χριστιανούς, καὶ τέλος ἵνα ἐκδικηθῶσι τοὺς Ἱσπανοὺς ἀποβαλλόντας ἐκ τῆς Ἱσπανίας τοὺς Ἄραβας, σφάζουν, λεηλατοῦν, καὶ κατατυραννοῦσι τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἑβραίους, καὶ τοὺς κηρύττουσι ῥαγιάδας, ὑποχρεοῦντες αὐτοὺς νὰ πληρόνωσι χαράτζιον (κεφαλικὸν φόρον) ὅπερ ἔσχε τὴν ἀποτρόπαιον καὶ θηριώδη σημασίαν, ὅτι τοῖς ἐπιτρέπετο ἡ κεφαλὴ ἐπὶ ἓν ἔτος.

(α) Διαθέτων ὁ Μωάμεθ ἔγραφεν εἰς τὴν διαθήκην του· «ὅτι ἤθελε »μείνει εἰς τὸν τάφον 1000 ἔτη, καθ' ἃ καὶ ἡ θρησκεία αὐτοῦ θέλει ἐπι»κρατήσει· μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῶν 1000 ἐτῶν θέλει ἀναχωρήσει »ἀπὸ τοῦ μνήματος καὶ ἐξοντωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἡ θρησκεία αὐτοῦ». Antonio Menavino Libro II Cap. XVVXI.

Ἰδοὺ δὲ καὶ σπουδαία τουρκικὴ προφητεία. «Ἐλεύσεται ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν, ὅστις θέλει κυριεύσει τὸ Βασίλειον ἑνὸς Βασιλέως ἀπίστου· θέλει κυριεύσει προσέτι ἓν ἐρυθροῦν μῆλον (τὴν Κωνσταντινούπολιν)· ἐὰν δὲ κατὰ τὸ ἕβδομον ἔτος δὲν ὑψωθῇ ἡ Χριστιανικὴ ῥομφαία, θέλει τοὺς ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του μέχρι τοῦ δωδεκάτου . . . μετὰ δὲ τὸ δωδέκατον ἔτος ἀφοῦ κυριεύσει τὸ ἐρυθροῦν μῆλον, θέλει φανῇ ἡ σπάθη τῶν Χριστιανῶν, ἥτις θέλει ἐκδιώξει τοὺς Τούρκους» (Πατισαχομὶζ γγελοὺρ, τσιαζέρουν μεμλὲκ ἐτζιαλοὺρ κιουζοὺλ ἀλμαῒ ἀλοὺρ, καπζεϊλὲρ, γεντὶ ὑλαντὲχ γκιαοὺρ κελεσὶ ἐζικμασὲ, ον-ἰκὶ ἰλαντὲχ ὀνλαροὺμ μπεγκλιγεντὲρ κουφὶ γιαπὰρ, μπαχὶ ντικὲρ, μπαχεσαῒ μπαχλὰρ, ἰγκλὶ κεζὶ ὀλοὺρ ον-ἰκὶ ἰλουτενσορὰ Κριστιάνον Κελεσὶ ἐφικὰρ, ολ-Τοῦρκοὶ γερεσίνε τουσκουρέ). Lodovico Domenichi, lettera al Sig. Agosto D'Adda.

Τίνος ἡ ψυχὴ δὲν φρίττει, ὅτε καταδικάζηται ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων ν' ἀναγινώσκῃ καὶ γράφῃ τοιαύτας ἀπανθρώπους καὶ βαρβάρους διατάξεις; Ναὶ καὶ ἡμεῖς φρίττομεν γράφοντες, καὶ οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν ἀγανακτοῦσι· πλὴν ὀφείλομεν ἅπαντες νὰ γευόμεθα τοιαῦτα ποτήρια, διότι ἔχομεν ἀνάγκην νὰ πεισθῶμεν ἐκ τῆς ἀλανθάστου καὶ ἀφιλοπροσώπου Ἱστορίας, ἐὰν αἱ τῆς Εὐρώπης προσπάθειαι δύνανται νὰ μᾶς τηρήσωσιν ἀείποτε εἵλωτας τῶν Τούρκων.

§. ε΄. Μουσταφᾶς Α΄. 1617.

Πρώτη περίοδος τῆς δυναστείας του.

Τὸν Σουλτᾶνον Ἀχμὲτ διεδέχθη ὁ βλὰξ καὶ ἀνόητος Μουσταφᾶς, ὅστις εἰς κλωβίον εὑρισκόμενος πρὸ 14 ἐτῶν, τοσαύτην ἔλαβεν ἠλιθιότητα, ὥςε διατελοῦντος ἀείποτε, εἰς τὸ διάστημα τῆς μονοετοῦς δεσποτείας του, ἐντὸς τῶν χαρεμίων, ἐκυβέρνων οἱ μεγιστᾶνες κατὰ τὰς ἐπιθυμίας των, διεπληκτίζοντο, ἐμφυλιοπολέμουν, ὥστε μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ τὸν ὑποφέρωσιν, ἐξεῤῥάγη ἐπανάστασις· εἰσελθὼν δὲ ὁ λαὸς ἐντὸς τῶν Ἀνακτόρων, καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἐν μέσῳ δύο γυναικῶν, τὸν ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου, καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Ὀσμὰν Β΄.

§. ς΄. Ὀσμὰν Β΄. 1617.

Λαβὼν τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, καὶ βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἀχμὲτ τὴν εἰς τὸ Σιτβαροτὸκ συνθήκην, δι' ἑτέρας συνθήκης συναφθείσης εἰς Κομὸρν τὴν ἐπεκύρωσεν.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἤρχισε πλέον νὰ προοδεύῃ ἡ πτῶσις τῆς Τουρκίας, ἔπρεπε νὰ παρουσιάζωνται διάφορα φαινόμε-

νε, ἅτινα, ὅτε μὲν ν' ἀποθαῤῥύνωσι τὸν λαὸν, ὅτε δὲ νὰ τὸν ἐξάπτωσι, ἅπαντα ὅμως νὰ βυθίζωσι βαθύτερον τὸ ἔθνος ἅπαν εἰς τὸν προσδιορισθέντα αὐτῷ τάφον, καὶ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πτῶσίν του. Ἰδοὺ λοιπὸν σημεῖα ἐν οὐρανῷ, ἰδοὺ κομῆτες, τοὺς ὁποίους βλέποντες οἱ Τοῦρκοι ἐπίστευον ὅτι ἤγγικεν ὁ καιρὸς τῆς καταλύσεως τῆς δυναστείας των. Ἰδοὺ νίκη κατὰ τῶν Πολωνῶν, καὶ Ἐνετῶν, ἥτις ἐγέννησε τοιαύτην αὐθάδειαν καὶ θηριωδίαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τῷ Σουλτάνῳ, ὥστε ἀφοῦ ἔσφαξαν ἀπείρους Πολωνοὺς, ἔπνιξεν ὁ Σουλτᾶνος τὸν Ἐνετικὸν διερμηνέα Βορίσην· ἐξυλοκόπησε τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας Στάρτζεφ, καὶ ἐν συνόψει ὀνειρεύετο παλαιὰς κατακτήσεις, καὶ ἐπανάκαμψιν τῆς παλαιᾶς δόξης. Πλὴν ὁ ἄθλιος ἀπετύγχανε, διότι ἐξαγριωθέντων τῶν Πολωνῶν, καὶ ἀναλαβόντων τὸν ἡρωϊσμόν των, εἰς μάχην τινὰ περὶ τὸ Δνιέστερ (8 Σεπτεμβρίου 1621) εἰς ἣν ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς, νικᾶται κατὰ κράτος, σφάζονται 90 χιλιάδες Τοῦρκοι, καὶ διδάσκεται αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, καὶ ἅπαντες οἱ Τουρκίζοντες, ὅτι ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἐξέλειψε, καὶ ὅτι μικρὰ νίκη εἶναι πρόδρομος μεγίστης καταστροφῆς.

Ὑποτεθείσθω ὅμως ὅτι ἐνίκα, τί κοινὸν μὲ τὴν νίκην ταύτην καὶ τὴν παραλυσίαν καὶ παρακμὴν τοῦ ἔθνους; Οἱ μὲν Τοῦρκοι ἀποθαῤῥυνθέντες δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν εἰς τὸν κατὰ τῶν Πολωνῶν πόλεμον· ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Ἀλῆς, φιλάργυρος ὢν καὶ αἱμοχαρῆς, τὰς μὲν θέσεις ἔθεττεν εἰς πλειστηριασμὸν, τὰ δὲ αἵματα ἔχυνε τῶν ἀθώων ποταμηδόν· ὁ Σουλτᾶνος δὲ ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐκστρατείας, πρῶτον μὲν ἐδόθη εἰς τὰς τρυφὰς καὶ εἰς τὴν ἀσέλγειαν, μετὰ δὲ εἰς τὸν βαρβαρισμὸν καὶ θηριωδίαν, καὶ λοιπὸν θανατόνει τὸν ἀδελφόν του Μωά-

μεθ, σφάζει ἀνηλεῶς καὶ ἀδιακρίτως τούρκους τε καὶ Χριστιανοὺς, τοσαύτην δὲ τυραννίαν καὶ ὠμότητα ἔδειξεν, ὥστε ἀγανακτήσαντες οἱ Γιανίτζεροι ἐπαναστατοῦν, σφάζουν τοὺς ὑπουργούς του καὶ ἄλλους πολλοὺς προκρίτους, αὐτὸν δὲ αἰχμαλωτίσαντες τὸν πνίγουσι, καὶ ἀναγορεύουσιν ἐκ νέου Σουλτάνον τὸν βλᾶκα Μουσταφᾶ τὸν Ά.

§. ζ'. Μουσταφᾶς Α'. 1622.

Δευτέρα περίοδος τῆς δυναστείας του.

Ἐπαναλαβόντος τοῦ Μουσταφᾶ τὸν Σουλτανικὸν θρόνον τῇ ἐπαναστάσει τῶν Γενιτζάρων, οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ ἐπέκτεινον τὰς ἀξιώσεις των, εἰς τὰς ὁποίας μὴ ἐνδίδοντος τοῦ Βεζύρου αὐτοῦ, ἐξεῤῥάγη νέα ἐπανάστασις· ἐζήτουν ἐπιμόνως τὴν παῦσιν τοῦ Βεζύρου Δαοὺτ, τὴν ὁποίαν ἐπιτυχόντες ἐδιωρίσθη ὁ Μὲρ Χουσεῒν, ὅστις ἐπειδὴ ἦτο φιλάργυρος, κλέπτης καὶ τύραννος, ἐπαναστάτησαν ἐκ νέου οἱ Γιενίτζεροι, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ βλὰξ ἐκεῖνος Σουλτᾶνος ἔγραφεν ἰδιοχείρως «ἐκλέξατε »ὅντινα σᾶς εὐχαριστεῖ» καὶ τὸν ἀντικατέστησαν δι' ἑτέρου· μ' ὅλην δὲ τὴν ἀντικατάστασιν ἡ ἀναρχία ἦτον εἰς τὸν κωλοφῶνά της· αἱ κλοπαὶ, αἱ βιαιοπραγίαι εἶχον φθάσει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω· ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ἐζητεῖτο τὸ βαλάντιον ἢ ἡ ζωή· ἵνα δὲ συμπληρωθῇ ἡ γενικὴ τοῦ Κράτους παραλυσία, ἐπαναστατοῦσιν οἱ Γιουσοὺφ Πασσᾶς καὶ Ἀταζᾶ Πασσᾶς, ἐκρήγνυται ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Σπαΐδων καὶ Γιενιτζέρων· ἡ Κυβέρνησις μὴ φειδομένη οὔτε τοὺς ἐπαναστατήσαντας, οὔτε τοὺς λοιποὺς Τούρκους, οὔτε τοὺς Ἱερεῖς των, οὔτε τοὺς Χριστιανοὺς, οὔτε τὸν Πατριάρχην, ἐπιτίθεται καθ' ἁπάντων, ἅπαντας τυραννεῖ, πάντας λῃστεύει, τὸν Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Λάσκαριν βασανίζει, καὶ ἐν συ-

γόψει εἰς τοιαύτην ἀθλιεστάτην κατάστασιν κατήντησε τὸ Κράτος, καὶ εἰς τοσαύτην ἔλλειψιν πόρων, ὥστε τὸ Ταμεῖον ἦτο κενώτατον, οἱ κοινωνικοὶ δεσμοὶ διελύθησαν, ὁ δυνατώτερος ἴσχυε, ἐν τοιαύτῃ δὲ συγχύσει καὶ ἀκαταστασίᾳ, ὁ βλὰξ ἐκεῖνος Σουλτᾶνος κηρύττει Βεζύρην τὸν κλέπτην καὶ λῃστὴν Χουσεΐν, τοῦ ὁποίου αἱ πράξεις φθάσασαι εἰς τὸ ἔσχατον τῆς ἀναιδείας καὶ λῃστείας, ὑπεχρέωσαν τοὺς προκρίτους Τούρκους νὰ ἑνωθῶσιν, ἐπετέθησαν ἀποφασιστικῶς κατὰ τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ῥίψαντες τοῦ θρόνου, καὶ κλείσαντες αὐτὸν ἐκ νέου εἰς τὸ παλαιόν του Κλουβίον, ἀνηγόρευσαν τὸν Ἀμουρὰτ Δ΄.

§ η΄. Ἀμουρὰτ δ΄. 1623.

Ὅτε ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος Ἀμουρὰτ, τοσαύτη ἦτον ἡ πενία τοῦ Ταμείου, ὥστε ἵνα φιλοδορήσῃ τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐξοδεύσῃ εἰς τὴν στέψιν του, ἐδανείσθη ὑπὸ τῶν ξένων πρέσβεων 20 χιλιάδες τζεκίνια.

Ἐνῷ λοιπὸν τὸ κράτος του διετέλη εἰς τοσαύτην παραλυσίαν, ἄνευ πόρων, ἄνευ συμπνοίας, ἄνευ δυνάμεως, ἐπαναστατεῖ ὁ Χὰν τῆς Ταυρίδος, κηρύττεται Σουλτᾶνος καὶ καταστρέψας ὁλοτελῶς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀμουρὰτ, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τούτου ὡς ἀνεξάρτητος. Οἱ Κοζάκοι προσεπέλασαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπυρπόλησαν τὸ Βουγυοὺκ-δερὲ, Γενίκοϊ καὶ Στένην, (21 Ἰουλίου 1624) καὶ τέλος ἐφαίνετο ἡ συντελεία τῆς δεσποτείας του.

Ἐντοσούτῳ ἐπειδὴ ἐκτὸς τῶν σοβαρῶν ἐπαναστάσεων τῶν Πασάδων καὶ τῶν ξένων ἐπιθέσεων, αἵτινες ἠκροτηρίαζον τὸ Κράτος ἐκεῖνο, ἵνα πέσῃ ὅσον τάχιστον ἀπητεῖτο καὶ ἐσωτερικῶς παραλυσία, οἱ Τουρκικοὶ λαοὶ διετέ-

λουν εἰς συνεχῆ ἐπανάστασιν, ὅτε μὲν ἀμοιβαίως κατασφαζόμενοι, ὅτε δὲ ἀντιπολιτευόμενοι τὴν Κυβέρνησιν, τέλος ἐθριάμβευσαν τοσοῦτον, ὥςε τὸν μὲν Βεζύρην ἐλιθοβόλησαν, αὐτὸς δὲ ἐλύτρωσεν ὡς ἐκ θαύματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐσυγχωρήθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ δεήσεων.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ὠμὸς οὗτος τύραννος καθῆξεν οὕτως εἰπεῖν διὰ δευτέραν φορὰν τὸν θρόνον, ἐξηγριώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐπεθύμει εἰ δυνατὸν νὰ πίῃ ἅπαν τὸ αἷμα τῆς ἀνθρωπότητος· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐμέσῃ τὴν θηριωδίαν του καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, μάλιστα ἵνα εὐχαριστήσῃ τούτους, ἀπαγχονίζει τὸν Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Λάσκαριν· θανατόνει ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν διαδοχόν του Πατριάρχην· ἐπιβάλλει φόρον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς 20 ἑκατομύρια γροσίων· πυρπολεῖ ἅπαντα τὰ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἔγγραφα, ἐν οἷς κατὰ θείαν εὐδοκίαν καὶ τὸ τῆς Γαλλίας τὸ ἀφοροῦν τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν· σφάζει 100 χιλιάδας Ἀρμενίους, προσκληθέντας ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Διβάνιον· παλουκόνει ἕνα Διερμηνέα τῆς Γαλλίας, ἄλλον ἀπαγχονίζει, τρεῖς πρέσβεις κακοποιεῖ, καταδικάζει εἰς σφαγὴν ἅπαντας τοὺς Ἐνετούς· καὶ τέλος πάντων τοσαύτην φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν ἐπέφερον αἱ ἀνόσιοι πράξεις του, ὥστε οἱ μεγαλεπήβουλοι τῆς δύσεως δυνάσται, ἀντὶ νὰ κινηθῶσιν κατ' αὐτοῦ καὶ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τοιοῦτον τέρας, κατὰ τὴν ἀσθενῆ πολιτικήν των περιωρίσθησαν νὰ μεσολαβήσωσιν ὑπὲρ τῶν πασχόντων Χριστιανῶν.

Ἐκπαιρεώσαντος τοιουτοτρόπως τὴν πρώτην περίοδον τῆς Τουρκικῆς τακτικῆς, δηλαδὴ τῆς βαρβαρότητος, ὤφειλε νὰ διέλθῃ καὶ τὴν δευτέραν, ὅ ἐστι τῆς ἀπιστίας· καὶ λοιπὸν κινήσας πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ κυ-

ριεύσας τὸ Βαγδάτιον, ἂν καὶ ὑπεσχέθη ὅτι ἤθελε σεβασθῆ τὴν ζωήν των, οὐχ ἧττον ὅμως, παρασπονδίσας, ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ κατέσφαξε· πλὴν ἐπειδὴ καὶ αἱ δύο αὗται ἀρεταὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα, δηλαδὴ ἡ ἀσέλγεια, ὁ ἀληθὴς οὗτος ὑπογραμμὸς τοῦ Τουρκικοῦ χαρακτῆρος μεταβάλλει ζωὴν, γίνεται φιλήδονος, τρυφηλὸς, ἀσελγὴς, καὶ ἀποθνήσκων ἐν μέσῳ τῶν αἰσχροτέρων ἡδονῶν, διέταττε νὰ σφάξωσι τὸν ἀδελφόν του Ἰβραΐμ.

§. θ'. Ἰβραΐμ (1640):

Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἀμουρὰτ τὸν διεδέχθη ὁ Ἰβραΐμ, ἄνθρωπος ἄσωτος, καὶ μηδαμινὸς, Βεζύρης τοῦ ὁποίου ἦτον ἀνὴρ μεγαλόφρων Καρά τις Μουςαφᾶς, οὗτινος πειραθέντος νὰ μεταῤῥυθμήσῃ ὁποσοῦν τοὺς νόμους τοῦ κράτους, ἐξανίστανται οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπιτυγχάνουν τὴν κατάργησιν τῶν μεταῤῥυθμήσεων τούτων.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Σουλτάνος οὗτος ἦτον, ὡς εἴπομεν, ἄσωτος, τρυφηλὸς, καὶ ἀσελγὴς, ἔφθασεν δὲ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ν' ἀπαγορεύσῃ ῥητῶς νὰ τῷ ἀναφέρωσι περὶ πολέμων καὶ ἐπαναςάσεων, ἐκυβέρνων οἱ προὔχοντες κατὰ τὰς ὀρέξεις αὐτῶν, ὅτε μὲν κολακεύοντες τοὺς Γιανιτζέρους, ὅτε δὲ περιφρονοῦντες αὐτοὺς, ἀείποτε ὅμως βασανίζοντες τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς, ἐπανεστάτησεν ἅπας ὁ Τουρκικὸς λαὸς, καὶ ἀφοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν παθημάτων τῶν Χριστιανῶν ἔσφαξαν οὐκ ὀλίγους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἑκατοστυίαν Ἰταλῶν, ἐξεθρόνισαν καὶ ἐφυλάκισαν τὸν Σουλτᾶνον, ἀναγορεύσαντες τὸν Μωάμεθ τὸν δ'. ὄντα ἑπταετῆ.

§. ι'. Μωάμεθ ὁ δ'. (1648)

Καίτοι εἰς τὰς βιογραφίας τῶν προηγουμένων Σουλ-

τάνων ἴδομεν τὸ ὁμοιόμορφον τῆς ἀσελγίας των, τῆς θηριωδίας των, καὶ τὴν παραλυσίαν τοῦ Κράτους, καὶ ἠδυνάμεθα νὰ παρατρέξωμεν τοὺς λοιποὺς, διότι εἰσὶν ἀείποτε οἱ αὐτοὶ, οὐχ ἧττον ὅμως ἁπάντων τὴν ζωὴν θέλομεν συνοπτικῶς ἐξιστορίσει (ἵνα καταδείξωμεν τὴν μονομανίαν τῶν φίλων των, τῶν πιστευόντων ἐν καλῇ ἢ κακῇ τῇ πίστει, τὴν ἐκπολίτευσιν αὐτῶν καὶ ἐν γένει τῶν Τούρκων,) καὶ ἰδίως τοῦ Σουλτάνου τούτου, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ ἆθλα θέλομεν ἰδεῖ παντὸς εἴδους τουρκικὰ προσόντα, δηλαδὴ σφαγὰς, ἥττας, θεσμοθεσίας ἀναμορφωτικὰς, καὶ τὴν συνέπειαν αὐτῶν τὰς ἐπαναστάσεις.

Λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους τὸ μειράκιον τοῦτο, κατὰ πρῶτον οἱ μεγιστᾶνες ἤρχισαν νὰ κλέπτωσιν ἀναφανδὸν, νὰ ληστεύωσι πάσης τάξεως καὶ φυλῆς ἀνθρώπους, ὥστε ἐγένοντο ἐπαναστάσεις, καὶ σφαγαὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν.

Ἀλλὰ παρατρέχοντες ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἂς ἐξιστορήσωμεν τὰ παθήματα τῶν διαφόρων Πατριαρχῶν τῶν χρηματισάντων ὑπὸ τὴν δυναστείαν τούτου, καὶ ἀκολούθως θέλομεν περιγράψει καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἔθνους του ὁλοκλήρου.

Τὴν 25 Μαΐου 1651 σφάζει τὸν Πατριάρχην Παρθένιον τὸν Β΄. καὶ ῥίπτει τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῇ προφάσει δῆθεν, ὅτι εἶχε σχέσεις μετὰ τῆς Ῥωσσίας κατ᾽ αὐτοῦ· γενόμενος δὲ δεσπότης τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἀναβιβάζει εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀρνισίθρησκόν τινα, ὀνόματι Γαβριὴλ, πληρώσαντα 20 χιλιάδας γροσίων, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸν ἀκολούθως ἐθανάτωσε, καταμηνυθέντα ὑπό τινος Ἑβραίου, ὅτι ἐβάπτισε Τοῦρκόν τινα. Μετὰ ταῦτα φονεύει τὸν Πατριάρχην Ἰωαννίκιον τὸν β΄. Ἐξορίζει εἰς Κύπρον Κύριλλον τὸν γ΄. τὸ

ῥαμαζάνιον τοῦ ἔτους 1657 ἀπαγχονίζει δημοσίᾳ τὸν Πατριάρχην Παρθένιον τὸν γ΄. καὶ ἀφίνει ἐκτεθειμένον τὸ λείψανόν του ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸς ὕβριν τῶν Χριστιανῶν, ὅπερ ἀκολούθως ἔῤῥιψεν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ταῦτα ὑπέφερον οἱ Πατριᾶρχαι, τὰ ὁποῖα μαθοῦσα ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις ἐπειράθη νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ τῆς μεσιτείας της ὅμως ταύτης οὐδὲν ἄλλο προέκυψεν ἢ νὰ σφάξῃ καὶ 30 χιλιάδας Χριστιανοὺς, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοῖς φόρους καὶ βάρη ἀνυπόφορα.

Ἀλλὰ παρὰ τῇ συμφορᾷ ταύτῃ, καὶ ἑτέρα κατέθλιβε τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς, αἱ ἁρπαγαὶ, αἱ λῃστεῖαι, οἱ φόνοι οἱ κατ' αὐτῶν διαπραττόμενοι ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαναστατούντων καὶ ἀμοιβαίως πολεμουμένων Τούρκων, ἅτινα παραλείπομεν, καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν γεγονότων ἀποδεικνυόντων δύο τινὰ α΄. τὸ ἀδύνατον τοῦ εἰσᾶξαι μεταῤῥυθμίσεις παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ β΄. ὅτι ἡ παρακμή των εἶναι τετελεσμένη ἀπὸ τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος.

Ἀποπειραθέντος τοῦ Βεζύρου Ἰψὲρ Πασᾶ νὰ μεταῤῥυθμίσῃ τὰ καθεστῶτα, ἐπαναστατοῦν οἱ λαοὶ καὶ τὸν θανατώνουσι· ἀκολούθως ὅμως διορισθεὶς Βεζύρης ὁ περιβόητος Μωάμεθ ὁ Κυπριλῆς, καὶ ἰδὼν τὴν ἀθλίαν τοῦ Κράτους κατάστασιν, προσεπάθησε τοὺς μὲν διαπληκτιζομένους λαοὺς νὰ ἑνώσῃ, καὶ νὰ ἀναζωπυρώσῃ τὸ χαλαρωθὲν θάῤῥος των, εἰς δὲ τὸ Κράτος νὰ εἰσάξῃ μεταῤῥυθμήσεις τινὰς ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ κυρία προσπάθεια αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀνενθαῤῥύνῃ τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἑνώσῃ διὰ διαφόρων μέσων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν, διεσκέδασε τὰ πνεύματα αὐτῶν, καὶ διήρκεσαν πρὸς ὀλίγον αἱ μεταῤῥυθμήσεις ἐκεῖναι, αἵτινες ὑπέσχοντο τὸν σεβασμὸν καὶ τῶν λοιπῶν

ὑπηκόων, δηλαδὴ τῶν Χριστιανῶν· ἀφοῦ ὅμως ἐνικήθησαν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ συνθηκολογήσαντες τῇ παρεχώρησαν μέρος τι τῆς Ἐπικρατείας των, ἀφοῦ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Βιέννης καὶ ἐνικήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σοιέσκη (14 Ἰουλίου 1686) οἱ ἡττηθέντες Τοῦρκοι ὄχι μόνον ἀπεθαῤῥύνθησαν, ὅτι πλέον δὲν θέλουν ἰδεῖ τὰς γλυκείας τῆς προόδου των ἡμέρας, ἀλλ᾽ ἐπανερχόμενοι εἰς τα ἴδια ἔπραξαν τὰς θηριωδεστέρας πράξεις κατὰ τῶν Χριστιανικῶν πολιχνίων ἐκ τῶν ὁποίων διέβενον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Βεζύρης ὅμως ἐκεῖνος μὴ ἀποθαῤῥυνθεὶς ὁλοκλήρως, διὰ διαφόρων μέσων ἥνωσε τοὺς Σπαΐδας καὶ Γενιτζάρους, τοὺς ἐνθουσιάζει, λαμβάνουν ἐκ νέου τὰ ὅπλα, κινοῦνται κατὰ τῶν Πολωνῶν, καὶ τῶν κυρηξάντων αὐτοῖς τὸν πόλεμον Ἐνετῶν, ἀλλὰ νικῶνται διὰ ξηρᾶς, ἐν Πολωνίᾳ νικῶνται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, καὶ χάνουσι τὴν Λευκάδα καὶ τὰς ἑπτὰ παραπλησίας νήσους. Ἐκστρατεύουσιν ἐκ νέου 80 χιλιάδες Γενίτζεροι κατὰ τῶν Ἐνετῶν, πλὴν ἡττῶνται, καὶ πάντοτε ἡττῶνται, χάνουσι διαφόρους ἄλλας πόλεις, καὶ συντείνουσι διὰ τῶν ἡττῶν αὐτῶν νὰ κηρυχθῇ ὁ νικητὴς αὐτῶν Μοροζίνης Πελοποννησιακός. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ ἧτται αὐτῶν ἦσαν διαδοχικαί, ἐκστρατεύει καὶ εἰς συμαντικὸς ἀριθμὸς Σπαΐδων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τόσον ἐπιτυχῶς ἡττῶνται, ὥστε μετὰ βίας ἐλύτρωσαν ὀλίγιστοι, ὁ Βεζύρης, καὶ ἡ Ἱερὰ σημαία των.

Αἱ ἀλληλοδιάδοχοι αὗται ἧτται ἐγέννησαν φυσικῶς τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ἀείποτε κυνηγοῦντος Σουλτάνου, καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Κυβερνήσεως· ἐπαναστατοῦν λοιπὸν οἱ λαοὶ καὶ ἱερεῖς Τοῦρκοι, σφάζουσιν ἀδιακρίτως δυστυχεῖς Χριστιανοὺς καὶ προκρίτους

Τούρκους, εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων οἱ Οὐλεμάδες, καὶ ἐκθρονίζουσι τὸν Σουλτᾶνον.

§. ια΄. Σολιμᾶνος Β΄. (1687).

Μόλις ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος καὶ ἐπειράθη νὰ θέσῃ τὸ διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ἔπεσεν ἐκ τῶν χειρῶν του, τὸ ὁποῖον ἰδόντες οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ Τουρκικὸς λαὸς ἐπρομήνυσαν δυστυχῆ συμβάντα εἰς τὸ κράτος αὐτῶν, καὶ δυστυχὲς τέλος εἰς τὸν Σουλτᾶνον, καὶ δὲν ἔσφαλον, καθ' ὅσον μετ' οὐ πολὺ ἐπαναστεῖ ὁ Ὀσμᾶν Πασᾶς εἰς Ἀνατολὴν καὶ κατέστρεψε τὸν κατ' αὐτοῦ Πασᾶν· ἡ Πόρτα δὲ μὴ ἔχουσα δυνάμεις ν' ἀντιτάξῃ κατ' αὐτοῦ, διότι ἐν μὲν τῇ πόλει ἦτον ἐπαναστάσεις καὶ διχόνοιαι, τὸ δὲ Ταμεῖον ηὑρίσκετο κενὸν, καὶ ἡ πενία εἶχε καταντήσει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἐπωλήθησαν τὰ ἀργυρὰ σκεύη τῶν Ἀνακτόρων, μὴν ἔχουσα λέγομεν δυνάμεις ν' ἀντιτάξῃ, ὑπεχρεώθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του.

Διατελοῦντος τοῦ Κράτους εἰς τοιαύτην ὀδυνηρὰν θέσιν, καὶ εὑρισκομένης τῆς Πόρτας εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν, ἐδημοπρασιάζοντο ἀναφανδὸν αἱ δημόσιαι θέσεις, ἐπέβαλε φόρους ἀνυποφόρους εἰς τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς, καὶ ἐθήρευε πᾶν μέσον ἵνα καλύψῃ τὴν γυμνότητα, καὶ ἀδυναμίαν αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὴν κατάστασίν της ταύτην γνωρίζουσα κάλλιστα ἡ ἀπαυδήσασα νὰ ὑποφέρῃ τὸ τοιοῦτον ἔκτρωμα Εὐρώπη, καὶ ἰδίως ἡ Αὐστρία, κηρύττει κατ' αὐτῆς πόλεμον καὶ τὴν νικᾷ, ὅπερ ἐπέφερε τὴν σφαγὴν πολλῶν Χριστιανῶν πρὸς ἐκδίκησιν· ἀκολούθως ἡ παμμεγέθης καὶ ἐπιβάλλουσα φόβον αὕτη Τουρκία, ἡ θεωροῦσα τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης ὡς ζῶντας ἕνεκα τῆς ἀνοχῆς αὐτῆς,

ταπεινωθεῖσα, ἀποστέλλει πρέσβεις ἐν Βιέννῃ ἐξαιτουμένη συμβιβασμούς· γίνεται λοιπὸν γενικὴ τῶν Δυνάμεων Σύνοδος, προτείνει ἡ Τουρκία διαφόρους συμφωνίας, τῶν ὁποίων μὴ παραδεχθεισῶν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, ἐξακολουθοῦσιν οἱ Τοῦρκοι τὸν κατὰ τῶν Εὐρωπαίων πόλεμον, ὅστις ἐκ τοῦ ἀπελπιστικοῦ τῶν Τούρκων ἤρχισε νὰ κλίνῃ πρὸς ὀλίγον ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν θρασύτητά των.

Ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τούτου, θέλομεν τὰ ἰδεῖ εἰς τὸν ἀκόλουθον παράγραφον, ἐν τοσούτῳ ἂς μνημονεύσωμεν ἁπλῶς καὶ ἑτέραν μεταῤῥυθμιστικὴν κωμῳδίαν, λέγομεν, τοῦ Βεζύρου Κοπριλῆ Μουσταφᾶ, τοῦ ἐξυμνουμένου ὡς ἀναμορφωτοῦ, διότι εὐηρεστήθη νὰ συντάξῃ νόμον τινὰ λεγόμενον Νιζὰτ-δεγδὶτ (νέα διαταγὴ) κηρύττοντα δικαιοσύνην, ἰσονομίαν, καὶ ὑπεράσπισιν τῶν Χριστιανῶν.

Εἴπομεν προηγουμένως, ὅτι μνημονεύομεν ἁπλῶς τὸν Νόμον τοῦτον, διότι καθ' ἅπασαν τὴν Τουρκικὴν Ἱστορίαν μέχρι τῆς σήμερον, δὲν εὑρίσκομεν τὴν ἐφαρμογήν του, ἑπομένως ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὴν τύχην τῶν Χάτι σεριφίων, τῶν Ταν ζιματίων, καὶ Χάτι Χουμαγίων, καὶ ἑπομένως καὶ τὸ Νιζὰτ-τοῦτο-δεγδὶτ θέλει παρέχει ὕλην διασκεδάσεως εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν, ὡς διασκεδάζουν μὲ ἡμᾶς καὶ οἱ μεγάλοι τῆς γῆς.

§. ιϐ'. Ἀχμὲτ Β'. (1691).

Ἐνῷ λοιπὸν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Κοπριλῆ ἐξήφθη ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων, καὶ ἐπαγιώθη, οὕτως εἰπεῖν, τὸ Κράτος, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀχμὲτ Β'., ὅστις διὰ πολλῶν χιλιάδων Τούρκων ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Αὐστρίας: ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔλαβε τὸ τέλος, ὅπερ

εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας, δηλαδὴ κατεστράφη καθ' ὁλοκληρίαν ὁ στρατὸς ὑπὸ τοῦ ςρατηγοῦ Ἀλοϊζίου τοῦ Βάδεν καὶ ἐλύτρωσε μόλις ἡ Ἱερὰ σημαία τοῦ Μωάμεθ.

Ἀλλ' ἀλλοίμονον, ἡ ἧττα αὕτη ἐξεδικήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ πολλῶν σφαγῶν τῶν Χριστιανῶν, διὰ τῆς ἀνυποφορωτέρας τυραννίας κατὰ τῶν ῥαγιάδων, καὶ διὰ τῆς ἐπονειδίστου πράξεως, νὰ τεθῇ κώδων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των, ἵνα διακρίνωνται τῶν πιστῶν Τούρκων.

Αἱ τυραννίαι ὅμως αὗται πρὸς οὐδὲν ἄλλο συνετέλουν ἢ νὰ ὑπενθυμίζωσι τὴν πηγὴν αὐτῶν, ὅ ἐστι τὴν ὑποστάσαν ἧτταν, καὶ νὰ τοὺς ἀποδειλιῶσι τόσον, ὥςε κυριευθείσης τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἐξῆπτε τὰ πνεύματα διὰ τοῦ Κορανίου· οἱ οὐλεμᾶδες, οἱ Ἰμάμιδες, καὶ ἅπαντες οἱ Ἱερεῖς τῆς Τουρκίας ἐκατήχουν καὶ ἐδίδασκον· παντοῦ ἐπεβάλλετο ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Κορανίου, τοῦ διδάσκοντος τὴν τῶν Χριστιανῶν σφαγὴν, πᾶντες ἐπαροτρύνοντο νὰ τὸ ἀναγινώσκωσι, καὶ ἵνα μὴ πολυλογῶμεν ἔφθασεν ἡ χρῆσις τόσον ἀναγκαία, ὥστε ἀπελάμβανεν ὁ ἀναγινώσκων αὐτὸ Τοῦρκος 60 τζεκίνια δῶρον.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς καὶ τὰ ἀυτοῦ ἀποτελέσματα καθαρῶς δεικνύουσιν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κορανίου, καὶ τὴν ματαιοπονίαν τῶν φιλοτούρκων, τῶν πειρωμένων νὰ ἐκπολιτήσωσιν αὐτοὺς ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης θρησκείας.

§. ιγ΄. Μουσταφᾶς Β΄. (1694).

Ἐνῷ λοιπὸν οἱ Τουρκικοὶ λαοὶ εὑρίσκοντο εἰς τὸν μεγαλήτερον βρασμὸν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Κορανίου, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Μουσταφᾶς Β΄. ὅστις μετ' οὗ

πολὺ ἀπὸ τῆς ἀναβιβάσεώς του, ἔπεμψεν εἰς τὸ Διβάνιον ἓν Χάτι-Σερίφ, τὸ ὁποῖον μεταφέρομεν ἅπαν ἵνα δείξωμεν τὸ ὁμοιόμορφον τῆς πορείας τῶν Τούρκων.

«Ὁ ἄπειρος Θεὸς, ὁ δωρεοδότης τῶν ἀγαθῶν, ἐδωρή»σατο εἰς ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν τὸ Καλιφάτον τοῦ Κό»σμου. Ἕνεκα τῆς ἀδρανείας καὶ παραλησίας Σουλτάνων »τινῶν, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ δὲν ἐχάρησαν ἡσυχίαν. Ἀπὸ »τοῦ νῦν τρυφαὶ καὶ αναπαύσεις ἀπαγορεύονται ἀφ' ἡμῶν. »Οἱ Παδισάχ, οἱ βασιλεύσαντες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ »προγόνου ἡμῶν, τοῦ ἐνδόξου Μωάμεθ, ἐπεριωρίσθησαν »εἰς τὰς διασκεδάσεις, εἰς τὴν ἀδράνειαν, εἰς τὴν φιλαργυ»ρίαν, ἐξ ὧν οἱ ἄπιστοι ὠφελούμενοι, ἀπέναντι παντὸς »δικαίου, κατέκτησαν οὐκ ὀλίγους τόπους ἐκ τῶν τεσσά»ρων πλευρῶν τοῦ Ἰσλαμικοῦ Κράτους· ἐλεηλάτησαν »οὐκ ὀλίγα κτήματα τοῦ λαοῦ τοῦ Μωάμεθ, καὶ ᾐχμα»λώτισαν, ὡς γινώσκει ὁ κόσμος ἅπας, πλείστας οἰκο»γενείας. Ἀπεφάσισα λοιπὸν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, νὰ »ἐκδικηθῶ τοὺς ἀπίςους τούτους, τοὺς καταδικασμένους »εἰς τὴν κόλασιν, καὶ νὰ ἐκστρατεύσω προσωπικῶς εἰς »τὸν Ἱερὸν τοῦτον πόλεμον. Ὁ πρόγονος ἡμῶν Σολιμὰν (ὁ »τάφος τοῦ ὁποίου εἴθε νὰ εὐωδιάζῃ) κατὰ τὰ τεσσαρά»κοντα ὀκτὼ ἔτη τῆς Βασιλείας του· κατὰ τοὺς ὑπ' αὐ»τοῦ ἐπιχειρισθέντας ἱεροὺς ἐκείνους πολέμους, δὲν ἔπεμ»ψε κατὰ τῶν ἀπίστων τοὺς Βεζύρας μόνον, ἀλλ' ἐξε»ςράτευσε καὶ αὐτὸς, καὶ ὡς ἐκ τούτου, τῇ θείᾳ ἀρωγῇ, »ἐξεδικήθη κατὰ τῶν ἀπίστων. Προτιθέμενος λοιπὸν νὰ »ἐκστρατεύσω καὶ ἐγὼ προσωπικῶς πέμπω εἰς ἐσὲ, ὦ Βε»ζύρη, οὐλεμᾶδες, ἀντιπροσώπους καὶ ἀγᾶδες τῶν στρα»τευμάτων, καὶ σᾶς προσκαλῶ, μάλιστα ὀφείλετε νὰ »συναχθῆτε, καὶ σκεφθῆτε ὡρίμως τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, »καὶ ν' ἀποφασίσητε ἐὰν ἦναι συμφέρον εἰς τὴν θρῃσκείαν

»μας, εἰς τὸ Βασίλειον καὶ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ νὰ »στρατεύσω καὶ ἐγὼ, ἢ νὰ μείνω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.»

Τὸ Διβάνιον ἰδὸν τὸ πρῶτον τοῦτο βῆμα τοῦ Σουλτάνου· γνωρίζον τὴν κατάστασιν τῆς πολιτείας, καὶ φοβούμενον πλεκτάνην τινὰ ἐκ μέρους αὐτοῦ, ἔμεινε κεχηνὸς, καὶ μετὰ ὥριμον σύσκεψιν, δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἐκστρατεύσῃ· ὁ Σουλτᾶνος ὅμως δι' ἑτέρου Χάτι Σεριφίου, συντεταγμένου λακωνικῶς καὶ λέγοντος μόνον «Ἐγὼ πρέπει βεβαίως νὰ ἐκστρατεύσω» ἀπεφάσισε, μὲ πλεῖστον θαυμασμὸν τὸ Διβανίου, τὴν ἐκστρατείαν, καὶ νὰ λάβῃ μέρος καὶ αὐτός.

Συνάξας λοιπὸν μέγα πλῆθος φανατικῶν στιφῶν, ῥίπτεται μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστιν ὁρμῆς κατὰ τῆς Χίου, καὶ τὴν κυριεύει, νικήσας καὶ εἴς τινα ναυμαχίαν τοὺς Ἐνετούς.

Ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἅπαντες, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου ἐφούσκωσαν τύφου καὶ ὑπερηφανίας, ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀηττήτους, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔμελον νὰ μάθωσι μάθημα διδακτικώτατον, ὅτι διαμένοντες ἐν Εὐρώπῃ, διαμένουσιν τῇ ἀνοήτῳ θελήσει αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν διαφοροτρόπως ἐπιβουλεύονται· ἐὰν ὅμως, οὐχὶ ἅπασα, ἀλλὰ τὸ ἐλάχιστον μέρος αὐτῆς ἀποφασίσῃ νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ ἡ καταστροφή των εἶναι θετικωτάτη, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις.

Βλέπουσα ἡ Αὐστρία τὴν ὁρμὴν ταύτην τῶν βαρβάρων, συμμαχεῖ μετὰ ὀκτὼ ἑτέρων πόλεων· στρατηγοῦντος δὲ τοῦ λαίλαπος διὰ τοὺς Τούρκους Πρίγκιπος Εὐγενίου, τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1697, τοὺς δίδεται μάχη περὶ τὴν θέσιν Ζενταΐ, σφάζει 20 χιλιάδας, τοὺς κυριεύει 7 οὐρὰς, 423 σημαίας, τὴν βασιλικὴν σφραγίδα, 60 καμήλους, 15 χιλιάδας βόας, 26 χιλιάδας

σφαίρας, 553 βόμβας, 500 τύμπανα, τὸ γενικὸν Ταμεῖον τοῦ πολέμου, τὸ Ταμεῖον τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὴν ἅμαξαν αὐτοῦ συρομένην ὑπὸ 16 ἵππων· ἀκολούθως ἐπιδιώκει τοὺς φεύγοντας, πνίγονται 18 χιλιάδες, καὶ ἵνα μὴ πολυλογῶμεν ἐκ τῶν πολλῶν τούτων στιφῶν μόλις 1000 ἐλύτρωσαν.

Τοῦτο, κατὰ τὸ λέγειν ἱστορικοῦ τινὸς, ὄχι μόνον ἀνεπλήρωσε τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ τὴν κατέστησε δυσώδη.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Αὐστρία τοὺς ἐνίκησε τόσον ἐπιτυχῶς, προέθετο νὰ τοὺς καταστρέψῃ καθ' ὁλοκληρίαν· ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἰδοὺ ἡ περιβόητος διπλωματία ἐν ἐνεργείᾳ· μεσολαβεῖ τοίνυν ἡ Ἀγγλία ἡ Ὀλλανδία, ἡ Πολωνία, ἡ Ῥωσσία, καὶ ἡ Βενετία, καὶ ἐπιτυγχάνουσι νὰ τοὺς συμβιβάσωσι.

Τόπος τῆς Συνεδριάσεως ἐσυμφωνήθη ἀπὸ κοινοῦ τὸ Κάρλοβιτζ, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ ἡ συνθήκη τὸ ὄνομα.

Προτοῦ εἴπομεν τὰ συμβιβασθέντα διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ διηγηθῶμεν πρᾶξίν τινα κωμικοτάτην, ἥτις ἠκολούθησε κατὰ τὴν Σύνοδον ἐκείνην. Διορισθέντος τοῦ οἰκήματος εἰς ὃ ἔμελε νὰ συνεδριάσῃ ἡ Σύνοδος, κατὰ δυστυχίαν εἶχε μίαν θύραν. Ἠγέρθη λοιπὸν διένεξις μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων Αὐστρίας καὶ Τουρκίας ποῖος πρῶτος νὰ εἰσέλθῃ, τοῦ μὲν Αὐστριακοῦ ἀπαιτοῦντος τὰ πρωτεῖα καθὸ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν νικήτριαν δύναμιν, τοῦ δὲ Τούρκου διότι παρίστανε τὸν Παδισὰχ τοῦ Κόσμου, ἐπομένως ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας ἐσυζήτουν οἱ περιβόητοι ἐκεῖνοι διπλωμᾶται τίνι τρόπῳ νὰ λύσωσι τὸν γόρδιον τοῦτον δεσμόν. Κατὰ καλὴν τύχην των ὁ δεύτερος Ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας, ὁ Ἕλλην Μαυροκορδᾶτος εὗρε τὴν λύσιν, καὶ ἐν καλῇ ἢ

κακῇ τῇ πίστει μετέβαλε τὰ μέλη τῆς συνόδου, μὴ ἐξαιρουμένου ἑαυτοῦ, εἰς τόσους ὑποκριτὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐπρότεινε λοιπὸν νὰ κατασκευασθῇ δωμάτιον μὲ τόσας θύρας, ὅσοι ἦσαν οἱ πληρεξούσιοι· νὰ εἰσέλθωσιν ἅπαντες διὰ μιᾶς, καὶ συγχρόνως νὰ προσκυνήσωσι καὶ προσκυνηθῶσι, οὗτινος κατὰ γράμμα παραδεχθέντος καὶ ἐκτελεσθέντος, ἔλαβε μὲν ἡ Τουρκία τὴν ἀνωτάτην τιμὴν καὶ χάριν νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δυνάμεων ἡ κωφάλαλος ἐκείνη κωμῳδία, κατεδικάσθη ὅμως νὰ παραιτήσῃ εἰς μὲν τὴν Βενετίαν πόλεις τινὰς τῆς Δαλματίας καὶ Πελοποννήσου· εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν Οὐγγαρίαν, Τρασιλβανίαν, καὶ ἄλλας χώρας· εἰς δὲ τὴν Ῥωσσίαν ἐπεβλήθη νὰ μὴν ἀποτολμήσῃ ἐπὶ δύο ἔτη νὰ τὴν ἐνοχλήσῃ.

Ἡ ἀτιμωτικὴ αὕτη συνθήκη ἐξῆψε τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπαναστατήσαντες ἐξεθρόνισαν τὸν Σουλτᾶνον καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀχμέτ γ΄.

§. ιδ΄: Ἀχμὲτ Γ΄. (1702).

Μέχρι τοῦ νῦν ἴδομεν τοὺς λόγους τῆς παραλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Δυναστείας, οἵτινες εἰσὶ κυρίως αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι καὶ ἐπαναστάσεις, ἡ μεγίστη αὐθάδεια τοῦ λαοῦ, ἡ βαρβαρότης του, καὶ ἐν μέρει οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροί. Ἀπὸ τοῦ νῦν ὅμως θέλομεν ἔχει ὡς μέσον τῆς πτώσεως καὶ τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις ἔδωκεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορείαν ταύτην τὸν ἔσχατον, ἀλλὰ τελειωτικὸν κτῦπον.

Ἀνηγορεύθησαν συγχρόνως σχεδὸν εἰς τοὺς οἰκείους θρόνους ὁ Ἀχμὲτ καὶ ὁ μέγας Πέτρος. Ὁ πρῶτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Βασιλείας του ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῶν

μέσων τῆς προόδου τοῦ Κράτους του· ἐτιμώρησε τοὺς ταραξίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλους μὲν ἔπνιξεν, ἄλλους ἔσφαξεν, ἄλλους ἐξώρισε, καὶ λοιπὸν, κατὰ τὴν τακτικὴν Τουρκικὴν τοῦ προάγειν τὸ ἔθνος διὰ τῶν αἱμάτων καὶ σφαγῶν, ἐθανάτωσε 14 χιλιάδας, ἀκολούθως ἐρασθεὶς τῆς ὡραίας Σαχαράκι, συζύγου τοῦ Ἰατροῦ Νουρῆ Ἐφέντη, ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ἐκυβέρνα κατὰ τὰς ὀρέξεις αὐτῆς. Ὁ δεύτερος, ἂν καὶ Ἡγεμὼν βαρβάρου ἔθνους, ὢν ὅμως προωρισμένος νὰ μορφώσῃ, νὰ προοδεύσῃ, καὶ τὸ θέσῃ εἰς ὑψηλὴν περιοπὴν, ἀφοῦ περιῆλθε διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη καὶ ἐπολιτίσθη πρῶτον αὐτὸς, ἦλθεν ἀκολούθως εἰς τὰ ἴδια, προσεκάλεσε πάντα μέγαν ἄνδρα Εὐρωπαῖον, ἠγάπησε τοὺς Ἕλληνας, κατέθεσε τὸ διάδημα, καὶ γενόμενος ἁπλῶς ϛρατηγὸς ἢ ναύαρχος, πολεμεῖ ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ Καρόλου, καὶ κινεῖται κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Σουλτάνος ἰδὼν τὸν γκιαοὺρ τοῦτον νὰ κινηθῇ κατ' αὐτοῦ, πέμπει τρομερὸν στρατὸν, ἵνα τὸν πολεμήσῃ, γινομένης δὲ μάχης παρὰ τὸν Προὺθ, ὁ μέγας ἐκεῖνος Πέτρος ἂν καὶ εἶχεν ὀλίγους, καὶ τὴν μορφὴν τοῦ θανάτου ἔχοντας στρατιώτας, οὐχ ἧττον ὅμως τοὺς νικᾷ καὶ σφάζει ἐν καιρῷ τῆς μάχης 7 χιλιάδας. Ἰδὼν ὅμως, ὅτι ὁ καιρὸς δὲν ἦτο κατάλληλος νὰ προβῇ περαιτέρω, ἂν καὶ νικητὴς, ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Πύλην τὸ Ἀζὼφ, καὶ κατεδαφίσῃ τὸν λιμένα τοῦ Ταϊγανίου· πλὴν μὴ πλησιάζοντος ποτὲ τοῦ καιροῦ τῆς ἐκτελέσεως τῶν συμπεφωνημένων, ὁ Σουλτᾶνος ἀπῄτει, ὁ Πέτρος οὐδεμίαν εἶχε δυσκολίαν νὰ ὑπόσχεται, καὶ τοιουτοτρόπως παρήρχετο ὁ καιρός.

Περὶ τὰ 1715 ἑτοιμάζει ὁ Σουλτᾶνος μεγάλην ἐκστρατείαν συγκειμένην ὑπὸ 200 χιλιάδων ἀνδρῶν· 100 πλοίων, καὶ 60 γαλερῶν, κινηθεὶς δὲ κατὰ τῆς Πελο-

πονήσου, τῇ συνεργείᾳ τῶν τὰ μέγιστα δυσαρεστουμένων κατὰ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως Ἑλλήνων, τὴν ἐπανακυρίευσε.

Ἡ νίκη αὕτη ἐπανέφερεν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων τὰ παλαιὰ αὐτῶν ὄνειρα· ὁρμῶσι λοιπὸν τὰ στίφη ταῦτα κατὰ τῆς Εὐρώπης· ἀλλ᾽ ὁ Τουρκοφάγος Εὐγένιος τοὺς νικᾷ καὶ πρώτην καὶ δευτέραν φοράν· εἰς δὲ τὴν τρίτην μάχην γενομένην παρὰ τῷ Βελιγραδίῳ κατέστρεψεν ἅπαντα τὸν ἐξ 150 χιλιάδων στρατὸν, καὶ ὑπεχρεώθη ὡς ἐκ τούτου ὁ Σουλτᾶνος νὰ συνθηκολογήσῃ εἰς Πασάροβιτζ, καὶ νὰ παραχωρήσῃ καὶ ἑτέρους τόπους τῆς σεσηπώσης Αὐτοκρατορίας του.

Ὁ λαὸς τῆς Τουρκίας, ὅστις τὰς μὲν νίκας αὐτοῦ τὰς ἀπέδιδεν εἰς τὸν βραχίονά του καὶ ἐμεγαλαύχει, τὰς δὲ ἥττας εἰς τὸν Σουλτάνον, στασιάζει, καὶ ἀφοῦ ἐλήστευσε τοὺς Χριστιανοὺς ἐξεθρόνισε τὸν Σουλτάνον.

Ἡ κυρία ὅμως αἰτία τῆς στάσεως δὲν ἦτον ἡ ἧττα αὕτη μόνη, ἦτο καὶ ἑτέρα, καὶ τὴν ὁποίαν ἀμέσως θέλομεν διηγηθῆ, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ πιστεύοντες ὅτι οἱ Τοῦρκοι θέλουν πολιτισθῆ ματαιοπονοῦν.

Οἱ ἱππόται τῆς Μελίτης τρέφοντες ἄσπονδον κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος, πανταοῦ σχεδὸν τοὺς ἐπολέμουν, καὶ λοιπὸν ἐνσπείραντες μέγαν φόβον εἰς τὸν Ἀχμὲτ, ἔπεμψε πρέσβυν εἰς Γαλλίαν, τὸν Μεχμὲτ Ἐφένδην, ἵνα παρακαλέσῃ τὸν Κάρολον ΙΕ΄. νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τοῖς ἱππάτοις ἵνα μὴν ἐνοχλῶσι τοῦ λοιποῦ τὸ κράτος του.

Ὁ Μεχμὲτ Ἐφένδης ἰδὼν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἐκπλαγεὶς, ἔφερε μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἐν τυπογραφεῖον καὶ ἰδέας Εὐρωπαϊκὰς, τὰς ὁποίας προσεπάθησε νὰ διαδώσῃ εἰς τὸ ἔθνος του.

Οὗτος λοιπὸν ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἀναμορ-

φύσεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἐπιτυχέστερον μέσον τῆς πτώσεως τῆς Τουρκίας.

Ποῖον τὸ τέλος τοῦ Τυπογραφείου τούτου, καὶ τῶν νέων ἰδεῶν, ἀκολούθως θέλομεν τὰς ἰδεῖ.

§. ιέ. Μαχμοὺτ Α΄. (1730).

Κηρυχθεὶς Σουλτάνος ὁ Μαχμοὺτ, προσεκάλεσε τοὺς ἀναγορεύσαντας αὐτὸν ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ἐφιλοδώρησε· ἐκ τῆς πράξεώς του ταύτης ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεθρασύνθησαν, ὥστε πιστεύοντες, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κυβερνήσῃ ἄνευ αὐτῶν, προέβαινον ἀπὸ ἀξιώσεως εἰς ἀξίωσιν, ὥστε ἐσυστήθη τριανδρία Γενιτζάρων ἵνα κυβερνᾷ· καὶ τοιουτοτρόπως ἐντὸς τοῦ κράτους ἐσχηματίσθη ἓν ἕτερον, ὅπερ λεηλατῶν καὶ ληστεύων τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς, ἐπηύξανε τὰ παθήματα αὐτῶν, παρέλυε τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐπτώχευε τὸ Ταμεῖον.

Ὁ Σουλτᾶνος μὴν ὑποφέρων τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὴν πόλιν στρατοῦ, προσκαλεῖ τὸν Πατρόνα Κολῆ ἀρχιεπαναστάτην καὶ τὸν δολοφονεῖ μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν του· παραλαμβάνει ὡς Βεζύρην του τὸν Τοπὰλ Ὀσμὰν, ὅστις διευθέτησεν ὁποσοῦν τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους· ἐνθουσιάζει τοὺς λαοὺς, καὶ ἀποστέλλει μεγίστην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους νικήσας ἔκαυσε ζῶντας 65 χιλιάδας.

Τὴν θηριώδη ταύτην πρᾶξιν ἀκούσασα ἡ Εὐρώπη ἔφριξεν καὶ συνεσκέπτετο τίνι τρόπῳ νὰ παύσῃ τὴν πρόοδον τοῦ βαρβάρου τούτου· ἀλλὰ προτοῦ αὐτὴ ἀποφασίσει, οἱ Πέρσαι εἰς νέαν μάχην ἐνίκησαν τὸν στρατηγὸν Ὀσμὰν κατὰ κράτος, τὸν ἐφόνευσαν, καὶ ὑπεχρέωσαν τὸν Σουλτᾶνον νὰ δεχθῇ ἀτιμωτικὴν δι᾽ αὐτὸν συνθήκην, καὶ

ν' ἀναγνωρίσῃ εἰς τοὺς Πέρσας τὸ δικαίωμα τοῦ μεταβαίνειν εἰς τὴν Μέκαν καὶ προσκυνᾷν, ὅπερ ἐπέφερε μεγίστην ἀγανάκτησιν εἰς τοὺς πιστούς.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ Εὐρώπη ἐπωφθαλμία πότε νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας· λαβοῦσα δὲ ἀφορμὴν ἔκ τινος ἀπάτης, ἣν ἔκαμεν ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὴν Γαλλίαν, συμμαχεῖ ἅπασα ἐναντιόν του, τῷ κηρύττει τὸν πόλεμον ἡ Αὐστρία ἐντεῦθεν, καὶ ἡ Ῥωσσία ἐκεῖθεν.

Ἤρχισεν ὁ πόλεμος. Τὰ Τουρκικὰ ὅπλα ἐνίκων Αὐστριακοὺς καὶ Ῥώσσους, ἀκολούθως δὲ προδοθείσης τῆς Ῥωσσίας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τῇ μεσολαβήσει τῆς Γαλλίας, ἐσυνθηκολόγησαν μὲ ὅρους, κατὰ τὸ φαινόμενον, ὑπὲρ τῆς Τουρκίας.

Πλὴν ἐνῷ ἡ Τουρκία ἐφαίνετο νικήτρια, ἡ θεία πρόνοια, ἡ ἀποφασίσασα τὴν πτῶσιν αὐτῆς ὁπλίζει τοὺς Βαχοβίτας τῆς Ἀραβίας διὰ νέων διδαχῶν· πολλοὶ τῶν πιστῶν παραδέχονται τὰς διδαχὰς ταύτας· ἀνοίγεται χάσμα καὶ σύγχυσις μεταξὺ αὐτῶν· ὁ Μαχμοὺτ γίνεται ἀδρανὴς, ἡ Ῥωσσία ἑνωθεῖσα μετὰ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῶν Τούρκων Βλάχων, Μολδαυῶν, καὶ Σέρβων ἀπέναντι τῆς συνθήκης ὀχυρόνει τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, τῇ κυριεύει τόπους τινὰς, καὶ κηρύττει τὴν Σερβίαν μέρος τοῦ κράτους αὐτῆς.

§. ιϛ΄. Ὀσμὰν Γ΄. (1754).

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μαχμοὺτ ἀνηγορεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶ Ά. Ὀσμὰν Γ΄. ἡλικίας ἐτῶν 55, ὅστις ἐξελθὼν τῆς πολυετοῦς φυλακῆς του, καὶ ἰδὼν ἑαυτὸν εἰς τὸν θρόνον μετεβλήθη εἰς παιδίον, ἐθαύμαζε τὴν θέσιν του, καὶ ἀφήσας τὰς τουρκικὰς ἕξεις νὰ τὸν κυριεύσωσι, διεκρίθη κατὰ τὸ διάστημα ἅπαν τῆς τριετοῦς βασι-

λείας του ἐπὶ ἀσελγείᾳ καὶ βαρβαρότητι· κατέσφαζε, καὶ ἐλήστευε πάσης τάξεως Χριστιανοὺς, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων· ἐκ τούτων ἐγεννήθησαν ἐπαναστάσεις, ἐμφύλιοι πόλεμοι, χύσις αἱμάτων πολλῶν Χριστιανῶν, καὶ ἄλλα τρομερὰ διὰ τούτους παθήματα, ἅτινα ὅμως ἔλαβον νέαν φάσιν διὰ τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸ θρόνον τοῦ Μουσταφᾶ Γ΄.

§. Μαυσταφᾶς Γ΄. [1757).

Γενόμενος Σουλτᾶνος ὁ Μουσταφᾶς Γ΄. ὁ υἱὸς Ἀχμὲτ τοῦ Γ΄. ἐπροσπάθησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὸν διαπληκτιζόμενον λαὸν, καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν θέσιν τοῦ κινδυνεύοντος κράτους του.

Ἡ Εὐρώπη ὅμως, ἥτις ἔβλεπεν ἐπανερχόμενον εἰς τὰ πράγματα ἄνθρωπον προσπαθοῦντα νὰ συστηματοποιήσῃ τὸ κράτος του, ἀντὶ καὶ αὐτὴ νὰ ἑνωθῇ καὶ ἑτοιμασθῇ εἰς ἄμυναν, κατὰ τὴν συνήθη αὐτῆς ἀβελτηρίαν καὶ κακὴν πίστιν ἤρχισε νὰ ῥαδιουργῇ· καὶ λοιπὸν ἡ μία δύναμις ἐπεβουλεύετο τὴν ἄλλην, ἡ Ῥωσσία ῥαδιουργοῦσα καὶ ῥαδιουργουμένη καθησύχαζε τοὺς Ὑπουργοὺς τῆς Τουρκίας διὰ χρημάτων καὶ καθ' ἑκάστην ἐκυρίευε τὰς πόλεις της· αἱ λοιπαὶ δυνάμεις τὴν κατεμήνυον παρὰ τῇ Πύλῃ, ὥστε ἐξαφθέντος τοῦ φανατισμοῦ τοῦ Σουλτάνου, παρουσιάζει τὴν Ἱερὰν σημαίαν (σαντζὰκ σερὶφ) προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ δράμωσιν ὑπὲρ τοῦ κινδυνεύοντος ἔθνους, συνάζονται 100 χιλ. ἱππεῖς Τάταροι καὶ 300 χιλ. πεζοὶ, καὶ στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἐμὶν Πασᾶ κινοῦνται κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ ὁ πολυάριθμος οὗτος στρατὸς εἶχε μόνον φανατισμὸν καὶ ἔπαρσιν, βαρύτητα ὅμως οὐδεμίαν, καὶ λοιπὸν νικῶσιν οἱ Ῥῶσσοι τὸν Ἐμὶν Πασᾶν, τὸν ὁποῖον ἀκολούθως ἐθανάτωσεν ὁ

Σουλτᾶνος· νικῶσι τὸν Μολδοβάγκην, ἕτερον Πασᾶν· ὁ στρατηγὸς Ρωμανζὼφ μετὰ 17 χιλ. ῥώσσων καταστρέφει εἰς Δούναβιν 80 χιλ. Τούρκους· ὁ ναύαρχος Σπυριτὼφ καταστρέφει εἰς ναυμαχίαν παρὰ τῷ Τζεσμὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον· καὶ τέλος ἂν ὁ ναύαρχος οὗτος ἔδιδεν ἀκρόασιν εἰς τὸν ὑποναύαρχον Ἄγγλον Ἔλφινσον, ἐκυρίευε τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐνῷ λοιπὸν τὰ πράγματα ἔτρεχον τόσον λαμπρῶς ὑπὲρ τῆς πτώσεως τῆς δυναστείας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἐπετάχυνεν ὁ Ἀρχιγενίτζερος Βαβά-Βέης, ὅστις προσκληθεὶς ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὸν ἐπαναστατοῦντα λαόν, τῳόντι τὴν ἐπανέφερεν ὡς ἀληθὴς Τοῦρκος διὰ τῆς σφαγῆς 30 χιλ. ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἔθαπτεν εἰς ἐπὶ τούτῳ κατασκευασθέντας λάκκους, ἡ θεία ὅμως πρόνοια, ἥτις, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ διασήμου ἱστορικοῦ τῆς Τουρκίας Βαράτα, ἀπεφάσισε νὰ μακρύνῃ ἔτι μᾶλλον τὴν τρομερὰν ἀγωνίαν τῆς κακούργου ταύτης δυναστείας, ἵνα διὰ τῆς ἀγωνίας της ταύτης ἀποτήσῃ μέρος τῶν ἐγκλημάτων της, ἀπέστειλε καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην ταύτην στιγμήν, εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἔμελε νὰ πέσῃ ἡ πλήρης αἱμάτων καὶ κακουργιῶν Ἱερὰ σημαία εἰς τὴν κοπρίαν, ἔπεμψε λέγομεν ἀκτῖνα τινὰ ἐνθαῤῥυντικήν, καὶ ὁπλίζει τὸν Χασάν-βεη μετὰ 1500 ἐθελοντῶν, ἁρπάζουσι τὴν ἱερὰν σημαίαν, ῥίπτονται αἰφνιδίως κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἐπαναπαυομένων εἰς τὰς δάφνας των νικητῶν ῥώσσων, καὶ δολοφονοῦσιν ἀναριθμήτους, συγχρόνως δὲ ζημιωθεὶς τὰ μέγιστα ὁ ῥωσσικὸς στόλος ὑπὸ λαιλάπων ἔστρεψε τὰς πρώρας καὶ ἐλλιμενίσθη εἰς τὰ παράλια τινῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου· ὁ λιμὸς δραπετεύσας ἐκ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἐμὶν μετέβη εἰς ἐκεῖνα τοῦ Ρωμανζὼφ καὶ Πανίν, ἐπιφέρων μεγίστην ζημίαν·

καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, ἀφοῦ ἀπέβησαν μάταιαι αἱ πρὸς συμβιβασμὸν ἀπόπειραι, ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος, δεικνυομένου τοῦ Ἄρεως ὑπὲρ τῶν Τουρκικῶν ςρατευμάτων.

Ἀλλὰ αἱ νίκαι των αὗται πρὸς οὐδὲν ἄλλο συνέτεινον ἢ νὰ τοὺς ἐνθουσιάσωσι περισσότερον, καὶ λάβωσιν ἥτταν ἀκολούθως σοβαρωτέραν καὶ ἀποτελεσματικὴν, συντείνουσαν εἰς τὴν πτῶσίν των.

Τῳόντι 400 χιλιάδες ἐνθουσιώδεις τίθενται ὑπὸ τὴν Ἱερὰν σημαίαν, κινοῦνται κατὰ τῶν Ῥώσσων, ἀλλὰ νικηθέντων πληρέςατα, λυτρωσάντων μόνον 10 χιλιάδων, ὑπεχρεώθη ἡ Πόρτα νὰ συνάψῃ τὴν ἐν Καϊναρτζίῳ συνθήκην (4 Ἰουλίου 1774) ἐκείνην, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ Κριμαία ἐλευθέρα τῆς Τουρκίας, καὶ νὰ δύναται αὕτη ἐλευθέρως νὰ ἀγκυροβολῇ τοὺς στόλους της εἰς ἅπαντας τοὺς Τουρκικοὺς λιμένας, καὶ ἄλλα πολλὰ, ἅτινα χάριν βραχυλογίας παραλείπομεν.

Νικηθείσης τῆς Τουρκίας, καὶ ἐρεθισθέντος τοῦ Σουλτάνου ἐκ τῆς ἥττης ταύτης, ὡς ὄφις λυσσῶν ἐῤῥίφθη κατὰ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ ἤρχισε διὰ τῶν σφαγῶν διαφόρων Τούρκων νὰ πληγόνῃ τὰς σάρκας του.

Ἀλλὰ παρὰ ταῖς ἥτταις ταύταις, παρὰ τῇ σφαγῇ τῶν Τούρκων, ἥτις ἀδυνάτιζε τὸ κράτος, καὶ ἕτεραι πληγαὶ ἤνοιγον τὸν τάφον τῆς Τουρκίας, ἡ πενία πρῶτον, αἱ ἐπαναστάσεις τῶν διαφόρων Πασάδων κηρυττομένων ἀνεξαρτήτων, καὶ τὸ θάῤῥος τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης, τῆς θηρευούσης τὸ θρόνον τοῦ Βυζαντίου διὰ τὸν υἱὸν αὐτῆς Κωνσταντῖνον, ὃν ἐδίδασκε μάλιστα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὑπέφερον μὲν τὰς ἁλύσσεις των, ἀλλ' ὡς λέοντες βρυχόμενοι τὰς ἐμάσουν, καὶ ἐζήτουν καιρὸν κατάλληλον ἵνα τὰς συντρίψωσι. Περὶ τούτου ὅμως θέλομεν ὁμιλήσει ἀλλαχοῦ.

§. ιζ΄. Ἀβδοὺλ Χαμὶδ (1774).

Ἐνῷ λοιπὸν διετέλει τὸ Τουρκικὸν Κράτος εἰς τοσαύτην ἀθλίαν κατάστασιν, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀβδοὺλ, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς ἄκρας τοῦ Ταμείου πενίας, δὲν εἶχε οὔτε κἂν τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν διὰ τὴν στέψιν του. Καί τοι δὲ κατ' ἀρχὰς ἐδεικνύετο ἀνάξιος διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἡγεμὼν, ἀκολούθως ὅμως ἔδειξε δραστηριότητα τινὰ, καὶ καθὼς ἡ Αἰκατερίνη ἐθεώρει τὴν ἐν Καϊναρτζικίῳ συνθήκην ὡς ἀνακωχὴν, οὕτω καὶ ὁ Ἀβδοὺλ, ὅςις ἰδὼν ὅτι εἶχεν ἀνάγκην στρατιωτῶν γεγυμνασμένων κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν τακτικὴν, ἔγραψεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τῷ ἐπέμφθησαν διάφοροι ἀξιωματικοὶ, πρῶτος τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Δε-Τὸτ, οἵτινες εἰσήγαγον εἰς τὴν Τουρκίαν πολλὰς μεταῤῥυθμήσεις ἐπὶ τοῦ πολέμου.

Πλὴν ἐνῷ ἡ Τουρκία κατεγίνετο εἰς γυμνάσματα, ἡ Αἰκατερίνη διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ καὶ ἐραςοῦ αὐτῆς Ποτεμὶνκ ἔχοντος 60 χιλιάδας ςρατὸν, ἐκυρίευσε τὴν Κριμαίαν καὶ διάφορα ἄλλα μέρη, πριονίζουσα τοιουτοτρόπως τὰ πλευρὰ τοῦ ψυχοῤῥαγοῦντος τουρκικοῦ Κράτους·

Ὁ Σουλτᾶνος ἐξαφθεὶς ἐκ τῶν νικῶν τούτων τῆς Αἰκατερίνης πέμπει 130 χιλιάδας στρατὸν πεζικόν· τὸν Καπουτὰν Πασᾶ Χασὰν μετὰ 16 πλοίων τῆς γραμμῆς, καὶ 8 φρεγατῶν, ὡρμήσαντες δὲ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης κατὰ τοῦ Κιλβουρνοῦ, τὸ κυριεύουσιν ἐξ ἐφόδου, ἀκολούθως ὅμως ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Σωβαρώφ.

Ἡ νέα αὕτη ἧττα, καὶ ἡ συμμαχία τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Αὐστρίας ἠρέθησαν τόσον τὴν Σουλτάνον, ὥστε ἑτοιμάζει ἑτέρας 22 χιλιάδας Τούρκους—40 χιλιάδας Ἀσιανοὺς—15 χιλιάδας Γιανιτζέρους, καὶ 5 χιλιάδας

πυροβολιστὰς μετὰ 300 πυροβόλων, καὶ τοὺς πέμπει κατ' ἀμφοτέρων τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ ἐνῷ ἐνίκων τοὺς Αὐστριακοὺς ἕνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἐνικῶντο ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, κατεστρέφετο ὁ στόλος αὐτῶν (2 Αὐγούστου 1788) καὶ ἐκυριεύετο ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἡ πόλις Ὀκτζακώφ.

Ἐνῷ ὁ πόλεμος οὗτος διετέλει εἰς τοιαύτην θέσιν, ἀπεβίωσεν ὁ Ἀβδοὺλ, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Σελὶμ γ΄.

§. ιή. Σελὶμ Γ΄. (1789).

Ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον ὁ Σελὶμ καὶ ἰδὼν τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ διατελοῦσαν εἰς τόσον μέγαν κίνδυνον συμμαχεῖ μετὰ τῆς Πρωσσίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Σβεκίας, Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας· διὰ τοῦ Τουρκικοῦ κλήρου ἐξάπτει τὸν φανατισμὸν τῶν Τούρκων, ὥςε ἅπαντες ἐνόμισαν ὄχι μόνον καθῆκον αὐτῶν νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου πολέμου ἔβλεπον ἀνεωγμένας τὰς θύρας τοῦ Παραδείσου.

Συῤῥέουσι λοιπὸν Τοῦρκοι ἐξ ἁπάσης σχεδὸν τῆς Τουρκίας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασεν ἡ στιγμὴ αὐτῆς οὐδεὶς ἐπεθύμει νὰ εὑρεθῇ ἀπέναντι τῶν Ῥώσσων. Γενομένης δὲ τῆς μάχης ταύτης νικῶνται ὑπὸ τοῦ Σωβαρὼφ 40 χιλιάδες εἰς Φωσκάνη — νικᾶται ὁ Βεζύρης εἰς Ῥιμλὶκ μετὰ 100 χιλιάδων, καὶ ἐν ὀλίγοις ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἐφαίνετο παντελής.

Ἡ διπλωματία ὅμως τῆς Εὐρώπης, ἥτις ηὑρίσκετο περιπεπλεγμένη ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξοπλισθῇ ἅπασα, προσδὲ μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ χαθῇ τοιοῦτον διὰ μὲν τὴν ἀνθρωπότητα τέρας, οἷον ἡ Τουρκία, διὰ τὴν διπλωματίαν ὅμως γλυκεία δια-

σκέδασις, ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῶν πολεμούντων, καὶ ἐγένετο ἡ ἐν Ἰασίῳ Συνθήκη (3 Ἰανουαρίου 1792) δι' ἧς ἠκρωτηριάσθη ἔτι μᾶλλον πρὸς ὄφελος τῆς Ῥωσσίας ἡ Τουρκία.

Ἂν δὲ καὶ ἡ συνθήκη αὕτη ἦτον ἀτιμωτικὴ διὰ τὴν Τουρκίαν, ἥτις εἰς ἄλλας περιστάσεις ἤθελεν ἀκουσθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων μετ' ἀγανακτήσεως, κατὰ τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην ἐδέχθη μετὰ πλείστης ἀγαλλιάσεως, καὶ ἐνόμιζον οἱ Τοῦρκοι ὅτι παρῆλθεν ὁ κίνδυνος.

Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς αὕτη ἦτο ματαία, διότι ἔνθεν μὲν ὁ Πασαβὰν Ὀγλοῦ ἐπαναστατήσας, καὶ νικήσας ἐπανειλημμένως τοὺς στρατιώτας τοῦ Σουλτάνου ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος· ἐκεῖθεν δὲ οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν μέρος τῆς Αἰγύπτου, ἅπαντες δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐμίσουν καὶ περιεφρόνουν τὸν Σουλτᾶνον, ἕνεκα τῶν μεταῤῥυθμήσεων ἅςτινας ἐπειρᾶτο νὰ εἰσάξῃ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ μεταῤῥυθμήσεων, τῶν ὁποίων τὴν μανίαν ἔθεσεν ὁ κακὸς δαίμων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ εἰς τὰ πνεύματα τῶν τελευταίων Σουλτάνων καὶ ἐπέφερον τὴν καταστροφήν των, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἐπειράθη νὰ εἰσάξῃ ὁ Σελίμ, καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἕνεκα τῶν μεταῤῥυθμήσεων ἐκείνων.

Ὁ Σουλτᾶνος οὗτος λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους, ἀμέσως ἐπειράθη νὰ ἀναμορφώσῃ τὸ κράτος του· μὴ δυνάμενος δὲ ἕνεκα τῶν μετὰ τῆς Αἰκατερίνης πολέμων νὰ εἰσάξῃ τὰς πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν προκατόχων του θηρευομένας μεταῤῥυθμήσεις, μόλις ἐπεραιώθησαν οἱ πόλεμοι μάλιςα προηγουμένως, προσεκάλεσε τὸν μνησθέντα Δὲ-Τὸτ καὶ διαφόρους ἄλλους ἀξιωματικοὺς Γάλλους, ἵνα ἐκπαιδεύσωσι τοὺς Τούρκους περὶ τὰ στρατιωτικά.

Ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, καὶ οἱ λοιποὶ προὔχοντες, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιῤῥεάζοντο ὑπὸ τῶν δημοκρατῶν ἐκείνων καὶ σοφωτάτων Γάλλων, ὥστε ἐξεπλήρουν κατὰ γράμμα τὰς προτροπάς των.

Ἐν καιρῷ λοιπὸν τῆς μεγίστης ταύτης τῶν Γάλλων ἐπιῤῥοῆς, ὁ Ἀγγλο-ῥωσσικὸς στόλος εἰσελθὼν τὸν Ἑλλήσπονδον (1807) ἠγκυροβόλησεν ἀπέναντι τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἠπείλει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Σουλτᾶνος φοβηθεὶς ἤθελε νὰ ἐνδόσῃ· ὁ τότε πρέσβυς τῆς Γαλλίας καὶ οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι Γάλλοι ἐνεθαῤῥύναντες τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὸν κλαίοντα καὶ ἀπηλπισθέντα λαὸν, τὸν ἡτοίμασαν νὰ ὑπερασπισθῇ.

Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ στόλου ἀπράκτου, καὶ παρελθούσης τῆς θυέλης ταύτης, ἰδοὺ ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ πεδίου αἱ μεταῤῥυθμήσεις· οἱ λαοὶ ὅμως, οἱ Ἱερεῖς, καὶ ἰδίως οἱ Γενίτζεροι, οἵτινες ἔφριττον εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἐπαναστατοῦν, φονεύουσιν ἐν Βοσπόρῳ τὸν κομίσαντα τὴν διαταγὴν τῶν μεταῤῥυθμήσεων Μαχμοὺτ ἐφέντη, ὁ Σεϊχοὺλ Ἰσλὰμ ἐνεθουσίαζε τὸν ἐπαναστατημένον λαόν· ὁ ἀρχιεπαναστάτης Κοπὰν Ὀγλοῦ ἐπορεύετο ἤδη κατὰ τοῦ παλατίου, ὥστε ὁ Σουλτᾶνος ἰδὼν τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχε, ζητεῖ νὰ συμβιβασθῇ, ἀκυροῖ τὴν περὶ μεταῤῥυθμήσεων διαταγήν· ῥίπτει σωρηδὸν τὰς κεφαλὰς τῶν φίλων του εἰς τοὺς πόδας τῶν ἐπαναστατῶν, πλὴν εἰς μάτην, οἱ ἐπαναστάται βιάζουν τὰς θύρας τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται, τὸν συλλαμβάνουσι, ὁ Σεϊχοὺλ Ἰσλὰμ τῷ ἀναγινώσκει διαταγὴν ἐκθρονισμοῦ, καὶ ἀναγορεύουσι τὸν Μουσταφᾶ δ΄.

§. ιθ΄. Μουσταφᾶς Δ΄. (1807).

Ὁ περιβόητος οὗτος Σουλτᾶνος πρὸς ἀποφυγὴν παν-

τὸς σκανδάλου θανατόνει τραγικῶς τὸν Σελίμ· σφάζει τοὺς ἀναβιβάσαντας αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, ἀκυροῖ τὰς μεταῤῥυθμήσεις, καὶ στερεόνει τὴν δυναστεστείαν του ἐπὶ τῆς τέφρας τῶν Μεταῤῥυθμήσεων.

Ἐν τοσούτῳ διάφοροι τῶν Πασάδων, ὡς ὁ τῆς Δαμασκοῦ καὶ Τριπόλεως ἀντεπολεμοῦντο περὶ τῶν πρωτείων ὡς ἀνεξάρτητοι τοῦ Σουλτάνου· οἱ Βαχαβῖται ἐλεηλατουν τὴν Συρίαν, ἡ Ῥωσσία τῷ ἐκήρυττε νέον πόλεμον, πρὸς τοῦ τέλους τοῦ ὁποίου, νικήσας αὐτὸν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν Γιενιτζάρων ὁ φίλος πιστὸς τοῦ Σελὶμ Βαϊρακτὰρ, τὸν ἔπνιξε διὰ τοῦ τρομακτικωτέρου θανάτου.

Ἰδοὺ ἐν συνόψει ἅπασα ἡ Τουρκικὴ Ἱστορία ἀπὸ ἀπὸ τοῦ Σολιμάνου μέχρι τοῦ 1807· ἐποχὴ καθ' ἣν ἀνοίγεται νέον στάδιον τῆς πτώσεως τῆς Τουρκίας. Ἰδοὺ οἱ λόγοι δι' οὓς παρήκμασε τὸ Κράτος τοῦτο· ἐπομένως ἀφοῦ οὐδεὶς λόγος φιλοσοφικὸς ἢ πολιτικὸς τὸ ἀνύψωσεν εἰς τὴν περιοπὴν ἐκείνην νὰ κατακτήσῃ τόσα μέρη τοῦ κόσμου εἰμὴ ὁ μεγαλήτερος φανατισμὸς, ἡ τρομερωτέρα βαρβαρότης, καὶ ἡ θρησκευτικὴ μανία, ἕπεται, ὅτι ἀφοῦ οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτᾶνοι ὄντες ἄνανδροι, καὶ ἀσελγεῖς, δὲν ὑπέθαλπον τοὺς κατακτητικοὺς σκοποὺς τῆς θρησκείας των, οὔτε τὴν ἀνδρίαν τῶν ϛρατευμάτων καὶ τοῦ λαοῦ αὐτῶν, εἶναι παρεπόμενον ὅτι ἡ μὲν θρησκεία ἔχανε τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς, οἱ δὲ λαοὶ τὸ σέβας καὶ πειθαρχίαν πρὸς τοὺς Σουλτάνους, ἅπερ ἐγέννησαν τὰ μίση μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν λαῶν του, τὰς ἐπαναστάσεις, τὰς ἀμοιβαίας σφαγὰς, τὴν παῦσιν τῆς ἑνώσεως, ἥτις παρήγαγε τὸν χωρισμὸν, καὶ τὴν συνέπειαν αὐτοῦ τὴν παρακμήν.

Ἑπομένως ἵνα ἀποδείξῃ τις τὴν παρακμὴν καὶ πτῶσιν τῆς Τουρκίας δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ τὰς γνώσεις

τοῦ Μοντεσκιῶ τοῦ Γίββωνος, τοῦ Κωζάκη, ἢ Λεδροῦ Ῥωλίνου· διότι ἐὰν μὲν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι κατέβαλον πολλοὺς κόπους, ἵνα ἀποδείξωσι τὴν πρόοδον καὶ πτῶσιν τῆς Ῥώμης, τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἀγγλίας, εἶχον λαοὺς μεγάλους νὰ ἐξαιτάσωσιν, εἶχον πολιτεύματα διάφορα, εἶχον νόμους βασιζομένους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἶχον ἔθνη ἔνδοξα κατά τε τὴν ῥώμην καὶ σοφίαν, ἀλλ' ἡ Ἱστορία τοῦ ἔθνους οὗτινος τὴν παρακμὴν, μετὰ τόσους ἄλλους συγγραφεῖς ἐξαιτάζομεν, ἀνάγεται εἰς θρησκευτισμὸν φανατισμὸν, εἰς κατακτήσεις καὶ εἰς ὠμὰς πράξεις· ἅμα δὲ ἔπαυσε τοῦ ἦναι φανατικὸν, καὶ διὰ τοῦ φανατισμοῦ του νὰ κατακτᾷ, ἔπαυσε καὶ τὸ κέντρον τῆς προόδου καὶ ἀκμῆς του, καὶ δὲν ἐφύλλαξε ἄλλο τι εἰμὴ τὰ ἕτερα στοιχεῖα, τὴν μαλθακότητα, τὴν φιληδονίαν καὶ ἄλλα ἀνήθικα ἐλαττώματα, ἅτινα τὸ ἀπεμάρανον καὶ ἀποθοῦσι πάσης ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς προόδου.

Μέχρι τοῦ νῦν ἐξετάσαμεν τὰς σχέσεις τοῦ ἔθνους τούτου σχετικῶς τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ὡς ἐν παρόδῳ ἐξεθέσαμεν μέρος τῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὠμοτήτων του, ἂς ἴδωμεν ὅμως τώρα ἐν ἐκτάσει πῶς ἐπολιτεύθη καὶ μὲ τὸ ὑποτελὲς αὐτῷ Χριστιανικὸν, ἵνα ἀποδείξωμεν τὸ τεθὲν ζήτημα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀείποτε ἀνήρεσαν τὰς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὑποσχέσεις των, ἀείποτε τοὺς ἐπεβουλεύθησαν, πᾶσα δὲ προσπάθεια τῆς Εὐρώπης, ἵνα μεταβάλωσι τὴν πορείαν του ὅπως μᾶς θεωρῶσιν ὡς ἀνθρώπους εἶναι ματαιοπονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Μέρος τῶν Μαρτυρίων τῶν Χριστιανῶν.

Λαβόντες ἀνὰ χεῖρας τὸν κάλαμον ἵνα περιγράψωμεν

τὰ μαρτύρια τῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἅτινα ὑπέφερον καὶ ὑποφέρουσι ὑπὸ βαρβάρων χειρῶν καὶ ὑπὸ ἀνοσίου πολιτικῆς μὴ συμβιβαζομένης νὰ διανεμηθῇ τὸ ὦζον αὐτὸ πτῶμα, τρέμει ἡ χεὶρ ἡμῶν, ἀγανακτεῖ ἡ ψυχὴ, καὶ κατασυγχίζεται ὁ νοῦς· πολλάκις δὲ ἐδιστάσαμεν, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ξύσωμεν πληγὰς, πληρωμένας ἔτι αἱμάτων καὶ δακρύων· ἀλλὰ σκεφθέντες, ὅτι ἀπαιτεῖται σήμερον περισσότερον ἢ ἄλλοτε νὰ γνωρίσωμεν κατὰ βάθος τὴν Τουρκικὴν Ἱστορίαν, ἵνα ὁδηγούμεθα περὶ τῆς πορείας, ἣν ἀπέναντι αὐτῆς καὶ τῶν φίλων της ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν, καὶ ἵνα μὴ κολακευθῇ τις τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ ἀδελφῶν μας περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος ὑπὸ τὴν Τουρκίαν· οὔτε εἰς τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας ἡμῶν ὑπείκοντες, ἀποτρεπούσης τοιαύτην ἐξιστόρησιν, οὔτε τὰς τῶν σοφῶν ἐπικρίσεις σκεπτόμενοι, οὔτε τὰς τῶν δυνατῶν ἀξιώσεις, περὶ τοῦ κύρους τῶν διαταγῶν των, σεβόμενοι, ἀλλὰ γράφοντες διὰ τὸν λαὸν, καὶ πρὸς τὸν λαὸν μόνον ἀποτεινόμενοι προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν μαρτυρίων ἡμῶν, ἵνα καταδείξωμεν καὶ ἀποδείξωμεν εἰς ἕκαστον ὅτι πᾶσα ἰδέα, πᾶσα ἐλπὶς περὶ μεταβολῆς πορείας τῶν Τούρκων εἶναι ὕβρις κατὰ τῆς ἱστορίας, εἶναι προσβολὴ κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἶναι στιγματισμὸς κατὰ ΙΘ΄. αἰῶνος.

Παραλείπομεν τὰς ἀποτροπαίους πράξεις τοῦ Σελὶμ Ά. τοῦ Μωάμεθ Γ΄. τοῦ Μουσταφᾶ Ά. τοῦ Μωάμεθ Δ΄. καὶ ἐν γένει τὰ κακουργήματα ἅτινα διεπράξαντο οἱ Σουλτάνοι τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τῶν πεντήκοντα ἡμῶν πατριαρχῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλους μὲν ἔσφαξαν ἐν τῷ κρυπτῷ, ἄλλους ἀπηγχόνισαν δημοσίᾳ, ἄλλους ἐξεθρόνισαν, καὶ ἄλλους ἐξόρισαν. Παραλείπομεν τὰς ἁρπαγὰς τῶν 500 Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, διότι οὐ-

θεὶς τοῦτο ἀμφισβητεῖ, παραλείπομεν τὰ μαρτύρια ἅτινα ὑπέστησαν οἱ Χριστιανοὶ καθ᾽ ἅπασαν τὴν περίοδον τῆς δουλείας ἡμῶν, διότι ἀφοῦ ἡ μιαρὰ σουλτανικὴ χεὶρ τόσον θηριωδῶς καὶ ἀπανθρώπως ἐθανάτονε τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐννοοῦνται οἴκοθεν τὰ τρομερὰ τῶν λαῶν μαρτύρια.

Ἀλλὰ τί λέγομεν ὅτι ἐννοοῦνται; Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τὰ ἀνυπόφορα ταῦτα μαρτύρια, ἂς διατρέξῃ τὸ πολύδακρυ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐπὶ τῆς περιόδου τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, ἂς διατρέξῃ τὴν Ἀσίαν, τὴν Θρᾴκην, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν τὴν Ἤπειρον καὶ ἐν γένει ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ἣν ἐπάτησε μιαρὸς ποῦς Τουρκικὸς, καὶ θέλει ἴδει τὰ μὲν τέκνα τῶν Χριστιανῶν ἁρπαζόμενα, καὶ μεταβαλλόμενα εἰς Γενιτζάρους, τὴν γῆν ἅπασαν στερημένην γεωργίας, βιομηχανίας, καὶ πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης· ἐκεῖ λαοὺς ὁλοκλήρους ἐπαρχιῶν ἀγνοοῦντας τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των, διότι ἡ Σουλτανικὴ θηριωδία ἔκοψέ ποτε τὰς γλώσσας ὁλοκλήρου γενναιᾶς· ἀλλοῦ μέλη τινὰ οἰκογενείας ἅτινα μὴ ὑποφέροντα τὴν τυραννίαν ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν, καὶ ἄλλα ἵνα μείνωσι Χριστιανοὶ ὑπέφερον ἀνδρείως τὰ τρομερὰ τῶν Τούρκων βασανιστήρια εἰς ἄλλο μέρος ἅπαντας τοὺς κατοίκους χωρίου τινὸς, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν προπορευομένου τοῦ Ἱερέως νὰ ἐκυρυχθῶσιν ὀπαδοὶ τοῦ ἀπογόνου τῆς Ἄγαρ, καὶ εἰς διάφορα μέρη πολλοὺς Χριστιανοὺς προσποιουμένους τοὺς Τούρκους, καὶ ἐν συνόψει θέλει ἴδει τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα διαδοχικὰ καὶ ὁμοιόμορφα, ὥστε θέλει φρίξει, θέλει καταρασθῆ τὴν τύχην τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανῶν, καὶ ἂν ἔχῃ εἰς τὰ σπλάγνα αὐτοῦ καρδίαν ἀνθρώπου, θέλει δεηθῇ μετὰ συντριβῆς εἰς τὸν Ὕψιστον ἵνα παρέλ-

θῇ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τὸ πικρὸν τοῦτο ποτήριον τοῦ τρομακτικωτάτου θανάτου.

Ἂς ἐπανέλθωμεν ὅμως εἰς τὸ προκείμενον, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας, καθ' ἁπάσας τὰς δεκατίας αὐτῶν, καθ' ἁπάσας τὰς ἡμέρας, τὰς ὥρας, τὰς στιγμὰς ἡ βάρβαρος των Τούρκων χεὶρ ἐτυράννει τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἀναμιμνήσκομεν ἁπλῶς τὸν φυλακισμὸν καὶ ἐξορίαν τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ε΄. (1701), τὴν καθαίρεσιν τοῦ Κυρίλλου Ε΄. μὴ ἐνδόσαντος εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ χαράτζίου· τὴν ἐξορίαν τοῦ Κυπριανοῦ (1713)—τὴν φυλάκισιν τοῦ Ἱερεμία Γ΄. (1730)—τὰς πράξεις τοῦ Νέλσωνὸς, καὶ διαφόρων ἄλλων αὐτοκαλουμένων Εὐγενῶν Εὐρωπαίων, χαιρετησάντων ὡς Ἥρωα τῆς Ἠπείρου τὸν Ἀλη Τεβελὲν, ἢ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων—τὰς πράξεις τοῦ Μαχμούτη, τοῦ λεγομένου καὶ πανηγυριζομένου ἀναμορφωτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος θέλει ἴδει διὰ τῶν ζωηροτέρων χρωμάτων, καὶ τῆς ἀμεροληπτου ἀληθείας, τὴν τῶν τούρκων ἀπιστείαν, τὴν Μακιαβελικήν των πολιτικὴν, τὸ γελοιωδέστατον τοῦ ἐξευγενισμοῦ των, καὶ τὴν τέλείαν παρακμὴν καὶ προσεχῆ πτῶσιν των.

Ἀλλὰ τί λέγωμεν νὰ ποιήσωμεν ἁπλῶς μνείαν τῶν πράξεων τῶν δύο τούτων καλουμένων ἡρώων, τοῦ Ἀλῆ, λέγομεν, καὶ τοῦ Μαχμοὺτ, τῶν ἀνακαιφαλαιωσάντων ἐν ἑαυτοῖς ἅπασαν τὴν Τουρκικὴν θηριωδίαν, καὶ τῶν θεσάντων τὴν σφραγίδα τῆς πτώσεως τοῦ ἔθνους των; Ὄχι· ὀφείλομεν νὰ περιγράψωμεν ἁπάσας ἐν γένει τὰς πράξεις των· ὀφείλομεν νὰ ἀναλύσωμεν τὰς διακωδονιζομένας μεταῤῥυθμίσεις τοῦ Μαχμούτ· ὀφείλομεν νὰ ἐμβατεύσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, ἵνα ἀποδείξωμεν τοῖς πᾶσι, ὅτι ἐνῷ ὁ Μαχμοὺτ καὶ Ἀλῆς

ἐτελειοποίησαν τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, καὶ παρεσκεύασαν τὴν πτῶσιν αὐτῆς, ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ διαφυλλάττουσα εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας αὐτῆς τὰ αἰσθήματα τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας της, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως μικρᾶς γωνίας τῆς γῆς τῶν πατέρων της, ἐγκαινίασε τὴν παλιγγενεσίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἅπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἐπειδὴ δὲ τόσον ἡ περίοδος τῆς τῶν Ἑλλήνων δουλείας ὑπὸ τοὺς Τούρκους, καθὼς καὶ ἡ σημερινὴ εἶναι περισπούδαστος, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παλινδρομήσωμεν εἰς τὴν ἐπόχὴν τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἵνα ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ διευθύνει καὶ ὁδηγεῖ τὸ ἔθνος ἡμῶν εἰς τὴν ἀποκατάστασίν του, ἀπέναντι τῆς ὁποίας πῦλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι.

Ταῦτα θέλομεν ἐξετάσει εἰς τὸ ἀκόλουθον τμῆμα.

H 107 89

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: NOV 2001
PreservationTechnologies
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION
111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

THE LIBRARY OF CONGRESS

LIBRARY OF CONGRESS
0 008 902 269 1